

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1928:24
JUSTITIEDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE
MED
FÖRSLAG
TILL
LAG OM ÄGOFRED

AVGIVET DEN 3 OKTOBER 1928

S T O C K H O L M

1 9 2 8

Statens offentliga utredningar 1928

Kronologisk förteckning

1. Utrikesdepartementets organisation. Norstedt. (6), 49 s. **U.**
2. Yttrande och förslag angående revision av gällande förordningar om kommunalstyrelse på landet och i stad m. m. Almqvist & Wiksell, Uppsala. 160 s. **S.**
3. 1926 års pensionsutredning. Betänkande angående familjepensionering för viss icke-ordinarie personal i statens tjänst. Marcus. 73 s. **Fi.**
4. Monopolkontrollutredningens betänkande angående anordnandet av den statliga kontrollen av Aktiebolaget Vin- & Spritcentralens verksamhet. Marcus. 183 sid. **Fi.**
5. Betänkande med förslag till stadsbyggnadslag och författningar som därmed hava samband. Norstedt. 504 s. **Ju.**
6. Betänkande med förslag angående åtgärder till handelsjärnhanteringens stödjande. Marcus. 139 s. **H.**
7. Ämbetsbrotten. Förberedande utkast till strafflag. Speciella delen. 7. Av J. C. W. Thyren. Lund, Berling. vj, 238 s. **Ju.**
8. Betänkande med förslag till vissa åtgärder beträffande emigrationen. Norstedt. 75 s. **S.**
9. 1926 års arbetslöshetsakkunniga. Betänkande och förslag angående arbetslöshetsförsäkring, arbetsförmedling och reservarbeten. Norstedt. 618 s. **S.**
10. Betänkande angående ordnandet av viss bostadskredit. Norstedt. viij, 183 s. **S.**
11. Betänkande med förslag till vissa ändringar i bestämmelserna rörande automobilbesiktningväsendet m. m. Marcus. 88 s. **K.**
12. Betänkande med förslag angående omorganisation av överståthållarämbetet samt ändrad fördelning mellan staten och Stockholms stad av kostnaderna för dess verksamhet. Beckman. 354 s. **S.**
13. Utredning och förslag angående en utvidgad folkhögskol utbildning. Norstedt. vj, 50 s. **E.**
14. Betänkande med utredning och förslag angående statstjänstemännens bisysslor. Marcus. 192 s. **Fi.**
15. Betänkande med förslag till ändrade bestämmelser rörande tullrestitution. Marcus. 149 s. **Fi.**
16. Utlåtande jämte utkast till lag med särskilda bestämmelser om vissa bostadsföreningar. Norstedt. 98 s. **Ju.**
17. Betänkande angående ordnande av folktandvård (allmänlig tandvård). Norstedt. 247 s. **S.**
18. Betänkande med förslag till stadga angående sinnessjukvården i riket m. m. 1926 års sinnessjuksakkunnigas betänkande. 2. Beckman. 183 s. **S.**
19. Lagrådets utlåtande över processkommissionens betänkande angående rättegångsväsendets ombildning. Norstedt. (2), 45 s. **Ju.**
20. Betänkande angående ordnande av vissa ekonomiska och organisatoriska förhållanden vid genomförande av den ifrågasatta rättegångsreformen. Marcus. viij, 461 s. **Ju.**
21. Städerna och rättegångsreformen. Särtryck ur betänkande angående ordnande av vissa ekonomiska och organisatoriska förhållanden vid genomförande av den ifrågasatta rättegångsreformen. Marcus. 112 s. **Ju.**
22. Betänkande med förslag avgivet av kommittén rörande vissa trygghetsåtgärder för värnpliktiga. Norstedt. 116 s. **Fö.**
23. Betänkande och förslag rörande försvarets centrala ledning och förvaltning. Norstedt. viij, 165 s. **Fö.**
24. Betänkande med förslag till lag om ägofred. Marcus. 156 s. **Ju.**

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre ordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhellig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1928:24
JUSTITIEDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE
MED
FÖRSLAG
TILL
LAG OM ÄGOFRED

AVGIVET DEN 3 OKTOBER 1928

STOCKHOLM 1928
ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG

RETAILER

FOR

LAGOM AG

AG

FOR

AG

Till herr statsrådet och chefen för kungl. justitiedepartementet.

Den 2 augusti 1927 förordnade Kungl. Maj:t undertecknad Sjöfors att biträda inom justitiedepartementet vid lagstiftning angående stängselskyldigheten.

Enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 27 mars 1928 tillkallades sedermera undertecknade Andersson, Johansson, Lothigius, Magnusson och Tjällgren att jämte Sjöfors i egenskap av sakkunniga inom justitiedepartementet deltaga i överläggningar angående lagstiftning i sagda ämne.

Till fullgörande av nämnda uppdrag få de sakkunniga härmed vördsamt överlämna ett av motiv samt en bilaga åtföljt förslag till lag om ägofred.

Undertecknade Andersson och Tjällgren åberopa av oss avgivet särskilt yttrande.

Stockholm den 3 oktober 1928.

THOR SJÖFORS.

GUSTAF ANDERSSON.

C. J. JOHANSSON.

WILH. LOTHIGIUS.

E. O. MAGNUSSON.

L. TJÄLLGREN.

The first section of the report is devoted to a general survey of the situation in the country. It is followed by a detailed account of the work done during the year. The report concludes with a summary of the results and a list of references.

APPENDIX

The appendix contains a list of the names of the persons who have assisted in the work of the laboratory during the year. It also contains a list of the names of the persons who have been employed by the laboratory during the year.

Förslag
till
Lag om ägofred.

Härigenom förordnas som följer:

1 KAP.

Om vård av hemdjur.

1 §.

Var som äger hemdjur vare pliktig att medelst hägnad eller vallning eller på annat sätt hålla sådan vård om dem, att de ej olovligen inkomma å annans ägor.

Om ansvar och skadestånd i fall, då vårdnadsskyldighet, som nu sagts, försummas och därigenom vållas, att hemdjur olovligen inkomma å annans ägor, skils i allmänna strafflagen.

2 §.

Om rätt för delägare i mark, som ligger i tegskifte eller samfällighet, att där utsläppa hemdjur är särskilt stadgat.

2 KAP.

Om stängselskyldighet.

3 §.

Gränsa jordbruksfastigheter intill varandra och utgöras ägorna å endera eller båda sidorna av åker, äng eller plantering samt användas ägorna å vardera sidan såsom betesmark för lösgående hemdjur eller medför hållande av stängsel mellan dem eljest nytta för båda fastigheterna med hänsyn till ägornas användande för sagda ändamål, skall, där å någondera sidan sådant fordras, stängsel mellan ägorna gemensamt hållas av fastigheterna. Vardera fastigheten tage del i stängslet till hälften, dock att, där den ena finnes hava väsentligt mindre nytta av detta än den andra, varderas andel skall bestämmas efter dess nytta av stängslet. Fastighet, för vilken stängsel fordras, må likväl ej åläggas mindre andel än en tredjedel.

4 §.

Gränsa jordbruksfastigheter intill varandra och utgöras ägorna å ömse sidor av skogs- eller utmark, skall ock, där å någondera sidan sådant

fordras, stängsel mellan ägora gemensamt hållas av fastigheterna. I stängslet tage fastigheterna del till hälften vardera, dock att, där endera fastigheten ej kan anses hava nytta av sina ägor såsom betesmark för lösgående hemdjur eller dess nytta i sådant avseende är väsentligt mindre än den andras, den förra fastighetens andel må nedsättas under hälften efter ty skäligt provas, dock ej under en femtedel. Fastighet, för vilken stängsel fordras, må likväl ej åläggas mindre andel än en tredjedel.

5 §.

Vad i 3 och 4 §§ är stadgat för där avsedda fall äge motsvarande tillämpning, där ägor, som tillhöra olika jordbruksfastigheter, äro skilda genom väg och rätt att hålla grind över vägen, där sådan tarvas, för någondera fastigheten äger rum.

6 §.

Vill delägare i tegskiftad jord inhägnas något av sin lott, äge ej rätt att av angränsande lott fordra deltagande i hägnaden.

7 §.

För stängselskyldighet svare beträffande fastighet, som tillhör kronan eller allmän inrättning, innehavaren samt beträffande annan fastighet ägaren. Är fastighet upplåten åt landbo eller arrendator, vare dock denne pliktig att underhålla hägnad, som åligger fastigheten.

Ny ägare eller innehavare svare ej för bidrag till hållande av hägnad som förfallit till betalning, innan han blev ägare eller innehavare, men vare, där företrädaren försummat att verkställa arbete, som i nämnda avseende ålegat honom, skyldig fullgöra vad sålunda blivit eftersatt.

8 §.

Skall stängselskyldighet utgöras av delägare i jord, som ligger i tegskifte eller samfällighet, i rågång mot annan jord, tage dessa del i skyldigheten efter vars och ens lott i jorden.

Har yrkande, att stängsel skall enligt denna lag fordras för tegskiftad eller samfälld jord i rågång mot annan jord, vid i laga ordning verkställd omröstning mellan delägarna lämnats utan bifall, vare de, som blivit överröstade, ej därav hindrade att påyrka stängslet, där de vilja övertaga de övriga delägarnas andelar i detta.

9 §.

Stängsel skall, där ej i denna paragraf annorlunda stadgas, sättas i ägoskillnaden.

Går ägoskillnad i älv, å, dike eller annat vatten, som ej gör fred utan stängsel, eller fordras stängsel i fall, som i 5 § avses, hälle de hägnadsskyldiga var sin del av stängslet å sin egen sida och tage därjämte lott i

det stängsel, som sättes mellan ägorna över vattnet eller vägen. Finnes lämpligare, att hela stängslet sättes å ena sidan, må det ske.

Går ägoskillnad över berg eller annorstädes, där stängsel ej kan uppföras utan synnerlig svårighet eller oskälig kostnad, varde stängslet satt å annat ställe, som är närmast och prövas tjänligt.

Skall stängsel enligt denna paragraf uppföras annorstädes än i ägoskillnad och vållas därigenom skada å den fastighet, där stängslet sättes, åligge de hägnadsskyldiga att ersätta skadan. Sådan ersättning bestämmes i penningar att utgå på en gång.

10 §.

Stängsel, som i denna lag avses, skall vara så beskaffat, att det fredar mot större hemdjur (hästar och nötkreatur).

Finnes beträffande visst län eller viss del av län erforderligt, att stängsel fredar jämväl mot mindre hemdjur eller visst slag av sådana djur, ankomme på Konungen att efter hörande av vederbörande landsting och hushållnings-sällskap därom meddela föreskrift. Sådan föreskrift äge tillämpning jämväl i fråga om stängsel, som enligt denna lag skall hållas i gränsen mellan det område föreskriften avser och invidliggande mark.

Lika med stängsel skall levande häck eller vattengrav anses, där den gör fred på sätt om stängsel är föreskrivet.

Medför hägnad uppenbarligen fara för att betande hemdjur därav kunna skadas, må den ej anses såsom laggill.

Om förbud att utan vederbörligt tillstånd i närheten av allmän väg använda stängsel, som förorsakar snösamling på vägen, är särskilt stadgat.

11 §.

Hägnad skall, där ej annat följer av vad i 13 § stadgas, mellan de fastigheter, som stängselskyldigheten åligger, fördelas, så att vardera står i ansvar för viss sträckning å marken. Varje fastighet tage därvid sin andel i en sträckning, om ej annorlunda överenskommes.

12 §.

Vid fördelning av hägnad skall hänsyn tagas till beskaffenheten av den mark, varå hägnaden upprättas eller framgår, så att, där större svårighet möter med avseende å hägnadens uppförande eller underhåll, skälig minskning i hägnadens längd däremot beräknas.

13 §.

Där led eller grind över väg tarvas i annat fall än i 5 § avses, hålle den fastighet ledet eller grinden, som skulle hålla annat stängsel å samma ställe, och varde, då vid fördelning av hägnad led eller grind skall gå i beräkning mot annat stängsel, avseende gjort, såsom i 12 § sägs, å större kostnad för ledet eller grinden. Finnes sådan kostnad skäligen ej kunna åläggas hägnads-

skyldig fastighet ensam, skall ledet eller grinden gemensamt hållas av de fastigheter, hägnadsskyldigheten åligger.

Äger fastighet rätt till enskild väg eller fädrift över annan fastighets ägor, hålle den förra ensam därför led eller grind, så framt ej annorlunda avtalats.

Om uppsättande av grind å allmän väg är särskilt stadgat.

14 §.

Kan överenskommelse ej träffas om skyldighet att hålla stängsel enligt denna lag, skall saken företagas till prövning vid förrättning på stället i den ordning här nedan stadgas.

15 §.

Rätt att påkalla förrättning, som avses i denna lag, så ock att därvid föra talan tillkommer för fastighet, som saken angår, dess ägare.

Där enligt 7 § annan än ägaren är pliktig att svara för fastighet åliggande skyldighet att uppföra eller underhålla stängsel, äge ock han påkalla förrättning för bestämmande av sagda underhållsskyldighet ävensom att vid förrättning enligt denna lag föra talan i den mån honom enligt 7 § åliggande förpliktelse av förrättningen beröres.

Är fastighet, som förrättningen angår, upplåten under nyttjanderätt, vare jämväl nyttjanderättshavaren berättigad att vid förrättningen föra talan i den mån denna berör hans rätt.

16 §.

Till företagande av förrättning enligt denna lag skall länsstyrelsen på ansökan förordna en i orten boende person, åt vilken uppdraget finnes kunna anförtros.

I ansökningen böra fullständigt uppgivas ärendets omfattning och beskaffenhet, de fastigheter saken angår, samt vederbörande ägares och innehavares namn och hemvist.

Om förordnandet skall underrättelse av länsstyrelsen meddelas länets lantmäterikontor eller, därest förrättningsakten jämlikt 28 § skall redovisas till byggnadsnämnd, denna nämnd.

17 §.

Förrättningsmannen skall, om han finner sådant nödigt eller någon av sakägarna det äskar, vid förrättningen biträdas av två gode män, vilka av sakägarna eller, om dessa ej åsämjas, av förrättningsmannen utses bland dem, som äro valda till nämndemän eller ägodelningsnämndemän eller till gode män vid lantmåteri- eller mättningsförrättningar.

Bestämmes under förrättningens fortgång, att gode män skola tillkallas, må det ej verka rubbning av åtgärd, som dessförinnan vidtagits.

Stanna förrättningsmannen och gode männen i olika meningar, gälle vad de flesta säga. Har var sin särskilda mening, gälle förrättningsmannens.

18 §.

För förrättningen skola förrättningsmannen och gode männen åtnjuta resekostnads- och traktamentsersättning enligt bestämmelserna i gällande rese-reglemente, därvid förrättningsmannen skall likställas med landsfiskal och gode männen med gode män vid lantmäteriförrättningar. Förrättningsmannen skall därjämte för upprättande av protokoll och övriga handlingar i ärendet samt för ombesörjande av de utskrifter därav, som skola överlämnas till de i 25 § angivna personer, åtnjuta särskild ersättning efter ty Konungen bestämmer. Ersättning, varom nu sagts, så ock kostnad för kallelser eller annat, som för förrättningen är av nöden, skall av sökanden genast erläggas. Bliva vid förrättningen flere bundna till stängselskyldighet, skall berörda ersättning och kostnad fördelas mellan dem efter ty skäligt prövas.

19 §.

I fråga om förrättningen, skall, såvitt ej av bestämmelserna i 20 § annat följer, i tillämpliga delar lända till efterrättelse vad i gällande lagstiftning om delning av jord på landet är stadgat om kallelse till samt kungörelse och underrättelse om laga skifte, om anmälan rörande förordnande av god man för delägare, som är å okänd eller fjärran belägen ort, om jäv mot lantmätare och god man och om uppskov vid förrättning; och skall vad enligt nämnda lagstiftning i anförda avseenden gäller om lantmätare be-
träffande förrättning, varom i denna lag stadgas, lämpas till förrättningsman,

20 §.

Är uppenbart, vilka med avseende å förrättningen äro sakägare, må, utan hinder av att kungörelse och kallelse ej verkstälts i den ordning, som i 19 § avses, förrättningen företages, där samtliga sakägare infinna sig eller av förrättningsmannen blivit minst fjorton dagar förut bevisligen kallade till förrättningen.

21 §.

Det åligger förrättningsmannen att vid varje sammanträde under förrättningen föra protokoll, däri noggrant antecknas under förrättningen gjorda iakttagelser och på saken inverkan omständigheter, yrkanden och upplysningar av sakägare och andra, verkställda uppskattningar samt i övrigt allt, som för sakens bedömande är av nöden. Protokollet bör vid varje sammanträdes slut uppläsas samt förses med förrättningsmannens och närvarande gode mäns underskrift.

22 §.

Vid förrättningen skall efter omständigheterna tillses:
huruvida stängselskyldighet enligt denna lag äger rum;
huru sådan skyldighet skall mellan vederbörande fastigheter fördelas;

varest stängsel i fall, då sådant enligt 9 § må sättas annorstädes än i ägoskillnaden, skall uppföras;

huru stängsel skall vara beskaffat;

huru för det fall, att led eller grind enligt 13 § skall hållas av de hägnadsskyldiga gemensamt, arbetet därmed skall utföras samt i vad mån och å vilken tid bidrag in natura eller i penningar skall av envar för ändamålet utgöras;

huru i annat fall stängsel skall mellan de hägnadsskyldiga å marken fördelas;

inom vilken tid stängsel skall vara av vederbörande uppfört;

huruvida, till vilket belopp och å vilken tid ersättning enligt 9 eller 33 § skall gäldas; samt

huru ersättning enligt 9 § samt utgift för förrättningen skola mellan de hägnadsskyldiga fördelas.

23 §.

Förrättningsmannen skall söka såvitt möjligt mellan sakägarna åstadkomma förening; och varde, där sådan förening sker, särskild avhandling därom upprättad, av sakägarna underskriven samt medelst förrättningsmannens och närvarande gode mäns påskrift vitsordad. Föreningen vare dock ej gällande, med mindre den av förrättningsmannen och närvarande gode män prövas överensstämma med i denna lag stadgade grunder.

Rörer förening kronans eller allmän inrättnings rätt, skall, ändå att dess ombud därå ingått, föreningen i avseende å sådan rätt ej gälla, med mindre den varder av vederbörande myndighet godkänd.

24 §.

I den mån ej enligt 23 § förening mellan sakägarna kan åstadkommas, varde saken av förrättningsmannen med gode männen, där han av sådana biträdes, prövad jämlikt de i denna lag stadgade grunder; och skola de, sedan alla vid förrättningen förekommande frågor blivit genom förening avgjorda eller behörigen utredda, på grund av vad sålunda förekommit för sakägarna framlägga skriftligt utlåtande i saken.

Sist förklaras förrättningen avslutad med tillkännagivande, vid vilken domstol talan mot förrättningen må anhängiggöras samt vad enligt 26 § skall iakttagas för sådan talans bevarande.

25 §.

Avskrift av förrättningsprotokollet med det i 24 § omförmälda utlåtande samt de vid förrättningen ingångna föreningar och övriga därvid upprättade handlingar skall av förrättningsmannen inom femton dagar efter förrättningens avslutande överlämnas till envar ägare av fastighet, som förrättningen angår, eller, där sådan fastighet äges av flere, till den bland dessa, som av förrättningsmannen utses att emottaga handlingarna. Hos dem, till

vilka handlingarna sålunda överlämnats, skola dessa vara tillgängliga för envar, som åstundar att granska eller avskriva dem.

Förrättningsmannen åligge jämväl att inom tid, som i första stycket sägs, om dagen för förrättningens avslutande skriftligen underrätta länets lantmäterikontor eller, därest förrättningsakten jämlikt 28 § skall redovisas till byggnadsnämnd, denna nämnd.

26 §.

Är sakägare missnöjd med förrättning, skall han vid talans förlust inom nittio dagar efter förrättningens avslutande instämma samtliga övriga sakägare till domstol.

27 §.

1 mom. Klandras ej förrättning så som i 26 § sägs, gånge det därvid meddelade utlåtande, i vad det avser annan fråga än i 37 § omförmäles, i verkställighet såsom laga kraft ägande dom.

2 mom. Har sakägare vid förrättning bundits till skyldighet att uppföra hägnad, må, ändå att talan föres mot förrättningen, därvid meddelat utlåtande gå i verkställighet efter ty i 1 mom. sägs, därest annan sakägare hos utmättningsmannen i orten ställer av denne godkänd pant eller borgen för det skadestånd, vartill den förstnämnde kan finnas berättigad, om utlåtandet varder av domstol ändrat.

Beträffande verkställighet av domstols ej laga kraft ägande utslag i mål om skyldighet att uppföra hägnad skall vad i första stycket är stadgat äga motsvarande tillämpning.

Domstol, varest talan föres mot förrättning eller lägre domstols utslag i mål, som nyss sagts, äger, när skäl därtill äro, att, innan talan slutligen prövas, förordna, att verkställighet ej må äga rum.

28 §.

När stämning, varom i 26 § förmäles, är utfärdad, skall å landet domaren och i stad rättens ordförande därom genast underrätta förrättningsmannen, vilken har att till domstolen insända förrättningsprotokollet och övriga förrättningen rörande handlingar. Förrättningsmannen vare ock pliktig, där domstolen så prövar nödigt, att inställa sig vid rätten för att höras i målet. Gottgörelse åt förrättningsmannen för sådan inställelse skall förskjutas av den part, som klandrat förrättningen; och pröve domstolen i slutliga utslaget, huruvida kostnad, som någon sålunda förpliktats att gälda, skall helt eller delvis gottgöras honom av annan part.

Efter målets slutliga handläggning skall, därest ärendet icke återförvisas till förrättningsmannen, förrättningsakten jämte avskrift av i målet meddelat utslag från rätten översändas till länets lantmäterikontor eller, där fastighet, som målet angått, är belägen inom stad eller samhälle, varest den för städerna gällande ordning för bebyggande skall iakttagas, till byggnads-

nämnden för att där förvaras; och skall tillika avskrift av utslaget genom rättens försorg tillställas förrättningsmannen. Varder ärendet återförvisat till förrättningsmannen, skall förrättningsakten jämte avskrift av i målet meddelat utslag från rätten översändas till denne; och vare han skyldig att omedelbart om ärendets återförvisande underrätta den myndighet, till vilken förrättningsakten sedermera skall redovisas.

Föres ej talan mot förrättningen, åligge förrättningsmannen att inom ett år efter dess avslutande insända förrättningsakten till den myndighet, hos vilken, enligt vad i andra stycket sägs, akten skall förvaras.

Huru förrättningsman må genom vite tillhållas att fullgöra honom åliggande skyldighet att redovisa förrättningsakt, därom förordnar Konungen.

29 §.

Yppas tvist mellan ägare, innehavare av nyttjanderätt eller andra om bättre rätt till vad såsom ersättning enligt 9 eller 33 § skall utgå, skall den hänvisas till särskilt utförande, och varde beloppet nedsatt hos länsstyrelsen samt stående där i avbidan på tvistens slutliga avgörande i kvarstad.

30 §.

Har annorledes än vid förrättning, varom ovan sägs, förening träffats om hållande av stängsel enligt i denna lag stadgade grunder, äge envar, som deltagit i föreningen, där denna är skriftligen upprättad och av vittnen styrkt samt däri tydligt angivits de fastigheter, som föreningen angår, få föreningen antecknad i det hägnadsregister, varom i 40 § förmäles. För sådant ändamål skall föreningen i huvudskrift ingivas eller med posten insändas till registerföraren i den ort, där fastighet, som föreningen angår, är belägen, och åligge denne dels att ofördröjligen i registret göra anteckning om fastigheten, tiden, då föreningen upprättats, den stängselskyldighet, som enligt föreningen åligger fastighetens ägare eller innehavare, samt dagen för anteckningens verkställande så ock, där föreningen slutits för viss tid, sagda tid, dels ock att förse föreningen med bevis om den skedda anteckningen. Har föreningen ej upprättats på sätt ovan nämnts eller äro eljest förutsättningarna för anteckning i registret ej för handen, skall registerföraren, med angivande av skälen för sitt beslut, vägra anteckning i registret.

Sedan anteckning verkställts efter ty nu sagts, vare föreningen gällande mot framtida ägare eller innehavare av ifrågavarande fastighet så ock, där föreningen inkommit till registerföraren inom en månad efter dess upprättande, mot den, som efter upprättandet, men före föreningens antecknande i registret blivit ägare eller innehavare. Förening, som slutits för boställe eller sådan, på viss tid upplåten fastighet, som tillhör kronan eller allmän inrättning, have dock ej verkan mot senare innehavare, med mindre föreningen blivit av vederbörande myndighet godkänd.

31 §.

Har fråga om stängselskyldighet blivit avgjord genom förening, som i 30 § sägs, eller genom förrättning eller dom enligt denna lag, och varder fastighet, som skyldigheten angår, sedermera delad eller sammanlagd med annan fastighet, äge envar, vilkens rätt är därav beroende, fordra sådan jämkning av skyldigheten, som enligt denna lag är påkallad med hänsyn till delningen eller sammanläggningen. Intill dess frågan härom avgjorts, svare, där delning skett, de nybildade fastigheternas ägare eller innehavare gemensamt för den delade fastighetens stängselskyldighet, och vare för skyldighetens fördelning mellan förstnämnda fastigheter dessas taxeringsvärden bestämmande.

32 §.

Inträda, sedan fråga om stängselskyldighet blivit genom förening, som i 30 § sägs, eller genom förrättning eller dom enligt denna lag avgjord, i annat fall än i 31 § avses, sådana ändrade förhållanden, som lagligen inverka på frågan, äge envar sakägare påkalla frågans återupptagande. Sådant yrkande må dock ej framställas, förrän tio år förflutit från föreningens upprättande eller från det förrättningen blev gällande eller domen vann laga kraft.

Väckes yrkande, som i första stycket sägs, skall, intill dess yrkandet avgjorts, stängselskyldigheten utgöras på sätt därförut blivit i behörig ordning bestämt.

33 §.

Vid jämkning av stängselskyldighet i fall, som avses i 31 eller 32 §, skall envar, i den mån så kan ske, bibehållas vid den sträcka han förut haft. Måste någon därvid utbyta sin förra hägnad eller någon del därav mot annan sämre, njute han ersättning för skillnaden i värde. Den, som vid jämkningen erhåller minskning i honom åliggande hägnadsskyldighet, have ej rätt att för hägnad, från vars underhållande han befrias, fordra betalning av den, som därmed belastas utöver sin förra hägnadsskyldighet.

34 §.

Hägnad, som någon enligt denna lag är skyldig att hålla, skall om våren vara i fredgillt stånd den 15 maj och därefter underhållas, intill dess på hösten tjäle kommer i marken.

Prövas i fråga om visst län eller viss del av län lämpligt, att den tid, då hägnad om våren skall vara fredgill, sättes till annan dag än den 15 maj, ankomme på Konungen att efter vederbörande landstings och hushållningssällskaps hörande därom meddela föreskrift.

Om rätt för länsstyrelse att bestämma, vilken tid av året grind över allmän väg skall hållas avlyftad, är särskilt stadgat.

35 §.

Nu hava ägare av angränsande jordbruksfastigheter träffat förening därom, att stängsel ej skall hållas mellan fastigheterna eller vissa delar därav, oaktat stängsel enligt denna lag kunnat äskas, eller att hägnad skall vara av viss annan beskaffenhet än enligt denna lag är för orten bestämt eller att hägnad, utan att sådant fall är för handen, som i 9 § andra eller tredje stycket sägs, skall helt eller delvis sättas annorstädes än i ägoskillnad; är föreningen skriftligen upprättad och av vittnen styrkt samt hava däri tydligt angivits ej mindre de fastigheter, föreningen angår, än även, där fråga är om stängsels sättande annorstädes än i ägoskillnad, den sträckning, där stängslet skall framgå, ävensom upptagits de villkor med avseende å hemdjurs vård, varom överenskommelse träffats, äge envar, som deltagit i föreningen, få denna antecknad i hägnadsregistret. Beträffande den ordning, vari sådan anteckning må påkallas, de åligganden, som i ärendet åvila vederbörande registerförare, samt verkan av föreningen, sedan anteckning skett, skall vad i 30 § är stadgat äga motsvarande tillämpning. Med avseende å fastighet, som föreningen angår, skall i registret antecknas fastighetens benämning, tiden, då föreningen upprättats, vad i avseende å hägnad och vård av hemdjur enligt föreningen gäller för fastigheten samt dagen för anteckningens verkställande så ock, där tiden för föreningens giltighet är kortare än här nedan i andra stycket sägs, sagda tid.

Förening, som i första stycket avses, äger ej giltighet utöver tio år, sedan anteckning därom skett i hägnadsregistret; vederbörande fastighetsägare dock obetaget att förnya densamma för högst tio år varje gång. Har ej någon av dessa hos registerföraren skriftligen verkställt uppsägning av föreningen sist innan ett år före utgången av den tid, för vilken föreningen gäller, skall föreningen anses förnyad för lika lång tid, som den ursprungligen avsett, dock högst tio år. Verkställes uppsägning efter ty nu sagts, skall registerföraren därom göra anteckning i registret samt låta på den anmälandes bekostnad införa kungörelse om uppsägningen i en å orten spridd tidning.

Ej vare någon av förening, som i denna paragraf avses, hindrad att inhägna sina ägor, där han ensam vill hålla stängsel omkring dem.

36 §.

Försummar hägnadsskyldig att å tid, som i 34 § avses, hålla sin hägnad i fredgillt stånd och bättrar han ej skyndsamt å denna befunnen brist, då han därom tillsäges, vare pliktig att själv vidkännas den skada, som genom försummelsen vållas å hans ägor, samt ersätta all den skada och förlust, som därigenom tillskyndas annan sakägare.

Komma genom försummelsen den hägnadsskyldiges egna kreatur in å annans ägor, vare, ändå att han ej tillsagts om bristen å hägnaden, lag som i 24 kap. 9 § och 6 kap. strafflagen sägs.

37 §.

Avser försummelse, som i 36 § sägs, underhåll av hägnad och bättrar den försumlige ej utan dröjsmål efter skedd tillsägelse, må annan sakägare, som av försummelsen kan lida men, hålla syn genom två ojäviga män, av vilka den ene skall vara lands- eller stadsfiskal, nämndeman, ägodelningsnämndeman eller god man vid lantmäteri- eller mättningsförrättningar. Varder vid synen, till vilken den försumlige i god tid kallas, bristen vitsordad, förelägge synemännen honom viss tid, ej kortare än fem dagar, inom vilken han skall hava botat bristen, vid äventyr att densamma eljest må avhjälpas av den, som påkallat synen. Denne låte efter utgången av sagda tid, till utrönande av huruvida vid synen befunda brister blivit avhjälpta, anställa efterbesiktning i enahanda ordning som om syn stadgas; dock vare sådan besiktning icke behöfelig, därest den försumlige avlämnat skriftligt erkännande, att åtgärd för bristens avhjälpande ej vidtagits. Därefter njute den, som fordrar rättelse, utmätning hos den försumlige ej mindre för kostnaden för synen och, där efterbesiktning varit behöfelig, för sådan besiktning än även för det belopp, vartill det eftersatta arbetet av synemännen uppskattats, samt vare pliktig att därefter ofördröjligen ombesörja arbetets utförande. Nöjes ej den andre däråt, instämme sitt klander till domstol inom tre månader efter utmätningen eller vare sin talan kvitt.

Den, som fordrar rättelse, äge ock, därest bristen ej utan dröjsmål efter tillsägelse avhjälpes, själv bota denna och njute sedan av den försumlige betalning för vad arbetet visas skäligen hava kostat.

38 §.

Å tid, då enligt 34 § skyldighet att hålla hägnad i fredgillt skick ej äger rum, vare den, som utsläpper kreatur, ansvarig för den ofred de göra å annans ägor.

Äger någon okynnes eller otamt kreatur, som bryter eller flöjer över gill hägnad, tage han, ändå att kreaturet utsläppes å stängda ägor, sådan vård därom, att det ej gör ofred å annans mark.

39 §.

Mål om stängselskyldighet skall upptagas vid allmän underrätt i den ort, där fastighet, som skyldigheten angår, är belägen.

I avseende å länsstyrelses behörighet i fråga enligt 16 § skall vad nu är sagt äga motsvarande tillämpning.

40 §.

För ändamål, varom i 30 och 35 §§ förmäles, skall för varje domsaga och stad, där rådstuvurätt finnes, föras ett hägnadsregister. Registrets förande åligge i fråga om domsaga vederbörande domhavande eller den befattningshavare i domsagan, som enligt vad Konungen föreskriver därmed må taga

befattning, samt i fråga om stad, där rådstuvurätt finnes, den befattningshavare i rätten, som Konungen bestämmer, eller, där sådan bestämmelse ej meddelats, rätten utser.

Närmare föreskrifter om registrets förande meddelas av Konungen.

41 §.

Över länsstyrelses beslut i fråga, som avses i 16 §, må klagan föras hos Konungen i vederbörande statsdepartement i den ordning, som för ekonomimål i allmänhet är stadgad.

Över registerförares beslut enligt denna lag må klagan föras hos hovrätten; och vare tiden för besvärns anförande räknad från det klaganden erhöi del av beslutet.

3 KAP.

Om rätt till bete å viss ohägnad mark.

42 §.

1 mom. Gränsa jordbruksfastigheter intill varandra och utgöras ägorna å ömse sidor av skogs- eller utmark samt finnes mellan dem ej stängsel, då skall, så länge detta förhållande fortfar, den ohägnade marken anses upplåten till gemensamt mulbete för större hemdjur, där ej annorlunda blivit avtalat. Lag samma vare, där till olika jordbruksfastigheter hörande ägor av angivet slag äro skilda genom väg samt stängsel mellan ägorna ej finnes.

Är beträffande visst län eller viss del av län gällande av Konungen enligt denna lag meddelad föreskrift, att laggillt stängsel skall därstädes freda jämväl mot mindre hemdjur eller visst slag av sådana djur, skall inom sådant län eller länsdel ohägnad mark, som i första stycket sägs, där ej annorlunda avtalats, anses upplåten till gemensamt mulbete även för sådana mindre hemdjur, som föreskriften avser.

Å ohägnad mark, varom nu sagts, må ej släppas å bete andra hemdjur än sådana, som tillhöra ägarna av de fastigheter, vartill marken hör, eller innehavare av betesrätt å dessa, och må ägaren av dylik fastighet och innehavare av betesrätt därå tillsammans ej å marken hålla flere hemdjur å bete än som skäligen kunna vinterfödas å fastigheten.

2 mom. Prövas för skogsåterväxtens skyddande inom visst län eller viss del av län erforderligt, att rätt till bete å ohägnad mark, som i 1 mom. avses, varder helt eller i viss mån, såsom beträffande vissa slag av hemdjur eller viss tid av året, förbjuden, ankomme på Konungen att, efter vederbörande landstings och hushållningssällskaps hörande, därom meddela föreskrift.

3 mom. Den, som i strid mot betesförbud, varom i 2 mom. sägs, med uppsåt släpper kreatur i mark, böte minst tio, högst tvåhundra kronor. Brytes mot förbudet av oaktsamhet, vare straffet böter, högst femtio kronor.

Innefattar förseelse, varom här är fråga, förbrytelse mot allmänna strafflagen, skall gärningen bedömas enligt vad i 4 kap. 1 § strafflagen är för likartat fall stadgat.

Allmänne åklagaren och skogsvårdsstyrelsen eller, där sådan styrelse ej finnes, vederbörande skogsstatstjänsteman äge lika behörighet att åtala överträdelse av förbud, som nyss sagts.

Böter, som för sådan överträdelse ådömas, tillfalla skogsvårdskassan eller, där skogsvårdsstyrelse ej finnes, kronan.

Saknas medel till böternas fulla gäldande, förvandlas de enligt allmänna strafflagen.

4 KAP.

Om ersättningsskyldighet i visst fall för av kreatur förorsakad skada samt om intagande av kreatur.

43 §.

Har kreatur olovligen inkommit och gjort skada å annans ägor, vare djurets ägare, ändå att ej vållande till skadan ligger honom till last, pliktig ersätta denna, där ej den, som lidit skadan, enligt 36 § skall vidkännas denna eller eljest själv vållat skadan.

Vad djurets ägare enligt första stycket utgivit i ersättning, äger han söka åter av den, som varit vållande till skadan.

44 §.

Har kreatur förorsakat skada å annans ägor, låte denne skadan genast synas och värderas av två ojäviga och sakkunniga män.

45 §.

Finner någon å sina ägor annans kreatur, som dit olovligen inkommit, må han det intaga. Vet han vilken kreaturet äger, underrätte därom genast ägaren eller, om han är frånvarande, den, som är satt i hans ställe. Vet den, som intog, ej kreaturets ägare, låte då kungöra intagningen dels i kyrkan för den församling, där intagningen skett, å nästa helgdag dels ock så snart ske kan och sist inom fjorton dagar i en å orten spridd tidning.

Den, som intagit kreatur, vare skyldig att underhålla och vårda detsamma. Sedan underrättelse eller kungörelse skett enligt första stycket, vare han berättigad att bruka och nyttja kreaturet.

46 §.

Ägare av kreatur, som intagits enligt 45 §, äge ej, utom i de i 47 § angivna fall, rätt att återfå kreaturet, innan han antingen i lösen därför utgiver det värde, vartill skadan beräknats enligt 44 §, så ock kungörelsekostnaden samt det belopp, vartill kostnaden för kreaturets underhåll och

vård av två ojäviga män uppskattats, med avdrag av den nytta han, som intog, under tiden haft av kreaturet, om han det brukat, eller ock för sådan lösen ställer full pant eller borgen. Nöjes ej kreaturets ägare åt värdering eller uppskattning, som nu sagts, eller vill han av annat skäl återvinna vad han utgivit i lösen, instämme saken till domstol inom tre månader efter det kreaturet utlöstes.

47 §.

Kan den, som intagit kreatur, ej på sätt i 44 § sägs visa vilken skada det gjort, och har han ej heller med kreaturets ägare träffat överenskomme om skadans värde, vare han skyldig att utgiva kreaturet utan annan lösen än de kostnadsbelopp, som i 46 § omförmälas.

Har den, som intagit kreatur, underlåtit att underrätta eller kungöra enligt 45 §, give ut kreaturet utan lösen och gälde ersättning till ägaren för det denne varit i saknad av kreaturet.

I nu angivna fall stånde det fritt för den, som intagit kreatur, att efter stämning utsöka vad honom i lösen kan tillkomma i den mån hans fordran ej guldits vid kreaturets utlämnande.

48 §.

Nu kommer ägaren till intaget kreatur och bjuder lösen efter ty i 46 § eller 47 § första stycket sägs; vill den, som intagit, ej utlämna kreaturet, nedsätte ägaren det belopp i pennningar, vartill lösen uppgår, eller ställe full pant eller borgen därför hos någon i orten boende pålitlig person eller hos utmätningsmannen i orten och kräve därefter att utfå kreaturet; vägras det honom ändå eller vill den, som intagit, ej utgiva kreaturet utan lösen i fall, som i 47 § andra stycket sägs, vare ägaren berättigad att av utmätningsmannen på den tredskandes bekostnad erhålla handräckning för kreaturets utbekommande. Den, som intagit kreaturet, vare ock pliktig ersätta all skada och kostnad, som ägaren vållats genom hans vägran.

49 §.

Varder intaget kreatur ej utlöst av ägaren inom fjorton dagar efter det underrättelse enligt 45 § skett, vare den, som intog, berättigad att utan ytterligare anmaning låta sälja kreaturet å offentlig auktion och ur köpe-skillingen uttaga honom tillkommande lösen.

50 §.

Bliver ägare till intaget kreatur ej känd inom fjorton dagar efter det kungörelse enligt 45 § skett, låte den, som intagit, lysa på sätt om hittat kreatur finnes stadgat, och gånge sedan som i dylikt fall i lag skils. Vill han hellre förfara på sätt i 49 § är sagt, vare ock därtill berättigad.

51 §.

Uppkommer tvist, huruvida den, som intagit kreatur, funnit det å sin mark, äge rätten förelägga honom att med ed bekräfta sin uppgift härom, där han ej annorledes kan styrka denna. Brister han åt eden, gälde ersättning till kreaturets ägare för den skada, som denne genom intagningen tillskyndats.

Vad i första stycket andra punkten är stadgat äge ock tillämpning, där den, som intog, prövas till följd av försummelse, varom i 36 § förmäles, eller annat eget vållande böra själv vidkännas den skada, som kreaturet gjort å hans ägor.

5 KAP.

Särskilda bestämmelser.

52 §.

Vilja delägare i tegskiftad eller samfälld jord för gemensamt gagn uppföra hägnad mellan ägor, som därtill höra, stånde det dem fritt, och åligge delägarna att i sådan hägnad taga lott enligt den grund, varefter de hava del i jorden.

53 §.

Vad i 3—42 §§ är stadgat äge beträffande stad eller samhälle å landet, där den för städerna gällande ordning för bebyggande skall iakttagas, ej tillämpning såvitt angår stadens eller samhällets till bebyggande planlagda område.

Övergångsbestämmelser.

Genom denna lag upphävas:

5 kap. 3 § byggningsbalken;

förordningen den 31 januari 1815 huru laggill stängsel bör vara beskaffad jämte kammarkollegii kungörelse den 17 oktober samma år angående ändring i sagda förordning;

förordningen den 21 december 1857 (nr 59 s. 1) om ägors fredande emot skada av annans hemdjur samt om stängselskyldighet i de delar, berörda förordning fortfarande är gällande, samt lagen den 15 juni 1923 (nr 218) om ändrad lydelse av § 5 i förordningen;

så ock vad i övrigt finnes i lag eller särskild författning stridande mot denna lags bestämmelser.

Där i lag eller särskild författning förekommer hänvisning till lagrum, som ersatts genom bestämmelse i nya lagen, skall denna i stället tillämpas.

Vid den nya lagens tillämpning skall iakttagas:

1) De vid nya lagens ikraftträdande anhängiga mål, som röra ämne, varom i nya lagen föreskrift givits, skola handläggas och bedömas enligt äldre stadganden; dock att, där mål om stängselskyldighet blivit anhängigjort inom ett år före nya lagens ikraftträdande och sådant mål, då nya lagen träder i kraft, ännu icke av underrätten avdömts, målet skall bedömas efter nya lagen. Angår mål, som efter ty nu sagts skall handläggas och bedömas enligt äldre stadganden, fråga, varom förmåles i § 17 andra stycket i förordningen den 21 december 1857, skall vad i sagda lagrum är föreskrivet fortfarande gälla, och äge, där part ej fullgör honom enligt nämnda lagrum åliggande hägnadsskyldighet samt underlåter att efter tillsägelse skyndsamt ombesörja vad som eftersatts, bestämmelserna i 36 och 37 §§ i nya lagen motsvarande tillämpning.

2) I fråga om giltigheten av överenskommelse, hägnadsdelning eller beslut, varigenom hägnadsskyldighet blivit bestämd enligt äldre stadganden, göres genom nya lagen ej ändring. Dock vare efter nya lagens ikraftträdande, utom i det under 3) härnedan angivna fall, envar sakägare berättigad att påkalla skyldighetens bestämmande efter sagda lag, och äge därvid vad i lagen stadgas om den ordning, vari frågor om hägnadsskyldighet skola handläggas och prövas, ävensom bestämmelsen i 33 § motsvarande tillämpning. Väckes yrkande, som nu sagts, skall, intill dess yrkandet avgjorts, hägnadsskyldigheten utgöras på sätt enligt äldre stadganden blivit bestämt.

Utan hinder av vad i första stycket är föreskrivet skola med avseende å hägnadsskyldighet, som bestämts enligt äldre stadganden, bestämmelserna i 34 samt 36—39 §§ äga motsvarande tillämpning, dock att, därest syn enligt § 22 i förordningen den 21 december 1857 ägt rum före nya lagens ikraftträdande, vad i förordningen är stadgat om rätt att efter sådan syn erhålla utmätning fortfarande skall lända till efterrättelse.

3) Har lägenhet före den 1 januari 1908 avsöndrats till besittning på viss tid eller livstid, skola i fråga om hållande av stängsel mellan lägenheten och stamhemmanet förut gällande bestämmelser äga tillämpning.

4) Genom nya lagen förringas ej giltigheten av förening, som upprättats enligt § 19 i förordningen den 21 december 1857, och äge beträffande dylik förening nämnda förordning fortfarande tillämpning. Vilja vederbörande jordägare efter nya lagens ikraftträdande förnya föreningen, skall därvid sagda lag tillämpas.

5) Betesförbud, som meddelats genom kungörelsen den 28 januari 1876 (nr 7 s. 1) angående inskränkning i betesrätt å ohägnad mark och därtill sig anslutande kungörelser eller med stöd av § 5 3 mom. i förordningen den 21 december 1857, sådant detta lagrum lyder enligt lagen den 15 juni 1923, skola gälla som vore de utfärdade enligt 42 § 2 mom. i nya lagen.

M O T I V

MOTOM

Inledning.

Beträffande skyddande av enskilda ägor mot skada av annans hemdjur hava i vårt land tvenne motsatta grundsatsar vunnit tillämpning. Den ena innebär, att markägaren själv har att vidtaga de åtgärder, som i detta avseende äro påkallade, och sålunda hålla för ändamålet erforderlig hägnad, under det den andra åsyftar, att ägare av hemdjur bör vara pliktig att själv taga sådan vård om djuren, att de ej inkomma å annans mark. Den förra grundsatsen är den äldre och har sin upprinnelse i det förhållandet, att boskapsskötseln ursprungligen varit den förhärskande näringen i landet och därför tidigt förlänats en gynnad ställning i lagstiftningen. Så länge marken allmänt nyttjades till gemensamt mulbete, var det naturligt, att den, som verkställde odling å den gemensamma betesmarken, själv fick hägna omkring det odlade området. Inhägnandet av detta var ett moment i den ockupation, varigenom odlaren förvärvade uteslutande rätt därtill. Men i samma mån som odlingen fortskred och jorden i allt större utsträckning gjordes till föremål för en rättsligt erkänd och mot främmande intrång skyddad äganderätt, framstod för den allmänna uppfattningen nu angivna princip såsom föråldrad och oegentlig ooh öppnades vägen för införandet av grundsatsen om kreatursägarens skyldighet att själv taga sådan vård om sina djur, att de ej förorsakade skada å annans mark. Först under 1800-talet upptogs dock denna grundsats i vår lagstiftning och har hittills blott delvis där genomförts.

Vid tillämpningen av förstnämnda äldre princip utbildades tidigt i vår rätt en regel om samverkan mellan angränsande jordägare för ägofredens upprätthållande. Där odlade områden lågo intill varandra, blev det ett gemensamt intresse för markägarna att hålla hägnad i gränsen mellan dessa till ömsesidigt skydd mot hemdjur. Det låg i sakens natur, att detta gemensamma intresse så småningom grundade en befogenhet för den markägare, som ville hålla hägnad i gränsen, att kräva medverkan härvid från grannens sida. För den senare uppstod sålunda en skyldighet att efter viss grund deltaga i uppförande och underhållande av hägnad mot den förres mark, vilken skyldighet dock var betingad därav, att sådant deltagande fordrades av denne.

Enligt våra landskapslagar gällde såsom nödvändigt villkor för rätten att hava sin jord skyddad mot skada av annans hemdjur, att markägaren höll laga hägnad omkring denna. Var detta villkor uppfyllt, ägde markägaren, där främmande kreatur det oaktat inträngt å hans ägor, intaga dem och

*Översikt av
ägofredslag-
stiftningens
utveckling.*

fordra ersättning för uppkommen skada. Gränsade byar intill varandra, ägde vardera byn att av den andra fordra deltagande i stängsel i ägoskillnaden, så framt ägorna å ömse sidor utgjordes av åker eller äng. Mötte däremot å någondera sidan skogs- eller betesmark, var den by, vartill sistnämnda mark hörde, i regel fri från skyldighet att deltaga i hägnaden. Vissa lagar i Götaland stadgade dock plikt att deltaga i hägnad även för det fall, att marken å ömse sidor om ägoskillnaden utgjordes av skogsmark, men torde skyldigheten enligt dessa lagar hava varit begränsad till underhållande av uppförd hägnad. Då grannbyar voro pliktiga att gemensamt hålla hägnad, skulle vardera byn taga del däri till hälften. Inom varje by fördelades dess hägnad mellan byamännen efter vars och ens lott i byn. Lågo skilda byars skogs- eller betesmark intill varandra och fanns mellan dem ej hägnad, fingo de för byamännens räkning gemensamt nyttjas till kreatursbete.

Landskapslagarnas ifrågavarande bestämmelser bibehöllos väsentligen oförändrade såväl i Magnus Erikssons och Kristoffers landslagar som i 1734 års lag. Den enligt flertalet landskapslagar gällande grundsatsen, att hägnadsskyldighet förelåg allenast, där marken å ömse sidor om ägoskillnad utgjordes av åker eller äng, upptogs i landslagarna och 1734 års lag såsom undantagslös regel. Mötte å endera eller båda sidorna skog, utmark eller beteshage, ägde sålunda enligt dessa lagar hägnadsskyldighet ej rum. Beträffande fördelningen av hägnad mellan angränsande byar infördes emellertid i nyssnämnda lagar en ny grundsats. I anslutning till den princip, som gällde för fördelning av hägnad mellan delägare i by, stadgades i dessa lagar beträffande angränsande byars delaktighet i hägnad, att den by skulle gärda mera, som för mera låg, och den mindre, som för mindre låg. Man utbytte alltså den förut gällande hälftindelningen mot en fördelning efter byarnas ägovälden.

Enligt 5 kap. 2 § byggningsbalken i 1734 års lag förefanns hägnadsskyldighet allenast mellan särskilda byar eller enstaka hemman. Inom by ankom det å delägarna själva att besluta om hållande av hägnad omkring gemensamma ägor. Vile delägare särskilt inhägna sin lott eller någon del därav, hade han att själv hålla hägnaden.

Grundsatsen att, där hägnad ej uppförts mellan skilda byars skogs- eller betesmarker, dessa voro upplättna till gemensamt mulbete, upptogs i 11 kap. 1 § byggningsbalken av 1734 års lag. Enligt sagda lagrum äga alla, som hava del i »ostängd mark och hjordavall», nyttja marken till mulbete och låta där »fä sitt vart om annat gå».

Beträffande hägnads beskaflenhet stadgades i 5 kap. 3 § samma balk, att gärdesgård borde stängas tät och fast, två alnar hög och två alnar mellan vart par stör. Där gård av sten eller annat, efter ortens lägenhet gjordes, borde även den vara så fast, att den ej lätteligen kunde rivas eller falla, samt så hög och tät, att boskap och svin hölles ute.

Stadgandena om hägnadsskyldighet i 1734 års lag undergingo vissa änd-

ringar genom kungl. förordningen den 9 februari 1802 angående stängsel-skyldigheten, varigenom sagda skyldighet erhöll en väsentligen utsträckt tillämpning. Enligt berörda förordning skulle hägnadsskyldighet sålunda äga rum ej allenast mellan byar och enstaka hemman utan även mellan grannar och delägare i samma by eller hemman, därest storskifte å byn eller hemmanet ägt rum eller annan laga skillnad fanns mellan vederbörande ägolotter, och kunde i båda fallen skyldigheten göras gällande, såväl då de mötande ägorna utgjordes av åker eller äng som då de bestode av skog, utmark eller beteshage. Med avseende å tillämpningen av förordningens stadganden i sistberörda avseende föreskrefs, att de förändringar, som skog och utmark kunde undergå genom uppodlingar till åker, äng och planteringar, borde ej verka till ändrat förhållande uti skyldigheten att upprätta och underhålla hägnad, utan skulle jorden eller marken, oaktat sina förbättringar, anses efter dess förra beskaffenhet. Beträffande hägnadsskyldighetens fördelning stadgades, att, då by mötte annan by i åker och äng, delägarna i byarna skulle taga del i hägnaden efter det förmedlade hemmantalet samt att, då byar möttes i skog, utmark och beteshage, vardera byns oförmedlade hemmantal skulle tjäna till grund för den andel i hägnaden, som tillkomme varje hemmansägare. Från sistnämnda regel gällde dock det undantag, att, därest skillnadslinjen, efter vilken stängsel skulle upprättas, utgjorde en sträckning av minst 3,000 famnar och hägnaden ej kunde anses lända den by, vars deltagande begärdes, till särskild nytta, det skulle ankomma å domarens prövning, huruvida och i vad mån byn skulle erhålla mindre andel än som svarade mot hemmantalet. Skulle hägnadsskyldighet utgöras av grannar inom samma by eller hemman, hade var och en att taga del i skyldigheten, där fråga var om inägor, efter dessas delningsgrund samt beträffande skog, utmark eller beteshage i mån av det hemmantal, varefter sådan mark blivit delad. I sistnämnda fall skulle berörda undantagsstadgande äga motsvarande tillämpning. Med avseende å sättet för hägnads upprättande stadgades, att detta finge ankomma på överenskommelse mellan dem, vilkas ägor skulle fredas, samt på omständigheterna i varje landsort ävensom på tillgången av tjänliga hägnadsämnen, vadan hägnad kunde upprättas av träd, sten, jordvallar, levande häckar och diken samt, i Finland och Norrland, av s. k. stockhag, dock att hägnad städse skulle freda mot boskap, får och svin.

De allmänt avfattade bestämmelser rörande hägnads beskaffenhet, som sålunda upptogos i 1802 års förordning, ersattes emellertid redan genom kungl. förordningen den 31 januari 1815 med mera detaljerade sådana. I sistnämnda förordning indelades de i riket brukliga hägnaderna i fem allmänna klasser, nämligen 1) stängsel av trä, gärdesgård, staket eller plank, 2) stengård med eller utan gärdesgård eller vall ovanpå, 3) jordvall med eller utan gärdesgård eller häck ovanpå, 4) vattengrav och 5) levande häck, och meddelades beträffande varje klass närmare bestämmelser angående beskaffenheten av därtill hörande hägnad. Därjämte stadgades, att förutom de i för-

ordningen särskilt angivna hägnaderna de flere stängningssätt, vilka efter tillgång å stängselämnerna och andra lokala omständigheter kunde i varje landsort vara användbara, skulle anses laggilla, när de ägde den höjd, som blivit bestämd för varje huvudklass, vartill de kunde hänföras; dock att såväl dessa som de särskilt angivna hägnaderna skulle i allt äga den bredd, fasthet och täthet, att de ej kunde av kreatur stötas omkull eller genomträngas, vadan s. k. rishag eller brottgård av sammanhopade rishögar eller nedfälda okvistade träd icke kunde anses för laggill stängsel. Då fråga uppstode om stängsel mellan grannar i by eller rågrannar, finge en var nyttja det stängningssätt av de i förordningen gillade, som han kunde finna för sig vara lindrigast.

I likhet med den äldre lagstiftningen i ämnet var 1802 års förordning om stängselkyldighet helt byggd på principen, att hållande av hägnad utgjorde grundval för ägofreden. Den första rubbningen i denna princip skedde genom kungl. förordningen den 6 augusti 1815 om ansvar för dem, vilkas kreatur vintertiden orsaka skada på annans åker och äng. I förordningen stadgades, att den, som vintertiden utsläppte kreatur, vore pliktig att om dessa hava sådan vård, att de ej finge tillfälle att göra skada å annans åker och äng, samt att, där sådan skada, vare sig genom försumelse av berörda skyldighet eller annorledes, inträffade, kreatursägaren skulle vara underkastad ansvar samt plikt att ersätta all den förlust, som genom kreaturen åstadkommits.

Sedan grundsatsen om kreatursägarens vårdnadsplikt genom sistnämnda förordning upptagits i lagstiftningen, vann den så småningom alltmera insteg i den allmänna uppfattningen. I motiven till det av äldre lagberedningen den 27 november 1847 avgivna förslaget till allmän civillag framhöll sålunda beredningen, att omförmälda grundsats vore den enda, som vore förenlig med en utbildad äganderätt och ett längre framskridet odlings-tillstånds behov, men att ett fullständigt genomförande av denna princip i lagstiftningen för det dåvarande dock ej kunde ifrågasättas. Däremot borde enligt beredningens mening en utsträckt tillämpning därav förberedas, och föreslog beredningen i sådant syfte, att grannar medgäves rätt att överenskomma om avsägelse av stängselvitsord med den verkan, att var och en av dem ansvarade för skada, som hans kreatur gjorde å annans under överenskommelsen inbegripna ägor. I nära överensstämmelse med detta beredningens förslag utfärdades sedermera den 23 oktober 1850 (nr 63 s. 2) en kungl. kungörelse angående ändring och tillägg till 1802 års förenämnda förordning, däri stadgades, att, om delägare i hemman eller byalag enhälligt överenskommit, att stängsel mellan deras ägor eller viss del därav ej skulle upprättas eller hållas samt sådan överenskommelse blivit skriftligen ingången och av alla delägarna undertecknats, densamma skulle anses giltig. I dylikt fall skulle jordägare ansvara för vården av sina kreatur och gälda den skada, som gjordes av kreaturen å de i överenskommelsen avsedda ägorna. Överenskommelsen finge ej brytas, utan att minst två tredjedelar av jordägarnas

antal, tillsammans ägande minst två tredjedelar av den jordrymd, för vilken överenskommelsen blivit ingången, samtyckt till dess upphävande.

Kort tid efter sistnämnda förordnings utfärdande togs ännu ett steg för att bereda grundsatsen om kreatursägarens vårdnadsplikt en utsträckt tilllämpning inom lagstiftningen. Sedan vid 1853—1854 års riksdag ett flertal motioner väckts i ämnet, anhöllo nämligen ständerna i skrivelse den 17 november 1854 om utfärdande av en ny stängselförordning, byggd på den grundsats, att varje jordägare skulle ansvara för vården av sina kreatur eller gälda den skada, som de gjorde å andras ägor, dock med förbehåll, att angränsande ägare eller delägare i samma byalag finge, om de fleste, vilka ägde mera än hälften av de ifrågavarande hemmanen eller av byalaget, sådant önskade, fortfara med den då gällande stängselskyldighetens fullgörande. I skrivelsens motivering åberopade ständerna bl. a. förenämnda uttalande av lagberedningen samt framhöllo, hurusom inom landet förefunnes olika lokala förhållanden genom växlingarna mellan slätter och skogar, samt att dessa växlingar låge varandra så nära, att det ej vore möjligt uppdraga någon bestämd gräns mellan slättland och skogsbygd. Härav komme ock svårigheten att tillämpa särskilda ägofridslagar för skogsbygd och slättland. Då det sålunda ej kunde bestämt uppgivas, för vilka orter den av ständerna ifrågasatta nya ägofridslagen kunde företrädesvis vara tjänlig, syntes det vara lämpligast, att denna fråga överlämnades till orternas invånares eget avgörande på det sätt, att de sattes i tillfälle att föreningsvis besluta om den gamla stängselstadgans bibehållande.

I berörda framställning instämde emellertid ej bondeståndet, som i särskild skrivelse den 10 november 1854 åberopade de svårigheter, som, i synnerhet i skogiga och bergiga trakter, skulle möta att annorledes än medelst hägnad freda ägor emot skada av kreatur, och det lidande, som till följd härav skulle, om en del jordägare tillätes att undandraga sig stängselskyldighet, tillskyndas de övriga. I skrivelsen framhölls, att jämte andra möjliga medel för upprätthållande av ägofriden, såsom vallning, tjudrande, rätt för den, som lidit skada, att intaga de kreatur, som gjort intrång, o. s. v., jämväl stängsel i vissa fall vore nödvändigt och att, då detta ej alltid läte sig åstadkommas på frivillighetens väg, lagstadgad stängselskyldighet behövde bibehållas men att denna skulle leda till orättvist betungande av kreatursägaren, i fall densamma, i överensstämmelse med den i ständernas berörda skrivelse uttalade princip om kreatursägares ansvarighet för sina kreatur, lades allenast på denne utan den hjälp, stängselvitsordet innebure. Bondeståndet hemställde därför i sin skrivelse, att Kungl. Maj:t måtte vägra bifall till den i ständernas omförmälda skrivelse gjorda anhållan samt att Kungl. Maj:t måtte, med bibehållande av stängselskyldigheten, låta uppgöra förslag till nödiga ändringar i författningarna om stängselskyldighet.

Med anledning av ständernas och bondeståndets ifrågavarande skrivelser lät Kungl. Maj:t utarbета och för riksdagen 1856—1858 i proposition nr 123 framlägga förslag till förordning om ägors fredande mot skada av

annans hemdjur och om stängselskyldighet, vilket förslag, på hemställan av sammansatta lag- samt allmänna besvärs- och ekonomiutskottet i dess betänkande nr 38, av ständerna bifölls. Den sålunda antagna förordningen utfärdades den 21 december 1857 (nr 59 s. 1) samt äger i huvudsak alltjämt tillämpning.

Huvudinnehållet av 1857 års stängselförordning.

Denna förordning uppställer i § 1 såsom allmän regel, att ägare av hemdjur är pliktig att medelst hägnad eller vallning eller på annat sätt hålla sådan vård om djuren, att de icke olovligen inkomma på annans ägor. Försummas denna skyldighet, är ägaren enligt § 21 pliktig ersätta därigenom uppkommen skada, varjämte han enligt 24 kap. 9 § strafflagen är underkastad bötesansvar. Den, å vars mark kreaturet inkommit, äger därjämte rätt att intaga kreaturet samt behålla det, till dess ägaren utgiver ersättning för nämnda skada ävensom gottgörelse för kreaturets vård och underhåll. Berörda allmänna regel äger dock ej tillämpning beträffande mark, som ligger i tegskifte eller samfällighet. I fråga om rätt för delägare i sådan mark att där utsläppa kreatur gälla fortfarande bestämmelserna i 1734 års lag.

Vid sidan av regeln om hemdjursägares vårdnadsplikt har emellertid 1857 års stängselförordning bibehållit grundsatsen om grannes rätt till stängselvitsord. Sådan rätt föreligger enligt § 2 principiellt i alla fall, då ägor äro skilda genom rågång eller genom skifte, som fastställts eller vunnit laga kraft, oavsett ägornas beskaffenhet. Från denna bestämmelse gälla dock ett flertal undantag, som angivas i §§ 4 samt 7—9. Enligt förstnämnda paragraf äger stängselvitsord ej rum för den, som med åker, äng eller plantering möter skog, utmark eller beteshage — detta i överensstämmelse med 1802 års stängselförordning — och enligt § 7 är förhållandet enahanda för den, som med ägor möter kronopark eller annan skog eller mark, som står under kronans omedelbara vård och ej upplåtits till nyttjande åt enskild person eller viss myndighet. Undantagsbestämmelsen i § 8 innebär, att ägare av utjord eller urfjäll ej har stängselvitsord, där ej sådan jord möter eller annan jord, som möter, förut tagit del i stängsel, och stadgandet i § 9 åsyftar, att innehavare av lägenhet, som lyder under annan fast egendom, ej har rätt att av ägaren till denna egendom fordra deltagande i stängsel, där ej sådant deltagande förut ägt rum eller finnes avtalat.

I de fall, då stängselvitsord enligt 1857 års förordning föreligger, skola grannarna jämlikt § 3 i förordningen i allmänhet taga del i hägnaden till hälften vardera. Denna fördelningsgrundsats innebär ett principiellt brytande med den norm angående hägnads fördelning efter grannarnas ägovälden eller hemmantal, som tidigare varit gällande i vårt land allt ifrån tillkomsten av Magnus Erikssons landslag, och en återgång till landskapslagarnas bestämmelser i detta avseende. Häftendelningsgrundsatsen gäller dock ej undantagslöst enligt 1857 års förordning. Utgöras de ägor, mellan vilka stängsel enligt förordningen skall upprättas, å ömse sidor av skog, utmark

eller beteshage och finnes den ena sidan märkligen betungas av stängslet utan motsvarande nytta, må stängselskyldigheten för denna sida, om den ej själv fordrar stängsel, nedsättas under hälften efter ty domaren prövar skäligt.

Med avseende å stängsels beskaffenhet innehåller ej 1857 års förordning några nya bestämmelser utan hänvisas i detta avseende till vad härom stadgas i 5 kap. 3 § byggningsbalken samt förordningen den 31 januari 1815.

Den enligt förordningen den 23 oktober 1850 medgivna rätten för delägare i hemman eller byalag att i viss ordning träffa överenskommelse om avsägelse av stängselvitsord har i 1857 års förordning bibehållits och närmare bestämts. Sagda rätt har därjämte i förordningen utsträckts att äga tillämpning jämväl i fråga om stängsels beskaffenhet i visst avseende. I § 19 av förordningen stadgas sålunda, att, därest angränsande jordägare överenskomma, att stängsel ej skall upprättas eller hållas mellan deras ägor eller viss del därav, ändå att stängsel enligt förordningen kunnat äskas, eller att hägnaden ej må fordras så tät, att den gör fred mot mindre hemdjur, såsom får, getter, svin och fjäderfä, jordägarna hava att därom i vittnens närvaro upprätta skriftlig förening samt i denna införa de villkor i avseende å hemdjurs vård, som äro överenskomna, samt låta föreningen intagas i protokollet hos den eller de domstolar, under vilka den jord lyder, varom avtalet är slutet. Sedan så skett, äger föreningen giltighet även mot framtida ägare eller innehavare av berörda jord. Föreningen har dock ej gällande kraft utöver tio år, sedan den intagits i rättens protokoll, men är det jordägarna obetaget att förnya den för högst tio år för varje gång.

Tydligt är, att genom de i 1857 års förordning upptagna bestämmelserna om stängselskyldighet tillämpningen av grundsatsen om kreatursägares vårdnadsplikt i hög grad begränsats. Denna äger enligt förordningen huvudsakligen giltighet blott i de fall, då rätt till stängselvitsord ej är för handen eller sådant vitsord ej begagnats, ävensom under den tid av året, då skyldighet att hålla stängsel i fredgillt skick ej föreligger, eller från hösten, då tjäle kommer i jorden, till den 15 maj. Härförutom äger vårdnadsplikten tillämpning, dels då hägnad, som någon enligt förordningen är skyldig att hålla, ej är i fredgillt skick — för den granne, som ej ansvarar för bristen i hägnaden, gäller dock plikten allenast intill dess han underrättat den hägnadsskyldige om bristen och denne därefter njutit erforderlig tid för bristens avhjälpan — dels ock i fråga om sådana okynnes eller otama kreatur, mot vilka laggill hägnad ej bereder skydd.

Regeln om kreatursägares vårdnadsplikt har emellertid i 1857 års förordning underkastats även en annan begränsning än den, som föranledes av bestämmelserna om stängselskyldighet. I § 5 av förordningen föreskrives, att, därest ägor, mellan vilka stängsel kan fordras, å ömse sidor utgöras av skog, utmark eller beteshage och mellan ägorna stängsel ej finnes, ägorna, så länge detta förhållande fortfar, skola anses upplåtna till gemensamt mulbete, där ej annorlunda är avtalat. I fall, som nu sagts, har

kreatorsägaren sålunda ej någon skyldighet att hålla sina djur å sin egen mark utan står det honom fritt att låta dessa beta å grannens ägor. Kravet på djurägarens vårdnadsplikt har alltså i detta fall eftergivits till förmån för den urgamla samfällda betesrätten å ohägnad skogs- och betesmark.

*Ändringar i
1857 års
stängsel-
förordning.*

Efter tillkomsten av 1857 års stängselförordning hava vid upprepade tillfällen förslag framställt om ändringar av densamma, vilka förslag avsett såväl förordningens huvudgrunder som vissa av dess detaljbestämmelser. Förslagen — för vilka närmare redogörelse kommer att lämnas i det följande — hava emellertid allenast i två fall föranlett ändringar i förordningens bestämmelser.

Med anledning av en av riksdagen i skrivelse den 20 maj 1874 gjord framställning i ämnet utfärdades sålunda den 28 januari 1876 (nr 7 s. 1) en kungl. kungörelse, varigenom vissa inskränkningar stadgades i den enligt § 5 medgivna rätten till gemensamt mulbete å viss ohägnad mark. I kungörelsen föreskrevs, att till skydd för skogens återväxt skulle till efterrättelse från 1877 års början gälla, att å ohägnad mark, som ansåges vara till gemensamt mulbete upplåten, skulle, därest samtliga delägare ej annorlunda överenskomme, betande av getter eller får vara förbjudet inom sjutton av rikets län eller delar av län på vissa för de särskilda länen angivna tider av året, dock att det icke vore delägare i betesmarken förmenat att å sitt eget område beta getter och får, så vida han om dem hölle sådan vård, att de icke inkomme på annans område, varförutom Konungens befallningshavande, därest i något av nämnda län jämkning i den sålunda stadgade fridlysningstiden skulle för något år finnas av särskilda förhållanden påkallad, skulle äga att därom hos Kungl. Maj:t göra hemställan. Berörda kungörelse utsträcktes sedermera genom särskilda kungl. kungörelser den 20 november 1885 (nr 69 s. 1) och den 21 januari 1910 (nr 5 s. 1) att äga tillämpning, förutom inom berörda län, jämväl inom vissa delar av Kopparbergs län. Därjämte vidtogos beträffande de tider av året, då de i förstnämnda kungörelse avsedda betesförbud skulle gälla, samt beträffande kungörelsens tillämpningsområde inom sagda sjutton län vissa ändringar genom kungl. kungörelserna den 11 oktober och den 1 november 1907 (nr 91 s. 5), den 11 december 1908 (nr 151 s. 1), den 18 februari och den 18 november 1910 (nr 19 s. 1 och nr 123 s. 2) samt den 9 februari 1912 (nr 8).

I syfte att möjliggöra av skogsvårdshänsyn påkallade ytterligare inskränkningar i förenämnda mulbetesrätt utfärdades sedermera, efter det 1911 års skogslagstiftningskommitté i sitt den 9 december 1918 avgivna betänkande därom framlagt förslag, den 15 juni 1923 (nr 218) en lag om ändrad lydelse av § 5 i förordningen, vilken lag trädde i kraft den 1 juli samma år. I denna lag stadgas, att, där för skogsåterväxtens skyddande inom visst län eller viss del av län prövas erforderligt, att rätt till bete å ohägnad mark, som i berörda paragraf avses, varder helt eller i viss mån, såsom beträffande vissa slag av hemdjur eller viss tid av året, förbjuden, det ankommer

på Konungen att efter vederbörande landstings och hushållningssällskaps hörande därom meddela särskilda föreskrifter. Enligt ifrågavarande lag äger Konungen sålunda förbjuda betning å här avsedd ohägnad mark ej allenast av får och getter utan även av andra slag av hemdjur. Lagen upptager därjämte föreskrifter om ansvar för den, som överträder i lagen avsett betesförbud, samt om rätt att åtala sådan överträdelse. I övergångsbestämmelserna till lagen föreskrives, att de betesförbud, som meddelats genom förnämnda kungörelse den 28 januari 1876 och därtill sig anslutande kungörelser, skola gälla, som vore de utfärdade enligt lagen, men att kungörelserna i övrigt skola upphöra att gälla med lagens ikraftträdande.

Med stöd av lagen har Kungl. Maj:t genom särskilda kungörelser den 15 januari 1926 (nr 8 och 9) meddelat förbud mot bete å här avsedd ohägnad mark dels inom Älvsborgs län av får, getter och hästar under hela året samt av andra hemdjur under tiden intill den 1 juli varje år, dels ock inom Frösåkers härad av Stockholms län av får. I båda fallen skola förbuden äga giltighet allenast under förutsättning, att icke samtliga delägare i marken annorlunda skriftligen överenskomma. Sådan överenskommelse, som skall delgivas vederbörande länsstyrelse, må ingås att gälla under en tid av högst fem resp. ett år.

Förutom i nu angivna hänseenden har 1857 års stängselförordning vid tillkomsten av 1864 års allmänna strafflag undergått ändring därutinnan, att de i förordningen upptagna straffbestämmelserna överflyttats till 24 kap. i nämnda lag.

Till följd av den snabba utveckling, som under de senare årtiondena ägt rum såväl på skogsbrukets och beteskulturens som på åkerbrukets områden hava bestämmelserna i 1857 års förordning ävensom de i 1734 års lag och förordningen den 31 januari 1815 upptagna stadgandena om laggillt stängsels beskaffenhet kommit att för vår tids uppfattning framstå som i flera hänseenden föråldrade och olämpliga. Under de senare åren hava därför flera krav framkommit på verkställande av en allmän revision av dessa bestämmelser.

I skrivelse den 13 november 1913 hava sålunda hushållningssällskapens ombud anhållit, att Kungl. Maj:t måtte taga under övervägande, huruvida icke nu gällande bestämmelser om laggill hägnads beskaffenhet borde omarbetas i sådant syfte, att billigare och mera virkesbesparande hägnader kunde komma till allmännare användning.

Över denna framställning hava till följd av remiss domänstyrelsen och lantbruksstyrelsen den 29 december 1914 avgivit gemensamt utlåtande.

Därjämte har riksdagen i skrivelse den 29 augusti 1914, nr 190, hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning i syfte att vinna ändring av ej mindre gällande stängselförordning än även förordningen den 31 januari 1815 samt de övriga bestämmelser, vilka därmed kunde stå i samman-

Framställningar om revision av gällande stängselförordning och därmed i samband stående bestämmelser.

hang, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Över denna skrivelse hava infordrade utlåtanden under år 1915 avgivits dels av samtliga länsstyrelser, hushållningssällskaps förvaltningsutskott och skogsvårdsstyrelser med undantag av hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Älvsborgs läns södra del samt skogsvårdsstyrelsen i Örebro län, dels ock av domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen och överjägmästarna.

Sedermera har riksdagen i ny skrivelse den 18 mars 1925, nr 78, hemställt, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa den i skrivelsen den 29 augusti 1914 påkallade utredningen samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Med anledning av sistnämnda skrivelse har Kungl. Maj:t genom beslut den 24 april 1925 anbefallt dels domänstyrelsen, dels lantbruksstyrelsen, efter hörande av hushållningssällskapets förvaltningsutskott, och dels länsstyrelserna i länen, efter hörande av vederbörande skogsvårdsstyrelser, att inkomma med utlåtanden om ej mindre behovet av åtgärder i det av riksdagen angivna syftet, än även de bestämmelser, som i förevarande avseende kunna anses påkallade.

Samtliga sålunda infordrade yttranden hava avgivits under år 1925. Domänstyrelsen har vid sitt utlåtande i ärendet fogat yttranden från överjägmästare och domänintendenter. Härförutom har Sveriges skogsägareförbund yttrat sig i ärendet.

Allmän motivering.

Behovet av revision av gällande stängselförordning.

I sin förenämnda skrivelse nr 190 framhöll 1914 års riksdag, att gällande stängselförordning syntes i vissa hänseenden lida av bestämda brister, samt anförde i detta anseende beträffande däri stadgade grunder för ägofreden: 1914 års riksdags skrivelse nr 190.

Stängselförordningens brister sammanhängde nära med den oklarhet i fråga om principerna för stängselskyldighet, som vidlåde denna. Visserligen fastslog § 1 den grundsatsen, att djurägare vore skyldig hålla vård om sina kreatur medelst hägnad eller annorledes. Men denna allmänna grundsats modifierades i väsentlig mån genom de uti 2 och följande paragrafer meddelade bestämmelserna om stängselvitsord, vilket tillåte vårdnadspliktig djurägare, som eljest, jämlikt § 1, ensam bort svara för ägofriden, att av ägосkyddsbehövande granne kräva deltagande i hägnad dem emellan; varför utom stängselvitsordet torde kunna i allmänhet göras gällande av granne mot granne, oavsett om någondera av dem hölle lösgående hemdjur, blott den förutsättningen förelåge, att deras ägor vore skilda genom rågång eller lagakraftvunnet skifte.

Med denna vitsordets karaktär, varigenom delaktigheten i omsorgen om ägofridens upprätthållande utsträcktes till andra än djurägaren, överensstämde uppenbarligen den i § 3 stadgade s. k. hälftendelningsprincipen, varigenom, med visst undantag, stängselbördan fördelades lika mellan grannarna utan hänsyn till om risken för skadegörelse av lösgående djur vore lika eller övervägande hotade från endera sidan.

Nu gällande stängselvitsord hade sålunda, ur synpunkten av dess betydelse för ägofridens upprätthållande, en dubbel uppgift. Åberopat av den part, som åstundade att skydda sin mark mot lösgående djur, innebure det samma rätt att av djurägande granne framtvinga skyldighet att deltaga i hägnad, vilken skyldighet dock begränsats till halva hägnadsbördan; åberopat åter av kreatursägare — eller i allmänhet betraktat från dennes synpunkt — innebure vitsordet medbestämmanderätt i fråga om sättet för vårdnadsplikts fullgörande, därvid detsamma möjliggjorde för honom att av granne bereda sig lindring och hjälp i hägnadsbesvärets utgörande. Oavsett de fall, då dessa synpunkter sammanfölla, i det att kreatur hölles å ömse sidor, verkade sålunda vitsordet, vare sig det åberopades av eller mot kreatursägare, städse till dennes förmån på så sätt, att han befriades från att ensam sörja för ägofriden. I viss mån framträdde sålunda vitsordet såsom ett i lagstiftningen kvarlevande uttryck för den äldre rättsåskådning, som funnit stängselbestyret böra överlämnas åt den part, som önskade freda sina ägor mot annans hemdjur.

Riksdagen gjorde därjämte gällande, att jämväl de i §§ 4 samt 7—9 i stängselförordningen stadgade undantagen från rätten till stängselvitsord lämnade rum för erinringar, samt anförde i detta avseende:

Vad anginge undantagsbestämmelsen i § 4 torde saknaden av vitsord för inägor gentemot utägor vara ägnad att verka orättvist betungande för inägornas innehavare. Ofta förekomme ju, att kreatur hölles på bete å utägor. Det måste därför framstå såsom oegentligt, att kreatursägare å utägor icke skulle i rimlig proportion till det egna gagnet bidra till kostnaden för hägnad, som — låt vara på inägoinnehavarens initiativ — upprättats till skydd mot den förres betande djur. För övrigt erbjöde de särskilda förhållandena i olika delar av landet talrika exempel på, till vilken obillighet inägoras brist på vitsord kunde leda. Om, såsom i skogiga trakter ofta vore fallet, en by hade sina inägor skiftade men lagda i ett sammanhang, och därvid en av bymännen råkat få sina inägotlotter helt eller huvudsakligen belägna utmed gränsen mot utanför liggande oskiftade eller eljest till gemensamt mulbete använda skogsmark, måste denne, i saknad av stängselvitsord mot skogsmarken, ensam stänga däremot, om han vill hava sina ägor säkert skyddade. De övriga delägarna i byn, vilka vore i den gynnsamma belägenhet, att deras inägor icke gränsade omedelbart till utmarken, undginge däremot på grund härav helt och hållet stängselvitsord mot sina egna och byns gemensamma eller andra utägor, vilken skyldighet således helt vältes över på den förstnämnde, ehuru nyttan av stängslet vore gemensam för alla.

Särskilt kunde saknaden av stängselvitsord för inägor gentemot kringliggande skogs- och betesmark verka hämmande på nyodlingsverksamheten, till skada för såväl egnahemsrörelsen som jordbrukets utveckling i allmänhet. Nyodlare nödgades i regel ensam och utan hjälp av vitsord åtaga sig stängselhållning, då han ej kunde ersätta hägnad med vakt och i de flesta fall, särskilt i odlingar på utmarker och på glest bebodda trakter, hade svårt att åstadkomma den erforderliga bevisning angående liden skada, som enligt stängselförordningens § 24 ålåg jordägare, som intagit inträngande kreatur.

De allmänna synpunkter, som anförts mot saknaden av stängselvitsord för inägor gentemot utägor, syntes riksdagen kunna i stort sett göras gällande jämväl beträffande de övriga undantagsfall, då vitsord saknades.

Vidare anmärkte riksdagen, att även de i stängselförordningen upptagna bestämmelserna om grunden för stängselvitsordens fördelning syntes vara otillfredsställande eller åtminstone otillräckliga. Enligt den i förordningens § 3 fastslagna halvdelningsprincipen, som endast för visst fall — beträffande utägojord — kunde modifieras enligt stadgandet i § 5, hade de i ägoskillnaden mötande ägornas innehavare att deltaga i stängseln i lika mån, oavsett dessa ägors olika storlek och värde, kreaturernas antal å ömse sidor samt utan hänsyn i övrigt till den nytta, vardera grannen kunde hava av hägnaden.

Riksdagen framhöll slutligen, att av vad i skrivelsen sålunda anförts syntes med full tydlighet framgå, att ett allmänt och starkt behov förelåg därav, att en omarbetning av gällande stängselförordning komme till stånd.

samtliga hörda myndigheter med undantag av skogsvårdsstyrelsen i Kalmar läns södra landstingsområde, som förklarade sig ej önska göra något uttalande i ämnet, samt hushållningssällskapens förvaltningsutskott i Jönköpings län och Kalmar läns norra landstingsområde, vilka funno skäl ej föreligga för vidtagande av ändring i nämnda förordning.

1925 års riksdag framhöll i sin omförmälda skrivelse nr 78, att den utveckling, som ägt rum efter avgivandet av nyssnämnda yttranden över 1914 års riksdags skrivelse nr 190, enligt riksdagens mening ytterligare understrukt behovet av en omarbetning av stängselförordningen och därmed i sammanhang stående stadganden. Riksdagen ville i sådant avseende särskilt erinra om det under senare åren alltmera framträdande intresset från jordbrukarnas sida för en rationell beteskultur, avsöndringsinstitutets allt större användning samt den i utveckling stadda småbruks- och kolonisationsrörelsen. Det syntes därför riksdagen vara ett berättigat önskemål, att den av riksdagen å sin tid begärda utredningen fullföljdes, så att förslag i ämnet kunde snarast föreläggas riksdagen.

1925 års riksdags skrivelse nr 78.

Även i de yttranden, som avgivits över 1925 års riksdags omförmälda skrivelse, har det övervägande flertalet av de hörda myndigheterna vitsordat behovet av en revision av stängselförordningen. En avvikande ståndpunkt har intagits allenast av länsstyrelsen och hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Norrbottens län samt hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Göteborgs och Bohus län, vilka funnit en allmän omarbetning av stängselförordningen obehörlig. Förstnämnda två myndigheter hava ansett, att omarbetningen borde inskränkas till ändring av förordningens bestämmelser beträffande rätten till stängselvitsord för innehavare av avsöndrad lägenhet samt viss jämkning av det i § 5 3 mom. stadgade förfarandet vid meddelande av där avsett betesförbud. Övriga bestämmelser i förordningen vore enligt dessa myndigheters mening i stort sett väl avvägda och rättvisa. — Hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Göteborgs och Bohus län har funnit stängselförordningen trots sin ålder i allmänhet vara väl lämpad efter tidens krav. Allenast i ett avseende borde förordningen ändras, nämligen beträffande rätten till stängselvitsord för den, som med åker, äng eller plantering mötte sådan skogsplantering, som krävde skydd mot betesdjur. Enligt förvaltningsutskottets mening borde i detta fall rätt till stängselvitsord medgivas ägaren av förstnämnda mark.

Yttranden över 1925 års riksdags skrivelse nr 78.

De myndigheter, som tillstyrkt en revision av stängselförordningen, hava till stöd härför åberopat väsentligen enahanda synpunkter, som framhållits i 1914 och 1925 års riksdagsskrivelser i ämnet, samt därjämte anfört, bland annat:

Bestämmelserna om stängselvitsord och stängselskyldighet i 1857 års förordning vore grundade å den uppfattning, att skogsmark borde i största möjliga utsträckning användas till kreatursbete, och hade bestämmelserna

avfattats i syfte att främja denna betesform. Till följd härav verkade dessa hindrande på utvecklingen av de strävanden, som ville genomföra bättre betesförhållanden och en mera rationell vård av våra skogar. Framförallt motverkade sagda bestämmelser det särskiljande av skogsbruk och betesbruk, som allmänt erkändes såsom ett mål för nämnda strävanden. Skogsbetet vore en kvarleva av en primitiv beteskultur och medförde högst avsevärda skador å skogsåterväxten, särskilt i norra Sverige, där denna betesform vore den förhärskande. En begränsning av skogsbetet vore desto mera påkallad, som genom 1923 års skogsvårdslag skogsägarna ålagts en omfattande skyldighet att vidtaga åtgärder för tryggande av skogens återväxt. Därjämte borde uppmärksammas, att de grunder, enligt vilka stängselskyldigheten jämlikt 1857 års förordning skulle utgöras, vore i många fall orättvisa.

I flere yttranden har med avseende å den ifrågasatta revisionen uttalats, att vid densamma de olika förhållanden, som rådde i skilda delar av landet, måste noga beaktas. Utvecklingen hade ej överallt nått lika långt, vadan enhetliga bestämmelser rörande stängselskyldighet för landet i dess helhet näppeligen borde meddelas. På vissa håll vore jordbrukarna alltjämt mycket beroende av skogsbetet. Det vore sålunda av vikt, att särskilda föreskrifter angående stängselskyldighet bleve gällande för Norrland, Dalarna och Värmland. Vad särskilt anginge Norrbottens län utgjorde skogsbetet i länet ett livsvillkor för kreaturskötseln, och medförde denna betesform därstädes ej nämnvärd skada å egentlig skogsmark annorstädes än å trakt- eller kalhyggen. Till dessa förhållanden borde hänsyn tagas vid revisionen.

Skogsvårdsstyrelsen i Örebro län har gjort gällande, att med hänsyn till den omläggning av skogsskötseln, som under senare tid ägt rum och varigenom det extensiva skogsbruket med dess stora kalhyggen och konstlade reproduktion ersatts med ett intensivt bruk med smärre föryngringsluckor eller småhyggen, därå föryngring i allmänhet åstadkommes på naturlig väg, skogsbetet numera förorsakade mindre skada å återväxten än förut. I framtiden torde denna skada bliva ännu mindre. — Länsstyrelsen i Malmöhus län har upplyst, att, då betesdjuren inom länet i allmänhet vallades eller hölles tjudrade under betet, stängselförordningen ej ägde större betydelse för länet.

Med avseende å revisionens genomförande har av vissa myndigheter uttalats, att denna borde ske med försiktighet och att en mjuk övergång borde anordnas från nu gällande stängsellagstiftning till den nya lagstiftningen i ämnet.

*De
sakkunniga.*

Såsom ledande princip med avseende å ägofredens tryggande uppställer 1857 års stängselförordning skyldighet för ägare av hemdjur att hålla sådan vård om dessa, att de ej olovligen inkomma å annans mark. Denna skyldighet äger emellertid enligt förordningen ovillkorlig giltighet allenast mellan dem, vilkas ägor ej gränsa intill varandra. I förhållandet mellan

grannar, där ägofredens skyddande är betydelsefullast, har skyldigheten förlänats en begränsad tillämpning och ägofredsintresset i stället huvudsakligen tillgodosetts genom de i förordningen upptagna bestämmelserna om stängselvitsord.

Enligt dessa kan stängselvitsord principiellt göras gällande mellan grannar, så snart deras ägor äro skilda genom rågång eller genom fastställt eller lagakraftvunnet skifte. Detta innebär, att ägare av fastighet i regel är berättigad att av ägare till angränsande fastighet kräva medverkan vid uppförande och underhållande av hägnad i ägoskillnaden, oavsett huruvida ägorna å endera eller båda sidorna av denna betas eller ej. Visserligen förutsättes i berörda paragraf, att hägnad, som kräves av granne, skall bereda »ömsesidigt skydd emot skada av hemdjur», men förefintligheten i det konkreta fallet av ett dylikt skyddsbehov utgör ej något villkor för rätten till vitsord. Fastighetsägare kan sålunda begagna vitsordet mot granne, oaktat ingendera har behov av hägnad i råskillnaden. Ej heller möter hinder för den, som håller betesdjur å sin mark, att göra vitsordet gällande mot granne, som ej låter beta sina ägor. I sistnämnda fall innebär vitsordets tillämpning ett direkt avsteg från grundsatsen om kreatursägarens vårdnadsplikt, i det den djurägande grannen tvingar den andre att medverka vid vården av hans djur genom att delta i hållande av härför erforderlig hägnad. Den sistnämnde har i berörda fall ej annat intresse av hägnaden, än att denna fredar hans mark mot grannens betesdjur, ett intresse, som enligt den i 1857 års förordning intagna principiella ståndpunkten ej bör utgöra grund för hägnadsskyldighet. Nämnda intresse framträder än starkare, då, såsom enligt förordningen är medgivet, stängselvitsordet begagnas av fastighetsägare, som ej håller betesdjur, mot djurägande granne. Det enda fall, då vitsordets tillämpning överensstämmer med grundsatsen om djurägarens vårdnadsplikt, hänför sig till det förhållandet, att båda grannarna hålla lösgående betesdjur å de till råskillnaden gränsande ägorna. Hägnaden medför då nytta för grannarna vid fullgörandet av nämnda plikt, en omständighet, som uppenbarligen kan motivera stadgande av skyldighet för dem att samverka med avseende å stängselhållet.

Den utsträckta tillämpning, som stängselvitsordet sålunda principiellt erhållit i 1857 års förordning, var måhända vid förordningens tillkomst berättigad med hänsyn till det då hos oss allmänt rådande bruket att låta kreaturen under sommaren fritt ströva omkring å skogs- och utmarker för att söka sig föda. Detta bruk medförde, att hållande av hägnad mellan skilda fastigheter i det övervägande flertalet fall var av behovet påkallat. Nämnda betesform har emellertid numera beträffande landets södra och mellersta delar i ej ringa utsträckning övergivits och ersatts med ett intensivt betesbruk, enligt vilket kreaturen hållas å bete å särskilda inhägnade betesområden, vilka genom röjning och andra åtgärder göras lämpade för gräsproduktion. Genom den begränsning av betesmarkerna, som härigenom ägt rum, har behovet att hålla hägnad mellan skilda fastigheter självfallet

minskats. Detta minskade stängselbehov har emellertid ej föranlett motsvarande inskränkning i bruket att hålla hägnader mellan olika fastigheter. Det inträffar nämligen ofta, att blott den ene av grannarna omlägger sitt betesbruk efter moderna grunder, under det den andre fortfar med skogsbetningen och sålunda har intresse av att hägnad bibehålles i råskillnaden. Enligt gällande stängselförordning äger den senare tvinga den förre — oberoende därav att denne icke vidare har någon nytta av hägnaden — att deltaga i underhållet av denna i samma omfattning som förut eller, i regel, till hälften. Detta förhållande medför, att mången jordbrukare, änskönt han inser gagnet av en sådan omläggning i och för sig, dock underlåter att vidtaga densamma med hänsyn till den ökade hägnadsbörda han däri genom ådrager sig. De nuvarande vitsordsreglerna innebära sålunda ett direkt hinder för genomförandet av det intensiva betesbruket i vårt land. Då genom denna betesform kreaturen beredes en rikligare och bättre näring än vad vid den extensiva skogsbetningen är möjligt samt den förra betesformen därjämte medför den ur skogsvårdssynpunkt viktiga fördelen, att den uppväxande skogen ej utsättes för skadegörelse från kreaturens sida, är det emellertid av stor nationalekonomisk betydelse, att ifrågavarande hinder för dess fortsatta utveckling i möjligaste mån undanröjes.

En annan betydande olägenhet av nu gällande regler om stängselvitsord är den onödiga förbrukning av hägnadsvirke, som därav föranledes. I många fall äro de i rågångarna uppförda gärdesgårdarna av mycket avsevärd längd, och åtgå till dessa stora mängder stängselvirke. Till sistnämnda förhållande medverkar dock även den omständigheten, att enligt gällande bestämmelser om laggillt stängsels beskaffenhet dylikt stängsel städse skall freda även mot mindre hemdjur och sålunda måste anordnas betydligt tätare än om blott större hemdjur däri genom behövde utestängas. Då till hägnader ofta användas unga och växtliga barrträd, vilkas avverkande från skogsvårdssynpunkt mången gång är olämpligt och oekonomiskt, innebär även nu ifrågavarande olägenhet en kännbar nationalekonomisk förlust.

Regeln, att ägare av fastighet äger stängselvitsord mot angränsande fastighetsägare, har emellertid enligt 1857 års förordning ej obegränsad tillämpning. Vissa undantag från regeln stadgas sålunda i §§ 4 samt 7—9 av förordningen. Enligt dessa paragrafer tillkommer ej stängselvitsord den, som med åker, äng eller plantering möter skog, utmark eller beteshage, eller den, som med enskild mark möter kronopark eller annan skog eller mark, vilken står under kronans omedelbara vård och ej upplåtits till nyttjande åt enskild person eller menighet, samt, i regel, ej heller innehavare av avsöndrad lägenhet emot stamfastighetens ägare eller ägare av utjord eller urfjäll emot angränsande fastighetsägare. Ifrågavarande bestämmelser innebära sålunda, att ägare eller innehavare av fastighet (eller del därav) i vissa fall fränkänts rätt till stängselvitsord med hänsyn till de mötande ägnarnas beskaffenhet eller dessas kamerala natur, utan avseende därå, huruvida dessa ägor betas eller ej. Mot honom själv kan däremot stängselvitsord göras

gällande enligt förenämnda allmänna regler. Den principiellt olika ställning i fråga om rätt till vitsord, som vederbörande grannar i förevarande fall sålunda intaga och som, på sätt nyss antytts, ej kan anses grundad å skilda ägoskyddsbehov, motsvarar tydligen ej vår tids rättsuppfattning. Be-
träffande bestämmelserna i §§ 4 och 9 är därjämte att märka, att dessa genom de undantag från vitsordets tillämpning, som däri stadgas beträffande innehavare av inägojord respektive avsöndrad lägenhet, kunna befaras motverka utvecklingen av småbruks- och egnahemsrörelsen samt av nyodlings-
verksamheten i allmänhet.

Det torde vidare vara tydligt, att ej heller stängselförordningens föreskrifter om stängselskyldighetens fördelning mellan vederbörande grannar överensstämmer med nutida rättsuppfattning. Det måste sålunda anses obilligt, att granne principiellt skall svara för halva hägnaden i ägoskillnaden, oavsett huruvida han låter beta sin mark eller ej eller han gör detta i väsentligt mindre omfattning än den andre grannen.

Jämväl mot vissa andra bestämmelser i gällande stängselförordning ände nu angivna torde, på sätt de sakkunniga i det följande komma att närmare framhålla, befogade erinringar kunna göras. Särskilt gäller detta de i § 5 upptagna reglerna om rätt till gemensamt mulbete å viss ohägnad mark.

Av det anförda framgår, att de sakkunniga i överensstämmelse med den av 1914 och 1925 års riksdagar hävdade uppfattning och i likhet med det övervägande flertalet av de i ärendet hörda myndigheterna anse en revision av gällande stängselförordning vara av behovet påkallad. De sakkunniga hava därför utarbetat ett förslag till ny ägofredslag, som åsyftar att i möjligaste mån undanröja bristerna i 1857 års förordning och anpassa de däri upptagna bestämmelserna efter den utveckling, som på hithörande områden ägt rum efter förordningens tillkomst. Då emellertid denna utveckling ingalunda nått lika långt inom riket i dess helhet utan stora skiljaktigheter härutinnan föreligga mellan rikets olika delar, hava de sakkunniga funnit nödigt att iakttaga stor varsamhet vid framläggande av förslag till nya eller ändrade bestämmelser. De sakkunniga hava ansett sig äga desto större skäl härtill, som enligt de sakkunnigas uppfattning den nuvarande enhetligheten i lagstiftningen bör i största möjliga utsträckning bibehållas och särbestämmelser för olika delar av landet genomföras, allenast där detta är oundgängligen nödvändigt.

Hemdjursägares vårdnadsplikt samt grunderna för stängselkyldighet.

Ändringsför-
slag före år
1914.

Redan före avlåtandet av 1914 års riksdags omförmälda skrivelse nr 190 hade vid upprepade tillfällen inom riksdagen förslag väckts om ändring av de i 1857 års stängselförordning upptagna bestämmelserna om stängselkyldighet. Dessa förslag avsågo dels upphävande eller inskränkning av rätten till stängselvitsord, dels utsträckning av denna rätt, dels ock ändring i reglerna angående stängselkyldighetens fördelning mellan vederbörande grannar.

I förstnämnda avseende yrkades vid envar av riksdagarna 1870, 1874, 1875 och 1877 av enskilda motionärer, att den i stängselförordningen stadgade rätten till stängselvitsord måtte helt upphävas och att grundsatsen om kreatursägarens vårdnadsplikt måtte utsträckas att gälla utan inskränkning. Till stöd för dessa yrkanden framhölls huvudsakligen, att förordningens bestämmelser om stängselvitsord hade till följd, att årligen stora mängder ungskog förbrukades för upprättande och underhållande av hägnader samt att härigenom skogarnas tillväxt och bestånd äventyrades. Det vore även att märka, att, i samma mån lantbruket förbättrades, boskapen kunde under en längre tid av året födas inomhus samt att hägnader i följd härav bleve mindre behöfliga. Ett genomförande av vårdnadsplikten i full utsträckning skulle därjämte medföra, att rätten till gemensamt mulbete å sådan ohägnad mark, som avses i § 5 mom. 2 i stängselförordningen, komme att upphöra, vilket från skogsvårdens synpunkt vore synnerligen önskvärt.

Ingen av berörda motioner vann emellertid riksdagens bifall. Med anledning av de vid 1874 och 1875 års riksdagar väckta motionerna i ämnet föreslogs dock av vederbörande utskott, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande och framläggande av förslag till sådan lagändring, att det i stängselförordningen stadgade stängselvitsordet skulle upphöra att gälla inom det område Kungl. Maj:t efter framställning, grundad på ett av landsting i viss ordning fattat beslut, funne skäl bestämma, och framlades ett liknande förslag av lagutskottet vid 1870 års riksdag med anledning av den då väckta motionen i ämnet. Utskottsförslaget vid 1874 års riksdag förföll till följd av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande den ordning, vari sådant landstingsbeslut, som i förslaget avsåges, skulle fattas, och berörda förslag vid 1870 och 1875 års riksdagar biföllos av andra resp. första kammaren men avslogos av medkammaren.

I motsats mot den ståndpunkt, som hävdats av nyssnämnda motionärer, yrkades i ett flertal motioner vid 1859—1860 års riksdag, att rätten till stängselvitsord måtte utsträckas genom upphävande av de undantag därifrån, som upptagas i §§ 4, 7 och 8 i stängselförordningen. Dessa yrkanden upprepades sedermera, såvitt angick § 7, i motioner vid 1883 och 1884 års riksdagar. Samtliga dessa yrkanden blevo emellertid, på hemställan av vederbörande utskott, av riksdagen lämnade utan bifall.

Däremot föranledde en vid 1874 års riksdag väckt motion om viss inskränkning i tillämpningen av sistnämnda paragraf åtgärd från riksdagens sida. I motionen hemställdes, att undantagsbestämmelsen i berörda paragraf ej skulle äga giltighet för det fall, att kronan genom köp blivit ägare av skattehemman eller sådan jord, som med äganderätt varit upplåten åt enskild person eller viss myndighet, utan att i dylikt fall rätt till stängselvitsord skulle vara medgiven gentemot kronan. I utlåtandet över motionen framhöll vederbörande utskott, att det ej kunde förnekas, att ordalydelsen av ifrågavarande paragraf gäve anledning till den efter utskottets mening oriktiga uppfattning, att kronan skulle kunna förvärva jord med bättre rätt än som tillkomme förutvarande ägaren, samt hemställde, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes i anledning av motionen vidtaga den åtgärd, som omständigheterna funnes påkalla. Sedan riksdagen, med bifall till utskottets hemställan, i enlighet därmed avlätit skrivelse i ämnet till Kungl. Maj:t, anbefalldes Kungl. Maj:t i brev till skogsstyrelsen den 29 oktober 1875 sagda styrelse att iakttaga, det icke på kronans förvärvande av mark finge grundas anspråk om inskränkning eller förändring i den hägnadsskyldighet, som förut varit förenad med markens ägande.

Beträffande grunderna för stängselkyldighets fördelning mellan vederbörande grannar hemställdes i motioner vid riksdagarna åren 1859—1860 och 1862—1863, dels att den i stängselförordningen stadgade hälftdelningsprincipen, som vore orättvis och hårt betungande för mindre hemmansägare, skulle helt upphävas och ersättas med fördelning efter hemmantal, dels ock att förstnämnda princip skulle bibehållas vid fördelning av hägnad mellan angränsande skifteslag men att inom sådant lag varje delägars lott i hägnad skulle bestämmas efter hans ägoandel. Motionerna avstyrktes av vederbörande utskott under hänvisning därtill, att hälftdelningsprincipen kort tid därförut införts i lagstiftningen samt att klokheten bjöde att synnerligast i avseende å ändring av stadganden, som vore av större allmän omfattning och inverkan på medborgares ekonomiska ställning, tillvägagå med yttersta varsamhet, och blevo motionerna i enlighet härmed av riksdagen lämnade utan bifall.

Vidare yrkades i förevarande ämne av en motionär vid 1871 års riksdag, att delägare i skifteslag, som framdeles bleve föremål för laga skifte, skulle äga att förena sig om den grund för stängsels upprättande, som de funne för sig lämpligast, samt att såsom sådan delningsgrund finge, därest annan överenskommelse ej kunde träffas, begagnas kvadratrotten av varje delägars uppskattade ägovälde men att, sedan hägnadsskyldighet blivit fullgjord, envar skulle underhålla hägnaderna vid sina ägor, på sätt i stängselförordningen stadgades. Motionen blev ej av riksdagen behandlad.

Slutligen hemställdes i en motion vid 1901 års riksdag, att den i § 5 stängselförordningen medgivna rätten till nedsättning i stängselkyldighet, då fråga vore om stängsel mellan ägor, som utgjordes av skog, utmark eller

beteshage, skulle utsträckas att äga tillämpning även beträffande stängsel mellan andra ägor än nyss sagts. Till stöd för motionen framhölls, att det ej så sällan inträffade, särskilt för ägare av mindre hemmanslotter, att även beträffande annan mark än sådan, som avsåges i berörda paragraf, den stängselskyldige märkligen betungades av plikten att uppföra och underhålla stängsel utan motsvarande nytta. Ett dylikt förhållande kunde t. ex. uppstå, då åker eller ängsmark bildade en långsträckt ägofigur och skifteslinjerna ginge i figurens längdriktning. En sådan skiftesläggning kunde påkallas av flere anledningar, såsom jordens beskaffenhet, tillgång till vatten, vägförbindelser, lämpliga tomtplatser m. m. Den, som erhöle en jämförelsevis smal åker- eller ängsremsa av ett sådant område, kunde, där grannen tvingade honom att deltaga i stängsel, betungas av denna stängselskyldighet utan motsvarande gagn. — På hemställen av lagutskottet blev emellertid motionen av riksdagen avslagen.

1914 års riksdag.

I en vid 1914 års senare riksdag inom andra kammaren väckt motion, nr 3, hemställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida icke uti bestämmelser i gällande stängselförordning och därmed sammanhängande föreskrifter ändringar borde vidtagas i syfte att vinna behövlige och möjliga lättnader för stängselskyldighetens fullgörande, samt om vidtagande av de åtgärder, vartill utredningen kunde föranleda. Till stöd för motionen anfördes, bland annat, att stängselförordningen i vissa delar visat sig för vår tid och under nuvarande förhållanden mycket svårtillämplig, onödigt betungande och i ej ringa mån hinderlig för jordbrukets, isynnerhet småbrukets, utveckling. I saken intresserade vore ganska allmänt ense därom, att bestämmelserna om stängselvitsord borde i väsentliga delar ändras dels genom borttagande av sådant vitsord beträffande inägor dels ock genom tilldelande av stängselvitsord i vissa fall åt dem, som enligt §§ 4 och 9 m. fl. vore därifrån uteslutna.

Med anledning av denna motion avlät riksdagen, i överensstämmelse med vad jordbruksutskottet i avgivet utlåtande nr 44 enhälligt hemställt, förenämnda skrivelse nr 190 till Kungl. Maj:t.

I skrivelsens motivering angav riksdagen de synpunkter, som enligt riksdagens mening borde vara vägledande vid en blivande revision av stängselförordningen, och anförde riksdagen därvid beträffande de grunder, som i en ny lagstiftning i ämnet borde stadgas med avseende å ägofredens tryggnade:

Enligt riksdagens mening borde den i § 1 uttalade grundsatsen om djurägares ansvarighet för ägofridens upprätthållande fortfarande vara den centrala och grundläggande i stängsellagstiftningen. *Stängselvitsordets* berättigande vid sidan därom syntes däremot icke fullt lika klart. Sett ur synpunkten av dess betydelse för den av grannarna, vilkens ägor skulle fredas, kunde det nämligen med visst fog ifrågasättas, huruvida icke den skadeersättningsskyldighet, som ålåg djurägare, vilken åsidosatte sin vårdnadsplikt, innebure ett fullt tillräckligt skydd för ägofriden. För sin del måste riks-

dagen betvivla, att så vore förhållandet. Icke minst med hänsyn till den bevisningssvårighet, som i en mängd fall vore förknippad med försök att göra gällande ersättningskrav på grund av bristande vård om lösgående djur, vore riksdagen övertygad om nödvändigheten att i stor utsträckning anlita och vid behov kunna framtvinga just *stängsel* såsom det enda fullt säkra ägoskyddsmedlet.

Även ur synpunkten av stängselvitsordets betydelse för djurägare såsom dels rätt till initiativ dels ock rätt att fordra deltagande i hägnad av den granne, vilkens ägofredningsintresse hägnaden skulle tjäna, syntes vitsordsinstitutet fylla en beaktansvärd uppgift, som ej borde lämnas ur räkningen.

Om sålunda stängselvitsordet i princip borde bibehållas i stängsellagstiftningen, torde däremot befogade anmärkningar kunna göras mot det sätt, varpå detsamma enligt gällande stängselförordning vore avvägt, och detta med avseende såväl å den utsträckning, i vilket det vore medgivet, och å förutsättningarna i övrigt för dess återopande, som å grunderna för fördelningen av stängselbesväret.

Beträffande de förutsättningar, som borde gälla med avseende å rätten till stängselvitsord, anförde riksdagen:

En konsekvent tillämpning av den grundtanke, som uttalats i § 1 i stängselförordningen, syntes kräva, att rätten till stängselvitsords återopande bestämdes uteslutande av den omständigheten, huruvida å endera eller båda sidorna av råskillnaden betande kreatur hölles eller plägade hållas. Fasthölles nämnda förutsättning för vitsords tillämplighet, betydde detta åter å *ena sidan* en inskränkning av stängselvitsords giltighetsområde dithän, att vitsord icke skulle kunna tillgripas utan att stängsel verkligen vore i ägofridens intresse behöfligt, samt å *andra sidan* ett utvidgande av nämnda område på det sätt att, så snart i allmänhet stängselbehov måste anses råda, möjligheten av dess påkallande ej finge vara utesluten.

Fördelen, praktiskt sett, av stängselvitsordets *inskränkande*, i den mån sådant kunde ske utan förfång för ägofriden, torde vara uppenbar och tillfyllest motiverad av den avsevärda börda stängselskyldigheten vanligen utgjorde. Visserligen kunde den omständighet, att stängselbyggandet ofta ställde sig dyrbart och betungande, i sig själv anses ägnad att lägga hämsko på stundom yppad benägenhet att i onödan tillgripa ett rättsmedel, som till följd av gällande fördelningsgrund medförde ett betungande över hövan ej blott av grannen, mot vilken det återopades, utan även av den, som själv återopat detsamma. Med den långsträckta form, skiftena av såväl in- som avrösningsjord mångenstädes hade, särskilt i de norra delarna av landet, bleve ofta kostnaden för uppförande av långa — på skiftad skogsmark stundom ända till halvmilslånga och än längre — hägnader längs ägoremsor av några få tiotal meters bredd opropotionerligt stor i förhållande till värdet av de markskiften, som skulle uppbära kostnaden. Följden härav hade blivit, att man flerstädes, hellre än att gentemot varandra tillgripa det lagligen givna stängselvitsordet, låte marken ligga ohägnad och ömsesidigt toge risken av den skada, grannens kreatur kunde anställa.

Men ett sådant sakernas tillstånd, som säkerligen icke av lagstiftaren åsyftats, kunde givetvis icke anses normalt eller önskvärt. Såsom erfarenheten i rik mån bekräftade, innebure ofta blotta förefintligheten av vitsordet och möjligheten av att detsamma kunde godtyckligt och utan hänsyn till omständigheterna återopas av endera grannen en ständig källa till missbruk, osäkerhet och störd grannsämja.

Riksdagen ville i detta sammanhang framhålla, att den obestriddiga omständighet, att stängselprocesser trots allt faktiskt vore tämligen sällsynta, icke med fog borde kunna åberopas såsom stöd för, att lagen i nu antydda avseenden fungerade till allmän belåtenhet utan snarare helt enkelt torde bero på, att lagen i sin föreskrift om vitsords tillämplighet vore så tydlig och klar, att utgången av möjliga försök att undgå stängningsskyldighet i händelse av rättgång i de flesta fall vore på förhand given.

Om sålunda de nu anmärkta förhållandena syntes riksdagen nödvändig-göra tryggande garantier mot att stängsel-skyldighet gjordes gällande oftare än behovet sådant krävde, kunde emellertid tvekan råda angående lämp-ligaste formen för en sådan begränsning.

I motionen hade ifrågasatts ett fullständigt borttagande av vitsord inägor emellan. En sådan åtgärd kunde visserligen vara praktiskt motiverad av det förhållande att mulbete i inägor i vissa trakter av landet torde vara av underordnad betydelse i jämförelse med det å utägorna, vadan alltså nyttan av inägor inhägnande i sådana trakter icke syntes stå i rimligt förhållande till uppoffringen av virke och arbete.

Men fullt rationell vore tydligen icke en lagändring av nämnda innebörd, enär behovet av skydd mot betande kreatur utan tvivel kunde ifrågakomma även å inägojord. Ej heller vunnes därigenom den allmänna trygghet mot stängselvitsords missbrukande, som riksdagen ansåge önskvärd. Följdriktigare syntes riksdagen ett lagstadgande av större principiell räckvidd, varigenom generell fastsloges såsom ovillkorlig förutsättning för vitsords tillämplighet, att skyddsbehov mot skada av lösgående hemdjur verkligen föreläge.

Klart vore emellertid, att i enskilda fall, *även om* endera grannen hölle kreatur och stängsel-skyldighet sålunda principiellt kunde genom vitsord göras gällande, sådana omständigheter kunde vara för handen, att skydds-behovet, praktiskt taget, vore reducerat till ett minimum eller att eljest nyttan av påyrkad hägnad ej i nämnvärd mån motsvarade kostnaden. I sådant fall borde möjlighet vara beredd den part, mot vilken vitsord åberopades, att erhålla befrielse från den honom lagligen åliggande stängsel-skyldigheten. Det syntes riksdagen därför, att den lagstadgade allmänna vitsordsregeln borde kompletteras med en föreskrift om befogenhet för viss, för ändamålet lämpad myndighet att, då fråga om tillämpning av eljest lagligen medgivet stängselvitsord hänskötes till densamma, efter prövning av de särskilda omständigheterna frikalla part från hägnadsskyldighet. Riksdagen funne i sådant avseende gällande stängselförordning lämna en god anvisning på den väg, som för vinnande av en sådan prövning lämp-ligen borde anlitas. I § 5 vore nämligen för visst fall möjlighet beredd att efter myndighets avvägning åstadkomma jämkning och nedsättning i av-seende å eljest gällande grund för parts deltagande i stängsels hållande. Ett sådant prövningsförfarande av behörig myndighet torde, enligt riksdagens mening, kunna och böra erhålla en avsevärt vidsträcktare omfattning än vad som nu vore fallet. Å andra sidan finge emellertid, såsom i motionen framhållits, icke förbises, att stängselvitsords tillämplighetsområde i vissa avseenden krävde en väsentlig *utvidgning*. Det torde nämligen icke kunna påvisas tillräckliga grunder för saknaden av stängselvitsord i vissa lagligen föreskrivna undantagsfall, där stängselbehövande jordägare således vore hän-visad att stänga själv utan hjälp av granne, men däremot den sistnämnde kunde påfordra sådan hjälp. Dessa fall omförmäldes i §§ 4, 7, 8 och 9 av stängselförordningen.

Vidare utvecklade riksdagen, huru enligt dess mening grunderna för stängselskyldighetens fördelning borde bestämmas, och anförde i detta avseende:

En i lag bestämd, generell fördelningsnorm syntes visserligen vara praktiskt betydelsefull och måhända oundgänglig, men uppenbart vore, att en sådan norm i vissa fall icke kunde tillgodose alla anspråk på full rättvisa. Det syntes sålunda riksdagen, som om lagstadgade garantier erfordrades för att under alla förhållanden jämväl stängselskyldighets fördelning kunde ske med iakttagande av vad omständigheterna i varje fall påkallade. För så vitt halvdelningsgrundsatsen bibehölles, borde jämkningar vara medgivna i alla de fall, där halvdelning måste framstå såsom obillig. Medlet, varigenom en dylik efter omständigheterna jämkad avvägning av hägnadsbördan lämpligast möjliggjordes, syntes otvivelaktigt vara det prövningsförfarande, som jämlikt § 5 redan nu anlidades för berörda undantagsfall. Vid prövning av den grund och proportion, varefter stängselskyldigheten rättvisligen borde fördelas mellan ägogrannarna, syntes sådana omständigheter lämpligen böra komma i betraktande som antalet av de kreatur, som å vardera sidan hölles, de angränsande skiftenas inbördes storlek och värde, den inbördes storleken av de olika stängselskyldigas ägoinnehav, den större eller mindre direkta nyttan å vardera sidan av stängningen o. s. v. Då vidare, såsom förut framhållits, det ej vore ovanligt, att på grund av det inbördes läget av inägoskiften, tillhörande olika delägare i en by, en markägare kunde få sig ålagd stängselskyldighet, som indirekt komme andra icke stängselskyldiga grannar mer eller mindre till godo, torde ock billigheten kräva befogenhet för den prövande myndigheten att i dylika fall, om så visade sig skäligt, bestämma, huruvida och i vad mån jämväl andra än de närmaste grannarna å ömse sidor om ägoskillnaden kunde åläggas att deltaga i hägnad.

Såsom sammanfattning av sin ståndpunkt i förevarande avseende anförde riksdagen:

Den omarbetning av stängselförordningen, som riksdagen ansåge behöfvig, torde sålunda i huvudsak böra gå ut på, *dels* att — med en bestämdare precisering av stadgandet i § 2 — stängselskyldighet gjordes beroende utslutande av stängsels behövlighet såsom skydd mot lösgående hemdjur, och att ifrågavarande skyldighet sålunda ej, såsom hittills, betingades av granneläget såsom sådant på grund av någon generell presumtion om ett på landsbygden allmänt förekommande skyddsbehov mot skada av hemdjur, *dels* att, då stängselskyldighets inträdande fortfarande finge göras gällande genom stängselvitsord, sådant skulle kunna åberopas i alla de fall, då nyssnämnda allmänna förutsättning för stängselskyldighet föreläge, utan avseende å ägors beskaffenhet, och med bortfallande sålunda av de undantag från stängselvitsords tillämpning, som stadgats uti §§ 4, 7, 8 och 9, *dels* ock slutligen att det finge ankomma på behörig myndighet att, uppå ansökan av stängselskyldig, där särskilda omständigheter därtill föranledde, bestämma såväl i fråga om stängselvitsords tillämpning i särskilda fall som angående jämkning i den för stängselskyldighets utgörande lagstadgade grund.

I de yttranden, som infordrades över 1914 års riksdags omförmälda skrivelse, anslöto sig flertalet myndigheter till den i skrivelsen hävdade uppfattningen, att stängselskyldighet borde uteslutande grundas å behovet av stängsel såsom

skydd mot lösgående hemdjur och sålunda vara beroende därav, huruvida å endera eller båda sidorna av råskillnaden betande hemdjur hölles eller plägade hållas. Vissa myndigheter gjorde dock gällande, att stängselskyldigheten borde inskränkas utöver vad av riksdagen sålunda förutsatts och åläggas vederbörande grannar, allenast därest å *ömse* sidor av ägoskillnaden betning av lösgående hemdjur plägade äga rum. Andra myndigheter, som biträdde riksdagens berörda uppfattning, uppställde dock härvid det förbehåll, att, därest lösgående hemdjur hölles på bete allenast å ena sidan av rågången, grannen å denna sida borde vara ensam stängselskyldig. Från ett håll anmärktes, att en förutsättning för stängselskyldighet städse borde vara, att djurägaren ej genom tjudring eller annorledes toge sådan vård om sina djur, att fara för annans ägofred ej vore för handen.

I vissa yttranden framhölls, att i de sydligaste trakterna av landet samt å slättbygderna i mellersta Sverige stängsel vanligen ej förekomme mellan inägor samt att rätten till stängselvitsord mellan dylika ägor i fråga om dessa landsdelar därför kunde upphävas. Å andra sidan uttalade länsstyrelsen och hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Värmlands län, att beträffande länet ej gjort sig gällande något behov att inskränka stängselvitsordet mellan inägor.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län anförde, att inom länet hägnader i allmänhet ej hölles mellan skogsmarker samt att en lagstiftning, som bekräftade denna sedvänja, vore på sin plats.

Lantbruksstyrelsen erinrade, att i vissa trakter av landet överenskommelser enligt § 19 i stängselförordningen träffats om stängselvitsordets fullständiga eller delvisa upphävande. Då dylika överenskommelser, gällande hela socknar, kommit till stor användning under en följd av år, finge det anses vara av erfarenheten bekräftat, att en inskränkning av rätten till stängselvitsord vore av behovet påkallad. Vid stängselförordningens omarbetning borde emellertid tagas i beaktande, att förhållandena i fråga om behövligheten av stängsel vore mycket olika inom skilda delar av landet, vadan det vore önskvärt, att icke allt för snäva gränser droges vid avfattande av blivande bestämmelser i ämnet, särskilt beträffande rätten till stängselvitsord. Enligt styrelsens mening borde en inskränkning av rätten till dylikt vitsord, helst i den omfattning, som genom nyssnämnda föreningar nu mångenstädes tillämpades, kunna fastställas av lämplig myndighet för helt län eller viss större del därav, ex. av länsstyrelsen efter hörande av landsting och hushållningssällskap.

Flertalet myndigheter förordade, i anslutning till nyss angivna uppfattning om stängselvitsordets grundande på stängselbehovet, upphävande av de undantag från vitsordsrätten, som upptagas i §§ 4 samt 7—9 i stängselförordningen. Från några håll framställdes dock vissa erinringar mot vidtagande av en dylik åtgärd.

Lantbruksstyrelsen samt länsstyrelserna och hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Värmlands och Västerbottens län avstyrke sålunda upp-

hävande av undantagsbestämmelsen i § 4 eller ställde sig tveksamma beträffande lämpligheten härav. Nämnda myndigheter i Västerbottens län anförde till stöd för sin ståndpunkt i detta avseende:

Vid avvittningen hade många byalag erhållit s. k. fyllnadsjordar eller skogsskiften, vilka ofta vore belägna många mil från byarna och av ringa värde. Emellertid stötte de ofta intill slätterängar och bäckrödningar. Ett begagnande av stängselvitsord från de senares sida skulle för byalagen bliva ganska betungande. Likartade förhållanden föreläge i de ej sällsynta fall, då ett byalag ägde slätterlägenhet inom annan bys område.

Domänstyrelsen förklarade sig ej kunna tillstyrka upphävandet av bestämmelserna i §§ 7 och 9 samt framhöll beträffande sistnämnda paragraf, att därest till däri avsedda lägenheter skulle räknas alla de skogstorp och odlingslägenheter, vilka numera vore upplåttna å kronans marker till ett högst betydande antal, ett medgivande åt innehavarna av dessa lägenheter av stängselvitsord mot kronan skulle för kronan medföra mycket betydande utgifter för fredande av mark, som fortfarande vore kronans egendom.

Beträffande spörsmålet om stängselkyldighetens fördelning mellan vederbörande grannar tillstyrkte blott ett fåtal myndigheter riksdagens förslag, att grannes hägnadsbörd skulle avvägas efter de i varje särskilt fall föreliggande förhållandena samt att åt lämplig myndighet skulle uppdragas att efter vissa grunder pröva och avgöra hithörande frågor. Flertalet av de myndigheter, som yttrade sig härom, förordade, att den nu stadgade hälftendelningsprincipen skulle bibehållas samt att jämkning i denna blott i undantagsfall skulle medgivas. Från vissa håll uttalades, att den i § 5 mom. 1 stängselförordningen medgivna rätten till jämkning i hälftendelningsgrundsatsen, då ägorna å ömse sidor av ägoskillnaden utgjordes av skog, utmark eller beteshage, borde utsträckas att äga tillämpning i alla fall, då stängselkyldighet ägde rum.

I en vid 1925 års riksdag inom andra kammaren väckt motion nr 106 upptogs på nytt frågan om ändring av reglerna angående stängselvitsord i 1857 års förordning. I motionen hemställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och framläggande av förslag rörande upphävandet av det i § 9 av förordningen stadgade undantaget från rätten till stängselvitsord, och anfördes till stöd härför, bland annat:

1925 års
riksdag.

En olägenhet, som sedan lång tid tillbaka gjort sig gällande för åtskilliga ägare av egna hem eller andra såsom lägenheter avsöndrade jordområden, vore den undantagsställning, som dessa intoge i fråga om stängselvitsord gentemot innehavare av i mantal satt jord. Vid utbrytande av markområden från ett hemman vore det ofta nog beroende på en tillfällighet, huruvida den utbrutna delen bleve åsatt mantal eller avsöndrades såsom lägenhet. Det förhållandet, att området i senare fallet saknade stängselvitsord mot stamhemmanet, måste anses i hög grad inkonsekvent och ansåges av en mängd innehavare av jordbrukslägenheter orättvist och gäve ofta anledning till misshälligheter mellan vederbörande. Sedan tiden för stängselförord-

ningens antagande hade användningen av formen avsöndrad lägenhet kommit att utvecklas i hög grad, även vid upprättande av nya mindre jordbruk, varjämte allt som förr i tiden kunde tala för att lägenheten i viss mån vore beroende av stamhemmanet numera bortfallit. Fördelningen av utskylder och onera på de olika fastigheterna skedde nu helt fristående, varför icke något skäl kvarstode att bibehålla den skillnad i fråga om stängselvitsord gentemot stamhemmanet, som förefunnes enligt nu gällande lag.

Med anledning av denna motion avlät riksdagen, i överensstämmelse med av andra lagutskottet i utlåtande nr 8 enhälligt gjord hemställan, förenämnda skrivelse nr 78 till Kongl. Maj:t.

Yttranden
öfver 1925 års
riksdags skrivel-
velse nr 78.

I yttrandena öfver sistnämnda skrivelse hava vederbörande myndigheter utförligt uttalat sig rörande de grunder, som enligt myndigheternas åsikt borde i en ny lagstiftning i ämnet stadgas beträffande vård av hemdjur och stängselskyldighet.

a) Vård av
hemdjur.

Samtliga myndigheter, som i berörda yttranden tillstyrkt en revision av stängselförordningen, hava gjort gällande, att principen om kreatursägares skyldighet att hålla sådan vård om sina kreatur, att de icke olovligen inkomme på annans ägor, borde bibehållas i den nya lagstiftningen och där genomföras i största möjliga utsträckning. Härigenom skulle en mängd gårdesgårdar, som nu utan motsvarande nytta uppsattes och underhölles, bliva överflödiga. Att konsekvent upprätthålla sagda princip i *alla* fall, då kreatur hölles å bete, vore emellertid opraktiskt. Ett effektivt upprätthållande av ägofreden torde förutsätta förpliktelse för vederbörande markägare att till förekommande av skada genom betesdjur i viss utsträckning hålla stängsel. Då utgörandet av denna skyldighet borde vara beroende därav, att granne framställde yrkande därom, syntes stängselvitsordet böra bibehållas, men detta borde grundas på väsentligen andra förutsättningar än de nu i detta avseende gällande.

b) Principiella
förutsättningar
för rätten till
stängselvitsord.

Med avseende å rätten till stängselvitsord hava samtliga hörda myndigheter med undantag av ett ringa fåtal intagit den principståndpunkt, att sådan rätt borde föreligga, allenast när stängsel verkligen vore i ägofredens intresse behöfligt. Från ett flertal håll har därvid uttalats, att stängselvitsordets grundande å stängselbehovet vore en naturlig konsekvens av djurägarens vårdnadsskyldighet.

I fråga om det närmare bestämmandet av nyssangivna allmänna förutsättning för rätten till stängselvitsord hava emellertid i yttrandena två olika meningsriktningar framträtt.

Enligt den ena borde stängselvitsord förefinnas, allenast då marken å *ömse sidor* av ägoskillnaden användes såsom betesmark för hemdjur och dessa ej genom vallning eller tjudring hindrades inkomma å grannens ägor. Enligt denna mening skulle alltså stängselvitsordet grundas därå, att behov

av stängsel såsom skydd mot lösgående hemdjur föreläge för båda rågrannarna eller — sett från djurägarens synpunkt — stängslet medförde *gemensam* nytta med hänsyn till förekommande av ansvar för kreaturs skadegörelse. Stängselvitsordet skulle i detta fall vara ömsesidigt. Hölles kreatur å bete blott å den ene rågrannens mark, skulle enligt denna meningsriktning den andre ej äga påfordra stängsel i ägoskillnaden utan vara hänvisad till att yrka ansvar och ersättning för skada, därest den förre underlåte fullgöra honom med avseende å kreaturen åliggande vårdnadsskyldighet.

Nu angivna uppfattning har hävdats av lantbruksstyrelsen, länsstyrelserna i Uppsala, Östergötlands och Hallands län, skogsvårdsstyrelserna i Stockholms, Östergötlands och Hallands län samt hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Uppsala län.

Lantbruksstyrelsen har till utveckling av sin ståndpunkt i förevarande avseende anfört:

I stängselfrågor borde intresseprincipen vara avgörande. Jordägare, som icke för värden om egna djur hade nytta av stängsel, borde icke heller tvingas att deltaga i kostnaderna för dess uppförande eller underhåll. Samverkan mellan grannar för uppförande av stängsel i råskillnaden borde sålunda icke föreskrivas, såvida icke nyttan av stängslet vore ömsesidig i den meningen, att stängslet utgjorde skydd mot lösgående, betande kreatur å båda sidor om råskillnaden.

Enär delaktighet i hägnad alltså borde betingas av det egna intresset, torde det möjligen kunna ifrågasättas, huruvida stängselvitsordet överhuvudtaget ägde berättigande. Då emellertid rågrannar ofta hölle hemdjur å bete på ömse sidor om rågången och behov av stängsel dem emellan icke sällan yppade sig, men frivillig överenskommelse härutinnan ofta nog icke torde kunna åvägabringas, syntes dylikt vitsord fortfarande hava en uppgift att fylla och därför enligt lantbruksstyrelsens mening böra bibehållas.

Av vad redan sagts torde framgå, att rätten till stängselvitsord icke borde ställas i beroende av ägoslagets natur. Stängsel kunde i ägofridens intresse vara erforderligt såväl mellan inägor och utägor som ock mellan inägor resp. utägor sinsemellan. Därest lösgående djur hölles å båda sidor, borde vitsordet under alla nu nämnda förutsättningar vara ömsesidigt.

Enligt den andra meningsriktningen skulle rätt till stängselvitsord vara för handen, då behov av stängsel såsom skydd mot betesdjur föreläge å *endera* eller *båda* sidorna av ägoskillnaden. Denna åsikt, som ansluter sig till 1914 års riksdags uppfattning i frågan, innebär, att, därest behov av stängsel i nyssangivna syfte förefinnes blott å den ena sidan, allenast denna sida äger stängselvitsord. Ägare av mark, som ej betas, skulle sålunda äga vitsord mot ägare av mark, som betas, men ej tvärtom.

Nu angivna ståndpunkt har intagits av ett stort antal myndigheter, nämligen domänstyrelsen, länsstyrelserna i Stockholms, Jönköpings, Kronobergs, Gotlands, Blekinge, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs, Värmlands, Örebro, Västmanlands, Västernorrlands och Västerbottens län, skogsvårdsstyrelserna i Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Gotlands, Blekinge, Kristianstads, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs, Värm-

lands, Örebro, Västmanlands, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län samt hushållningssällskapens förvaltningsutskott i Stockholms län och stad, Södermanlands, Östergötlands och Kronobergs län, Kalmar läns södra del, Gotlands, Blekinge, Malmöhus, Hallands, Örebro, Västmanlands och Kopparbergs län.

Domänstyrelsen har till stöd för sin uppfattning härutinnan anfört:

Med den avfattning regeln om stängselvitsord erhållit i § 2 i stängselförordningen vore den ägnad att ofta föranleda krav på hägnad i fall, där hägnad i verkligheten icke kunde anses erforderlig, exempelvis där ägoskillnad ginge över åker. Regeln kunde alltså nu giva upphov till onödig förbrukning av hägnadsvirke och onödiga kostnader i övrigt för hägnad. Då därtill betydelsen av hägnad såsom ägoskillnadsmärke numera torde vara ganska ringa, ansåge styrelsen, i likhet med riksdagen, att en ändring av § 2 med syfte att stadga rätt till vitsord, endast där behov av hägnad mot skada av betesdjur föreläge, vore önskvärd.

Det behov av skydd mot betesdjur, som skulle utgöra skäl för upprättande av stängsel, kunde givetvis vara mera eller mindre påtagligt. Vid nu ifrågasatt ändring av vitsordsregeln kunde därför förutsättas, att meningsskiljaktighet mellan grannar om dylikt behovs förhandenvaro understundom skulle uppkomma. Det torde då bliva erforderligt, att behörig myndighet finge äga att i förekommande fall pröva behovet och bestämma om hägnadsskyldighet. Styrelsen förbisåge icke, att olägenheter — utredningar med därav följande kostnader och tidsutdräkt — kunde bliva förenade med sådan prövning, men ansåge densamma likväl i vissa fall icke fränkomlig.

Ett flertal av sistangivna myndigheter har framhållit, att, då ägare av mark, som ej betades, gjorde sitt stängselvitsord gällande mot rågranne, som läte beta sin mark, den senare borde vara skyldig att ensam uppföra och underhålla stängslet. Därest den förre efter stängslets uppförande började använda sin mark såsom betesmark, borde han emellertid vara pliktig att inlösa den del av stängslet, som skulle hava bekostats av honom, ifall nyssangivna förhållande förelegat vid stängslets uppförande.

I sammanhang härmed hava vissa myndigheter framhållit, att det vore vederbörande ägors fortfarande bruk till betesmark, som vore av betydelse i förevarande avseende. Det förhållande, att rågranne ej hölle betesdjur på mark intill ägoskillnaden, borde sålunda ej i och för sig fritaga honom från stängselskyldighet, utan borde han tillika genom anordnande av bete å annan plats eller på annat sätt kunna visa, att berörda förhållande ej vore tillfälligt.

Såsom förut nämnts har ett mindre antal myndigheter avstyrkt, att rätten till stängselvitsord principiellt grundades å behovet av stängsel. Dessa myndigheter, som utgöras av länsstyrelsen i Norrbottens län samt hushållningssällskapens förvaltningsutskott i Jönköpings, Göteborgs och Bohus, Skaraborgs och Norrbottens län, hava samtliga förordat bibehållandet av den nu gällande generella vitsordsregeln i § 2 av stängselförordningen.

Hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Norrbottens län har härvid särskilt framhållit, att en inskränkning i rätten till stängselvitsord mellan

inägor kunde under nuvarande förhållanden ej anses önskvärd eller välbetäckt. Den rationella utvecklingen av jordbruket syntes medföra allt större användning av odlad mark till bete, varmed givetvis också följde större behov av stängselvitsord just mellan dessa marker än förut varit förhållandet.

En ståndpunkt, som nära överensstämmer med den av nyssnämnda myndigheter intagna, har hävdats av länsstyrelserna i Kristianstads och Jämtlands län, vilka uttalat, att en blivande stängselagstiftning borde vila på de två principer, som låge till grund för den nuvarande stängselförordningen, nämligen kreatursägarens skyldighet att ansvara för sina hemdjur och markägarens stängselvitsord, dock att en utsträckning av rätten till stängselvitsord i vissa av de fall, som avsåges i §§ 4 och 7—9 i stängselförordningen, syntes vara påkallad.

En särställning med avseende å rätten till stängselvitsord har intagits av hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Västerbottens län, som ansett, att denna rätt i sin nuvarande form borde helt upphävas.

Ett flertal av de myndigheter, som tillstyrkt, att rätten till stängselvitsord grundades å behovet av stängsel såsom skydd mot lösgående hemdjur, har förutsatt, att denna grundsats ej abstrakt genomfördes i lagstiftningen utan att i denna närmare angäves de fall, då stängselbehov och sålunda stängselvitsord föreläge. En avvikande uppfattning har uttalats av länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, som framhållit, att vid införande i lagstiftningen av nyssangivna grundsats svårighet skulle uppstå att angiva alla de fall, då rätt till stängselvitsord skulle föreligga, detta så mycket mera, som olika landsändar kunde anses kräva olika regler. Länsstyrelsen ifrågasatte emellertid, huruvida anledning funnes att lagfästa alla de olika omständigheter, under vilka enligt nyssangivna grund stängselvitsord kunde förekomma. Genom att i lag fastslå själva principen och därjämte hänvisa till någon enkel förfaringsmetod, om tvist skulle uppstå, huruvida i det särskilda fallet rätt till stängselvitsord vore för handen, borde frågan enligt länsstyrelsens mening lättare kunna lösas. Därest ej, såsom väl i regel torde få antagas, överenskommelse i godo komme att träffas i stängselfrågan, borde ett förfarande, liknande det, som enligt lagen om enskilda vägar på landet tillämpades för fördelning av fastigheters skyldighet att deltaga i vägs byggande eller underhåll, lämpligen komma till användning.

Vissa myndigheter hava närmare angivit de fall, då enligt deras mening stängselbehovet vore sådant, att stängselvitsord borde medgivas.

Skogsvårdsstyrelsen i Hallands län, med vilken länsstyrelsen i länet instämt, har sålunda uttalat, att vitsord borde finnas allenast mellan hagområden, som å båda sidor användes till bete för lösgående djur och som vore särskilt anordnade för dylikt ändamål, men däremot ej mellan inägor eller mellan inägor och beteshagar eller då angränsande ägor utgjordes av verklig skogsmark. Med hänsyn till de olika förhållandena i landet borde

c) Speciella förutsättningar för rätten till stängselvitsord.

emellertid viss myndighet tillerkännas befogenhet att i viss ordning, för viss tid och inom vissa gränser dispensera från lagens föreskrifter.

Länsstyrelsen, skogsvårdsstyrelsen och hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Gävleborgs län hava i motsats till sistångivna myndigheter framhållit, att stängselvitsord borde bibehållas med avseende å inägor utan hänsyn till jordens kamerala natur, försåvitt marken kunde hänföras till jordbruksjord och sålunda ej utgjordes av tomtmark eller dylikt, samt att åkerjord, ängsmark och hagmark (inhägnad betesmark) borde likställas i fråga om stängselvitsord. Utgjordes däremot de mötande ägorna av skog eller utmark, borde vitsord föreligga, allenast om ena parten droge nytta av stängsel, som den andre uppfört. Den omständighet, att markägare under någon tid av viss anledning deltagit i hållande av hägnad, borde ej, såsom nu i visst fall vore händelsen, kunna konstituera stängselskyldighet.

Sveriges skogsägareförbund har i viss överensstämmelse med sistångivna ståndpunkt framhållit, att hägnaderna ej längre borde följa rågångarna kring utmarkerna utan gå omkring inägor, betesvallar och hagar. Stängselvitsord borde därför ej tillerkännas den, som med skog eller utmark mötte annan dylik mark. Ville endera grannen hålla betesdjur å skogen, finge han själv bekosta nödig hägnad samt ej därmed betunga den granne, som ej nyttjade betet å sin skog. Släppte någon kreatur å sin skogsmark utan att hava hägnat omkring denna, borde han vara pliktig att taga sådan vård om djuren, att dessa ej inkomme å kringliggande fastigheter. Den av förbundet sålunda hävdade ståndpunkten borde kunna omedelbart genomföras i lagstiftningen beträffande södra och mellersta Sverige, där beteskulturen vunnit allmän spridning, varemot i fråga om norra Sverige, där huvudmassan av befolkningen ännu utövade kreatursskötseln enligt gamla tiders extensiva metoder, vissa övergångstider, ex. 5, 10 och 15 år för olika landsdelar, torde vara erforderliga. Under dessa tider borde jordägarna genom anordnande av hagmarker och betesvallar göra sig oberoende av skogsbetet. Härvid torde det i Norrland med dess smala skogsskiften kunna vara till gagn, om flere jordägare med angränsande fastigheter ginge in för att kooperativt genom betesföreningar anlägga gemensamma hagmarker eller betesvallar.

Domänstyrelsen har ansett, att såsom villkor för stängselvitsord borde gälla, dels att behov av stängsel såsom skydd mot skada av hemdjur föreläge, dels ock att, på sätt i § 2 i stängselförordningen stadgades, vederbörande ägor vore skilda genom rågång eller genom fastställt eller laga kraftvunnet skifte. — En byråchef i styrelsen har i avgiven reservation till styrelsens yttrande uttalat, att markägare ej borde äga rätt att mot granne göra gällande stängselvitsord i annat fall än då den senares kreatur förorsakat större skada å den förres mark samt sannolika skäl föreläge, att skadegörelsen komme att upprepas. Dylikt stängselanspråk borde kunna framställas allenast i samband med anställande vid domstol av ersättnings-talan mot djurägaren, och borde det ankomma å domstolen att pröva, huru-

vida och på vad sätt hägnad skulle uppföras och huru kostnaderna därför skulle fördelas mellan parterna.

Länsstyrelserna och hushållningssällskapens förvaltningsutskott i Malmöhus och Örebro län, länsstyrelsen, skogsvårdsstyrelsen och hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Hallands län, länsstyrelsen i Värmlands län samt skogsvårdsstyrelsen i Örebro län hava hävdadt, att stängselvitsord mellan inägor (åker, äng och plantering) i fråga om dessa län vore obehöfligt. Hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Värmlands län har däremot gjort gällande, att inom länet något behov av inskränkning i rätten till stängselvitsord mellan inägor ej framträtt.

Skogsvårdsstyrelsen i Jämtlands län har föreslagit, att vitsord skulle tillerkännas även den, som frivilligt eller av tvång vidtagit skogsvårdande åtgärder, i och för skyddande av det område, som blivit föremål för dessa åtgärder. Dyligt vitsord skulle innebära, att rågranne, som hölle kreatur på samfällad betesmark, skulle kunna förpliktas deltaga i kostnaden för uppförande av stängsel omkring kulturområdet, om detta stängsel ej bleve längre eller dyrbarare än stängsel i råskillnaden. — Länsstyrelsen, hushållningssällskapets förvaltningsutskott och skogsvårdsstyrelsen i Örebro län samt länsstyrelsen i Jämtlands län hava avstyrkt medgivande av stängselvitsord för skyddande av område, som nyss sagts.

De myndigheter, som förordat stängselvitsordets grundande å stängselbehovet, hava i allmänhet såsom konsekvens härav — i likhet med 1914 års riksdag — föreslagit, att nu gällande bestämmelser i §§ 4 samt 7—9 i stängselförordningen, varigenom rätten till vitsord i vissa fall anknutits till vederbörande ägors kulturgrad eller kamerala natur, skulle upphävas. En liknande uppfattning har jämväl hävdats av vissa av de myndigheter, som ej anslutit sig till berörda principiella ståndpunkt. Å andra sidan har i åtskilliga yttranden gjorts gällande, att sagda bestämmelser borde helt eller delvis bibehållas i den nya lagstiftningen.

Vad först angår den i § 4 upptagna föreskriften, att den, som med åker, äng eller plantering möter skog, utmark eller beteshage, ej äger vitsord, hava sålunda skogsvårdsstyrelserna i Örebro och Norrbottens län samt hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Jönköpings, Värmlands och Norrbottens län uttalat sig mot upphävandet av sagda föreskrift under framhållande, att en dylik åtgärd skulle medföra allt för stor tunga för skogsägarna i dessa län. Nämnda myndigheter i Norrbottens län hava till stöd för sitt avstyrkande särskilt åberopat de säregna skiftesförhållandena i länet. Hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Värmlands län har anfört, att, därest vitsord ändock skulle stadgas för inägor mot utägor, tillämpningen av detsamma borde förbindas med det villkor, att utägorna verkligen betades samt att ägaren av dessa ej betungades med mera än $\frac{1}{4}$ eller högst $\frac{1}{3}$ av kostnaden för stängslet, så vida ej denne själv fordrat detsamma. Länsstyrelsen och hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Örebro län

d) Frågan om upphävande av §§ 4 och 7—9 i stängselförordningen.

hava uttalat, att ett upphävande av ifrågavarande undantagsbestämmelse kunde komma att hårt betunga skogsbruket och borde ej ske utan tungt vägande skäl och allvarlig prövning, och länsstyrelsen i Värmlands län har funnit det tvivelaktigt, om vitsord borde tilläggas inägor mot angränsande utägor i annat fall, än då de senare betades. En liknande ståndpunkt har intagits av länsstyrelsen och hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Kristianstads län samt hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Skaraborgs län. Länsstyrelsen i Jämtlands län har principiellt tillstyrkt, att inägor erhöles vitsord mot utägor, men föreslagit, att denna regel ej skulle gälla slätterängar och dylika lägenheter, enär vitsordets tillämpning till förmån för dessa skulle bliva i hög grad betungande för vederbörande utmarksägare. — Slutligen har hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Älvsborgs läns södra del framhållit, att den, som med åker, äng eller plantering mötte skogsmark eller beteshage, borde äga stängselvitsord, dock att rågranne, som ej fordrade stängsel, borde kunna erhålla skälig nedsättning i sin stängselkyldighet efter domstols prövning.

Domänstyrelsen — som tillstyrkt upphävande av ifrågavarande paragraf under framhållande, att det vore uppenbart, att inägor med därå växande dyrbar gröda kunde behöva skydd mot kreatur, som betade å angränsande skogs- eller hagmark, samt att skogsprodukternas ökade värde numera kunde motivera skogsmarkens deltagande i stängsel mot åker, äng och plantering — har dock funnit de skäl, som från vissa håll anförts till stöd för paragrafens bibehållande, ej sakna helt berättigande. Såsom dylika skäl har domänstyrelsen angivit, att inägor hade ett helt annat intresse och större förmåga än utmark att bära kostnaden för hägnad samt att en ändring av förevarande paragraf i här avsett syfte möjligen skulle medföra en viss obenägenhet hos vederbörande jordägare att upplåta odlingsmark.

I fråga om undantagsstadgandet i § 7 har domänstyrelsen avstyrkt dess upphävande under uttalande, att en dylik ändring skulle medföra ökade utgifter för domänfonden, under det vederbörande enskilda markägare skulle tillföras en opåräknad förmån. Tillräckligt vägande skäl härför syntes ej förebragta. — Skogsvårdsstyrelsen i Norrbottens län har intagit enahanda ståndpunkt under framhållande, att upphävandet av berörda paragraf skulle strida mot principen om kreatursägarens vårdnadsskyldighet samt därjämte bliva synnerligen betungande för kronan.

Med avseende å den i § 8 upptagna bestämmelsen rörande stängselvitsord för utjordar och urfjällar har hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Norrbottens län bestämt avstyrkt medgivande av vitsord för dylika ägor, så vitt Norrbottens län anginge, enär vederbörande skogsägare därigenom skulle bliva över hövan betungade. En liknande ståndpunkt har länsstyrelsen i Jämtlands län för detta läns vidkommande intagit. Även länsstyrelsen och hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Örebro län hava uttalat, att införande av stängselvitsord för utjordar skulle i många fall förorsaka vederbörande stamhemman allvarlig tunga och borde ej genomföras, utan

att en grundlig och allsidig utredning gjorts, huruvida behov av ändrade bestämmelser i detta avseende föreläge.

Vad slutligen angår stadgandet i § 9 om rätt till stängselvitsord för innehavare av avsöndrade lägenheter gentemot vederbörande stamhemman har detta stadgande i de avgivna yttrandena varit föremål för särskild uppmärksamhet. På sätt förut antytts, har det övertvägande flertalet myndigheter tillstyrkt, att innehavare av här avsedda lägenheter tillerkändes dylikt vitsord. Härvid har såsom skäl i allmänhet åberopats, att en dylik ändring skulle befordra utvecklingen av egnahems- och småbruksrörelsen samt att sagda innehavare mera sällan hade tillgång till eget stängselvirke.

Domänstyrelsen, skogsvårdsstyrelserna i Kronobergs och Örebro län samt hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Göteborgs och Bohus län hava emellertid avstyrkt upphävandet av ifrågakvarande undantagsbestämmelse samt till stöd härför anfört, att en dylik åtgärd skulle i många fall verka avsevärt betungande för dem, som å sina marker upplåtit, måhända till större antal, avsöndrade lägenheter och därvid utgått från att de vore befriade från varje stängsel-skyldighet med avseende å dessa lägenheter. För de flesta av dessa senare torde stängselskyldigheten vara av mindre ekonomisk betydelse, varjämte flertalet av dem ej torde vara betjänta med sådana enklare stängsel, som enligt en ny stängselförordning torde komma att anses såsom laggilla. Det syntes ej heller vara att befara, att ett bibehållande av denna undantagsbestämmelse skulle verka stäckande å vare sig avsöndringsinstitutets tillämpning eller å småbruks- eller kolonisationsrörelsen, helst som hinder givetvis ej mötte att till denna rörelses befrämjande genom särskilda avtal medgiva undantag från stadgandet i förevarande paragraf. Vad anginge de lägenheter, som komme att upplåtas efter genomförande av den nu ifrågasatta lagändringen, vore det mycket sannolikt, att vederbörande säljare vid upplåtelsen komme att taga hänsyn till den ökade stängselskyldighet, som upplåtelsen för honom komme att medföra, och av köparen komme att kräva vederlag för denna skyldighet i form av högre försäljningspris. Det torde emellertid i allmänhet vara förmånligare för köparen att kunna förvärva lägenheten till ett billigare pris utan rätt till stängselvitsord mot stamhemmanet samt att sedan efter omständigheterna själv ombesörja stängsel omkring lägenheten, där detta vore nödvändigt.

Länsstyrelsen och hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Örebro län hava även uttalat, att stängselvitsords införande för vissa kategorier av söndrade lägenheter torde vara ägnat att i många fall orsaka vederbörande stamhemman allvarlig tunga. Den stora olikheten i avseende å rätt till dylikt vitsord, som nu föreläge mellan fastigheter, som uppkommit genom hemmansklyvning och ägostyckning, å ena sidan, och sådana, som bildats genom jordavsöndring, å den andra, torde dock böra föranleda, att en grundlig och allsidig utredning gjordes, huruvida behov av ändring av ifrågakvarande undantagsbestämmelse föreläge.

Även flere myndigheter, som tillstyrkt upphävande av sagda bestämmelse,

hava härvid uppställt vissa förbehåll. — Några myndigheter hava sålunda uttalat, att rätt till vitsord borde medgivas allenast för jordbrukslägenheter men ej för lägenheter, som uteslutande eller huvudsakligen vore avsedda att användas för byggnadsändamål. Länsstyrelsen i Blekinge län har i detta avseende särskilt framhållit, att i länet den allmänna meningen stadgat sig i den riktning, att ägare till lägenheter av sistnämnda beskaffenhet borde själva bekosta nödigt stängsel kring lägenheterna. Då dylika lägenheter numera kunde uppkomma tvångsvis utan ömsesidig överenskommelse, syntes nyssangivna stängselkyldighet böra uttryckligen lagfästas. Hushållnings-sällskapets förvaltningsutskott i Skaraborgs län har i nära överensstämmelse med sistangivna uppfattning uttalat, att avsöndrad lägenhet borde tillerkännas stängselvitsord gentemot stamhemmanet, så snart verkligt jordbruk bedreves å lägenheten och där hölles vuxna hästar eller nötkreatur. — Vidare har länsstyrelsen i Jämtlands län framhållit, att medgivande av rätt till stängselvitsord åt de i § 9 angivna lägenheter borde gälla allenast lägenheter, som upplåtits med äganderätt. — Slutligen har med avseende å ifrågavarande lagändring från vissa håll uttalats, att densamma i varje fall ej borde göras retroaktiv och sålunda ej erhålla tillämpning beträffande lägenheter, som upplåtits före ändringens ikraftträdande, enär i annat fall lagstiftningen skulle rubba de förutsättningar, varunder lägenheterna upplåtits. Lantbruksstyrelsen, som även beaktat denna synpunkt, har emellertid funnit den olika ställning, som sålunda skulle tillkomma skilda lägenheter i avseende å stängselvitsord, vara ägnad att medföra osäkerhet och tvister samt föreslagit, att förevarande problem i stället skulle lösas på det sätt, att i fråga om lägenheter, som upplåtits före den nu ifrågasatta ändringens ikraftträdande, lägenhetsägaren skulle erhålla stängselvitsord först efter det tio år förflutit från det ändringen trätt i kraft.

e) Stängsel-
skyldighets
fördelning.

Vad angår frågan om stängselkyldighetens fördelning mellan vederbörande grannar har det av 1914 års riksdag härutinnan framställda förslaget vunnit understöd allenast i ett fåtal yttranden. Det övervägande flertalet av de hörda myndigheterna hava avstyrkt genomförandet av berörda förslag samt förordat bibehållandet av den nu stadgade hälftedelningsprincipen såsom allmänt gällande norm i förevarande hänseende. Mot den av 1914 års riksdag föreslagna rätten för stängselkyldig rågranne att erhålla avvägning av sin hägnadsbörda efter de i varje särskilt fall föreliggande omständigheter har härvid anmärkts, att det från principiell synpunkt måste anses tveksamt, i vilken utsträckning hänsyn skäligen borde tagas till antalet betande djur och andra omständigheter, som 1914 års riksdag i detta avseende velat tillägga betydelse, samt att en rätt av nyssangiven innebörd i varje fall skulle vid tillämpningen bliva förbunden med hart när oöverkomliga svårigheter. Det torde sålunda vara att förutse, att densamma skulle giva anledning till talrika rättstvister, och vore det uppenbart, att vid den ifrågasatta avvägningen av stängselkyldigheten prövningsmyndig-

hetens subjektiva uppfattning måste i hög grad göra sig gällande, varigenom olika beslut i likartade fall icke kunde anses uteslutna. Från Norrbottens län har särskilt framhållits, att därstädes genom torrläggning, röjning och odling stora ägovidder förändrade karaktär från det ena året till det andra samt att på grund härav ett hänsynstagande till de av 1914 års riksdag angivna omständigheterna vid stängselskyldighetens fördelning skulle medföra oupphörliga försök att få ändring i vederbörande myndighets beslut om dylik fördelning.

De myndigheter, som uttalat sig för bibehållandet av hälftedelningsprincipen, hava i allmänhet ej förutsatt, att denna princip skulle tillämpas undantagslöst, då ömsesidig stängselskyldighet ägde rum, utan ansett, att jämkningar däri borde i särskilda fall vara medgivna. Vissa myndigheter hava sålunda föreslagit, att den nu gällande jämkningsregeln i § 5 1 mom. stängselförordningen måtte bibehållas oförändrad. Domänstyrelsen har däremot hävdadt, att sagda regel borde erhålla tillämpning ej blott, såsom nu, i fråga om skog, utmark och beteshage utan jämväl beträffande annan mark. Lantbruksstyrelsen har i nära överensstämmelse härmed gjort gällande, att jämkning i grunderna för stängselskyldighets utgörande borde kunna äga rum utan avseende å ägors beskaffenhet, dock att dylik jämkning borde vara medgiven allenast i undantagsfall, nämligen då en tillämpning av hälftedelningsprincipen skulle medföra uppenbar orättvisa. Väsentligen enahanda uppfattning har framförts av länsstyrelsen och hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Uppsala län samt länsstyrelserna, skogsvårdsstyrelserna och hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Östergötlands och Kronobergs län. Slutligen hava länsstyrelsen i Stockholms län samt länsstyrelsen, skogsvårdsstyrelsen och hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Gävleborgs län gjort gällande, att möjlighet till jämkning i principen om hälftindelning borde förefinnas, om den ena partens behov eller nytta av stängslet vore större eller mindre än den andres.

Hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Kronobergs län har till stöd för sin uppfattning i förevarande avseende åberopat önskemålet att främja beteskulturen och skogsvården samt härvid framhållit, att det syntes knappast vara rättvist, att lantbrukare, som i överensstämmelse med den moderna beteskulturens fordringar iordningställt särskilda betesmarker för sina djur och inhägnat dessa marker, därjämte skulle vara skyldiga att bekosta stängsel kring sin skog, som de ej använde till bete åt djuren. Att helt befria dessa betesskötselns föregångsmän från sistnämnda skyldighet, låte sig måhända ej för närvarande göra, då skogsbetningen ännu förekomme mycket allmänt, men dem borde åtminstone medgivas avsevärd lindring vid beräkning av delaktighet i sådant stängsel, av vilket de ej hade behov från den synpunkt, som borde vara ledande för stängsellagstiftningen.

De sakkunniga.
 a) Hemdjurs-
 ägares vård-
 nadsplikt.

Vid bedömandet av frågan om de grunder, som i den nya lagstiftningen böra stadgas till skydd för ägofreden, hava de sakkunniga ansett någon tvekan ej kunna råda därom, att den i § 1 av stängselförordningen föreskrivna vårdnadsplikten för ägare av hemdjur bör bibehållas såsom ledande princip i detta avseende. Såsom redan den äldre lagberedningen framhöll i sitt år 1847 avgivna betänkande, torde denna princip vara den enda, som är förenlig med en utbildad äganderätt och en längre framskriden odlings behov. På grund av den snabba utveckling, som under de senare årtiondena ägt rum, särskilt inom jord-, betes- och skogsbruken, samt den intensiva kultur av olika ägoslag, som till följd härav allt mera genomförts, hava jorden och dess avkastning väsentligt stegrats i värde och behovet av deras skyddande mot skadegörelse av kreatur vunnit avsevärt ökad betydelse. Den äldre rättens ståndpunkt, att det borde ankomma å jordägaren själv att freda sina ägor mot främmande betesdjur, har under denna utveckling kommit att te sig alltmera föråldrad och orättvis, under det att grundsatsen om djurägarens vårdnadsplikt framstår såsom naturlig och ändamålsenlig.

Vid övervägande av den utsträckning, vari vårdnadsplikten bör hos oss vinna tillämpning, får emellertid ej förbises, att förhållandena på hithörande områden äro mycket olika inom skilda delar av landet och att utvecklingen ej överallt nått lika långt. Att helt grunda ägofreden å nämnda plikt, kan därför ej nu ifrågasättas. Allenast beträffande rikets sydligaste delar samt möjligen vissa starkt odlade slättbygder i mellersta Sverige, varest kreaturen i allmänhet hållas tjudrade eller vallas under betesgången, torde detta utan olägenhet kunna ske. Beträffande övriga trakter av landet, där det extensiva betesbruket alltjämt i större eller mindre utsträckning användes, skulle otvivelaktigt stora svårigheter uppstå, om vårdnadsplikten i alla fall skulle tillämpas. På grund av betesområdenas beskaffenhet är inom ifrågavarande trakter anordnande av effektiv vallning i många fall uteslutet, och, där detta vårdnadssätt är praktiskt möjligt, medför det ofta, särskilt för de mindre jordbrukarna, alltför betungande kostnader. Med hänsyn härtill torde betesområdenas inhägnande för många jordbrukare alltjämt vara den lämpligaste utvägen att kvarhålla kreaturen å dessa, och lärer vid sådant förhållande, åtminstone då skilda jordägares betesområden gränsa intill varandra, stängselskyldighet i viss utsträckning böra bibehållas. Därest skogsbetningen allmänt ersattes med ett intensivt betesbruk, skulle tydligen ökade möjligheter skapas för ett fullständigt genomförande av vårdnadsplikten, men lärer ett förverkligande av denna förutsättning under den närmaste framtiden ej vara att förvänta. Särskilt i de norra länen, där skogsbetningen nu är den i stort sett enda förekommande betesformen, torde denna ännu länge komma att bliva förhärskande.

Av det anförda framgår, att en ny ägofredslagstiftning i vårt land ej lämpligen kan uteslutande grundas å djurägarens vårdnadsplikt utan att vid sidan av denna stängselskyldighet bör i viss omfattning bibehållas såsom ägoskyddsmedel. Den omständigheten, att, såsom nyss anförts, be-

träffande vissa områden i södra och mellersta Sverige vårdnadsplikten ensam torde vara tillfyllest för ägofredens tryggnad, läser ej böra föranleda, att för dessa områden en särslagstiftning i ämnet genomföres. Dels äro nämnda områden av relativt obetydlig utsträckning och ej bestämt avgränsade från det övriga landet, dels ock torde ett hänförande av dessa under den allmänna ägofredslagen ej hindra ett tillämpande därstädes av vårdnadsplikten i den omfattning, som finnes lämplig.

Förhållandet mellan vårdnadsplikten och stängselskyldigheten har i 1857 års förordning reglerats på det sätt, att den förra skyldigheten principiellt kompletterar den senare såsom ägoskyddsmedel. Där ägofredsintresset tillgodoses genom stängselskyldigheten, gäller sålunda ej vårdnadsplikten, men äger denna tillämpning, där förhållandet är motsatt. Då denna regel bör bibehållas i den nya lagstiftningen, kommer frågan om den utsträckning, vari vårdnadsplikten bör i denna genomföras, att vara beroende på den omfattning, i vilken stängselskyldighet däri stadgas.

Nämnda regel om förhållandet mellan vårdnadsplikt och stängselskyldighet lider emellertid enligt stängselförordningen av ett betydelsefullt undantag. Då mötande ägor utgöras av skog, utmark eller beteshage, äro vederbörande markägare befriade från vårdnadsplikt i förhållande till varandra även i det fall, då dem tillkommande stängselvitsord ej begagnats och hägnad mellan ägorna sålunda ej finnes. Detta följer av stadgandet i § 5 mom. 2 i stängselförordningen, sådant detta lagrum lyder enligt lagen den 15 juni 1923, enligt vilket stadgande dylika ägor skola, där hägnad mellan dem ej finnes, anses upplättna till gemensamt mulbete, om ej annorlunda är avtalat. Denna bestämmelse, som enligt motiven till stängselförordningen föranletts av önskemålet att vinna besparing i stängsel mellan mötande ägor av omförmälda beskaftenhet, grundar sig ytterst därå, att beträffande dylika ägor i allmänhet möter stor svårighet att avhålla betande kreatur från grannens mark annorledes än genom stängsel. Av skäl, som i det följande komma att närmare angivas, hava de sakkunniga ansett, att ifrågavarande undantag från vårdnadspliktens tillämpning bör i princip bibehållas i den nya lagstiftningen men att dess räckvidd bör i vissa hänseenden begränsas. Enligt de sakkunnigas förslag skall undantaget sålunda gälla allenast skogs- och utmark — detta torde dock ej innebära någon saklig ändring — samt i regel hava avseende blott å större hemdjur. Till frågan om dessa begränsningar återkomma de sakkunniga i det följande.

Vad härefter angår frågan, i vilken omfattning ägofreden bör tryggas genom stängselskyldighet, må till en början i korthet erinras om innehållet av nu gällande bestämmelser angående de förutsättningar, varunder sådan skyldighet äger rum.

Enligt § 2 i stängselförordningen föreligger stängselskyldighet allenast mellan ägor, som äro skilda genom rågång eller genom fastställt eller laga-kraftvunnet skifte. Under skifte torde här böra inbegripas ej allenast laga

b) Förutsättningar för stängselskyldighet.

skifte jämte hemmansklyvning samt de äldre skiftesformerna enskifte och storskifte utan även jordavsöndring samt de under senare tid tillkomna jorddelningsinstitutens ägostyckning och avstyckning. Däremot framgår av bestämmelsen i § 11 i stängselförordningen, att tegskifte ej är att hänföra till sådant skifte, som här avses, och lär ej heller tomtindelning vara att anse såsom sådant. På grund härav och då expropriation i förevarande avseende torde böra likställas med jordavsöndring, lär stadgandet i förstnämnda paragraf innebära, att stängselskyldighet principiellt äger rum mellan alla angränsande fastigheter, som ej utgöras av tomter och som ej heller med varandra ligga i tegskifte. Ett särskilt undantag från denna regel följer dock av den i rättspraxis (N. J. A. 1879 s. 172) fastslagna grundsatsen, att stängselskyldighet ej föreligger mellan järnväg och till denna gränsande fastigheter.

Ifrågavarande i § 2 i stängselförordningen stadgade allmänna förutsättningar för stängselskyldighet har emellertid ej i förordningen konsekvent genomförts. Bortsett från de inskränkningar i stängselskyldighetens giltighet mellan angränsande fastigheter, som föranledas av stadgandena i §§ 4 samt 7—9 i förordningen och för vilka i det föregående redogjorts, äger nämligen enligt förordningen stängselskyldighet i särskilda fall rum dels mellan ägor, som tillhöra samma fastighet, dels ock mellan fastigheter, som ej gränsa intill varandra.

Det förra fallet regleras i § 9 i förordningen och avser, att ägare av fastighet, varifrån lägenhet avsöndrats till besittning på viss tid eller livstid, äger stängselvitsord mot lägenhetens innehavare. Den senare har däremot ej dylikt vitsord mot stamfastighetens ägare, så framt ej annorlunda avtalats eller ägaren förut deltagit i hållande av stängsel mellan stamfastighetens och lägenhetens ägor. Stängselskyldigheten är tydligen i detta fall av annan karaktär än eljest och kan likställas med ett villkor i det rörande lägenheten upprättade kontraktet. Med hänsyn till avfattningen av berörda paragraf och de till stöd för denna anförda motiv torde allenast sådana lägenheter, som upplåtits från hemman enligt författningarna om jordavsöndring, vara underkastade här avsedd stängselskyldighet. Rätten att avsöndra lägenhet till besittning på viss tid eller livstid har emellertid numera upphävts genom lagen den 14 juni 1907 om vad iakttagas skall i avseende å införande av lagen om nyttjanderätt till fast egendom. Beträffande dylika lägenheter, avsöndrade före den 1 januari 1908, äger emellertid berörda stadgande i stängselförordningen fortfarande tillämpning.

Vad angår det senare fallet, avseende att stängselskyldighet äger rum mellan fastigheter, som ej gränsa intill varandra, innehåller stängselförordningen ej någon uttrycklig föreskrift i detta hänseende. Av den i § 12 i förordningen upptagna bestämmelsen om stängsels placering, då ägor åtskiljas genom allmän farväg, torde emellertid följa, att stängselskyldighet enligt förordningen principiellt äger rum även mellan fastigheter, som åtskiljas genom väg. En särskild förutsättning för skyldigheten i detta fall är uppenbarligen, att

fastigheterna eller någon av dem är berättigad att hålla erforderliga grindar över vägen.

Såsom allmän grundsats gäller emellertid enligt stängselförordningen, att stängselskyldighet äger rum allenast mellan angränsande fastigheter. Med avseende å denna grundsats har 1914 års riksdag ifrågasatt viss ändring, i det riksdagen ansett billigheten kräva, att i vissa fall jämväl andra än de närmaste grannarna å ömse sidor om ägoskillnaden skulle kunna åläggas att deltaga i hägnad. Till stöd härför har riksdagen huvudsakligen framhållit, att det ej vore ovanligt, att på grund av det inbördes läget av inägoskiften, tillhörande olika delägare i en by, en markägare kunde få sig ålagd stängselskyldighet, som indirekt komme andra icke stängselskyldiga grannar mer eller mindre till godo. Ehuru riktigheten av detta påstående ej torde kunna jävas och den av riksdagen ifrågasatta utsträckningen av stängselskyldigheten sålunda i och för sig ej kan anses sakna fog, synes dock lämpligheten av en dylik åtgärd böra dragas i tvivelsmål. Före tillkomsten av 1857 års förordning gällde, såsom förut nämnts, i vissa fall med avseende å utgörande av hägnadsskyldighet en regel, liknande den av 1914 års riksdag nu ifrågasatta. Enligt 1802 års stängselförordning skulle nämligen hägnad mellan särskilda byar hållas av samtliga delägare i byarna samt fördelas mellan dessa efter hemmantal. Denna regel upptogs emellertid ej i 1857 års förordning, enär den med skiftesväsendets utveckling befunnits medföra stora svårigheter vid tillämpningen och ofta föranlett tvister mellan vederbörande delägare. Det synes med skäl kunna befaras, att liknande olägenheter skulle uppstå, därest, såsom riksdagen föreslagit, skyldighet att deltaga i hägnad skulle åläggas även dem, som hade indirekt nytta av hägnaden. Med den livliga jorddelning, som under de senare decennierna ägt rum, skulle dessa olägenheter sannolikt bliva ännu större än de, som föranledde upphävandet av berörda regel i 1802 års förordning. Därjämte bör uppmärksammas, att, därest skyldighet att deltaga i hägnad skall grundas å den indirekta nyttan därav, skyldigheten i många fall ej bör begränsas till delägarna i en och samma by utan utsträckas även till andra närboende jordägare. Att därvid på ett rättvist sätt fastställa, vilka skyldigheten skall åligga, samt huru skyldigheten skall mellan dem fördelas, torde i många fall möta nästan oöverstigliga svårigheter. Härtill kommer, att, därest annan än rågranne på den av riksdagen angivna grund ålägges förpliktelse att deltaga i hägnad, ifrågavarande förpliktelse bör förfalla, så snart den förres skyldighet att hålla hägnad i egen rågång göres gällande och hans nytta av den andra hägnaden härigenom upphör. Tydligt är, att problemet härigenom skulle ytterligare invecklas. Av nu anförda skäl hava de sakkunniga funnit sig ej kunna tillstyrka den av riksdagen ifrågasatta utsträckningen av stängselskyldigheten.

En följd av omförmälda bestämmelse i § 2 stängselförordningen är, att stängselskyldighet ej äger rum mellan grannar, som hava samfällda ägor

men som på grund av bestående sämjedelning hävda var sitt område av dessa. De sakkunniga hava övertvägt, huruvida stängselskyldighet lämp- ligen borde medgivas även i detta fall, men funnit övertvägande skäl tala för bibehållande av nu gällande regel i detta avseende. Enligt 1926 års jorddelningslag skall visserligen hänsyn understundom tagas till verkställda sämjedelningar, men hava dessa dock ej i lagen tillerkänts verkan såsom laga delning utan medgiver lagen ovillkorlig rätt för delägare i sämjedelad jord att påkalla laga skifte å denna. Jämväl med hänsyn till sättet för sämjedelnings verkställande torde sådan delning ofta ej kunna anses lämpad att läggas till grund för utgörande av stängselskyldighet. Vad nu anförts åsyftar dock självfallet ej att, där å någon ort allmän sedvänja råder att hålla stängsel mellan sämjedelade områden på samma sätt som mellan sär- skilda fastigheter, åstadkomma ändring i sådan sedvänja.

På grund av vad sålunda anförts och då ej heller eljest giltig anledning synes föreligga att vidtaga rubbning i omförmälda grundsats om stängsel- skyldighets giltighet allenast mellan angränsande fastigheter, hava de sak- kunniga i sitt förslag bibehållit denna såsom allmän regel. I överensstäm- melse med vad nu gäller hava de sakkunniga dock ansett, att undantag från denna regel är påkallat för det fall, att fastigheter äro skilda genom väg, och hava de sakkunniga därför föreslagit, att stängselskyldighet under vissa förutsättningar skall äga rum även i dylikt fall. Till förslaget i denna del återkomma de sakkunniga i det följande.

Mellan angränsande fastigheter kan enligt § 2 i stängselförordningen stängselskyldigheten i regel ovillkorligen göras gällande. Någon ytterligare principiell förutsättning för skyldigheten uppställas sålunda ej i förordningen.

Det vidsträckta innehåll, som skyldigheten härigenom förlänats, har, så- som förut nämnts, ansetts såsom en allvarlig brist i förordningen och i främsta rummet föranlett kraven på revision av denna. Förslag om skyl- dighetens begränsning hava ock framställts såväl av 1914 års riksdag som av vissa i ärendet hörda myndigheter.

1914 års riksdag har i detta avseende gjort gällande, att stängselskyldig- heten skulle göras beroende därav, huruvida å *endera* eller *båda* sidorna av råskillnaden betande kreatur hölles eller plögade hållas, samt att i överens- stämmelse härmed såsom ovillkorlig förutsättning för skyldigheten skulle stadgas, att skyddsbehov mot skada av lösgående hemdjur verkligen före- låge. Dock borde, därest skyddsbehovet vore så ringa, att nyttan av häg- naden ej kunde anses motsvara kostnaden därför, befrielse från skyldigheten kunna medgivas. Ifrågavarande uppfattning har vunnit understöd av ett stort antal av de i ärendet hörda myndigheterna. Flere myndigheter hava emellertid påyrkat genomförande av en än strängare begränsning av stäng- selskyldigheten och i sådant hänseende föreslagit, att såsom förutsättning för denna skulle gälla, att marken å *ömse* sidor av ägoskillnaden användes såsom betesmark för hemdjur samt att dessa ej genom vallning eller tjud-

ring hindrades inkomma å motsidans ägor. Enligt sistnämnda förslag skulle stängselskyldighet sålunda äga rum, allenast om skyddsbehov föreläge å båda sidor av ägoskillnaden.

Vid bedömande av frågan om stängselskyldighetens begränsning utöver vad som föranledes av förenämnda allmänna förutsättning för skyldigheten torde åtskillnad böra göras mellan de fall, då vederbörande grannar äro underkastade vårdnadsplikt gentemot varandra och då detta ej är förhållandet.

Vad sistnämnda fall angår, må erinras, att enligt de sakkunnigas förslag detta fall är för handen, då de mötande ägorna å ömse sidor utgöras av skogs- eller utmark samt stängsel mellan ägorna ej finnes. Envar av grannarna är då berättigad att låta sina kreatur beta å den andres mark, om ej annorlunda blivit mellan dem avtalat. Då stängselskyldigheten sålunda i detta fall utgör det enda skyddet för ägofreden, torde härav följa, att vardera grannen bör medgivas en oinskränkt rätt att kräva utgörande av sådan skyldighet. Nämnda rätt bör sålunda äga rum, även em marken ej av någondera grannen betas. På grund av nämnda mulbetesrätt äger granne ej någon säkerhet, att ej betningen när som helst ånyo upptages av den andre grannen eller annan betesberättigad jordägare samt att främmande betesdjur intränga å hans ägor och därstädes förorsaka skada. Någon principiell begränsning i gällande stängselskyldighet beträffande mark, varom nu är fråga, torde sålunda ej böra äga rum.

De sakkunniga vilja i detta sammanhang erinra, att hinder ej möter för grannar, vars mötande ägor utgöras av skogs- eller utmark, att avtala, i vilken utsträckning ägorna skola användas till gemensamt mulbete, och att i samband därmed överenskomma, att stängsel ej skall hållas mellan ägorna. Dylikt avtal är i regel bindande blott för kontrahenterna, men kan, om det upprättas skriftligen och bevittnas samt beredes viss publicitet, såväl enligt nuvarande bestämmelser som enligt de sakkunnigas förslag, bliva gällande även mot nya ägare till den mark, varå avtalet har avseende. Såsom i det följande kommer att närmare framhållas, åsyftar de sakkunnigas förslag att bereda avtal, som nyss sagts, ökad giltighet mot ny ägare. Därest grannar i här avsett fall äro ense, att deras ägor ej skola gemensamt betas eller att sådan betning skall äga rum allenast i begränsad omfattning samt att stängsel till följd härav ej skall upprättas mellan ägorna, hava de sålunda möjlighet att genom slutande av avtal härom och iakttagande i övrigt av förut angivna former på ett varaktigt sätt reglera dessa frågor på det sätt, som de finna för sig lämpligast.

Vad härefter angår det fall, då grannar äro underkastade vårdnadsplikt i förhållande till varandra, äger detta enligt de sakkunnigas förslag rum, då ägorna å ömse sidor av ägoskillnaden utgöras av åker, äng eller plantering eller dessa å ena sidan bestå av ägoslag, som nu sagts, samt å den andra av skogs- eller utmark. På sätt i det föregående framhållits, synes en principiell inskränkning i stängselskyldigheten i detta fall otvivelaktigt vara påkallad. Denna inskränkning torde dock ej böra ske i anslutning till

den synpunkt, som 1914 års riksdag i detta avseende framfört, eller behovet av stängsel såsom skydd mot lösgående hemdjur. Enligt denna synpunkt, som betonar stängslets karaktär att freda mot främmande kreatur, skulle stängselskyldighet äga rum, så snart skyddsbehov föreläge, oavsett om detta behov förefunnes å båda eller blott å ena sidan. En sålunda bestämd stängselskyldighet skulle, om den, såsom 1914 års riksdag synes hava förutsatt, principiellt vore ömsesidig, uppenbarligen ej överensstämma med grundsatsen om kreatursägarens vårdnadsplikt. Föreläge skyddsbehovet blott å ena sidan, skulle grannen å denna sida tydligen ej hava annat intresse av hägnaden än att denna fredade hans mark mot den andres betesdjur. Den förres skyldighet att deltaga i hägnaden skulle därför i realiteten innebära en förpliktelse att medverka vid vårdnaden av den andres hemdjur. Nu gällande, av 1914 års riksdag med skärpa kritiserade regler om stängselskyldighet skulle sålunda genom tillämpande av nyss angivna synpunkt i stort sett bibehållas. Den enda begränsning av stängselskyldigheten, som därigenom vunnit, skulle avse, att från skyldighetens tillämpning undantoges de fall, då stängsel krävdes, ehuru ingendera grannen hade behov därav. Men dessa fall äga uppenbarligen ej större praktisk betydelse. Skulle stängselskyldigheten åter, då skyddsbehov föreläge blott å ena sidan, ej vara ömsesidig utan helt åvila den djurägande grannen, skulle detta enligt de sakkunnigas uppfattning innebära en skärpning av dennes vårdnadsplikt, som i regel vore obehövligen för ägofredens upprätthållande mellan ägor, varom nu är fråga. De sakkunniga kunna ej så vitt angår här avsedda ägor biträda den av 1914 års riksdag hävdade åsikten, att vårdnadsplikten i allmänhet ej är tillfyllest att effektivt trygga ägofreden utan att det är nödvändigt att vid sidan av denna i stor utsträckning anlita och vid behov kunna framtvinga stängsel såsom det enda fullt säkra ägoskyddsmedlet. Med det insteg, som vårdnadsplikten numera vunnit i den allmänna uppfattningen, och med hänsyn till den betydande risk, som ett eftersättande av denna plikt medför för djurägaren, måste det antagas, att denne, i fall, som här avses, *i regel* även utan stängselskyldighet kommer att avhålla sina kreatur från grannens ägor. Är för detta ändamål nödigt, att stängsel hålles i ägoskillnaden, torde djurägaren föredraga att uppföra och underhålla sådant framför utsikten, att hans kreatur inkomma å grannens mark och av denne intagas och behållas, till dess ersättning för skada, vård och underhåll av ägaren gäldas. Den erfarenhet om vårdnadspliktens effektivitet, som vunnits efter tillkomsten av 1857 års stängselförordning, bekräftar de sakkunnigas uppfattning i förevarande avseende. De sakkunniga vilja erinra, att denna erfarenhet i vissa delar av landet, där hägnader i allmänhet ej hållas, är synnerligen omfattande. Det torde emellertid ej kunna förnekas, att även beträffande ägor, varom här är fråga, vårdnadsplikten *i särskilda fall* ej ensam innebär ett tillfredsställande skydd för ägofreden. Dessa fall hänföra sig huvudsakligen till det förhållandet, att vederbörande markägare till följd av deras ägors avlägsna eller spridda läge ej äro i

tillfälle att utöva rätten att intaga de kreatur, som olovligen intränga å dessa. Dylika fall förekomma huvudsakligen i de norra länen, där det ej sällan inträffar, att slätterängar, bäckröjningar och andra dylika ägor hava ett sådant läge, att deras effektiva bevakande från ägarens sida möter svårighet. Att till skydd för sådan äga ålägga granne, som låter beta sin mark, skyldighet att ensam hålla stängsel omkring ägan torde emellertid ej böra ifrågakomma. Såsom av flere myndigheter i Norrland med skärpa framhållits, skulle en dylik skyldighet för grannen ofta bliva oskäligt betungande. För närvarande torde ägofreden å här avsedda områden i allmänhet upprätthållas på det sätt, att vederbörande ägare, som enligt § 4 i stängselförordningen ej äga stängselvitsord mot angränsande skogs- eller utmark, själva hålla hägnader omkring dessa. Även om det är önskvärt, att ägarna beredes lättnad med avseende å områdenas inhägnande, lärers sålunda vara tydligt, att detta mål ej bör vinnas genom överflyttande av hägnadsbördan i dess helhet å ägarna av angränsande mark.

Av det anförda torde framgå, att behovet av stängsel såsom skydd mot lösgående hemdjur ej bör läggas till grund för stängselskyldighet mellan vårdnadspliktiga grannar. Enligt de sakkunnigas mening bör den begränsning av stängselskyldigheten, som i detta fall är önskvärd, i stället vinnas genom en norm, som ansluter sig till vårdnadsplikten. I överensstämmelse härmed torde stängselskyldighet mellan dylika grannar principiellt böra äga rum allenast under den förutsättning, att marken å *ömse sidor* av ägoskillnaden användes såsom betesmark för lösgående hemdjur och hållande av hägnad i ägoskillnaden sålunda medför nytta för båda grannarna vid fullgörandet av dem åliggande vårdnadsplikt. En sålunda bestämd skyldighet är en naturlig följd av den gemensamma nyttan av hägnaden samt överensstämmer med de grundsatser, som inom andra närliggande rättsområden vunnit tillämpning. Med hänsyn till stängselskyldighetens karaktär av en fastighet åvilande förpliktelse ävensom av praktiska skäl torde emellertid skyldigheten ej böra begränsas till att uteslutande gälla i det fall, då marken å *ömse sidor* av råskillnaden *faktiskt* användes såsom betesmark för lösgående hemdjur, utan utsträckas att äga tillämpning, även då hållande av hägnad i ägoskillnaden eljest prövas medföra nytta för envar av grannfastigheterna med hänsyn till markens användande för nämnda ändamål. Även om granne ej håller lösgående hemdjur å sin mark, bör hans fastighet sålunda kunna bindas till stängselskyldighet, därest marken på grund av de i det särskilda fallet föreliggande förhållandena lämpligen finnes böra användas till betesmark samt hägnaden vid en dylik användning kan anses för fastigheten medföra nytta. Genom fastställande av en dylik objektiv grund för skyldigheten blir denna ej beroende av tillfälliga växlingar i vederbörande ägors användning och uteslutes möjligheten för granne att på denna väg obehörigen undandraga sig skyldighetens fullgörande.

I anslutning till vad sålunda anförts hava de sakkunniga ansett sig böra föreslå, att stängselskyldighet mellan mötande ägor, som å endera eller båda

sidorna av ägoskillnaden utgöras av åker, äng eller plantering, skall äga rum, allenast därest ägorna å vardera sidan användas såsom betesmark för lösgående hemdjur eller hållande av stängsel mellan ägorna eljest medför nytta för båda grannfastigheterna med hänsyn till ägornas användande för sagda ändamål.

Därest stängselskyldigheten bestämmes på sätt de sakkunniga nu föreslagit, kan skyldigheten tydligen i regel äga rum allenast mellan jordbruksfastigheter. De undantagsfall, då mark, tillhörande annan fastighet än jordbruksfastighet, användes såsom betesmark för lösgående hemdjur, torde i förevarande sammanhang sakna praktisk betydelse. På grund härav och då det är önskvärt, att stängselskyldighetens innehåll i möjligaste mån bestämt fixeras, hava de sakkunniga föreslagit, att skyldigheten skall gälla allenast mellan dylika fastigheter. Till sådan fastighet bör uppenbarligen även räknas fastighet, som helt eller huvudsakligen utgöres av skogsmark.

c) Stängselskyldighetens omfattning.

Av de grunder, varå stängselskyldigheten enligt de sakkunnigas förslag sålunda vilar, torde följa, att skyldigheten principiellt bör vara ömsesidig och alltså kunna göras gällande av båda grannarna. Tillräckliga skäl att i detta avseende inskränka skyldighetens giltighet vare sig i de fall, som avses i §§ 4 samt 7—9 i gällande stängselförordning, eller eljest synas ej föreligga. De farhågor, som från vissa håll uttalats, att stadgande av ömsesidig stängselskyldighet i nyssnämnda fall skulle bliva oskäligt betungande för den granne, som nu är befriad från sådan skyldighet, kunna näppeligen anses grundade, därest skyldigheten bestämmes på sätt de sakkunniga föreslagit. Än mindre fog för dylika farhågor torde föreligga, därest de regler rörande stängselskyldighets fördelning mellan vederbörande fastigheter, som upptagits i de sakkunnigas förslag och för vilka de sakkunniga strax skola redogöra, vinna godkännande. Vad särskilt angår kronoparker samt andra allmänna skogar, mot vilka granne enligt § 7 i stängselförordningen nu ej äger stängselvitsord, är att märka, att den i § 5 mom. 2 stängselförordningen medgivna rätten till gemensamt mulbete äger tillämpning även med avseende å nämnda skogar samt att, då dessa ofta äro ohägnade, betning å dem i betydande omfattning äger rum. Då de sakkunniga ej ansett sig böra ifrågasätta någon ändring i nyssnämnda regel, torde därför oförmälda skogar beträffande stängselskyldighet böra likställas med enskild skogsmark. Beträffande avsöndrade lägenheter må framhållas, att den särskilda ställning i avseende å rätt till stängselvitsord, som dessa enligt stängselförordningen intaga, grundar sig å äldre rättsförhållanden, som numera upphört eller förlorat sin betydelse.

I enlighet med vad sålunda anförts hava de sakkunniga föreslagit, att stängselskyldigheten städse skall vara ömsesidig. Vad angår den i vissa yttranden berörda frågan, huruvida ägare till avsöndrad lägenhet, som upplåtits före den nya lagstiftningens ikraftträdande, bör äga stängselvitsord mot stamfastighetens ägare, återkomma de sakkunniga till denna i det följande.

Beträffande härefter spörsmålet om stängselskyldighets fördelning mellan vederbörande fastigheter torde härutinnan olika regler böra gälla, allteftersom skyldigheten är grundad å vårdnadsplikt eller ej.

I förra fallet lärer av skyldighetens eget innehåll följa, att fördelningen principiellt bör äga rum efter den nytta vardera fastigheten beredes av hägnaden. Med nytta bör här självfallet förstås det gagn, som hägnaden medför för fastigheten med hänsyn till användandet av dess ägor såsom betesmark för lösgående hemdjur. Såsom i flere yttranden framhållits, torde emellertid vara obestriddigt, att fastställande av en dylik fördelningsnorm kan befaras medföra vissa svårigheter vid tillämpningen och lätt föranleda tvister mellan grannar. Från denna synpunkt är självfallet den enkla och klara hälftdelningsprincipen att föredraga. Betydelsen av berörda olägenheter kommer dock att avsevärt förringas, därest, såsom de sakkunnigas förslag åsyftar, grannar beredes möjlighet att få tvister i hithörande frågor prövade och avgjorda under enkla och billiga former. Även under denna förutsättning synes emellertid önskvärt, att tillämpningen av förstnämnda fördelningsprincip inskränkes till sådana fall, då fastigheternas nytta av hägnaden är väsentligen olika och kravet på ett hänsynstagande härtill vid fördelningen sålunda gör sig gällande med särskild styrka. I andra fall torde däremot någon mera ingående undersökning och avvägning av vardera fastighetens nytta av hägnaden ej böra äga rum, utan stängselskyldigheten lämpligen böra fördelas enligt hälftdelningsprincipen.

Nu angivna fördelningsnormer torde dock ej böra fastställas att gälla utan inskränkning. En ytterligare synpunkt, som härvid kräver beaktande, är den fara för mindre väl grundade hägnadsanspråk från grannes sida, som rätten till stängselvitsord obestriddigen medför. Med den ståndpunkt i fråga om förutsättningarna för stängselskyldighet i här avsett fall, som av de sakkunniga intagits, är väl denna fara principiellt mindre än enligt gällande stängselförordning men, då varje sådan nytta av hägnad, som förut sagts, huru ringa den än må vara, för granne grundar rätt till stängselvitsord, måste även enligt de sakkunnigas förslag nämnda fara anses vara för handen. Ifrågavarande olägenhet är av särskild betydelse i de fall, då kostnaden för hägnadens uppförande och underhållande är stor i förhållande till den nytta, som vederbörande fastigheter därigenom beredes. Om i dylikt fall granne, vars fastighet har mycket ringa gagn av hägnaden, gör sitt stängselvitsord gällande, skulle med tillämpande av förut angivna fördelningsregler oförändrade den andre grannen kunna i hög grad betungas. Gällande stängselförordning erbjuder ett verksamt korrektiv mot ifrågavarande missbruk av vitsordsrätten genom där stadgade fördelningsregler, enligt vilka granne, som fordrar hägnad, städse skall svara för hälften av denna. I anslutning härtill hava de sakkunniga ansett, att i den nya lagstiftningen granne, som fordrar hägnad, bör, oberoende av den nytta hans fastighet genom hägnaden beredes, åläggas viss minimiandel av denna. Enligt de sakkunnigas åsikt bör denna andel lämpligen bestämmas till en tredjedel.

d) Fördelning
av stängsel-
skyldighet.

Vad härefter angår frågan om fördelning av stängselskyldighet, som ej är grundad å vårdnadsplikt, må erinras, att dylik skyldighet enligt de sakkunnigas förslag allenast äger rum mellan ägor, som å ömse sidor utgöras av skogs- eller utmark och som, där hägnad mellan dem ej finnes, skola anses upplåtna till gemensamt mulbete. Stängselskyldigheten har i detta fall, rent yttre sett, betydelse såsom medel att freda vardera grannens mark mot den andres — och eventuellt jämväl andra betesberättigade jordägares — hemdjur. Från rättslig synpunkt torde emellertid stängselskyldigheten i detta fall liksom eljest vara att anse såsom en grannar åliggande speciell vårdnadsskyldighet beträffande hemdjur. Granne är sålunda i förevarande fall pliktig att på yrkande av den andre deltaga i hållande av stängsel i ägoskillnaden och härigenom hindra sina hemdjur att inkomma å den andres mark men har däremot ej skyldighet att med andra medel eller på annat sätt avhålla sina kreatur från den andres område. Nu angivna innebörd av stängselskyldigheten torde böra medföra, att denna i här avsett fall principiellt bör fördelas mellan vederbörande grannar efter den nytta vardera grannen kan anses hava av hägnaden såsom medel att avhålla hans kreatur från den andres mark eller, mera objektivt uttryckt, efter den nytta, vardera grannens fastighet beredes av dess intill råskillnaden gränsande ägor såsom betesmark för lösgående hemdjur. Å andra sidan torde vid fördelningen ej böra helt bortses från den betydelse hägnaden, på sätt, nyss sagts, i förevarande fall äger såsom medel att freda vardera grannens mark mot den andres hemdjur. Ett hänsynstagande till denna omständighet synes desto mera påkallat, som stängselskyldigheten mellan mötande ägor av ifrågasvarande beskaffenhet eljest skulle bliva alltför betungande för de jordägare, som fortfarande begagna sig av skogsbetning. På grund härav och då även i förevarande fall hälftdelningsprincipen torde böra tillämpas, därest grannarnas fastigheter beredes väsentligt lika nytta av ägora i förevarande avseende, hava de sakkunniga funnit sig böra föreslå, att stängselskyldighet mellan mötande ägor, som å ömse sidor utgöras av skogs- eller utmark, i regel skall fördelas mellan vederbörande fastigheter efter sagda princip men att, om endera fastigheten ej har nytta av sina ägor såsom betesmark för lösgående hemdjur eller dess nytta i sådant avseende är väsentligt mindre än den andras, den förra fastighetens andel i hägnaden må nedsättas under hälften efter ty skäligt finnes, dock ej under en femtedel. De sakkunniga hava därjämte även i detta fall ansett böra gälla, att granne, som fordrar stängsel, ej må åläggas mindre andel däri än en tredjedel.

e) Hållande av stängsel mellan andra fastigheter än jordbruksfastigheter.

Därest stängselskyldigheten, på sätt de sakkunniga föreslagit, begränsas att gälla allenast mellan jordbruksfastigheter, kommer den rätt att fordra stängsel mellan angränsande bostadslägenheter på landet ävensom mellan sådan lägenhet, å ena, samt jordbruksfastighet, å andra sidan, som enligt stängselförordningen principiellt är medgiven, att upphöra.

Såsom förut framhållits, är stadgande av stängselskyldighet i dessa fall

med hänsyn till ägofredens tryggande ej påkallat. Ej heller från annan synpunkt torde frågan om hållande av stängsel mellan fastigheter, som nyss sagts, kräva legal reglering. I detta avseende är att märka, att, då bostadslägenhet angränsar jordbruksfastighet, ägaren av den förra fastigheten oberoende av gällande bestämmelser om stängselskyldighet i allmänhet själv håller stängsel omkring sitt område, enär han i regel ej är tillfredsställd med att i fastighetsgränsen hava en hägnad av så enkel beskaffenhet, som nämnda bestämmelser åsyfta. Detta förhållande kommer tydligen att fortfara även efter införande av en ny ägofredslagstiftning. Vad angår frågan om hållande av stängsel mellan angränsande bostadslägenheter, lär det spörsmål kunna ordnas genom frivilliga överenskommelser eller tillämpning av sedvanerättsliga regler. Vad nu anförts torde, såvitt angår vederbörande grannars inbördes förhållanden, gälla även i fråga om stängsel mellan tomter i stad eller därmed jämförligt samhälle. De sakkunniga hava förty ej ansett sig böra föreslå några bestämmelser om skyldighet att hålla stängsel mellan fastigheter, som nu sagts.

Rätt till bete å ohägnad skogs- och utmark.

Såsom förut nämnts, stadgas i § 5 mom. 2 i stängselförordningen, sådant detta lagrum lyder enligt lagen den 15 juni 1923, att, därest ägor, mellan vilka stängsel enligt förordningen skall hållas, å ömse sidor utgöras av skog, utmark eller beteshage samt stängsel mellan ägor ej finnes, ägor, så länge detta förhållande fortfar, skola anses vara upplåtna till gemensamt mulbete, om ej annorlunda blivit avtalat. Ifrågavarande bestämmelse fanns ursprungligen införd i andra stycket av nämnda paragraf.

§ 5 mom. 2
stängselförordningen.

Efter stängselförordningens tillkomst hava vid upprepade tillfällen förslag framställts om upphävande eller inskränkning av rätten till bete å sådan ohägnad mark, som i nyssnämnda bestämmelse avses.

Redan vid 1867 års riksdag yrkade sålunda en motionär, att rätten till gemensamt mulbete å dylik mark skulle upphävas och att i samband därmed sådan ändring skulle vidtagas beräffande rätten till stängselvitsord, att dylikt vitsord ej skulle äga rum mellan mötande ägor, som utgjordes av skog, utmark eller beteshage. I motionens motivering framhölls, att ifrågavarande gemensamma betesrätt medförde absolut hinder för genomförande av en ordnad skogsskötsel å den mark, som vore underkastad densamma. Motionen blev emellertid ej av riksdagen behandlad.

Ändringsförslag före 1899.

I en motion vid 1868 års riksdag upprepades nyssnämnda yrkande med den ändring, att ifrågavarande gemensamma mulbetesrätt skulle fortfarande vara medgiven med avseende å hästar. Lagutskottet framhöll i utlåtande över motionen, att ett bifall till densamma skulle möjligen inom vissa orter icke medföra olägenhet utan tvärtom utöva ett önskvärt inflytande på skogsäter-

växten men att den ovillkorliga följdén därav skulle bliva, att, då vederbörande delägare icke vore ense om att avskilja sina ägotter genom hägnad, kreaturen måste vallas och att det utan tvivel ändock skulle bliva svårt att i kuperade marker avhålla dem från att gå in på angränsande ägotter. Det syntes utskottet ock vara att befara, att ett stadgande i denna syftning ej skulle vinna allmänt bifall. På förslag av utskottet blev motionen av riksdagen avslagen.

I nära anslutning till sistangivna två motioner hemställdes sedermera i en motion vid 1873 års riksdag, att från omförmälda rätt till gemensamt mulbete skulle undantagas med ungskog beväxta, besådda eller planterade skogsområden, vilka av jordägaren omgärdades med enkel stånggård eller på annat tydligt sätt utmärktes såsom besådda med återväxt, dock att denna bestämmelse ej skulle gälla bete av hästar samt att område, som nyss sagts, ej för längre tid än tio år finge undantagas från det gemensamma betet. — Lagutskottet hemställde om avslag å motionen samt anförde till stöd härför, bland annat, att, så länge grundsatsen om gemensam betesrätt kvarstode i lagen, det borde enligt utskottets åsikt ankomma på den, som inom det till betet avsedda området sådde eller planterade skog, att själv draga försorg om dess fredande, detta så mycket hellre, som lagen icke lämnade något särskilt skydd för annan odling inom dylikt betesområde. I fall skogsodlingen vore av ringa omfattning, bleve dess fredande genom hägnad föga kännbart, synnerligast som denna under alla förhållanden icke behöfde vidare underhållas, sedan den uppfyllt sitt ändamål att skydda de uppväxande plantorna under deras första utveckling. Vore åter fråga om en mera betydlig skogsodling, och funne odlaren ej med sin fördel förenligt att särskilt freda det därtill avsedda området, stode det honom öppet att begagna sitt stängselvitsord för tillvägabringande av hägnad i ägoskillnaden emellan honom och hans grannar. Stängselvitsordet utgjorde också i själva verket ett ganska kraftigt medel i hans hand att förmå meddelägarna i betessamfälligheten att, efter omständigheterna i varje särskilt fall, på överenskommelsens väg gå hans billiga anspråk i förevarande hänseende till mötes. — Lagutskottets hemställan bifölls av andra kammaren, under det första kammaren beslöt återförvisa ärendet till utskottet. Frågan förföll sålunda för denna riksdag.

Vid 1874 års riksdag väcktes två nya motioner i ämnet. I den ena yrkades helt upphävande av ifrågavarande mulbetesrätt och i den andra hemställdes, att, där stängsel ej finnes mellan sådana ägor, som avsåges i § 5 i stängselförordningen, det skulle bero på Kungl. Maj:t att, på framställning av landsting för dess område eller viss del därav, förordna att, så länge nämnda förhållande fortfore, den ohägnade marken skulle anses upplåten till gemensamt mulbete, där ej annorlunda vore avtalat. — I utlåtande över motionerna avstyrkte lagutskottet även nu mulbetesrättens upphävande men föreslog avlåtande av skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t måtte, efter landstingens hörande, taga i övervägande, huruvida för

landstingsområde eller viss del därav borde förordnas om en efter ortsförhållandena lämpad inskränkning i rättigheten att låta får och getter beta å skogsmark, som på grund av § 5 andra stycket stängselförordningen ansåges upplåten till gemensamt mulbete.

I utlåtandets motivering anförde lagutskottet, bland annat:

Då stängselvitsordets bibehållande måste anses bero av sådana ortsförhållanden, att man hellre medelst hägnad än genom vallning hölle vård om hemdjuren, och då vid sådant förhållande den gemensamma betesrättens upphörande sannolikt skulle antingen hindra allt betande å mark, som vore i fråga, eller ock, till skada för skogen, föranleda betydlig tillökning av stängsel utöver vad under dåvarande förhållanden ägde rum, syntes den ifrågavarande lagbestämmelsen angående gemensam betesrätt ej böra helt och hållet upphävas. Men en inskränkning i berörda betesrätt skulle enligt utskottets åsikt kunna till allmän båtnad verkställas. Ostridigt vore, att största skadan å de späda skogsplantorna gjordes icke av de större kreaturen, utan av de smärre, såsom får och i synnerhet getter, och att skadan av betningen vore vida större under våren och försommaren än under den övriga delen av året. Det avsedda ändamålet, skydd för skogsåterväxten, skulle således antagligen i väsentlig mån kunna utan betydande olägenheter vinnas genom förbud mot utsläppande av får och getter, åtminstone under våren och försommaren, å mark, som på grund av 2 mom. i 5 § stängselförordningen ansåges vara till gemensamt mulbete upplåten.

Vad utskottet i utlåtandet föreslagit godkändes av riksdagen, som i enlighet härmed avlät skrivelse i ämnet till Kungl. Maj:t den 20 maj 1874.

Med anledning av denna skrivelse utfärdades förenämnda kungörelse den 28 januari 1876 angående förbud i viss utsträckning och under vissa villkor mot betande av getter eller får å sådan ohägnad mark, som enligt stängselförordningen skall anses upplåten till gemensamt mulbete. Ifrågavarande förbud har sedermera, såsom jämväl förut omnämnts, förlänats utsträckt giltighet genom särskilda kungörelser den 20 november 1885, den 11 oktober och den 1 november 1907, den 11 december 1908, den 21 januari, den 18 februari och den 18 november 1910 samt den 9 februari 1912.

Vid 1885 års riksdag upptogs på nytt frågan om begränsning av den i § 5 stängselförordningen medgivna rätten till gemensamt mulbete å viss ohägnad mark. I en vid sagda riksdag väckt motion framhölls, att tiden då var inne att lagstadga en lämplig inskränkning i nämnda betesrätt även beträffande nötkreatur, och yrkades i anslutning härtill, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes, efter landstingens hörande, taga i övervägande, huruvida för landstingsområde eller viss del därav borde förordnas om en dylik, efter ortsförhållandena lämpad inskränkning i rätten. — Vederbörande utskott hemställde om bifall till motionen under framhållande, att de skäl, som anförts till stöd för riksdagens berörda skrivelse angående inskränkning i rätten till bete å här avsedd mark beträffande får och getter, i väsentlig mån gällde jämväl angående bete å sådan mark av nötkreatur. — Utskottets hemställan vann emellertid ej riksdagens bifall.

I samband med utarbetande av förslag till lag om vård av enskilda skogar upptog sedermera 1896—1899 års skogskommitté frågan om begränsning av rätten till bete å här avsedd ohägnad mark. Kommittén föreslog, att till § 5 i 1857 års stängselförordning skulle i detta avseende fogas ett så lydande tillägg:

»Allt betande av getter och får vare å skogsmark, som anses vara till gemensamt mulbete upplåten, förbjudet annat än i inhägnad beteshage, dock att Kungl. Maj:t äger att härifrån medgiva undantag för de län eller delar därav, där sådant må finnas erforderligt. Är sådan skogsmark enligt behörig myndighets hos Konungens befallninghavande därom företedda intyg föremål för skogsodling, vare, sedan en månad förflutit efter det kungörelse om skogsodlingens omfattning och dennas utmärkande å marken blivit i församlingens och angränsande kyrkor uppläst, envar pliktig att om sina hemdjur hålla sådan vård, att de icke inkomma å det område, som är föremål för skogsodling, allt vid påföljd, som i § 21 här nedan är stadgat.»

Såsom motivering för detta förslag anförde kommittén:

Visserligen vore i 1 § av 1857 års förordning uttalad den allmänna grundsats, att envar vore pliktig att om sina hemdjur hålla sådan vård, att de icke olovligen inkomme på annans ägor, men denna grundsats vore underkastad väsentliga inskränkingar genom stängselvitsordet och föreskriften att ägor, som å båda sidor utgjordes av skog, utmark eller beteshage, samt ej vore från varandra avstängda, skulle anses vara upplåtna till gemensamt mulbete. Det låge i öppen dag, att en tillämpning av nyss anförda huvudregel utan varje modifikation skulle lända till skogshushållningens fromma, såväl genom besparing av hägnadsvirke som genom skogsåterväxtens fredande. Å andra sidan kunde med skäl betvivlas, att under rådande förhållanden en så genomgripande förändring läte sig genomföras. Kommittén inskränkte sig därför till att härutinnan föreslå, att betande av getter och får, såsom särskilt skadligt för återväxten, i allmänhet förbjödes på skogsmark, som vore upplåten till gemensamt mulbete, samt att kreatursägare förpliktades taga sådan vård om sina djur, att de ej inkomme å möjligen befintliga kulturfält å sådan mark. Sistnämnda stadgande vore betingat därav, att i 5 § mom. 1 av stängselförordningen vore föreskrivet, att där ägor, emellan vilka stängas skulle, å båda sidor utgjordes av skog, utmark eller beteshage, och ena sidan märkeligen betungades av stängseln utan motsvarande nytta, deltagandet i stängselkyldigheten finge nedsättas för den, som ej själv begagnat sig av sitt stängselvitsord, samt således falla med ökad tyngd på den, som ville stänga. Om då en granne, vare sig av fri vilja eller på grund av föreläggande, verkställde skogsodling å mark, som ej vore från grannarnas avstängd och således ansåges upplåten till gemensamt mulbete, så vore det endast han, som hade intresse av att påfordra stängsel, och han kunde alltså åläggas att till större delen bekosta densamma. Erkändes åter den naturliga förpliktelsen för kreatursägare att hålla sådan vård om sina djur, att de ej inkomme på skogsodling, bleve det deras sak att, om de funne sådant fördelaktigt, begagna sig av stängselvitsordet, vadan ägaren av det skogsodlade området icke kunde åläggas att till mera än hälften deltaga i stängselkostnaden. Sannolika följderna av ett dylikt stadgande torde emellertid i allmänhet bliva den, att grannarna slöte förening om stängsel kring kulturfält hellre än att från varandra avstänga de till gemensamt mulbete upplåtna skogsskiftena.

I nära anslutning till den bestämmelse, som upptagits i andra punkten av kommitténs nyssnämnda förslag, framlades i proposition till 1903 års riksdag ett förslag om tillägg till § 5 i stängselförordningen av följande lydelse:

»Styrkes hos Konungens befallningshavande, att ohägnad skogsmark är föremål för skogsodling och att området för odlingen är på lämpligt sätt å marken utmärkt, skall Konungens befallningshavande utfärda kungörelse om skogsodlingens omfattning och dennas utmärkande å marken. Sedan en månad förflutit, efter det kungörelsen blivit i församlingens och angränsande kyrkor uppläst, vare envar pliktig att om sina hemdjur hålla sådan vård, att de icke inkomma å det område.

Sedan skogsplantorna å marken undanvuxit kreaturens bett, må på framställning av betesberättigade sådan fredhållning genom kungörelse, som nyss är nämnt, avlysas.»

Beträffande det av kommittén föreslagna förbudet mot allt betande av får och getter å skogsmark, som skulle anses upplåten till gemensamt mulbete, framhöll föredragande departementschefen i propositionens motivering, att ett dylikt förbud syntes ej lämpligen hava sin plats i stängselförordningen utan hellre böra åvägabringas genom en särskild kungörelse, under enahanda villkor i fråga om rätt för samtliga delägare i marken att annorlunda överenskomma, som i kungörelsen den 28 januari 1876 omförmäldes.

Med anledning av nämnda proposition väcktes vid berörda riksdag en motion av två riksdagsmän från Dalarna, däri hemställdes om avslag å propositionen, åtminstone såvitt Kopparbergs län anginge. Till stöd härför framhöllos de stora olägenheter, som inom sagda län och synnerligast de nordliga delarna därav skulle bliva följden av det föreslagna tillägget till stängselförordningen, samt anfördes vidare:

Jordägarna i dessa trakter hade till följd av socknarnas och därinom varande byars och hemmans lägen fått sina skogsskiften utlagda vanligast i stor längd, men ringa bredd. Detta därför, att varje hemman skulle kunna få åtminstone ett skogsskifte stötande till inägojorden. Byarna voro nämligen liggande långs efter någon floddal eller omkring någon sjö, och de obebbyggda skogsmarkerna sträckte sig på sida därifrån. Det vore därför icke ovanligt att finna skogsskiften en halv mil i längd och endast 15 å 25 meter i bredd. Om en jordägare därför bleve hänvisad att uteslutande beta sina kreatur på en sådan skogsmark, till följd av att hans granne besatt vissa delar av sitt bredvid liggande skifte med skogsfrö och därför ägde rätt att utan stängsel hava det fredat, så skulle det för den förstnämnde vara omöjligt att hålla sådan vård om sina hemdjur, att de icke komme in på grannens besädda marker. Så länge därför icke produktionen av foder blivit så uppdriven — vilket ingalunda vore förhållandet i ovannämnda trakter — att kreaturen året om kunde stallfodras och icke behövde utsläppas på bete annorlunda än möjligen i hage, skulle antagandet av en sådan lagändring nästan omöjliggöra all betning å skogsmarkerna och därigenom i hög grad försvåra boskapsskötseln och hindra dess utveckling på dessa trakter. Vilken skada detta skulle medföra för orter, där boskapsskötseln måste betraktas såsom huvudnäring, behövde icke sägas.

Det särskilda utskottet, till vilket propositionen och motionen hänvisades, anförde i avgivet utlåtande:

Riktigheten av vad i motionen anförts om förhållandena i Kopparbergs län kunde ej jävas. Nämnda förhållanden torde visserligen icke äga full motsvarighet inom övriga delar av riket, men utskottet kunde dock icke värja sig för farhågan, att den tunga, som genom antagande av propositionen skulle läggas å boskapsskötseln, jämväl i andra betydande delar av riket än Kopparbergs län ej skulle motsvaras av den nytta, skogsskötseln tvivelsutan skulle draga därav. Förhållandena i detta avseende vore för övrigt inom landets olika delar så vitt skilda, att det därvidlag mer än någonsin vore förenat med svårighet att lägga hela landet under en gemensam lagstiftning. Då utskottet emellertid ansåge, att frågan om beredande av skydd för skogsodlingar mot skada av betande kreatur vore av synnerlig vikt, syntes lagstiftning i det i propositionen avsedda syfte lämpligen böra komma till stånd på det sätt, att vid lagstiftningen vederbörlig hänsyn fästes vid olika orters särskilda förhållanden i berörda avseende och de önskemål, som därvidlag kunde komma att å de olika orterna uttalas. På grund härav hemställde utskottet om avslag å propositionen.

Utskottets hemställan bifölls av båda kamrarna utan debatt.

1911 års
skogslag-
stiftnings-
kommitté.

Jämväl 1911 års skogslagstiftningskommitté, vars uppdrag i främsta rummet avsåg utarbetande av förslag till ny lagstiftning om vård av enskilda skogar, upptog till behandling spörsmålet om de inskränkningar i rätten till bete å här avsedd ohägnad mark, som från skogsvårdssynpunkt kunde anses påkallade, samt anförde till utveckling av sin principiella ståndpunkt i detta avseende:

De svårigheter, som vore rådande beträffande bete och skogsvård å de i § 5 andra stycket i stängelförordningen avsedda områden, härledde sig från det förhållandet, att beträffande ett dylikt område skyldigheten att iakttaga en viss vårdnad om skogen och rättigheten att beta sina kreatur icke förändrades hos samma personer, utan att betesrätten tillkomme även andra än den till vårdnad om skogen förpliktade markägaren (eventuellt avverkningsrättsinnehavare). För ett avhjälpande av nämnda svårigheter vore därför erforderligt att åvägabringa motsvarighet mellan berörda betesrätt och vårdnadsskyldighet, och detta åter kunde tänkas ske antingen genom upphävande av betesrätten för andra än markägaren eller ock genom ett utsträckande till de i densamma deltagande utav skyldigheten att sörja för skogens återväxt.

Ur ren skogsvårdssynpunkt kunde måhända det förra alternativet i förstone synas mest tillfredsställande, och någon tveksamhet av principiell innebörd kunde härvid icke framställa sig, då den uti ifrågavarande lagrum stadgade betesrätten icke vore av primär karaktär, utan en av praktiska, genom andra i stängselförordningen givna regler betingade skäl framkallad bestämmelse. Vid närmare skärskådande torde emellertid lämpligheten av ett dylikt tillvägagående icke vara så avgjord. Av motiven till berörda lagrum framginge, att ett upphävande av detta icke gärna torde kunna ske utan att även det första stycket i § 5 borttoges. Ensamt bleve detta första stycke skäligen meningslöst eller åtminstone i hög grad svårtillämpligt. I betraktande härav kunde väl den invändningen lämnas åsido, som gjorts därom, att ifall den gemensamma mulbetesrätten upphävdes och förty stängsel skulle behövas

mellan dylika områden, detta skulle komma att drabba endast den markägare, som för sitt område hade särskilt behov av skydd för skogen. Kvar stode emellertid den vid tillkomsten av stadgandena i § 5 framhållna synpunkten, att med en ökad stängselnödvändighet skogen skulle komma att i en menlig grad anlitas för uttagande av erforderligt stängselvirke, och så mycket mera vore detta att beklaga, som det syntes kommittén icke kunna förnekas, att de hägnader, som kunde bliva en följd av upphävandet av bestämmelserna i § 5, mången gång bleve utan någon egentlig nytta. Likaså torde det, för såvitt vallning kunde ifrågakomma i stället för hägnader, vara uppenbart, att en vallning av den ene och den andre grannens betesdjur, så att dessa icke komme in på främmande mark, alltför ofta skulle vara bortkastat arbete.

Samtliga dessa anförda synpunkter: förebyggande av skogens — icke minst den unga — förödande genom användning till stängselvirke, onödiggörandet av en mängd ändock måhända mer eller mindre ineffektiva hägnader samt likaså av alltför långt driven vallning, torde i mera tillfredsställande grad kunna komma till sin rätt genom ett anlitage av den andra ovan angivna vägen: utsträckande till alla de i betesrätten deltagande av förpliktelsen att svara för till följd av betningen nödvändiga skogsvårdsåtgärder å varje i det gemensamma betet ingående område. Detta vore heller icke något annat än en analog tillämpning av den av kommittén föreslagna regeln för betning av en skogsägares hemdjur å hans egen mark: den, som tillgodogjorde sig bete å skogsmark, finge och taga konsekvenserna därav beträffande skogsvården. Till dessa konsekvenser hörde emellertid här icke blott skyldigheten att avhjälpa genom betningen uppkommen skada, utan på grund av hänsynen till de övriga deltagarna i betesrätten och envars av dessa berättigade krav på iakttagandet vid betesutövningen av lämpliga varsamhetsåtgärder även förpliktelsen att deltaga i dylika.

Även en annan omständighet gjorde sig emellertid gällande här, vilken icke behöfde beaktas i fråga om en skogsägares betesutövning allenast å hans mark. Det finge nämligen anses ostridigt, att vid betning å skogsmark vida större skada förorsakades av får och getter än av andra betesdjur. Skulle nu ägaren till ett av flera sinsemellan ohägnade markområden endast släppa ut nötkreatur, men de övriga markägarna får eller getter, och dessa gjorde skada å den förstnämndes område, finge även han deltaga i kostnaden för denna i jämförelse med den av hans egna betesdjur vållade drygare skadas botande. Med hänsyn till det orättvisa i en dylik möjlighet och då ett undanröjande av denna ginge samman med det allmännas intresse av att hellre förebygga en skogsskada än att först låta den ske och sedan föreskriva dess avhjälpan, hade kommittén funnit sig böra föreslå särskilda bestämmelser för betning av får och getter och för betning av andra hemdjur.

Beträffande betning av får och getter å sådan ohägnad mark, varom här är fråga, föreslog kommittén att i § 5 i stängselförordningen skulle upptagas en bestämmelse av innehåll, att sådan betning endast finge utövas av en var markägare å hans eget område och såvida han om dem hölle sådan vård, att de ej inkomme på annans område. Enligt detta förslag skulle sålunda vederbörande markägare underkastas full vårdnadsplikt beträffande dessa djur, även då de släpptes på bete å sådan mark, som nyss sagts. Kommittén anförde till stöd för nämnda förslag, bland annat:

Rörande betning av får och getter kunde ifrågasättas, huruvida icke de

i 1876 års kungörelse angivna grunderna borde bibehållas med fullständigande i sådana avseenden, vari detta visat sig påkallat. Då 1876 års kungörelse tillkommit, hade emellertid icke funnits några skyldigheter för enskilda skogsägare att vårda sina skogar, men med nu gällande i allmänt intresse meddelade bestämmelser härutinnan stode det illa tillsammans att låta enskilda vidtagna dispositioner, som kunde motverka den med nämnda bestämmelser avsedda nyttan. Mera rimligt vore det att ansluta sig till det av 1896 års kommitté avgivna förslaget att på ifrågavarande marker som regel förbjuda betande av får och getter annat än i inhägnad beteshage, men lämna Kungl. Maj:t rätt att därifrån medgiva undantag för de län eller delar därav, där sådant funnes erforderligt — en ordning alltså, rakt motsatt den i 1876 års kungörelse följda principen. Även en sålunda ordnad möjlighet att beträffande betning av får och getter å gemensam mulbetesmark låta olika bestämmelser gälla, vilken vid den tid, då den föreslagits, otvivelaktigt inneburit ett framsteg i förhållande till då gällande bestämmelser, torde emellertid nu icke böra vid en ny skogslagstiftning upptagas.

Enligt kommitténs mening borde steget tagas fullt ut och betande av får och getter å sådan mark, som avsåges i § 5 i stängselförordningen, fullständigt förbjudas i vidare mån än som överensstämde med regeln i § 3 av förslaget till ny lag angående vård av enskildes skogar, d. v. s. att varje markägare finge beta sådana djur endast å den honom tillhöriga marken och därvid skulle om dem hålla sådan vård, att de icke inkomme på de andras områden.

I fråga om betning av andra kreatur än får och getter å här avsedd ohägnad mark föreslog kommittén i anslutning till den principiella ståndpunkt kommittén intagit i förevarande avseende, att bestämmelsen i § 5 andra stycket i stängselförordningen skulle bibehållas men att de markägare, som begagnade sig av den där medgivna betesrätten, skulle vara pliktiga att ersätta genom betningen vållad skada å växande skog eller hinder eller men för återväxten ävensom på yrkande av markägare vara skyldiga att delta i åtgärder för beredande av skydd för skogen och dess återväxt. I överensstämmelse härmed upptog kommittén i ett av densamma framlagt förslag till lag om ändrad lydelse av § 5 i stängselförordningen följande bestämmelser i förevarande avseende:

»Vid betning av andra kreatur (d. v. s. än får och getter) skola, där ägorna utgöras av skogsmark, de markägare, som av betesrätten begagna sig, utgöra ett beteslag, och gälla härom följande:

1. Där någon markägare sådant yrkar, skall för beteslaget utses en eller flere tillsyningsmän att ombesörja åtgärder till beredande av skydd för skogen och dess återväxt; ägande, där ej markägarna kunna enas om valet, Konungens befallningshavande att på framställning av någon markägare förordna sådan tillsyningsman.

2. Vållas genom betningen skada å växande skog eller hinder eller men för återväxten, äge markägaren att härför av en var delägare i beteslaget utfå ersättning med den på honom belöpande del av det belopp, vartill skadan eller hindret och de för dess avhjälpande erforderliga kostnaderna uppskattas. Är tillsyningsman för beteslaget utsedd, och har denne genom underlåten tillsyn vållat skadan, äge deltagarna i beteslaget att av honom söka åter vad de sålunda fått utgiva.

3. På yrkande av markägare eller där tillsyningsman finner det nödigt, skall för beteslaget upprättas längd över de i betesrättens utövning deltagande markägarna, med angivande för en var av den grund, varefter deltagandet i betet må ske och andel i beteslagets utgifter skall utgöras. Sådan längd skall till Konungens befallningshavande ingivas, och låte Konungens befallningshavande kungörelse därom uppläsa i kyrkan till den eller de församlingar, där marken är belägen, ävensom intagas i länskungörelserna och en eller flera tidningar i orten, och skall i kungörelsen utsättas tid, inom vilken en var, som saken rör, må äga anmärkning mot längden framställa. Har inom tid, som sålunda utsatts, anmärkning mot längden ej framställts, varde den av Konungens befallningshavande till efterrättelse fastställd. Där åter anmärkning däremot förekommit, pröve befallningshavanden längdens riktighet och give utslag däröver. Mot fastställd beteslängd äge den, som därtill finner sig befogad, föra klandertalan genom stämning till domstol inom tre månader efter det han om fastställelsen fått kännedom.

4. Vid utbetalningar för beteslaget på grund av deltagarnas beslut eller eljest enligt lag må, där tillsyningsman är utsedd och beteslängd fastställd, vad på en var deltagare belöper av tillsyningsmannen enligt beteslängden utdebiteras och för uttagande därav av tredskande deltagare handräckning påkallas av kronobetjäningen.»

Ordföranden i kommittén, landshövdingen K. S. Husberg, som ej biträdde kommitténs förslag i förevarande avseende, framställde i avgiven reservation till kommitténs betänkande vissa erinringar mot förslaget och anförde därvid beträffande det av kommittén föreslagna stadgandet angående betning av får och getter å här avsedd ohägnad mark:

Detta stadgande kunde naturligtvis så till vida lända skogsintresset till gagn, som en enskild delägare, vilken i skogens intresse ej ville hålla getter eller får å sitt område, kunde tänkas i stadgandet hava ett stöd gentemot det får- eller getbete, som grannarna ville idka. Reservanten befarade dock, att detta stöd i de ohägnade marker, varom här vore fråga, bleve av mycket tvivelaktigt värde. Svårigheten å ena sidan att hålla nödig vård om getterna och fåren och den kanske än större svårigheten å motsidan att vederbörligen reagera mot stadgandets åsidosättande skulle säkerligen giva det faktiska slutresultatet, att man å ömse sidor uppgåve strävandena och kampen och låte allt bliva som det förr varit. Och som det varit den enskildes intresse, som stadgandet framför allt avsett, och kommittén icke hade rum för något som helst allmänt åtal i sina betesfrågor, komme det allmänna att få stå såsom overksam åskådare. Nej, vad som behövdes, vore ett från det allmännas sida givet, med allmänt åtal förenat förbud av den art, som i 12 § i 1903 års skogsvårdslag åsyftades.

Beträffande kommitténs förslag rörande betning av andra hemdjur än får och getter framhöll Husberg, att vad som i förslaget närmast fäste uppmärksamheten vore den däri upptagna grundsatsen, att å det samfälliga betesområdet all skogsskada, som skedde genom betning av hästar och nötkreatur, skulle ersättas av de betesberättigade samt att för realiserande av denna grundsats de betesberättigade skulle utgöra ett beteslag med den rättsliga reglering, som förslaget utvisade. Med bortseende från frågan, om det kunde vara i och för sig lämpligt och med den ifrågavarande samfälliga

betesrättens natur väl överensstämmande att överhuvud förbinda den med ersättningsskyldighet för skogsskada, som skedde vid dess utövning, upptog Husberg därefter till granskning det sätt och de former, varunder ersättningsskyldigheten skulle enligt kommittén varda genomförd, och fann därvid kommittéförslaget lämna avsevärda spörsmål rörande den närmare tillämpningen av dess bestämmelser obesvarade. Såsom dylika spörsmål angav Husberg bl. a. frågan om de grunder, efter vilka den enskilde delägarens anpart i skadeersättningens belopp skulle bestämmas samt i beteslängden angivas måttet av var och en delägares befogenhet att taga del i betet. På grund härav ansåg Husberg de av kommittén föreslagna bestämmelserna i ämnet alltför obestämda för att kunna tillfredsställande tillämpas.

För egen del framlade Husberg ett särskilt förslag om ändrad lydelse av § 5 i stängselförordningen. Enligt detta skulle inom andra rikets län än Västerbottens och Norrbottens allt betande av getter eller får å sådan ohägnad mark, som avsåges i berörda paragraf, vara förbjudet annat än i inhägnad beteshage, dock att Konungen skulle äga att härifrån medgiva undantag för de län eller delar av län, där sådant kunde finnas erforderligt. I fråga om betande å sådan mark av andra kreatur än getter och får skulle enligt förslaget, vad anginge annat län än Västerbottens och Norrbottens, Konungen äga att, efter landstingets och vederbörande hushållningssällskaps hörande, antingen meddela förbud mot dylikt bete för länet i dess helhet eller för del därav eller ock föreskriva viss inskränkning i rätten därtill. Den, som i strid mot nu angivet betesförbud släppte kreatur i mark, skulle vara underkastad bötesansvar, och skulle rätt att åtala dylik förseelse tillkomma allmän åklagare samt, där förseelsen ägt rum å mark, varöver skogsvårdsstyrelse ägde tillsyn, sådan styrelse och de till dess biträde anställda tjänstemän. Beträffande Västerbottens och Norrbottens län skulle enligt förslaget gälla vad på grund av riksdagens omförmälda skrivelse den 20 maj 1874 vore eller kunde varda av Konungen förordnat.

Husberg upptog därjämte i ett av honom framlagt förslag till ny allmän skogsvårdslag vissa bestämmelser, som åsyftade att beträffande sådan ohägnad mark, som här avses, på en annan väg än den av kommittén föreslagna utjämna motsättningen mellan skogsvårdsintresset och betesintresset. Enligt dessa bestämmelser skulle markägare, som lagligen vore underkastad skyldighet att trygga skogens återväxt å område, beläget å dylik mark, och som till fullgörande av denna skyldighet vidtagit åtgärder för att freda området från skada genom sådant gemensamt bete, som i § 5 i stängselförordningen avsåges, vara berättigad att från ägarna till de fastigheter, som vore delaktiga i det gemensamma betet, utfå ersättning för den del av kostnaden för samma åtgärder, vilken ej belöpte å hans egen fastighet, samt att härför erhålla handräckning av vederbörande exekutiva myndighet. Fördelningen av berörda kostnad skulle i viss ordning verkställas av överexekutor å de fastigheter, vilka vore delaktiga i det gemensamma betet och vilkas kreatur kunde antagas hava för sin betesgång begagnat den trakt, där frednings-

området vore beläget. Vunnes angående någon av dessa fastigheter tillförlitlig upplysning därom att inga kreatur från densamma betat å nämnda trakt, skulle samma fastighet vara utesluten från fördelningen. Å de särskilda fastigheterna skulle kostnadsbeloppet delas på det sätt, som enligt erhållna upplysningar kunde antagas närmast motsvara det inbördes förhållande, vari det gemensamma betet blivit av dem tillgodogjort. I den mån ej nödig ledning kunde vinnas för bedömande av nämnda proportion, skulle beloppet å fastigheterna fördelas enligt den taxering å jordbruksfastighet, som varit gällande under den tid, då betet ägt rum. De föreslagna bestämmelserna i ämnet upptogo även föreskrifter om vad fredningsområdets ägare hade att iakttaga för erhållande av fördelning av sådan kostnad, som nyss sagts, samt om ordningen för uttagande av belopp, som fördelats.

I proposition nr 159 till 1923 års riksdag framlades ett på grundval av skogslagstiftningskommitténs utredning utarbetat förslag till lag om ändrad lydelse av § 5 i stängselförordningen. Detta förslag överensstämde i allt väsentligt med det förslag om ändring i nämnda paragraf, som avgivits av kommittéreservanten, utom därutinnan, att de bestämmelser, som av denne föreslagits beträffande andra län än Västerbottens och Norrbottens enligt propositionsförslaget skulle gälla även för sistnämnda två län.

1923 års
riksdag.

I propositionens motivering framhöll departementschefen, att i fråga om betning av getter och får övervägande skäl syntes tala för kommittéreservantens förslag, som ock i infortrade yttranden vunnit allmän tillslutning, samt att den grund, varpå man ansett sig kunna bygga bestämmelser om inskränkning i rätten att beta getter och får, borde gälla även beträffande betning av andra hemdjur. Ehuru vägande skäl funnes för den av kommitténs majoritet framförda meningen, att delägare i samfälld betesmark borde delta i åtgärder till skyddande av skogsåterväxt, hade dock departementschefen med hänsyn såväl till den ståndpunkt 1903 års riksdag intagit i detta avseende som till vad i infortrade yttranden framhållits ansett sig ej böra föreslå några bestämmelser i sådan riktning.

Med anledning av propositionen väcktes inom riksdagen två motioner, en i första kammaren nr 191 och en i andra nr 269. I den förra yrkades avslag å propositionen och i den senare hemställdes, att de i propositionen föreslagna bestämmelserna angående betning av getter och får skulle utgå samt att beträffande sådan betning i stället skulle äga tillämpning vad i propositionen föreslagits i fråga om betning av andra kreatur än de nyss angivna.

I den förra motionen erinrades om de uttalanden, som gjorts i oförmälda motion vid 1903 års riksdag rörande skiftesförhållandena inom Kopparbergs län samt framhölls, att dessa förhållanden ägde fortfarande bestånd och att liknande förhållanden i viss mån förekomme jämväl inom länen norr om Kopparbergs län. I motionen gjordes därjämte gällande, att de omkostnader, som genom ett antagande av propositionen skulle läggas å get- och fåraveln,

skulle bliva »fullkomligt tillintetgörande», samt anfördes beträffande kravet på skydd för skogsåterväxten å sådan ohägnad mark, som i propositionen avsåges:

Såge man ifrågavarande spörsmål enbart ur synpunkten av kravet på effektivt skydd för skogsåterväxten genom hägnad, torde man med hänsyn till de nationalekonomiska intressena böra undersöka, på vilken väg detta skydd kunde ernås för billigaste kostnader. En jämförande beräkning emellan kostnaderna å ena sidan för inhägnande av kulturfältena och å andra sidan för åstadkommande av fullt effektiva hägnader kring alla betesmarker för getter och får skulle otvetydigt komma att visa, att kulturhägnaderna bleve både ifråga om längd och virkesåtgång per längdmeter väsentligt mycket mindre än hägnaderna kring nyssnämnda beteshagar. Därjämte vore att märka, att det icke vore givet, att skogsbruket överallt och på varje tid av betessäsongen krävde skydd mot kreatursbetning. På grund härav och då skogsbruket helt visst vore mycket mera ekonomiskt bärkraftigt än den boskapsskötsel, som bedreves av den landets befolkning, som räknades till de små jordbesittarna, syntes inga verkliga skäl föreligga att, där den kulturskyldige skogsägaren ansåge sig behöva medelst hägnad skydda skogsåterväxten, låta honom undslippa de därmed förenade kostnaderna och lägga dessa på den mindre bärkraftige kreatursägaren.

I den senare motionen framhölls, att förslaget om betesförbud *såsom regel* i fråga om getter och får ej borde genomföras, enär det saknade förmåga av smidig anpassning. Denna egenskap ägde däremot det system, som hittills följts på detta område, nämligen prövningen från fall till fall efter sig företeende omständigheter av behovet av förbud i förevarande avseende. Då detta system, såvitt motionären hade sig bekant, fungerat utan olägenhet samt möjligheten att meddela förbud i särskilda fall mot betande av getter och får fortfarande borde hållas öppen, syntes den i propositionen ifrågasatta uppdelningen av hemdjur i två grupper böra uppgivas samt de föreslagna bestämmelserna angående betning av andra kreatur än får och getter utsträckas att gälla beträffande alla slag av hemdjur.

Det särskilda utskott, till vilket nyssnämnda proposition och motioner hänvisades, anslöt sig till den ståndpunkt, som hävdats i den senare av förenämnda två motioner, och hemställde att riksdagen måtte antaga det av Kungl. Maj:t framlagda lagförslaget med de ändringar, som i nämnda motion ifrågasatts.

Riksdagen biföll utskottets hemställan med vissa mindre jämkningar beträffande rätten att åtala överträdelser av ifrågavarande betesförbud samt fördelningen av därför ådömda böter. Sedan riksdagen i skrivelse den 31 maj 1923, nr 279, anmält sitt beslut i ämnet, utfärdades i överensstämmelse härmed den 15 juni 1923 (nr 218) förenämnda ännu gällande lag om ändrad lydelse av § 5 i stängselförordningen, vilken lag trädde i kraft den 1 juli samma år.

Enligt övergångsbestämmelserna till denna lag skulle de betesförbud, som meddelats genom kungörelsen den 28 januari 1876 och därtill sig anslutande kungörelser gälla, som om de utfärdats enligt lagen, men skulle sagda kungörelser i övrigt upphöra att gälla med lagens ikraftträdande.

Med stöd av lagen hava, såsom förut nämnts, genom kungörelser den 15 januari 1926 (nr 8 och 9) vissa betesförbud meddelats beträffande Älvsborgs län samt Frösåkers härad av Stockholms län.

I de yttranden, som avgåvos över 1914 års riksdags förenämnda skrivelse nr 190, framhölls från flera håll, att markägare, som begagnade sig av ifrågavarande rätt till gemensamt mulbete, borde vara pliktiga att avhålla sina kreatur från sådana områden av betesmarken, å vilka skogsodling verkställdes. Vissa myndigheter yrkade, att för skyddande av dylikt område mot betesdjur ägaren borde vara berättigad att kräva uppförande av hägnad omkring området. Av två myndigheter i Jönköpings län hemställdes, att bestämmelserna angående ifrågavarande mulbetesrätt måtte förtydligas, så att ej *en* delägare i gemensam betesmark ägde rätt att upplåta bete därå till vilken eller huru många som helst till förfång för övriga delägare i marken. Atskilligt ohägn tillskyndades nämligen vederbörande delägare däri genom, att jordbrukstorpore och backstugusittare mottogo andras kreatur och läte dessa under sommaren beta å dylik mark.

*Yttranden
över 1914 års
riksdags skrivel-
else nr 190.*

Jämväl i de yttranden, som avgivits över 1925 års riksdags omförmälda skrivelse nr 78, har förevarande fråga varit föremål för uppmärksamhet. Då dessa yttranden avgivits efter tillkomsten av lagen den 15 juni 1923 om ändrad lydelse av § 5 i stängselförordningen, äro däri gjorda uttalanden i ämnet förtjänta av särskilt intresse.

*Yttranden
över 1925 års
riksdags skrivel-
else nr 78.*

Av de över nämnda skrivelse hörda myndigheterna hava sex eller länsstyrelserna i Kalmar, Värmlands och Örebro län, skogsvårdsstyrelserna i sistnämnda två län samt hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Örebro län uttalat sig för bibehållande av nu gällande bestämmelser i ämnet oförändrade. Övriga myndigheter, som yttrat sig i frågan, hava däremot ansett en mer eller mindre genomgripande omarbetning av dessa bestämmelser vara påkallad.

a) Principiella
ståndpunkter.

Åtta myndigheter, skogsvårdsstyrelserna i Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Göteborgs och Bohus samt Älvsborgs län ävensom i Kalmar läns södra landstingsområde samt hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Södermanlands och Västmanlands län hava sålunda uttalat, att all rätt till bete å sådan ohägnad mark, varom nu är fråga, borde helt förbjudas, emedan den vore oförenlig med en rationell skogsvård. Särskilt medförde den nu medgivna gemensamma betningen därå svårigheter för den markägare, som fullgjort sin skogsodlingsskyldighet, att skydda den verkställda odlingen mot förstörelse av andras kreatur.

b) Förslag om
meddelande
av utsträckt
betesförbud
beträffande
ohägnad skogs-
och utmark.

Flere myndigheter, som intagit nyss angivna ståndpunkt, hava framhållit, att med hänsyn till de olika förhållanden, som rådde inom skilda delar av landet i fråga om skogsbetets tillgodogörande, det ifrågasatta förbudet ej borde gälla oinskränkt, utan att befogandet borde tillerkännas viss eller

vissa myndigheter att i särskilda fall medgiva dispens från förbudet. Skogsvårdsstyrelserna i Jönköpings, Kronobergs samt Göteborgs och Bohus län ävensom hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Västmanlands län hava i detta avseende uttalat, att vederbörande länsstyrelse borde äga befogenhet att beträffande länet eller viss del därav för begränsad tid, i regel högst tio år, dispensera från förbudet, så vitt anginge större hemdjur. En del av sistnämnda myndigheter hava därjämte framhållit, att ifråga om de norrländska länen en dylik begränsad dispensbefogenhet ej vore tillfyllest utan att i fråga om dessa borde införas en mera vidsträckt sådan befogenhet, vars utövning skulle ankomma å Kungl. Maj:t. Medgivande av dispens från Kungl. Maj:ts sida borde dock ej få äga rum med mindre vederbörande länsstyrelse efter tillstyrkan av landstinget och hushållningssällskapet gjorde framställning därom. — Skogsvårdsstyrelsen i Kalmar läns södra landstingsområde har gjort gällande, att dispens från ifrågavarande förbud borde beviljas i fråga om de norrländska länen samt att i fråga om övriga län med stora skogsvidder det torde vara nödigt, att uppskov beviljades med ikraftträdandet av ett dylikt förbud under viss tid, ex. fem eller tio år.

I motsats mot förenämnda åtta myndigheter har från vissa håll hävdats, att något generellt förbud mot betning å ohägnad mark, varom nu är fråga, ej borde meddelas utan att betning därå borde allenast i viss begränsad utsträckning eller under särskilda villkor i lagstiftningen förbjudas.

Skogsvårdsstyrelsen i Västernorrlands län har sålunda föreslagit att ifrågavarande betning skulle ovillkorligt förbjudas under den tid av året, då skogen i mera avsevärd mån skadades av betes kreaturen, d. v. s. under tiden före den 1 juli, då de unga skotten å barrträden ännu ej hunnit förvedas, samt att skogsvårdsstyrelserna skulle berättigas att, därest omständigheterna påkallade begränsning i betningen även under annan tid av året än nyss sagts, meddela föreskrift härom.

Skogsvårdsstyrelsen i Kalmar läns norra landstingsområde har förordat, att här avsett förbud skulle ovillkorligt gälla allenast får och getter, var emot beträffande större hemdjur det skulle ankomma å vederbörande länsstyrelse att meddela betesförbud för viss tid och för vissa djur, där sådant prövades nödvändigt för skogsåterväxten.

Länsstyrelsen och skogsvårdsstyrelsen i Västmanlands län hava framhållit, att ikraftträdandet av här avsett betesförbud borde beträffande större hemdjur göras beroende av delägarnas krav därå. Så länge samtliga delägare tolererade gemensam betning av större hemdjur, skulle den sålunda få fortfara. I fråga om mindre djur skulle förbudet däremot gälla ovillkorligt. Vid lagfästande av den sålunda föreslagna anordningen borde emellertid med hänsyn till svårigheten att på kort tid kunna genomföra den radikala omläggning i betesförhållandena, som skulle bliva en följd därav, rätt böra medgivas vederbörande länsstyrelse att i viss ordning beträffande större hemdjur medgiva befrielse från förbudet under högst fem år i sänder, dock ej för mera än tillhoppa tio år. Härutöver syntes dispens från förbudet böra

kunna av Kungl. Maj:t medgivnas beträffande de norrländska länen samt Värmlands och Kopparbergs län, där primitivare jordbruksförhållanden m. m. motiverade möjlighet till längre övergångstid.

Slutligen hava länsstyrelsen, hushållningssällskapets förvaltningsutskott och skogsvårdsstyrelsen i Skaraborgs län uttalat, att tiden nu vore inne att utfärda förbud mot allt betande å ohägnad mark att gälla, därest ej samtliga delägare annorlunda överenskomme. I fråga om Skaraborgs län skulle genomförandet av ett dylikt förbud efter några års förlopp ej möta allt för stor svårighet. Sådan överenskommelse mellan delägarna, som nyss sagts, skulle upprättas skriftligen och inregistreras samt gälla för viss tid i sänder, högst 5 år.

I vissa yttranden har gjorts gällande, att behovet av skydd för skogsåterväxten å sådan ohägnad mark, som avsåges i § 5 i stängselförordningen, ej borde tillgodoses genom betesförbud utan genom utsträckande av den i § 1 i stängselförordningen stadgade vårdnadsplikten för kreatursägare att gälla även beträffande dylik mark. Betning å denna borde sålunda vara medgiven, allenast under villkor att varje markägare toge sådan vård om sina kreatur, att de ej inkomme å annans område. I denna riktning hava länsstyrelsen, skogsvårdsstyrelsen och hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Uppsala län, länsstyrelsen och skogsvårdsstyrelsen i Hallands län samt Sveriges skogsägareförbund uttalat sig. Hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Uppsala län har härvid framhållit, att samtidigt med genomförande av en dylik utsträckning av vårdnadsplikten bestämmelser borde meddelas, som underlättade bildandet av gemensamma betesvallar. Skogsvårdsstyrelsen i Hallands län har betonat, att en konsekvens av berörda utsträckning av vårdnadsplikten vore, att, därest ej kreatursägaren genom tjudring eller vallning eller på annat betryggande sätt kunde kvarhålla kreaturen å betesområdet, betet å den ohägnade marken borde förbjudas. Sveriges skogsägareförbund har uttalat, att, därest flere jordägare med varandra angränsande skogsskiften samtliga använde sig av skogsbetet, det borde ankomma å frivilligt avtal mellan dem, huruvida skiftena skulle anses upplåttna till gemensamt bete eller hägnader skulle uppsättas i de gemensamma rågångarna.

I nära anslutning till den av nyssnämnda myndigheter hävdade uppfattning har i åtskilliga yttranden föreslagits, att den gemensamma betesrätten å ohägnad mark skulle bibehållas — i varje fall i viss omfattning — under villkor, att vederbörande djurägare vidtog åtgärder därhän, att djuren ej inkomme på sådana områden, som för skogsåterväxtens tryggnad eller eljest särskilt behöfde fredas. En dylik ståndpunkt har intagits av nio myndigheter, nämligen domänstyrelsen, länsstyrelserna i Södermanlands och Östergötlands län, skogsvårdsstyrelserna i Södermanlands, Västerbottens och Norr-

c) Förslag om tillämpning av hemdjursägarers vårdnadsplikt beträffande ifrågasvarande mark.

d) Förslag om införande av skyldighet för delägare i här avsedd mark att freda kulturfält m. fl. områden.

bottens län samt hushållningssällskapens förvaltningsutskott i Östergötlands, Västerbottens och Norrbottens län.

Skogsvårdsstyrelsen i Norrbottens län har tillstyrkt vidtagande av lagstiftningsåtgärd i nyss angivet syfte, under förutsättning att markägare, som å ohägnad skogs- eller utmark verkställt skogskultur, ålades skyldighet att omkring kulturfältet uppsätta hägnad för utestängande av större betes- kreatur. Denna hägnadsskyldighet skulle dock ej upphäva kreatursägarens vårdnadsplikt med avseende å kulturfältet utan närmast avse att angiva det område, varå betning ej finge förekomma. Därest en av markägaren anordnad hägnad ej respekterades av kreatursägaren, borde länsstyrelsen äga befogenhet att efter framställning av markägaren och hörande av skogsvårdsstyrelsen eller, beträffande skogar, som stode under skogsstatens vård och förvaltning, av vederbörande överjägmästare utfärda betesförbud beträffande det inhägnade området.

Hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Västerbottens län har framhållit, att sådant ohägnat betesområde, som avsåges i § 5 mom. 2 stängselförordningen, borde betraktas såsom betesallmänning, beträffande vilken varje ägare av betesdjur allt efter båtnad vore pliktig deltaga i stängselkostnaden för fredande av betesområdet berörande ägoslag, som erfordrade skydd, så snart någon av djurägarna påkallade stängsel till skydd mot befarad ansvarighet för av betesdjur eljest förorsakad skadegörelse. Såsom sådan båtnad skulle endast räknas fördelen av bete. Härigenom stode det öppet för djurägarna att genom gemensamt bekostnad vallning förhindra skadegörelse eller ock, där sådant vore lämpligare, bekosta stängsel antingen omkring betesområdet eller mot ägor, som måste fredas.

Länsstyrelsen och hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Östergötlands län hava ansett, att gemensam betning å ohägnad mark borde under förenämnda villkor vara medgiven allenast i fråga om större hemdjur och allenast för den händelse den ohägnade marken ovillkorligen tarvades för betesgång. Nyssnämnda myndigheter och skogsvårdsstyrelsen i Södermanlands län hava därjämte föreslagit, att kreatursägare, som begagnade ohägnad skogsmark till betning, skulle vara pliktiga att bilda en förening, som skulle inregistreras hos lämplig myndighet och som skulle vara skyldig ansvara för den skada, som medlemmarnas kreatur förorsakade.

Domänstyrelsen har i förevarande avseende anfört:

Med hänsyn till kreatursskötselns stora betydelse för folknäringen i landets nordligare bygder samt sättet för ägofördelningen därstädes — hemmansskiften av ofta betydande längd men ringa bredd — kunde ett upphävande av bestämmelserna om gemensamt mulbete å ohägnad mark ej för närvarande genomföras. Dessa bestämmelser borde emellertid kompletteras med ett stadgande, som beredde möjlighet för ägare av mark, varom i § 5 mom. 2 stängselförordningen förmäldes, att med jämförelsevis ringa omgång er- hålla skydd mot skadegörelse av beteskreatur å skogskultur i återväxt. Ett sådant stadgande syntes styrelsen kunna utformas på det sätt, att på an- sökan av markägare eller den, som i övrigt hade reproduktionsskyldighet

enligt skogsvårdslagen, vederbörande länsstyrelse ägde genom allmän kungörelse förordna, att visst område, som vore föremål för skogskultur, skulle under viss, i kungörelsen angiven tid, ex. högst 10 år, vara fredat för betning av kreatur. Det skulle sedan tillkomma envar att taga sådan vård om sina kreatur, att de ej inkomme å området vid ansvar av böter och utgivande av gottgörelse för skada, som av kreaturen kunde vållas å skogsåterväxten å området. Härförutom borde åtgärder i skogshushållningens och även lanthushållningens intressen vidtagas för åstadkommande av en ej ringa skärpning i de förbud, som beträffande vissa län eller delar därav utfärdats mot utsläppande av getter och får på bete å ohägnad skog, utmark och beteshage.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, har frågan, huruvida och i vad mån begränsning av rätten till bete å sådan ohägnad mark, som avses i § 5 mom. 2 stängselförordningen, bör i skogsvårdens intresse genomföras, nyligen varit föremål för statsmakternas prövning. Resultatet av denna prövning, vilket upptagits i lagen den 15 juni 1923 om ändrad lydelse av nämnda paragraf, innebär, att rätten till gemensamt mulbete å dylik mark fortfarande principiellt skall äga rum men att Kungl. Maj:t äger befogenhet att efter hörande av vederbörande landsting och hushållningssällskap beträffande visst län eller viss del av län helt eller i viss mån förbjuda rätt till bete å sådan mark, då detta prövas erforderligt för skogsåterväxtens skyddande. Redan före lagens utfärdande hade, såsom förut angivits, på särskild framställning av riksdagen Kungl. Maj:t i viss utsträckning och under särskilda villkor förbjudit betning å dylik mark av getter och får inom ett flertal län, och äga dessa förbud enligt övergångsbestämmelserna till lagen giltighet, som om de utfärdats med stöd av denna. Efter lagens ikraftträdande hava enligt densamma tvenne förbud mot betning å mark, varom nu är fråga, utfärdats, avseende det ena betning av hemdjur inom Älvsborgs län och det andra betning av får inom Frösåkers härad av Stockholms län.

Den reglering av rätten till bete å här avsedd ohägnad mark, som skett genom omförmälda lag, finna de sakkunniga i stort sett tillfredsställande. Den möjliggör sålunda en smidig anpassning av rätten efter de olika förhållanden, som råda inom skilda delar av riket, vilket uppenbarligen är en betydande fördel. Genom det inflytande, som enligt lagen tillförsäkrats landsting och hushållningssällskap vid prövning av frågor om betesförbud, har ökad trygghet vunnits för att dessa frågor komma att avgöras i nära anslutning till vederbörande ortsbefolknings uppfattning och önskemål. Tydligt är, att denna omständighet är ägnad att bland de befolkningsgrupper, som äro beroende av lagen, skapa förtroende för densamma och jämväl främja efterlevnaden av meddelade betesförbud.

I vissa yttranden har emellertid hävdats, att de i nämnda lag meddelade bestämmelser om befogenhet för Kungl. Maj:t att i viss ordning meddela lokala förbud mot betning å sådan ohägnad mark, varom nu är fråga, ej vore tillfyllest för att bereda erforderligt skydd för skogsåterväxten därå

De sakkunniga.

a) Fråga om meddelande av utsträckt betesförbud beträffande här avsedd mark.

utan att för detta ändamål betning å dylik mark borde generellt förbjudas, dock med rätt för vissa myndigheter att under angivna förutsättningar medgiva dispens från sagda förbud.

Enligt de sakkunnigas uppfattning är det visserligen i och för sig synnerligen önskvärt, att betning å egentlig skogsmark i största möjliga utsträckning upphör och ersättes med betning å inhägnade, för ändamålet särskilt anordnade marker, men bör nämnda mål i främsta rummet eftersträvas på frivillighetens väg. I detta syfte bedrivs för närvarande en omfattande, av det allmänna understödd upplysningsverksamhet genom hushållnings-sällskap och skogsvårdsstyrelser med flere, varjämte staten anvisar betydande anslag, avsedda att utlämnas såsom bidrag eller lån till jordbrukare i och för anordnande av rationell beteskultur å icke odlad jord. Ett fortsättande och utvecklande av denna verksamhet är otvivelaktigt ett viktigt samhällsintresse. Däremot lärer, särskilt med hänsyn till den stora betydelse skogsbetningen i stora delar av landet alltjämt äger för boskapskötselns bedrivande och därmed för den jordbruksidkande befolkningens ekonomiska förhållanden, ett avlysande av denna betesform genom direkta förbud ej böra ske i vidare mån än detta överensstämmer med de på varje ort i allmänhet rådande betesförhållandena och den övervägande uppfattningen bland dess jordbruksidkande befolkning. Såsom förut framhållits, hava berörda i lagen den 15 juni 1923 upptagna bestämmelser erhållit en sådan avfattning, att de innebära trygghet för tillgodoseende av nyssangivna synpunkter. Tydligt är, att enahanda säkerhet ej skulle vinnas, därest, såsom i berörda yttranden föreslagits, generellt förbud meddelades mot betning å mark, varom nu är fråga, samt befogenhet tillerkändes vissa myndigheter att under angivna förutsättningar medgiva dispens från förbudet. Särskilt skulle härvid svårighet möta att tillämpa en dylik befogenhet med den smidighet, som med hänsyn till särskilda orters betesförhållanden vore påkallad.

I anslutning till vad sålunda anförts anse de sakkunniga, att omförmälda, i lagen den 15 juni 1923 upptagna bestämmelse om rätt för Kungl. Maj:t att meddela lokala förbud mot betning å sådan ohägnad mark, varom här är fråga, lämpligen bör i den nya lagstiftningen oförändrad bibehållas. De sakkunniga förutsätta härvid, att de betesförbud, som meddelats med stöd av nämnda bestämmelse eller genom kungörelsen den 28 januari 1876 eller till denna sig anslutande kungörelser förlänas giltighet även efter den nya lagstiftningens ikraftträdande.

b) Tillämpning
av hemdjurs-
ägares vård-
nadsplikt
beträffande
ifrågavarande
mark?

Såsom lämplig utväg att utan anlitande av betesförbud inskränka betningen å här avsedd ohägnad mark har av vissa myndigheter föreslagits, att den i § 5 mom. 2 av stängselförordningen medgivna rätten till gemensamt mulbete å dylik mark skulle upphävas och den i § 1 av förordningen stadgade vårdnadsplikten utsträckas att gälla även med avseende å sådan mark. Genom nämnda åtgärd skulle tydligen de delägare i dylik mark, som hyste intresse för skogsåterväxtens främjande, beredas väsentligt ökade möjlig-

heter att å sitt eget område vidtaga åtgärder i nämnda syfte utan att behöva riskera, att resultatet av dessa åtgärder förstördes av betes kreatur. Å andra sidan skulle ej genom berörda lagstiftningsåtgärd vinnas någon inskränkning i den omfattning, vari den tidigare till gemensamt bete upplåtna marken, såsom helhet betraktad, användes till kreatursbete. Varje delägare i marken skulle efter betesrättens upphävande äga att å sitt eget område därav hålla samma antal djur å bete, som han förut låtit beta å marken i dess helhet.

En nödvändig förutsättning för att ett upphävande av nyss angivna betesrätt skall medföra avsett resultat torde emellertid vara, att hägnader mellan mötande ägor av här avsedd beskaffenhet i allmänhet äro upprättade. Utan sådana torde det nämligen i regel ej vara praktiskt möjligt att avhålla å skogsmark betande kreatur från annan tillhörig sådan mark. För närvarande hållas emellertid inom stora områden av landet i allmänhet ej hägnader mellan mötande ägor, som utgöras av skogs- eller utmark. Ifrågavarande områden äro huvudsakligen belägna i norra Sverige men förekomma jämväl spridda i mellersta och södra delarna av landet. Ett upphävande av ifrågavarande betesrätt skulle sålunda nödvändiggöra, att jordägarna inom sagda områden allmänt anordnade och underhölle hägnader mellan sina skogsskiften. Med hänsyn till den betydande utsträckning, som dessa skiften oftast äga, skulle arbetet härmed bliva för dem mycket betungande, och skulle till dessa hägnader åtgå stora mängder stängselvirke, vartill i allmänhet unga och växtliga barrträd skulle användas. Vad särskilt angår Norrland och Dalarna skulle på grund av den därstädes vanligen förekommande mycket långsträckta skiftesformen kostnaderna för ifrågavarande hägnaders upprättande i många fall bliva så höga, att de skulle överstiga värdet av betesavkastningen å vederbörande skogsskiften, och ägarna till dessa sålunda nödgas avstå från att beta skiftena. Då boskapsskötseln i nämnda delar av landet i stor utsträckning är baserad på skogsbetning, skulle en sålunda framtvingen inskränkning i denna kunna medföra ödesdigra ekonomiska verkningar för befolkningen därstädes.

De sakkunniga finna de olägenheter, som sålunda skulle vara förenade med ett upphävande av ifrågavarande betesrätt, i och för sig synnerligen avsevärda. Den omständigheten, att dessa olägenheter skulle direkt framkallas genom en lagstiftning, som avskaffade en urgammal, för många jordbrukare betydelsefull rätt, skulle uppenbarligen göra dem än mera kännbara. En dylik lagstiftning skulle därför sannolikt å många orter väcka ovilja och efterlevnaden därav äventyras. Med hänsyn härtill och då de fördelar, som genom denna skulle vinnas, enligt de sakkunnigas uppfattning ej kunna anses uppväga omförmälda olägenheter, hava de sakkunniga funnit sig ej böra föreslå ett upphävande av förenämnda mulbetesrätt.

De sakkunniga hava i detta sammanhang övervägt, huruvida denna betesrätt lämpligen skulle kunna i den nya lagstiftningen begränsas att gälla allenast inom vissa delar av riket. De områden, där hägnader ej hållas

mellan ägor av ifrågavarande slag och där rätten sålunda är av betydelse, bilda emellertid, såsom redan antytts, ej ett sammanhängande helt utan ligga spridda i olika trakter av landet. Med hänsyn härtill möter stor svårighet att i lag uppdraga en lämplig gräns för det område, där rätten fortfarande skulle äga giltighet. En dylik åtgärd torde ej heller komma att medföra några mera betydande praktiska fördelar, enär på grund av den omfattning, vari skogsbetning fortfarande äger rum i de trakter, där hägnader nu i regel hållas mellan skogs- och utmarker, dessa hägnader måste i allmänhet tillvidare bibehållas, även om betesrätten där upphävdes. De sakkunniga hava förty ansett sig ej böra föreslå någon bestämmelse i nyss angivna syfte.

c) Vilka hemdjur bör ifrågavarande betesrätt avse?

Däremot torde en inskränkning i betesrättens giltighet vara påkallad med hänsyn till de bestämmelser rörande laggillt stängsels beskaffenhet, som upptagits i de sakkunnigas förslag. Enligt nämnda bestämmelser skall stängsel i regel vara så beskaffat, att det fredar mot större hemdjur, d. v. s. hästar och nötkreatur. Dock äger Konungen befogenhet, därest beträffande visst län eller viss del av län finnes erforderligt, att stängsel fredar jämväl mot mindre hemdjur eller visst slag av sådana djur, att efter hörande av vederbörande landsting och hushållningssällskap därom meddela föreskrift. En följd av dessa bestämmelser torde vara, att gemensam betning å här avsedd ohägnad mark bör i regel vara medgiven allenast i fråga om större hemdjur, men att inom län eller länsdel, där enligt av Konungen meddelad föreskrift laggillt stängsel skall freda jämväl mot mindre hemdjur eller visst slag av sådana djur, dylik betning skall principiellt vara tillåten även beträffande sådana hemdjur, som föreskriften avser. Med hänsyn till den grund, varpå ifrågavarande betesrätt vilar, synes denna nämligen i varje fall böra gälla allenast hemdjur av det eller de slag, som utestängas genom laggillt stängsel. Den nu ifrågasatta begränsningen av betesrätten innebär, att å trakt, där laggillt stängsel skall freda blott mot större hemdjur, betning av mindre hemdjur å här avsedd ohägnad mark må äga rum, allenast under förutsättning att djurens ägare tager sådan vård om dem, att de ej inkomma å annans ägor. Tydligt är, att för de landsdelar, där mindre hemdjur mera allmänt hållas å bete å mark, som här avses, föreskrift kommer att meddelas, att laggillt stängsel skall freda mot dylika djur. På grund härav torde ifrågavarande begränsning av betesrätten ej böra föranleda betänklighet med hänsyn till jordbrukets intressen.

Jämväl i vissa andra hänseenden torde jämkningar i förevarande betesrätts innehåll vara påkallade.

d) Å vilken mark bör betesrätten äga tillämpning?

Enligt stängselförordningen äger betesrätten tillämpning med avseende å »skog, utmark eller beteshage». Under uttrycket »beteshage» torde vara att hänföra allenast sådan skogbevuxen eller för skogsproduktion lämpad mark, som enligt 1923 års skogsvårdslag är att hänföra till skogsmark. Därunder lär sålunda ej vara att inbegripa betesmark, som genom röjning, dikning

m. fl. åtgärder särskilt anordnats för foderproduktion, utan torde dylik mark enligt nämnda förordning vara att hänföra till äng. Orden »skog» och »utmark» lärer åsyfta dels sådan mark, som enligt skogsvårdslagen är att hänföra till skogsmark, dels ock kärr, mossar, berg och annan dylik mark, som ej med fördel kan användas för jordbruks- eller skogsdrift. Då betesrätten fortfarande torde böra äga tillämpning i fråga om mark av sistnämnda beskaffenhet ävensom beträffande mark, som enligt skogsvårdslagen är att anse såsom skogsmark, samt det tydligen är önskvärt, att förevarande lagstiftnings terminologi i förevarande avseende bringas i överensstämmelse med skogsvårdslagens, torde den mark, som skall utgöra föremål för ifrågavarande betesrätt, lämpligen böra betecknas såsom skogs- och utmark. Såsom av det anförda framgår, torde denna ändring ej innebära någon saklig avvikelse från vad nu gäller.

Stängselförordningen upptager ej några regler rörande den omfattning, vari delägare i ohägnad mark, varom nu är fråga, äger nyttja marken till bete. Däremot torde av stadgandet i 11 kap. 1 § byggningsbalken framgå, att delägare i sådan mark är berättigad att därå hålla å bete allenast honom själv tillhöriga kreatur. Detta stadgande lärer dock ej åsyfta, att den, som på grund av upplåtelse från delägare äger betesrätt till någon del av marken, skulle vara oberättigad att låta sina hemdjur beta å marken i dess helhet. I överensstämmelse med denna uppfattning är åtminstone å vissa orter brukligt, att dylika betesrättsinnehavare utan invändning från delägarnas sida begagna sig av ifrågavarande gemensamma mulbete. Bristen på bestämmelser, som närmare reglera betesrättens innehåll i förevarande avseende, har emellertid medfört, att delägare i mark, varom nu är fråga, eller innehavare av särskild betesrätt därå i vissa fall till förfång för övriga rättsägare å marken utsläppa på bete kreatur till långt större antal än som lämpligen kunna hållas å bete å den fastighet, som tillhör delägaren, eller å det område, vartill betesrätt upplåtits. Enligt vad för de sakkunniga är känt förekommer dylikt missbruk av ifrågavarande betesrätt särskilt i vissa norrländska län, där personer, som själva ej äga någon jord, ej sällan gjort till näringsfång, att, sedan de av någon delägare i gemensam betesmark förvärvat sig betesrätt å ett denne tillhörigt, i betesmarken ingående område, släppa stora flockar får eller getter på bete å sagda mark. Till förhindrande av dylikt illojalt förfarande upptog redan lagkommittén i sitt år 1826 avgivna förslag till ny byggningsbalk en bestämmelse av innehåll, att ingen, som ägde del i utmark eller öppen hjordavall, ägde utan övriga delägares samtycke släppa flere kreatur i det samfällda betet än som kunde vinterfödas av det hemman, varför han hade del i samfälligheten, och bibehölls denna bestämmelse i äldre lagberedningens år 1847 avgivna förslag till nämnda balk. Någon motsvarande bestämmelse inflöt emellertid ej i 1857 års stängselförordning och stadgades, såsom nämnt, ej heller eljest däri någon begränsning rörande det antal kreatur, som delägare i här

e) I vilken omfattning bör delägare äga nyttja här avsedd mark till bete?

avsedd mark ägde därå släppa på bete. Nu gällande bestämmelser erbjuda därför ringa möjlighet att effektivt inskrida mot förenämnda missbruk. Ett stävjande av detta är emellertid desto mera önskvärt, som betning av får och getter å mark, varom nu är fråga, är i hög grad skadlig för skogens återväxt. För vinnande av detta ändamål torde en norm böra fastställas, varigenom det antal kreatur, som varje delägare i sådan mark äger att där hålla å bete, på lämpligt sätt begränsas. Då lagkommitténs och äldre lagberedningens förenämnda förslag anvisar en objektiv och enkel regel i detta avseende, som väl överensstämmer med ifrågavarande betesrätts natur, synas dessa förslag böra läggas till grund för en blivande bestämmelse i ämnet. I denna bör dock hänsyn tagas även till det fall, att delägare till annan upplåtit betesrätt å sin fastighet. I överensstämmelse härmed synes en dylik bestämmelse böra givas den innebörd, att ägare av fastighet, som helt eller delvis ingår i mark, varom nu är fråga, samt innehavare av betesrätt å fastigheten ej äga att tillsammans å den gemensamma betesmarken hålla flera hemdjur å bete än som skäligen kunna vinterfödas å fastigheten. Från strängt juridisk synpunkt skulle sagda bestämmelse äga giltighet allenast under förutsättning, att fastighetsägaren och betesrättsinnehavaren verkligen begagnade sig av det gemensamma mulbetet. Därest dessa hölle sådan vård om sina djur, att djuren ej inkomme å annan delägars mark, skulle nämnda rättsägare sålunda ej vara underkastade ifrågavarande begränsning. Ett dylikt villkor skulle emellertid äga synnerligen ringa praktisk betydelse samt därjämte vara ägnat att försvåra en effektiv tillämpning av den föreslagna bestämmelsen. Övervägande skäl synas därför tala för att låta denna gälla oberoende därav, huruvida kreaturen hållas å bete å det område, som tillhör djurägaren eller vartill betesrätt åt honom upplåtits, eller å någon annan del av den gemensamma betesmarken. I sammanhang med genomförande av ifrågavarande begränsning torde därjämte, i överensstämmelse med vad nu gäller, böra föreskrivas, att ägare av fastighet, varom nu är fråga, och innehavare av betesrätt därå ej äga att å sådan mark, som här avses släppa andra kreatur på bete än som tillhöra dem. En dylik föreskrift synes vara desto mera motiverad, som den underlättar kontrollen å efterlevnaden av berörda bestämmelse om betesrätts begränsning. Överträder fastighetsägare eller betesrättsinnehavare den rätt att nyttja gemensam betesmark, som enligt nu föreslagna stadganden tillkommer honom, torde han göra sig förfallen till ansvar enligt 24 kap. 8 § strafflagen. Någon särskild bestämmelse om straff för dylik överträdelse läres sålunda ej erfordras.

I detta sammanhang må erinras, att enligt motiven till lagen den 13 juni 1921 (nr 299) om förvaltning av bysamfälligheter och därmed jämförbara samfälliga ägor och rättigheter denna lag äger tillämpning å förevarande gemensamma betesrätt. Fråga om betesrätts tillgodogörande kan sålunda, där delägarna ej kunna enas härom samt dessa äro flera än två, upptagas och avgöras vid sammanträde med delägarna, därvid beslut fattas enligt i

lagen angivna omröstningsregler. Sådant beslut må dock ej lända delägare till märkligt förfång eller strida mot allmän lag eller författning. Tydligt är, att ett närmare bestämmande av betesrättens innehåll, på sätt de sakkunniga föreslagit, är ägnat att underlätta en reglering i nyssangivna ordning rörande betesrättens tillgodogörande. Detta är av betydelse särskilt från den synpunkt, att större möjlighet härigenom vinnes för skogsvårdsintresserade delägare att få betesrättens utövning ordnad på sådant sätt, att den skada å skogsåterväxten, som därav föranledes, begränsas i möjligaste mån.

I vissa yttranden har föreslagits, att delägare i här avsedd ohägnad mark, som begagnade sig av ifrågavarande betesrätt, skulle åläggas skyldighet att freda sådana områden av marken, därå skogsodling verkstälts eller skogsåterväxten eljest vore i särskilt behov av skydd mot skadegörelse från betesreaturens sida. Såsom förut nämnts, hava tidigare förslag i detta syfte framlagts av såväl 1896 års som 1911 års skogslagstiftningskommittéer, vilka förslag emellertid ej vunnit statsmakternas bifall. Ett genomförande av ifrågavarande förslag torde förutsätta, att den föreslagna fredningsskyldigheten ålägges delägarna gemensamt och att dessa för ändamålet organiseras i föreningsform eller på annat lämpligt sätt. I annat fall torde skyldigheten oftast bliva ineffektiv. Anordnandet av dylika organisationer bland delägare i här avsedd mark skulle emellertid i många fall möta stora svårigheter, särskilt i de norra länen, där sammanhängande komplex av ohägnade skogsmarker, omfattande ett flertal socknar, ej äro sällsynta. Även skulle det bliva synnerligen vanskligt att fastställa en rättvis och praktiskt användbar grund för vederbörandes markägares delaktighet i sådan organisation. Sedan denna bildats, skulle dess fortsatta existens vara beroende därav, att det markområde, för vilket organisationen upprättats, i hela dess vidd fortfarande hålles ohägnat. Krävde någon delägare stängsel mellan ägor, som hörde till området, torde detta i regel nödvändiggöra, att den därför bildade organisationen upplöstes och nya organisationer bildades. På grund härav synes det kunna med fog ifrågasättas, huruvida ej de fördelar, som från skogsvårdens synpunkt skulle vinnas genom införande av förenämnda fredningsskyldighet, komme att uppvägas av de olägenheter och kostnader för vederbörande markägare och det allmänna, som därav skulle föranledas. Därjämte bör uppmärksammas, att enligt 9 och 10 §§ i 1923 års skogsvårdslag det åligger ägare av skogsmark att efter verkställd avverkning därå eller efter inträffad skadegörelse å skogen under vissa förutsättningar vidtaga sådana åtgärder, som äro erforderliga för att nöjaktigt återväxt inom skälig tid efter avverkningen eller skadegörelsen kommer att finnas å det avverkade eller skadade området. Å detta uppkommen skog skall därjämte av ägaren vidmakthållas, intill dess densamma nått den utveckling, att den ej längre är att räkna som plantskog. Nu angivna skyldighet torde, på sätt ock motiven till berörda paragrafer antyda, innefatta förpliktelse för skogsmarkens ägare att, där så erfordras för återväxtens

f) Fråga om skyldighet för delägare i här avsedd mark att freda skogsåterväxten därå m. m.

skyddande mot skadegörelse av beteskreatur, uppföra och underhålla stängsel omkring det område, som varit föremål för återväxtåtgärder. Ifrågavarande bestämmelser i skogsvårdslagen erbjuda sålunda möjlighet att i väsentlig mån tillgodose behovet av skogsåterväxtens skyddande mot dylik skadegörelse även å sådan ohägnad mark, varom här är fråga. Skulle delägare i dylik mark finna fullgörande av den honom sålunda åliggande fredningskyldighet alltför betungande, äger han kräva stängsel i råskillnaden mot angränsande skogsmark och därigenom hindra främmande betesdjur att inkomma å sina ägor. Äro förhållandena sådana, att uppförande av stängsel i råskillnaden drager avsevärt större kostnad än inhägnande av det område, som från skogsvårdssynpunkt behöver fredas, torde området ägare kunna med grannen och eventuellt andra delägare i den gemensamma betesmarken träffa överenskommelse om gemensamt hållande av stängsel omkring nämnda område i stället för uppförande av sådant i råskillnaden. På grund av vad sålunda anförts torde delägare i här avsedd ohägnad betesmark ej böra underkastas någon sådan fredningskyldighet, som i förenämnda förslag ifrågasatts.

Av den ståndpunkt som nu intagits beträffande nyssnämnda skyldighet, torde följa, att delägare i dylik mark ej heller bör åläggas förpliktelse att ersätta sådan skada å skogsåterväxten, som är förenad med betesrättens utövning.

I detta sammanhang må erinras, att ifrågavarande gemensamma mulbetesrätt ej medför någon inskränkning i delägarers rätt att, när han så önskar och på sätt han finner lämpligt, inhägna sina ägor eller någon del av dessa. Såsom lagrådet framhöll i avgivet utlåtande över förslaget till lagen den 15 juni 1923, har ej genom stadgandet om upplåtande av här avsedd mark till gemensamt mulbete konstituerats någon betningsrätt i egentlig bemärkelse, utan är det gemensamma mulbetet en mera tillfällig följd av att grannarna i ömsesidigt intresse tillsvidare avstått från att genom stängsel eller annorledes freda sina ägor. Nämnda stadgande kan sålunda sägas hava den innebörd, att ägare, som ej vidtager åtgärd för fredande av mark, varom här är fråga, får själv svara för den skada, som förorsakas å marken av grannars hemdjur genom betning.

Laggillt stängsels beskaffenhet.

*Hushållnings-
sällskapens
ombuds skri-
velse den 13
november
1913.*

I skrivelse den 13 november 1913 gjorde hushållningssällskapens ombud, på sätt i det föregående omnämnts, framställning hos Kungl. Maj:t om verkställande av omarbetning av nu gällande bestämmelser om laggillt stängsels beskaffenhet i syfte, att billigare och mera virkesbesparande hägnader kunde komma till allmänna användning. Till stöd härför framhölls, att det vore obestriddigt, att nämnda bestämmelser, särskilt i vad de avsåge gårdesgårdars beskaffenhet, numera måste betecknas såsom ganska otidsenliga och olämpliga. Under senare tider hade stängsel kommit i bruk, vilka vore fullt ut så effektiva men långt billigare och mindre krävande i fråga om

virkesåtgången. Så långt gällande stadganden i ämnet kvarstode oförändrade, kunde emellertid dessa modernare hägnader ej vinna den allmänna användning, som de förtjänade.

I infordrat gemensamt utlåtande över denna skrivelse tillstyrkte domänstyrelsen och lantbruksstyrelsen den i skrivelsen gjorda framställningen. Styrelserna förklarade sig visserligen anse, att de moderna hägnaderna icke alltid bleve lika effektiva som den s. k. »fastgårdshagen», vilken även under vissa förhållanden kunde i längden bliva billigare än de förra. Likväl vore styrelserna ense om, att stadgandena uti ifrågavarande ämne borde i viss mån moderniseras. Särskilt ville styrelserna framhålla önskvärdheten av att det på många ställen i vårt land med fördel praktiserade stängselsätt, som bestode i att anbringa ett tillräckligt antal rader av ståltråd över varandra fästade på trästolpar och med en ribba eller slana såsom avslutning uppåt, måtte beredas helgd genom tillägg till hittillsvarande stadganden på området.

I omförmälda skrivelse den 29 augusti 1914, nr 190, hemställde riksdagen om utredning i syfte att vinna ändring bl. a. av gällande bestämmelser angående laggillt stängsels beskaffenhet. Till stöd för sin hemställan i detta avseende anförde riksdagen:

1914 års riksdags skrivelse nr 190.

Beträffande frågan om ändring av sagda bestämmelser — byggningsbalken 5 kap. 3 § och kungl. förordningen den 31 januari 1815 — ansåge riksdagen det vara otvivelaktigt, att dessa hundraåriga bestämmelser numera vore i hög grad föråldrade. Framför allt torde de numera icke kunna anses i tillbörlig mån motsvara skilda orters olika hägnadsbehov, virkestillgång etc., ej heller de möjligheter, nutidens tekniska resurser erbjöde. Då ifrågavarande bestämmelser icke alltid medgäve den, med bibehållen fordran på nödig effektivitet i varje särskilt fall, mest ekonomiska och praktiska stängseltypen, kunde hägnadsskyldigheten allt för ofta bliva onödigt betungande. Det syntes riksdagen sålunda vara ett önskemål av synnerlig vikt, att bestämmelserna om stängsels laggillhet gjordes rymligare, så att de lämnade möjlighet att, där förhållandena det påkallade, jämväl utan sådan överenskommelse, varom stängselförordningens § 19 talade, begagna billigare, enklare och mera virkesbesparande stängselsätt än de nu lagligen påbudna. Möjlighet därtill borde lämnas öppen åtminstone i de fall, där icke hållande av lösgående mindre hemdjur, såsom får och getter, krävde tätare och verksammare stängsel.

I de över nämnda skrivelse avgivna yttrandena vann den i skrivelsen gjorda hemställan enhälligt understöd. Ett flertal myndigheter framhöllo, att det av riksdagen uttalade önskemålet om beredande av möjlighet att begagna billigare, enklare och mera virkesbesparande stängselsätt än de nu stadgade borde tillgodoses genom att såsom allmän regel föreskriva, att laggillt stängsel skulle freda blott mot större hemdjur. Den, som hölle mindre hemdjur å bete, borde själv taga erforderlig vård om dem. En myndighet, länsstyrelsen i Uppsala län, gjorde gällande, att frågan, huruvida laggillt

*Yttranden
över 1914 års
riksdags skrivelse
nr 190.*

stängsel borde vara avsett endast för större beteskreatur eller jämväl för får och getter, ej torde kunna avgöras genom någon för hela riket allmänt gällande regel utan syntes böra regleras genom för varje ort lämpliga bestämmelser, vilka det möjligen kunde överlämnas åt vederbörande landsting att hos Kungl. Maj:t föreslå.

*Yttranden
öfver 1925 års
riksdags skrivi-
velse nr 78.*
a) Principiella
ståndpunkter.

Jämväl i de yttranden, som avgivits öfver 1925 års riksdags omförmälda skrivelse nr 78, har 1914 års riksdags framställning om revision av ifrågavarande bestämmelser vunnit allmän tillslutning. Blott en myndighet, hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Kalmar läns södra del, har uttalat sig för bibehållandet av nuvarande föreskrifter i ämnet under framhållande, att dessas avfattning medgäve anpassning såväl efter olika orters egenartade förhållanden och tillgång på stängselmateriel m. m. som ock till den utveckling, som i tekniskt hänseende kunde komma ifråga beträffande olika stängseltyper.

I de yttranden, däri en revision av här avsedda bestämmelser förordats, har framhållits, att dessa stadganden vore i hög grad föråldrade och opraktiska. De däri föreslagna stängseltyperna vore i allmänhet dyrbara samt, vad anginge stängslen av trä, ovaraktiga och virkesförödande. En särskild olägenhet vore, att sagda bestämmelser ej tillåte användandet av de numera å många orter förekommande enkla och billiga men effektiva järnträdsstängslen.

Beträffande riktlinjerna för en revision av ifrågavarande bestämmelser hava i nyssnämnda yttranden väsentligen olika uppfattningar kommit till synes.

b) Behov av
lagbestämmelser
i ämnet?

Till en början må nämnas, att ett flertal myndigheter ansett, att, därest den i § 1 av stängselförordningen stadgade principen om djurägares skyldighet att hålla vård om sina kreatur genomfördes i den nya lagstiftningen, i denna ej behöfde upptagas några bestämmelser om laggillt stängsels beskaffenhet. Det bleve varje djurägares ensak att hålla sådant stängsel, som erfordrades för inestängande av de djur, vilka han läte beta å sin mark. Från andra håll har emellertid gjorts gällande, att en reglering i lag av frågan om laggillt stängsels beskaffenhet torde även efter genomförandet av nyssangivna princip vara av behovet påkallad för undvikande av tvister mellan vederbörande rågrannar samt för lösningen av de frågor, som förekomme vid syner av olika slag.

c) Laggillt
stängsels fred-
ningsförmåga
med avseende
å olika slag av
hemdjur.

Av de myndigheter, som förutsatt att förevarande fråga fortfarande borde regleras genom lagbestämmelser, har ett stort antal föreslagit, att i en blivande ny lagstiftning i ämnet den nu uppställda fordran å laggillt stängsel, att det fredade även mot mindre hemdjur, ej skulle upprätthållas. Tillfyllest vore, om laggillt stängsel utestängde större hemdjur, d. v. s. nötkreatur och hästar. (Till mindre hemdjur hava i yttrandena hänförs

får, getter, svin och fjäderfä ävensom kalvar under $\frac{3}{4}$ år.) En följd av denna ståndpunkt vore, att den, som hölle mindre djur å bete, finge själv vidkännas den merkostnad, som erfordrades för att göra hägnaden så tät, att den fredade även mot dessa djur.

Förslag i förevarande riktning hava framställts av lantbruksstyrelsen, länsstyrelserna i Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kristianstads och Örebro län, skogsvårdsstyrelserna i Uppsala, Östergötlands Jönköpings, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Örebro och Norrbottens län samt hushållningssällskapens förvaltningsutskott i Stockholms län och stad, Södermanlands, Jönköpings och Blekinge län, Älvsborgs läns norra del samt Skaraborgs, Örebro och Västmanlands län.

I nära anslutning till nyssangivna förslag hava två myndigheter, länsstyrelsen och hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Uppsala län, framhållit, att det borde tagas i övervägande, huruvida ej stängselvitsord borde gälla allenast uppförande av stängsel, fredande mot den art av husdjur, som å ömse sidor vore ifråga. Möjligen borde till och med stängselskyldigheten i följd av grannes påfordran icke i något fall gälla stängsel, som fredade även mot mindre hemdjur.

I yttrandena saknas emellertid ej röster, som hävda en motsatt uppfattning, d. v. s. förorda bibehållandet av kravet på sådan täthet hos laggillt stängsel, att det fredar även mot mindre hemdjur. En dylik mening har förfäktats av domänstyrelsen och länsstyrelsen i Blekinge län. Vidare har hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Gotlands län framhållit, att å trakter, där fårskötsel dreves, jordägare borde äga rätt att påfordra mot dessa djur fredgillt stängsel. Länsstyrelsen, skogsvårdsstyrelsen och hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Gävleborgs län hava uttalat tvekan, huruvida fordringarna på laggillt stängsel kunde utan olägenhet för vissa trakter inskränkas därhän, att hänsynen till mindre hemdjur bortföle.

Beträffande frågan, huruvida och i vad mån en ny lagstiftning i ämnet borde upptaga, förutom föreskrift om laggillt stängsels fredningsförmåga med avseende å olika slag av hemdjur, jämväl bestämmelser i övrigt om dylikt stängsels beskaffenhet, hava i de avgivna yttrandena rätt delade meningar.

Ett stort antal myndigheter, däribland domänstyrelsen och lantbruksstyrelsen, hava i detta avseende gjort gällande, att en ny lagstiftning i ämnet borde begränsas till att generellt ange vad med laggillt stängsel skulle förstås. Det vore olämpligt med hänsyn till stängselteknikens snabba utveckling och den olika tillgången på stängselmaterial i rikets olika delar att i lagstiftningen fastslå vissa stängseltyper såsom laggilla, utan syntes det vara tillfyllest stadga, att varje stängsel, som vore varaktigt och fullt synligt för de djur, mot vilka det skulle freda, och som ägde sådan täthet, höjd och styrka, att det effektivt utestängde nämnda djur, vore laggillt. Det borde givetvis även tillses, att laggillt stängsel vore lämpat efter ortens

d) Laggillt stängsels beskaffenhet i övrigt.

förhållanden. Om mera detaljerade bestämmelser i ämnet ansåges nödiga, syntes dessa lämpligen böra meddelas av vederbörande länsstyrelser för respektive län.

I nära anslutning till nyssnämnda uppfattning hava vissa myndigheter föreslagit, att en blivande lagstiftning i ämnet måtte begränsas till att upptaga allmänna föreskrifter om laggillt stängsels höjd, täthet och stabilitet. Från en del av dessa myndigheter har härvid framhållits, att nu stadgad fordran på laggillt stängsels höjd och fasthet borde bibehållas i den nya lagstiftningen.

Länsstyrelsen i Gotlands län har uttalat, att de i 1815 års förordning upptagna bestämmelserna om laggillt stängsel borde ersättas med ett stadgande av innehåll, att hägnad skulle uppföras såsom rågrannarna överenskomme eller — om tvist dem emellan uppstode — såsom vederbörande myndighet bestämde.

Vid sidan av nu angivna meningsriktningar, som hävdade en abstrakt reglering av förevarande spörsmål, har i de avgivna yttrandena jämväl framträtt en motsatt uppfattning, nämligen att, i likhet med vad nu är stadgat, de stängseltyper, som vore att anse såsom laggilla, borde mer eller mindre konkret angivas i den nya lagstiftningen. Denna uppfattning har dock framförts allenast av ett fåtal myndigheter.

Hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Älvsborgs läns södra del har sålunda uttalat den åsikt, att revisionen av nu gällande bestämmelser i ämnet borde ske på det sätt, att till 1815 års förenämnda förordning gjordes ett tillägg, varigenom vissa av utskottet angivna moderna stängseltyper, däribland en typ järnträdshägnad, tillerkändes laggillhet. Enligt denna ståndpunkt skulle alltså nu gällande grunder i övrigt bibehållas oförändrade.

Vidare hava länsstyrelsen och skogsvårdsstyrelsen i Västmanlands län framhållit, att vissa stängseltyper borde i en blivande stängselförfattning angivas såsom laggilla samt därjämte stadgas, att även andra typer av motsvarande styrka och täthet finge nyttjas. En dylik reglering vore påkallad för undvikande av tvist, särskilt då djur skadades vid anlopp mot stängsel.

Slutligen hava länsstyrelsen och hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Göteborgs och Bohus län i detta avseende anfört, att anledning ej syntes föreligga att numera bibehålla för hela riket gällande gemensamma bestämmelser i ämnet. Särskilda förhållanden i olika landsdelar och olika orters olika slag av betesdjur påkallade skilda arter av stängselanordningar. Det syntes därför lämpligt, att 1815 års förordning i ämnet upphävdes och ersattes med en bestämmelse, som lämnade åt respektive länsstyrelser att var för sitt län meddela föreskrifter angående vad i allmänhet skulle betraktas såsom laggillt stängsel samt att i särskilda fall föreskriva sådana skärpningar resp. lindringar i dessa föreskrifter, som av förhållandena kunde betingas.

I en del yttranden har diskuterats lämpligheten av olika stängseltyper, och hava därvid i vissa fall särskilt angivna typer framhållits såsom effektiva hägnader och ägnade att i en blivande lagstiftning legaliseras.

e) Frågor om lämpligheten av särskilda stängseltyper.

Flere myndigheter hava sålunda uttalat önskvärdheten av att de nu på många orter brukliga järntrådsstängseln bleve, förutsatt att de vore av erforderlig täthet, fasthet och höjd samt tillräcklig synlighet för djuren, erkända såsom laga hägnad. Även i övrigt vore av vikt, att i den nya lagstiftningen hänsyn toges till de moderna stängselmetoderna samt att stängsel i varje fall anpassades efter behovet och sålunda ex. anordnades enklare i skogsmark än mellan inägor.

Tolv myndigheter, länsstyrelserna i Älvsborgs, Skaraborgs och Västmanlands län, skogsvårdsstyrelserna i Uppsala, Kronobergs, Älvsborgs, Skaraborgs och Västmanlands län samt hushållningssällskapens förvaltningsutskott i Stockholms län och stad samt Kristianstads län, Älvsborgs läns norra del samt Västmanlands län, hava särskilt förordat legalisering av taggtrådsstängsel under framhållande, att dylikt stängsel vore synnerligen effektivt och med lämplig anordning visat sig ej innebära någon fara för kreaturen. En del av dessa myndigheter hava dock begränsat detta uttalande att gälla allenast vissa angivna stängseltyper och andra hava uppställt det förbehåll, att taggtrådshägnad ej borde få förekomma längs efter allmän väg. Å andra sidan hava länsstyrelserna i Jönköpings och Blekinge län samt hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Gotlands län — det sistnämnda dock med 3 reservanter till förmån för taggtrådsstängsel — under hänvisning till djurskyddsintresset uttalat, att användande av dylikt stängsel syntes böra helt förbjudas. Hushållningssällskapens förvaltningsutskott i Skaraborgs och Kopparbergs län hava framhållit, att ingen mark- eller djurägare borde tvingas att tåla dylikt stängsel. Slutligen har lantbruksstyrelsen i detta avseende föreslagit, att med hänsyn till de olika meningar, som rådde om taggtrådsstängsels lämplighet, det borde överlämnas åt lokala myndigheter att avgöra, huruvida dylikt stängsel skulle anses såsom laggill hägnad eller ej.

Länsstyrelsen, skogsvårdsstyrelsen och hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Västmanlands län samt skogsvårdsstyrelserna i Uppsala och Kronobergs län hava såsom lämpliga hägnader angivit följande stängseltyper:

- 1) Gärdesgård av vanlig typ, 1.20 meter hög, dock utan vanlig täthet.
- 2) Slanstaket, 1.20 meter högt, bestående av 3 slanor av kluvna stänger (minst 3 tum i topp) eller sågat virke av motsvarande styrka, samt av stenade eller väl nedslagna stolpar, anbragta på högst 3 meters avstånd från varandra.
- 3) Stängsel, bestående av 1 slana (lika med de under 2) angivna) överst och 3 järntrådar samt av stenade eller väl nedslagna stolpar, anbragta på högst 3 meters inbördes avstånd. Varje järntråd borde hava en tjocklek av $3\frac{1}{2}$ millimeter eller bestå av två tvinnade trådar med en tjocklek av $2\frac{1}{2}$ millimeter.

4) Gård av sten eller annat, efter ortens lägenhet, så hög och fast, att större hemdjur därav hölles ute.

5) Taggtrådsstängsel, bestående av antingen tre trådar eller en slana och två trådar eller två slanor och en tråd samt av stenade eller väl nedslagna stolpar, anbragta på högst 5 meters inbördes avstånd, jämte stolpar av mindre dimensioner eller störar, anbragta mellan förstnämnda stolpar. (Skogsvårdsstyrelsen i Kronobergs län har ansett, att taggtrådsstängsel borde hava en slana eller en slät tråd överst.)

Skogsvårdsstyrelsen i Kalmar läns södra landstingsområde har såsom lämpliga hägnadstyper föreslagit, förutom de av nyssnämnda myndigheter förordade, jämväl, bland annat, gärdesgård av hank och stör samt tre liggande gärdsel i höjd ävensom s. k. öländsk stenmur, bestående av stenar, som blivit löst upplagda på varandra till en höjd av cirka en meter.

Hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Älvsborgs läns norra del har uttalat, att å hägnad, som bestode av stolpar samt en slana och två trådar, slanan borde placeras mellan trådarna på cirka en meters höjd över marken samt att å denna typ, vars höjd borde vara 1.1 å 1.2 meter, åtminstone den översta tråden borde vara taggig.

De sakkunniga.

a) Laggillt stängsels fredningsförmåga med avseende å olika slag av hemdjur.

Enligt nu gällande bestämmelser om laggillt stängsels beskaffenhet skall sådant stängsel, där ej mellan vederbörande grannar enligt § 19 i stängselförordningen annorlunda överenskommits, äga sådan täthet, att det ute-stänger såväl större som mindre hemdjur. Såsom mindre hemdjur, mot vilka laggillt stängsel förutsättes skola freda, angivas i nyssnämnda paragraf får, getter, svin och fjäderfä.

Den fordran å laggillt stängsels fredningsförmåga, som gällande lagstiftning sålunda uppställer, torde under nu rådande förhållanden ej böra i hela dess vidd upprätthållas. Behov av stängsel, som fredar mot svin och fjäderfä, lärer sålunda numera knappast föreligga inom någon del av riket. I de fall, då dylika djur av ägaren lämnas att fritt ströva omkring, synes det böra ankomma å honom att själv sörja för att djuren ej inkomma å annans mark. Enligt de sakkunnigas mening möter ej svårighet att i fråga om dessa djur tillämpa ägarens vårdnadsplikt utan inskränkning. Ej heller torde behov av hägnad, som skyddar mot får och getter, i alla landsdelar vara för handen. Fårskötsel drives numera, bortsett från enstaka större avelscentra, i stort sett blott i Norrland samt i vissa skogsbygder och mindre bördiga trakter av mellersta och södra Sverige ävensom å Gotland. Getskötsel förekommer huvudsakligen blott i Norrland samt vissa delar av Kopparbergs län. Därjämte bör uppmärksammas, att i södra och mellersta Sverige får ofta hållas å bete i mindre inhägnade beteshagar för att i möjligaste mån förebygga skadegörelse från djurens sida å skogsåterväxten. Där detta är fallet, har djurägaren i regel ej något behov av att i rågång mot grannes fastighet hålles hägnad, som fredar mot dylika djur. Från skogsvårdssynpunkt är det tydligen önskvärt, att nämnda bruk vinner en

allt större utbredning samt erhåller tillämpning även i fråga om getter. Beträffande södra och mellersta Sverige torde sålunda erforderligt ägoskydd i många fall kunna vinnas genom hägnad, som fredar blott mot större hemdjur, varunder här inbegripas hästar och nötkreatur oavsett deras ålder.

Av det anförda framgår, att å vissa trakter ägofredsintresset kan behörigen tillgodoses genom hägnader, som utestänga allenast större hemdjur, under det å andra hägnaderna böra äga sådan täthet, att de skydda även mot får eller getter. Då det är av stor nationalekonomisk betydelse, att grannar ej åläggas att hålla tätare hägnad än behovet verkligen kräver, torde vid bedömning av föreliggande fråga avgörande hänsyn böra tagas till nyssnämnda förhållande.

Att i lag söka fastställa gränserna för de olika områden, där enligt vad nu sagts skilda hägnadsbehov föreligga, torde ej böra ifrågakomma. Dels torde nämnda områden ligga så spridda samt hava så oregelbundna gränser, att ett fullständigt angivande av dem i lag redan av denna grund är mindre lämpligt, dels ock äro ifrågavarande gränser underkastade successiva förändringar på grund av jordbrukets och skogsskötselns utveckling. Ett hänsynstagande till ifrågavarande skilda hägnadsbehov torde därför böra ske antingen på det sätt, att det överlämnas åt lämplig myndighet att för varje län eller annat lämpligt område pröva sagda behov och med ledning därav bestämma, mot vilka hemdjur laggill hägnad inom området skall freda, eller ock sålunda, att i lag fastställs, vilken fredningsförmåga dylik hägnad med hänsyn till det i allmänhet rådande hägnadsbehovet i regel skall äga samt att åt viss myndighet uppdrages att för de delar av landet, där särskilda hägnadsbehov äro rådande, pröva och avgöra frågan om hägnadsfredningsförmåga med hänsyn till dessa behov. Enligt de sakkunnigas uppfattning torde av dessa alternativ det senare vara att föredraga, enär därigenom vinnes fördelen av större enhetlighet i lagstiftningen på detta område.

Vad angår frågan om den fredningsförmåga, som hägnad i allmänhet bör äga och som sålunda bör i lag fastställas, lär, såsom förut framhållits, inom södra och mellersta Sverige glest stängsel, skyddande blott mot större hemdjur, i flertalet fall vara tillfyllest, under det i norra Sverige eller åtminstone vissa delar därav tätt stängsel, fredande mot får eller getter eller bådadera, i regel torde erfordras. Därjämte är måhända ej helt uteslutet, att inom någon del av landet behov av hägnad jämväl mot annat slag av mindre hemdjur än får och getter kan föreligga. Vid sådant förhållande och då det uppenbarligen är önskvärt, att glest stängsel kommer till användning i alla fall, då hägnadsbehovet därmed kan tillgodoses, torde i lag såsom allmän regel böra föreskrivas, att laggillt stängsel skall vara så beskaffat, att det fredar mot större hemdjur.

Den i nämnda regel uppställda fordran på laggillt stängsels fredningsförmåga bör emellertid, såsom nyss nämnts, enligt beslut av viss myndighet kunna beträffande vissa delar av riket skärpas till att avse mindre hemdjur eller visst slag av sådana djur. Dylik skärpning synes lämpligen böra

kunna genomföras för visst län eller viss del av län. Med hänsyn till den stora betydelse frågan om laggillt stängsels beskaffenhet äger för den jordbruksidkande befolkningen samt vikten därav, att vid utövningen av nyssnämnda beslutanderätt enhetliga grunder tillämpas, torde denna böra tillkomma Kungl. Maj:t. Det synes även böra föreskrivas, att, innan beslut i förevarande avseende av Kungl. Maj:t meddelas, vederbörande landsting och hushållningssällskap skola i ärendet höras.

De sakkunniga förutsätta, att vid prövning av fråga, huruvida och i vad mån skärpning av laggillt stängsels fredningsförmåga för visst län eller viss del av län, på sätt nyss sagts, bör föreskrivas, hänsyn kommer att tagas till det inom området i allmänhet rådande hägnadsbehovet. De enskilda jordägarnas hägnadsbehov kan självfallet ej därvid tillgodoses. Ett genomförande av de sakkunnigas förslag i förevarande avseende lärers alltså hava till följd, att nämnda allmänna regel om stängsels fredningsförmåga kommer att äga tillämpning även å vissa orter, där får- eller getskötsel i någon, fast ringa omfattning bedrivs. Å dessa orter kommer det sålunda att åligga ägarna av dylika djur att utan stöd av grannes skyldighet att deltaga i hägnad, som fredar mot dessa, taga sådan vård om djuren, att de ej inkomma å annans ägor. Därest djurägarnas fastigheter gränsa intill varandra, möter emellertid ej hinder för dem att överenskomma om hållande av sådant stängsel i ägoskillnaden, som fredar mot ifrågavarande djur, och kan, såsom förut nämnts, dylik överenskommelse, om den ingås i viss form och registreras hos viss myndighet, beredas giltighet även mot nya ägare till de fastigheter, som överenskommelsen avser. Håller däremot allenast den ene grannen får eller getter, kommer tydligen nyssangivna vårdnadsplikt att vinna tillämpning. Fullgörandet av denna plikt torde dock ej bliva synnerligen betungande, särskilt i betraktande därav att får redan nu ofta hållas å bete i särskilda inhägnade beteshagar och anordnandet av dylika hagar i regel kan ske utan större kostnad. De sakkunniga hava övervägt, huruvida i förevarande fall den granne, som hülle får eller getter, borde berättigas att verkställa tätning av den andre grannens stängsel, så att detta fredade även mot sistnämnda djur, men funnit stora svårigheter möta att anordna en dylik rätt, så att den bleve praktiskt betydelsefull, utan att samtidigt väsentligt öka faran för tvister mellan grannar. Med hänsyn härtill och då frivillig överenskommelse om dylik tätning i allmänhet torde kunna träffas mellan vederbörande rättsägare, hava de sakkunniga funnit sig ej böra föreslå någon bestämmelse i detta syfte. Den omständighet, att, på sätt de sakkunniga föreslagit, prövningen av frågor angående laggillt stängsels beskaffenhet å särskilda orter skall ankomma å Kungl. Maj:t samt att vederbörande landsting och hushållningssällskap skola höras i ärendet, torde innefatta tillfyllestgörande garanti, att vederbörande jordägares intressen därvid komma att behörigen beaktas.

Därest spörsmålet om laggillt stängsels fredningsförmåga regleras på nu föreslaget sätt, uppkommer fråga, huruvida föreskrift, som Kungl. Maj:t

med stöd av oförmälda befogenhet meddelar i nämnda avseende beträffande visst område, bör äga tillämpning jämväl beträffande stängsel, som enligt förevarande lagstiftning skall hållas i gränsen mellan nämnda område och invidliggande mark eller huruvida i fråga om beskaffenheten av dylikt stängsel den i lagstiftningen upptagna allmänna regeln skall gälla. Enligt de sakkunnigas mening bör detta spörsmål besvaras i enlighet med det förra alternativet, när i annat fall stängslet i nämnda gräns i regel skulle bliva utan nytta för den granne, vars fastighet är belägen inom området. En lösning i överensstämmelse med berörda alternativ torde visserligen i regel hava till följd, att den granne, vars fastighet ligger utom området, får deltaga i hållande av en tätare hägnad än han behöver, men lär det näppeligen för honom medföra någon större olägenhet, när vid hägnadens fördelning hänsyn torde böra tagas till nyssnämnda förhållande och grannen sålunda tilldelas en med avseende därå reducerad andel i hägnaden.

Vad härefter angår frågan, huruvida och i vad mån i den nya lagstiftningen böra upptagas bestämmelser om laggillt stängsels beskaffenhet i andra hänseenden än dem, som avse dess fredningsförmåga med hänsyn till olika slag av hemdjur, torde denna fråga böra bedömas med ledning av två skilda synpunkter. Den ena grundar sig å önskemålet, att lagstiftningen i förevarande avseende beredes en så rymlig avfattning, att varje stängsel, som effektivt utestänger de hemdjur, varom fråga är, kan anses såsom laggillt, oavsett huru det i övrigt är anordnat. Härvid förutsättes självfallet, att undantag göres för stängsel, som är så beskaffat, att det uppenbarligen medför fara att betande hemdjur därav kunna skadas. Betydelsen av en reglering i nu angivet syfte ligger i öppen dag, särskilt i betraktande av den snabba utveckling på stängselteknikens område, som under senare tider ägt rum och som med all sannolikhet kommer att fortgå. Den andra synpunkten, som bör läggas till grund för bedömandet av förevarande fråga, hänför sig till farhågan, att saknaden av närmare föreskrifter i lagen, huru laggillt stängsel skall vara anordnat, inbjuder till tvister härom mellan vederbörande grannar. Denna farhåga torde dock näppeligen äga större fog. Erfarenheten, huru stängsel bör vara beskaffat för att utestänga olika slag av hemdjur, torde vara så allmänt spridd bland landets jordbrukare, att olika åsikter härom allenast i undantagsfall torde förekomma. I fråga om lämpligheten av taggtrådsstängsel råda visserligen delade meningar, men torde, då tillräckliga skäl ej föreligga att fränkänna varje stängsel, som uppföres med användande av dylik tråd, under alla förhållanden verkan såsom laggillt, närmare ståndpunkt i lagstiftningen beträffande denna fråga ej böra tagas än att, såsom förut nämnts, stängsel, som uppenbarligen medför fara för att betande kreatur därav kunna skadas, förklaras ej vara laggillt. Det bör i detta sammanhang uppmärksammas, att, i likhet med vad nu gäller, grannar självfallet böra vara oförhindrade att å de stängselsträckor, som vardera får på sin lott, hålla skilda stängseltyper, blott dessa freda mot det eller de

b) Laggillt
stängsels
beskaffenhet
i övrigt.

slag av hemdjur, varom fråga är. Med hänsyn härtill och då de sakkunniga i sitt förslag upptagit bestämmelser, som, där tvist skulle uppstå i förevarande avseende, bereda möjlighet för vederbörande grannar att få denna avgjord under enkla former och för ringa kostnad, hava de sakkunniga ansett sig ej böra föreslå några stadganden om laggillt stängsels beskaffenhet utöver dem, som hänföra sig till dylikt stängsels fredningsförmåga beträffande olika slag av hemdjur samt berörda undantag för stängsel, som uppenbarligen medför fara för betande hemdjur.

c) Levande häckar och vattengravar.

I vissa fall användas levande häckar och vattengravar för utestängande av hemdjur, och hava dylika hägnader i förordningen den 31 januari 1815 under vissa förutsättningar tillagts verkan såsom laggillt stängsel. Även i den nya lagstiftningen torde nämnda hägnader böra tillerkännas dylik verkan, därest de göra fred på sätt om laggillt stängsel varder föreskrivet.

Såsom förut antytts, hava de sakkunniga i sitt förslag upptagit vissa bestämmelser, som åsyfta bibehållande och utvidgande av den i § 19 av stängselförordningen medgivna rätten för ägare av angränsande fastigheter att med laga verkan mot ny ägare i visst avseende träffa avtal om hållande av hägnad av annan beskaffenhet, än i gällande bestämmelser är föreskrivet. Till förslaget i denna del återkomma de sakkunniga i det följande.

Ordningen för prövning av frågor om stängselskyldighet.

Gällande bestämmelser.

Enligt § 35 i gällande stängselförordning skola alla frågor om hägnadsskyldighet upptagas vid allmän underrätt i orten och där fullföljas i den för tvistemål stadgade ordningen. Från denna regel gäller dock enligt § 16 det undantag, att, där hägnadsskyldiga, då ny stängsel skall uppföras, ej kunna åsämjas, vilken del av stängsellinjen vardera skall taga, detta skall bestämmas genom lottning. Därjämte skola enligt sistnämnda paragraf åtskilliga spörsmål angående stängselförordningens tillämpning, innan de må anhängiggöras vid domstol, undergå viss förberedande utredning. I paragrafen stadgas i detta avseende, att, därest tvist uppkommer om bestämmande av skadestånd enligt § 12, om uppskattning av hägnad efter § 13 eller om ersättning för högre värde av hägnad, som avstås emot annan efter § 14, de hägnadsskyldiga skola kalla två av nämnden eller andra ojäviga män att hålla syn och värdering. Vill hägnadsskyldig därefter fullfölja saken, äger han instämma denna till rätten. Såsom av motiven till ifrågavarande paragraf framgår, är berörda syn och värdering allenast avsedd att underlätta träffande av förlikning mellan vederbörande parter rörande sådan tvist, som nyss sagts, ävensom att utgöra ett bevismedel vid rätten, om saken dit fullföljes. Synmännen hava sålunda ej befogenhet att träffa något avgörande i tvisten eller eljest meddela något för parterna bindande beslut.

I de yttranden, som avgåvos över 1914 års riksdags omförmälda skrivelse nr 190, uttalade sig vissa myndigheter rörande den ordning, vari tvister angående hägnadsskyldighet och sådan skyldighets fördelning lämpligen borde prövas.

*Yttranden
över 1914 års
riksdags
skrivelse nr
190.*

Flertalet myndigheter, som yttrade sig i ämnet, gjorde härvid gällande, att sådan tvist principiellt borde prövas av domstol. En avvikande uppfattning hävdades av länsstyrelsen i Västerbottens län, som framhöll, att det borde ankomma å länsstyrelserna att upptaga och avgöra hithörande frågor. Länsstyrelse borde dock vara berättigad att, där för verkställande av erforderlig utredning vittnesförhör befunnes nödigt, hänvisa parterna till domstol.

De myndigheter, som förordade domstolsprövning av här avsedda frågor, förutsatte i allmänhet, att dessa frågor eller vissa kategorier av dem skulle, innan de finge anhängiggöras vid domstol, underkastas viss förberedande behandling.

Länsstyrelsen i Norrbottens län föreslog sålunda, att, innan tvist om fördelning av stängselskyldighet upptoges vid domstol, densamma borde göras till föremål för ett förlikningsförfarande inför någon inom vederbörande kommun bosatt sakkunnig person, som därtill förordnats av lämplig myndighet, ex. lantbruksstyrelsen eller länsstyrelsen, efter förslag av hushållningssällskapets förvaltningsutskott.

Länsstyrelsen i Uppsala län uttalade, att förslag till fördelning av hägnad mellan grannar lämpligen borde kunna uppgöras av lantmätare eller av två nämndemän samt fastställas av domstol att gälla viss tid, förslagsvis tio år. Därest förening under vissa angivna former träffats rörande fördelningen, syntes dock denna böra tillerkännas giltighet utan domstols fastställelse.

Hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Kristianstads län framhöll såsom önskvärt, att vid avgörande av tvister rörande hithörande spørsmål skiftesgodemän finge anlitas i stället för domare. En liknande uppfattning framfördes även av hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Jämtlands län.

Slutligen gjorde länsstyrelsen i Jönköpings län gällande, att frågor om stängselskyldighets utgörande och stängselvitsords tillämpning i särskilda fall syntes lämpligen böra prövas av sådana synemän, som omförmäldes i 2 kap. 11 § i nya nyttjanderättslagen, eller ock av en särskild nämnd för varje tingslag, vilken nämnd lämpligen kunde tillsättas av å kommunalstämmorna valda ombud. Synemännens eller nämndens beslut borde kunna överklagas hos allmän domstol.

Jämväl i de yttranden, som avgivits över 1925 års riksdags förenämnda skrivelse nr 78, har frågan om ordningen för prövning av hithörande frågor varit föremål för diskussion.

I likhet med den ståndpunkt, som i allmänhet intagits i förstnämnda yttranden, har flertalet av de över berörda riksdagsskrivelse hörda myndig-

*Yttranden
över 1925 års
riksdags
skrivelse nr
78.*

heterna förutsatt, att frågor om stängselskyldighet borde prövas av domstol. Två myndigheter, skogsvårdsstyrelsen i Gotlands län och hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Kalmar läns norra del, hava emellertid varit av delvis annan uppfattning och framhållit, att spörsmål angående hägnadsskyldighets fördelning lämpligen borde avgöras av skiljemän enligt lagen den 28 oktober 1887.

Av de myndigheter, som tillstyrkt domstolsprövning, hava tre, länsstyrelsen, skogsvårdsstyrelsen och hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Västerbottens län, ansett, att prövningen av frågor om stängselskyldighet borde i vanlig ordning verkställas av de allmänna domstolarna. Berörda förvaltningsutskott har dock förordat sådant undantag från denna regel, att, då fråga vore om gemensam stängselskyldighet för delägare i s. k. betesallmänning och delägarna ej kunde överenskomma om grund för skyldighetens fördelning, tvisten syntes böra prövas vid laga syneförrättning enligt »dikeslagen» och i övrigt förfaras på sätt denna lag stadgade.

Övriga myndigheter, som förordat domstolsprövning, hava ansett, att hithörande frågor borde göras till föremål för en särskild procedur, innan de finge anhängiggöras vid domstol. Enligt en del myndigheters mening borde denna procedur bestå i ett förlikningsförfarande, ledd av en i viss ordning utsedd kommission. Andra myndigheter hava hävdadt, att proceduren borde avse ett förberedande utredande och avgörande, vilket avgörande, om det ej klandrades vid domstol, skulle bliva gällande för parterna.

Den förra ståndpunkten har intagits av lantbruksstyrelsen, länsstyrelsen och skogsvårdsstyrelsen i Skaraborgs län samt hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Kristianstads och Skaraborgs län. Såsom lämpliga förlikningskommissioner hava dessa myndigheter föreslagit dels skiftesgodemännen inom vederbörande kommun och dels en tremannanämnd, bestående av en nämndeman samt två skiftesgodemän.

Den senare ståndpunkten har företrätts av länsstyrelserna i Jönköpings, Gotlands samt Göteborgs och Bohus län samt skogsvårdsstyrelsen i Jönköpings län.

Sistnämnda två länsstyrelser hava till närmare utveckling av sin mening i förevarande avseende anført, att frågor angående tillämpning av reglerna om stängselvitsord samt angående hägnadsskyldighets fördelning borde vid bristande överensstämmelse mellan parterna prövas i en ordning, liknande den, som vore föreskriven i enskilda väglagen, d. v. s. av lantmätare eller annan person, som länsstyrelsen därtill förordnade, med biträde av två gode män. Härvid förutsattes, att den i enskilda väglagen medgivna rätten för parterna att vid domstol klandra synemännens beslut skulle gälla även i förevarande fall.

Länsstyrelsen i Jönköpings län har i detta avseende anført, att frågor om skyldighet för jordägare att inlösa stängsel, som rågranne uppfört, samt angående hägnadsskyldighets fördelning borde prövas och avgöras av synemän enligt 2 kap. 11 § i 1907 års nyttjanderättslag, med rätt för den med

synemännens beslut missnöjde att föra klagan hos domstol enligt 2 kap. 13 § samma lag.

Skogsvårdsstyrelsen i Jönköpings län har föreslagit, att frågor rörande stängselvitsords tillämpning samt jämkningar i stängselkyldighetens utgörande skulle hänskjutas till en ägofridsnämnd i häradet.

Med hänsyn till det sätt, varpå stängselkyldigheten bestämts i de sakkunnigas förslag, komma förslagets bestämmelser härutinnan otvivelaktigt att medföra större svårigheter vid tillämpningen än de i detta avseende nu gällande stadgandena. Även om det kan förutsättas, att vederbörande grannar i flertalet fall skola kunna övervinna dessa svårigheter och sålunda jämväl efter genomförande av de sakkunnigas ifrågavarande förslag i regel träffa frivilliga överenskommelser om hållande av hägnad mellan resp. fastigheter, måste likväl antagas, att förslagets upphöjande till lag kommer att öka antalet tvister i detta avseende. Såsom förut framhållits, vilar därför förslaget i denna del å den förutsättning, att vederbörande rättsägare beredes möjlighet att få dylika tvister prövade och avgjorda under enkla former och för ringa kostnad.

De sakkunniga.

a) Förfarandet i allmänhet.

Nu gällande bestämmelser, enligt vilka frågor om stängselkyldighet i regel skola omedelbart upptagas vid domstol, tillgodose tydligen ej nyssangivna önskemål. Med hänsyn till de betydande kostnader, som domstolsförfarandet oftast medför, kan detta ej anses lämpat att användas såsom det ordinära rättsmedlet för prövning i första hand av hithörande frågor, vilkas ekonomiska räckvidd i allmänhet är skäligen ringa. Detta torde med avseende å de sakkunnigas förslag vara desto mera uppenbart, som tvister om stängselkyldighet enligt detta förslag i många fall ej torde kunna tillfredsställande bedömas utan syn å stället, vilket förhållande tydligen ifråga om dessa tvister skulle medföra högre rättegångskostnader än vanligt. Ett anlitage av domstolsförfarandet för den omedelbara prövningen av dylika tvister skulle sannolikt hava till följd, att vederbörande rättsägare sökte avtalsvis reglera hithörande spörsmål vid sidan av den nya lagstiftningen och således nyttan av denna äventyras.

Nu stadgad ordning för prövning av tvister om stängselkyldighet torde därför ej böra bibehållas, utan synas dessa lämpligen böra i första hand handläggas vid en enkel syneförrättning, så anordnad, att den kan så vitt möjligt smidigt anpassas efter beskaffenheten och omfattningen av den tvist, varom fråga är. Vid denna förrättning bör, i den mån förening mellan sakägarna ej kan åstadkommas, fullständig utredning i saken äga rum samt på grundval härav avgörande i tvistefrågan träffas. Är sakägare missnöjd med detta avgörande, bör han vara berättigad att i viss ordning draga tvisten under domstols prövning, men bör i motsatt fall avgörandet lända till efterrättelse mellan sakägarna.

Med tillämpning av det nu anförda hava de sakkunniga ansett prövningen av här avsedda tvister lämpligen böra anordnas i anslutning till det för-

farande, som enligt lagen den 29 juni 1926 (nr 352) om enskilda vägar skall anlitas för bedömande av frågor om rätt att för fastighet bygga väg över annan fastighets område samt om fastighets skyldighet att deltaga i vägs byggande och underhåll m. m. Detta förfarande, som nära överensstämmer med den i vattenlagen stadgade ordningen för handläggning av dikningsföretag, innebär, att fråga, varom överenskommelse ej kunnat träffas mellan vederbörande sakägare, skall företagas till prövning vid förrättning på stället, vilken förrättning skall hållas av en av länsstyrelsen på sakägares begäran därtill förordnad lämplig person. Denne skall, om han finner sådant nödigt eller någon sakägare det äskar, vid förrättningen biträdas av två gode män, vilka utses bland dem, som äro valda till nämndemän eller ägodelningsnämndemän eller till gode män vid lantmåteri- eller mätningsförrättningar. Det åligger förrättningsmannen att såvitt möjligt mellan vederbörande sakägare söka åstadkomma förening men, om sådan ej kan ernås, skall saken prövas av förrättningsmannen jämte gode männen, om han biträdes av dylika. Sedan alla vid förrättningen förekommande frågor blivit genom förening avgjorda eller behörigen utredda, skall förrättningsmannen jämte närvarande gode män på grund av vad sålunda förekommit för sakägarna framlägga skriftligt utlåtande i saken. Är sakägare missnöjd med utlåtandet, äger han inom viss tid efter förrättningens avslutande instämma övriga sakägare till domstol. Klandras ej förrättningen i sålunda föreskriven ordning, går det därvid meddelade utlåtandet i verkställighet såsom laga kraft ägande dom.

Tydligt är, att nu angivna förfarande medgiver prövning av här avsedda tvister under enklast möjliga former, i det berörda syneförrättning kan hållas av en enda person. Å andra sidan erbjuder förfarandet möjlighet för vederbörande sakägare att få dessa tvister handlagda av förrättningsmannen under medverkan av två gode män, varigenom i ärenden, som äro av större vikt eller där särskild sakkunskap erfordras, syneförrättningen kan förlänas ökad auktoritet. Den smidighet, som förfarandet sålunda äger, är uppenbarligen en betydande fördel. Härtill kommer, att part genom befogenheten att klandra det vid förrättningen avgivna utlåtandet vid domstol i förevarande fall är tillförsäkrad enahanda skydd för sin rätt som eljest.

Av det anförda framgår, att de sakkunniga ej kunnat ansluta sig till det från vissa håll framställda förslaget, att vissa tvister om stängselskyldighet skulle hänskjutas till avgörande av skiljemän enligt lagen den 28 oktober 1887. Enligt de sakkunnigas uppfattning kan ett avgörande i denna ordning ej anses innefatta sådana garantier för en opartisk och noggrann prövning, att part med avseende å frågor av här avsedd beskaffenhet bör genom lag tvingas att underkasta sig densamma.

b) Vilka frågor böra handläggas vid förrättning?

De sakkunniga hava ansett, att alla tvister rörande tillämpningen av de sakkunniga föreslagna bestämmelserna angående stängselskyldighet principiellt böra handläggas vid sådant syneförfarande, som nyss sagts. Det

nära sambandet mellan hithörande bestämmelser gör det i hög grad önskvärt, att vederbörande synemän erhålla befogenhet att pröva alla däri avsedda frågor. Härigenom möjliggöres även tillämpande i förevarande fall av den i lagen om enskilda vägar upptagna, av praktiska hänsyn betingade grundsatser, att synemännen skola — i den mån förening mellan sakägarna ej träffas — upptaga och avgöra den föreliggande frågan i hela dess vidd.

I anslutning till det nu anförda hava de sakkunniga ej bibehållit bestämmelsen i § 16 av stängselförordningen, att, där vid uppförande av nytt stängsel tvist uppkommer mellan de hägnadsskyldiga, vilken del av stängsellinjen envar skall taga, sådan tvist skall avgöras genom lottning. Enligt de sakkunnigas förslag skall sålunda även dylik tvist prövas vid syneförrättning. Vid genomförande av de regler om fördelning av stängselskyldighet, som upptagits i de sakkunnigas förslag, skulle förenämnda bestämmelse väsentligen förlora sin betydelse, vartill kommer, att lottning för vår tids uppfattning torde framstå såsom ett föråldrat medel för slitande av rättstvister.

Från regeln, att alla tvister om stängselskyldighet skola prövas vid sådan syneförrättning, som förut sagts, hava de sakkunniga dock ansett undantag böra stadgas för det fall, att tvist råder, huruvida underhåll av hägnad, som någon ostridigt är skyldig att hålla, försumrats. Då dylik tvist i allmänhet kräver ett mycket snabbt avgörande, kan här avsedd syneförrättning ej anses lämpad för densamma. För prövning av sådan tvist hava de sakkunniga därför föreslagit ett särskilt syneförfarande, anordnat i överensstämmelse med det förfarande, som stadgats i 39 § i lagen om enskilda vägar för det fall, att väglothsavare försummar att den tid mark är bar underhålla sin vägloth i laggillt skick. Till denna fråga återkomma de sakkunniga i det följande.

Vid utformningen av reglerna rörande omförmälda syneförrättning för prövning av tvister angående stängselskyldighet hava de sakkunniga, såsom redan antytts, i huvudsak följt bestämmelserna i lagen om enskilda vägar. De avvikelser, som föreligga mellan de sakkunnigas förslag i denna del och nyssnämnda bestämmelser, avse i allmänhet formella frågor av mindre vikt, för vilka närmare redogörelse kommer att lämnas vid de särskilda paragraferna i förslaget. I tre fall hänföra sig emellertid skiljaktigheterna till spörsmål av principiell betydelse, vilka i detta sammanhang böra beröras. Dessa spörsmål avse, huruvida viss behörighet bör stadgas för den, som må utses till förrättningsman enligt förevarande lagstiftning, efter vilka grunder ersättning bör utgå till denne samt huru verkställighet av utlåtande, som meddelas vid förrättning enligt sagda lagstiftning, bör äga rum.

Med avseende å den förstnämnda frågan hava de sakkunniga ej funnit nödigt eller lämpligt att i förslaget upptaga något stadgande, enligt vilket förrättningsman, som här avses, skall äga viss kompetens eller eljest besitta särskilda kvalifikationer. Enligt de sakkunnigas uppfattning torde önskemålet att få dylika förrättningar utförda av därtill lämpliga personer för

c) Förrättningsmannens kompetens.

lägsta möjliga kostnad bäst vinnas genom medgivande av befogenhet för länsstyrelserna att i varje särskilt fall till förrättningsman förordna den i orten boende person, åt vilken uppdraget finnes kunna anförtros. Härigenom beredes länsstyrelserna möjlighet att vid meddelande av dylikt förordnande i vidsträcktaste mån taga hänsyn såväl till tvistens beskaffenhet som till av sakägarna framställda önskemål angående vem som bör förordnas. Någon svårighet för länsstyrelserna att finna för uppdraget lämpade personer torde näppeligen komma att möta. För att kunna tillfredsställande handlägga förrättning, varom nu är fråga, torde i regel vara tillfyllest att, jämte ett gott allmänt omdöme, äga förmåga att sätta sig in i hithörande lagbestämmelser samt att fullständigt och riktigt avfatta protokoll och de övriga handlingar, som av förrättningsmannen skola upprättas, ävensom någon vana att leda offentliga förrättningar. Erforderliga kvalifikationer i dessa hänseenden torde i allmänhet tillkomma vederbörande lands- och stadsfiskaler. Förutom dessa torde emellertid jämväl vissa av hushållningssällskapens tjänstemän, mera erfarna nämndemän samt andra personer, vilka genom kommunal eller annan offentlig verksamhet förvärvat sig förtrogenhet och vana att praktiskt tillämpa författningsbestämmelser, ofta äga erforderliga förutsättningar att tillfredsställande leda ifrågavarande förrättningar.

I lagen om enskilda vägar angivas lantmätare såsom i allmänhet särskilt lämpade att handlägga förrättningar enligt sagda lag. Någon motsvarande bestämmelse har ej upptagits i förslaget, oaktat nämnda tjänstemän på grund av sin utbildning och allmänna verksamhet i regel torde vara väl skickade jämväl att bedöma frågor om stängselskyldighet. Grunden härtill är, att ett anlitage av lantmätare för ifrågavarande uppdrag skulle i många fall medföra, att synekostnaderna komme att uppgå till belopp, som måste anses för höga i förhållande till här avsedda tvisters ekonomiska innebörd. Därest emellertid lantmätare är villig att åtaga sig dylikt uppdrag mot den ersättning, som enligt förslaget skall utgå till förrättningsman, bör tydligen från principiell synpunkt hinder ej anses möta mot hans förordnande därtill.

d) Efter vilka grunder bör ersättning utgå till förrättningsman?

Beträffande frågan om de grunder, varefter ersättning bör utgå till förrättningsman, synes denne lämpligen böra äga uppbära viss resekostnads- och traktamentsersättning enligt gällande resereglemente samt därjämte åtnjuta en billig gottgörelse för upprättande av protokoll och övriga handlingar i ärendet samt för ombesörjande av erforderliga utskrifter därav. Då det synes önskvärt, att normerna för beräkningen av sistnämnda gottgörelse ej fixeras i lag utan möjlighet hålles öppen att jämka dessa med hänsyn till omfattningen av det arbete, som i nyssangivna hänseenden kommer att åvila förrättningsmannen, torde det böra ankomma å Kungl. Maj:t att bestämma sagda normer. Vad angår storleken av den resekostnads- och traktamentsersättning, som bör tillkomma förrättningsman, torde lämpligen böra föreskrivas, att denne i fråga om rätt till dylik ersättning skall vara likställd med landsfiskal. Jämlikt gällande allmänna resereglemente åtnjuter

landsfiskal för tjänsteförrättning, förutom resekostnadsersättning, motsvarande vid resa å järnväg avgift för plats i andra klassens vagn, traktamentsersättning med 8 kronor för dag och 4 kronor för natt eller med 12 kronor för dygn. Tydligt är, att, därest förrättningsmannen i förevarande avseende tillkommande ersättning bestämmes att utgå enligt nu angiven grund, denna ersättning kommer att hållas inom gränser, som måste anses fullt skäliga i förhållande till den ekonomiska betydelse, här avsedda tvister i allmänhet äga.

Vad slutligen angår frågan om verkställighet av utlåtande, som meddelats vid här avsedd förrättning, torde, i anslutning till bestämmelsen i 25 § i lagen om enskilda vägar, såsom allmän regel böra gälla, att, där förrättningen ej klandras i vederbörlig ordning, utlåtandet skall gå i verkställighet såsom laga kraft ägande dom. Denna regel bör dock, jämväl i överensstämmelse med vad i motsvarande hänseende gäller enligt nyssnämnda lag, ej äga tillämpning i fråga om utlåtandet, såvitt däri stadgas skyldighet för sakägare att underhålla honom åliggande hägnad i fredgillt skick. Om sakägare försummar sådan skyldighet och ej efter tillsägelse skyndsamt avhjälper bristen, torde det särskilda syneförfarande, som enligt de sakkunnigas förslag i allmänhet må anlitas vid försummat underhåll av hägnad, böra komma till användning.

Den ordning för prövning av tvist om stängselskyldighet, som av de sakkunniga föreslagits, medför olägenhet därutinnan, att den öppnar möjlighet för sakägare att genom fullföljd av talan till den högsta instansen under avsevärd tid fördröja ett slutligt avgörande av tvisten. Denna olägenhet är av särskild betydelse, då fråga är om uppförande av ny hägnad. Ett uppskov under längre tid med anordnande av stängsel mellan angränsande fastigheter kan i vissa fall för vederbörande ägare medföra avsevärd skada. Denna synpunkt har ock beaktats i gällande stängselförordning, i vars 17 § upptagits vissa bestämmelser om skyldighet för part att, under det tvist pågår om uppskattning av hägnad eller om nedsättning i hägnadsskyldighet enligt § 5 i förordningen, oberoende härav hålla viss sträcka eller viss del av hägnaden med rätt att sedermera erhålla ersättning, där han finnes hava stängt mera än honom rätteligen ålegat. Med hänsyn till innehållet av de i förslaget upptagna reglerna om stängselskyldighet kan tillämpligt av en liknande anordning vid tvist om hållande av stängsel enligt nämnda regler ej lämpligen ifrågakomma. Då det emellertid av förut angiven orsak måste anses synnerligen önskvärt, att, då tvist angår skyldighet att uppföra ny hägnad, möjlighet finnes för sakägare att före tvistens slutliga avgörande framtinga hägnadens upprättande, hava de sakkunniga funnit sig böra föreslå, att vid förrättning meddelat utlåtande i dylik tvist skall under visst villkor kunna verkställas, ändå att klander mot förrättningen anföres. Såsom dylikt villkor har, i anslutning till de i utskottets lagförslag stadgade grunder för verkställighet av ej laga kraft ägande dom i vissa mål, i för-

e) Verkställighet av vid förrättning meddelat utlåtande m. m.

slaget stadgats, att sakägare, som söker verkställighet i här avsett fall, skall hos utmätningsmannen i orten ställa av denne godkänd pant eller borgen för det skadestånd, vartill den, mot vilken verkställigheten sökes, kan finnas berättigad, om utlåtandet sedermera ändras av domstol. Härigenom torde den senares intresse bliva behörigen tillgodosett.

Tydligt är, att utlåtandet jämväl i nu angivet fall bör verkställas såsom laga kraft ägande dom, allenast såvitt angår annan fråga än underhåll av hägnad. Underlåter sakägare, mot vilken verkställighet ägt rum, att behörigen underhålla därvid uppförd hägnad, är sålunda förenämnda särskilda syneförfarande att tillämpa.

Därest sakägare medgives rätt att under förut angivet villkor söka verkställighet av förrättningsutlåtande i ärende om skyldighet att uppföra hägnad, ändå att talan mot förrättningen föres, torde härav följa, att en motsvarande regel bör gälla i fråga om verkställighet av domstols ej laga kraft ägande utslag i mål om sådan skyldighet ävensom att domstol, varest talan föres mot förrättning eller lägre domstols utslag i dylikt mål, äger, när skäl därtill äro, att före målets slutliga prövning förordna, att verkställighet ej må äga rum. Bestämmelser i sådant syfte hava därför upptagits i förslaget.

Speciell motivering.

1 KAP.

1 §.

Första stycket av denna paragraf upptager den grundläggande bestämmelsen om hemdjursägares vårdnadsplikt. Beträffande detta stycke, som överensstämmer med § 1 första stycket i gällande stängselförordning, hänvisas till den allmänna motiveringen.

Enligt förevarande paragraf åvilar vårdnadsplikten allenast ägare av hemdjur. Då emellertid enligt 12 kap. 2 § handelsbalken den, som emottagit »inlagsfä», är skyldig vårda det som sitt eget, är även denne underkastad vårdnadsplikt, som i denna paragraf avses. Den i 24 kap. 9 § strafflagen upptagna bestämmelsen om ansvar för försummelse med avseende å vårdnadspliktens fullgörande har ock avfattats med hänsyn härtill.

Såväl enligt stängselförordningen som enligt förslaget avser hemdjursägares vårdnadsplikt att bereda skydd för annans *ägor* mot skada av hemdjur. Plikten gäller sålunda ej till förmån för annan egendom än »ägor». I överensstämmelse härmed har i Kungl. Maj:ts dom den 21 april 1879 (N. J. A. 1879 sid. 172) uttalats, att ägare av hemdjur ej är underkastad ifrågavarande vårdnadsplikt med avseende å järnväg. Ägare av järnväg har alltså att själv vidtaga de åtgärder för avhållande av kreatur från järnvägens område, som med hänsyn till trafikens säkerhet äro påkallade. Där emot är järnvägsägare i allmänhet ej pliktig att föranstalta om dylika åtgärder i närboende kreatursägares intresse. Sådan skyldighet åligger järnvägsägare, allenast därest han enligt för järnvägen meddelad koncession eller annat i behörig ordning meddelat beslut är pliktig hålla järnvägen inhägnad eller särskilt åtagit sig att göra detta. I annat fall står det ägaren fritt att underlåta att hålla stängsel. Har järnväg i dylikt fall lämnats oinhägnad och har kreatur, som inkommit å järnvägen, tillskyndats skada genom järnvägsdriften, har järnvägens ägare tidigare varit ersättningskyldig för skadan, allenast om järnvägens förvaltning eller betjäning varit vållande till denna. Enligt lagen den 18 maj 1928 (nr 131) om ändrad lydelse av 6 och 11 §§ i lagen den 12 mars 1886 (nr 7) angående ansvarighet för skada i följd av järnvägsdrift, vilken lag trätt i kraft den 1 juli innevarande år, är emellertid järnvägsägare numera i allmänhet pliktig ersätta

dylik skada, så vitt angår större hemdjur (hästar och nötkreatur), även i det fall, att något vållande till skadan ej ligger järnvägspersonalen till last. I fråga om mindre hemdjur gäller däremot fortfarande den äldre regeln. I anslutning till den uppfattning, som ligger till grund för nyssnämnda lag, hava de sakkunniga ej ansett sig böra ifrågasätta någon utsträckning av hemdjursägares vårdnadsplikt till förmån för järnväg. Ej heller eljest har någon ändring i fråga om vårdnadspliktens innehåll funnits påkallad.

Försummar ägare av hemdjur eller den, som i förevarande avseende svarar lika med ägare, honom enligt förevarande paragraf åliggande vårdnads-skyldighet och vållas därigenom, att djuren olovligen inkomma å annans ägor, är han enligt 24 kap. 9 § strafflagen underkastad bötesansvar samt därjämte enligt 6 kap. samma lag pliktig gälda skadestånd. En erinran härom har intagits i andra stycket av förevarande paragraf.

2 §.

Stängselförordningen innehåller ej några bestämmelser angående rätt för delägare i mark, som ligger i tegskifte eller samfällighet, att där hålla kreatur å bete utan upptager allenast i § 1 andra stycket en hänvisning till vad i detta avseende är särskilt stadgat. De bestämmelser, som i nämnda stycke åsyftas, återfinnas i byggningsbalken i 1734 års lag, huvudsakligen i 5 samt 9—12 kap., ävensom i lagen den 13 juni 1921 (nr 299) om förvaltning av bysamfälligheter och därmed jämförliga samfällda ägor och rättigheter. Då någon ändring i dessa bestämmelser ej i förevarande sammanhang ansetts påkallad, hava de sakkunniga i denna paragraf bibehållit förenämnda hänvisning.

2 KAP.

3 och 4 §§.

Bestämmelserna i dessa paragrafer angiva de allmänna förutsättningar, varunder stängselskyldighet äger rum, samt huru skyldigheten skall fördelas mellan vederbörande fastigheter. Beträffande de skäl, som ligga till grund för dessa bestämmelser, hänvisas till den allmänna motiveringen.

Med avseende å det i 3 § uppställda villkoret för stängselskyldighet, att hållande av stängsel skall medföra nytta för en var av fastigheterna med hänsyn till dess ägors användande såsom betesmark för lösgående hemdjur, må framhållas, att detta villkor självfallet ej kan anses uppfyllt allenast därigenom, att den, som äger rätt att nyttja fastighetens mark till bete på grund av bestämmelserna i förevarande lagstiftning om upplåtande av viss ohägnad mark till gemensamt mulbete, beredes gagn genom hägnaden. Nyttan av hägnaden skall tydligen komma antingen fastighetens ägare eller någon, som på grund av upplåtelse från ägaren har betesrätt å fastigheten, till godo.

5 §.

Såsom i den allmänna motiveringen framhållits, torde av den i § 12 i stängselförordningen upptagna bestämmelsen om stängsels placering i det fall, då ägor åtskiljas genom allmän farväg, följa, att stängselskyldighet enligt förordningen principiellt äger rum även mellan fastigheter, som äro skilda genom väg. En särskild förutsättning för stängselskyldigheten i detta fall är självfallet, att fastigheterna eller någon av dem är berättigad att hålla grind över vägen, där sådan tarvas. Då under nu angiven förutsättning stängselskyldighet mellan fastigheter i detta fall synes böra äga rum i enahanda omfattning som mellan fastigheter, vilkas ägor stöta intill varandra, samt en uttrycklig bestämmelse härom i tydlighetens intresse torde vara påkallad, hava de sakkunniga i förevarande paragraf upptagit ett stadgande i detta syfte.

Det må i detta sammanhang erinras, att enligt 31 § i lagen den 23 oktober 1891 angående väghållningsbesvärets utgörande på landet grind ej må uppsättas å allmän väg annat än i undantagsfall, när synnerliga skäl därtill äro, samt att å sådan väg befintlig grind skall borttagas, där ej länsstyrelse på grund av särskilda, i nämnda paragraf angivna förhållanden medgiver, att grinden tillsvidare eller under viss tid bibehålles. Den i förevarande paragraf upptagna bestämmelsen kommer därför ej att äga större betydelse för de fall, då fastigheter åtskiljas genom allmän väg. Däremot torde erforderliga förutsättningar för dess tillämpning i allmänhet vara för handen, då fastigheter äro skilda genom vägar, som utlagts vid laga skiften eller andra jorddelningsförrättningar, eller andra enskilda vägar.

6 §.

Bestämmelsen i denna paragraf överensstämmer med stadgandet i § 11 första punkten i stängselförordningen.

7 §.

För fullgörande av stängselskyldighet, som åvilar viss fastighet, svarar enligt 1857 års förordning fastighetens ägare. Detta torde principiellt gälla, även om fastigheten av ägaren upplåtits åt annan till brukande. Enligt 2 kap. 10 § i lagen om nyttjanderätt till fast egendom är arrendator visserligen pliktig att vårda oeh underhålla byggnader å den arrenderade fastigheten samt dennas övriga tillhörigheter, varunder även fastighetens hägnader äro att hänföra, men åligger sagda skyldighet arrendatorn allenast i förhållande till fastighetens ägare. Gentemot granne torde arrendator lika litet som annan brukare av fastighet kunna anses pliktig att fullgöra dylik underhållsskyldighet. I varje fall lärer grannen enligt § 22 i sagda förordning vara oförhindrad att, om berörda underhållsskyldighet försummas, vända sig mot fastighetens ägare för erhållande av rättelse.

Beträffande kronans jordbruksdomäner må erinras, att enligt mom. 18 i kungl. kungörelsen den 4 juni 1908 angående förändrade grunder för för-

valtningen av kronans jordbruksdomäner arrendator av sådan fastighet skall tillförbindas att uppföra och underhålla all den stängsel, som efter lag bör finnas i den arrenderade fastighetens gräns mot annan egendom. En liknande bestämmelse finnes upptagen i 22 § i ecklesiastik arrendeförordning den 21 november 1925 (nr 452).

Då stängselskyldighet enligt de sakkunnigas förslag städse åvilar viss fastighet, läser dess utgörande, i likhet med vad nu gäller, principiellt böra åligga vederbörande fastighets ägare. Denna grundsats torde dock ej böra äga tillämpning beträffande fastighet, som tillhör kronan eller allmän inrättning, enär ägaren till dylik fastighet i regel ej är i tillfälle att själv fullgöra skyldigheten. I överensstämmelse med stadgandet i 8 § i lagen om enskilda vägar, enligt vilket stadgande utgörande av vägbyggnadsskyldighet för sådan fastighet, som nyss sagts, åvilar innehavaren, torde även ansvaret för stängselskyldighetens fullgörande beträffande dylik fastighet böra läggas å innehavaren. Vidare torde även beträffande annan fastighet än sådan, som tillhör kronan eller allmän inrättning, förenämnda grundsats böra underkastas den inskränkning, att, där fastighet upplåtits åt landbo eller arrendator, denne skall vara pliktig att underhålla hägnad, som åligger fastigheten. Skyldighet i berörda avseende åvilar landbo resp. arrendator redan enligt gällande rätt i förhållande till fastighetens ägare, och torde även granne vid utkrävande av sådan skyldighet ofta vända sig mot den förre. Tydligt är, att, då den nyttjanderätt, som tillkommer landbo eller arrendator, innefattar befogenhet att nyttja den upplåtna fastigheten till bete, samt denne, om underhållet av fastighetens hägnader försummas, är underkastad full vårdnadsplikt beträffande de hemdjur, som av honom utsläppas å fastigheten, han har ett väsentligt intresse av att berörda underhåll behörigen fullgöres. Därest landbo och arrendator åläggas här avsedd underhållsskyldighet, innebär detta alltså i verkligheten lagfästandet av ett förhållande, som redan nu äger rum.

Kommer fastighet i ny ägares eller innehavares hand, torde, i anslutning till vad i motsvarande avseende stadgas i 8 § i enskilda väglagen i fråga om skyldighet att bygga eller underhålla väg, denne ej böra vara pliktig svara för bidrag till hållande av hägnad, som förfallit till betalning, innan han blev ägare eller innehavare, men däremot vara skyldig, därest företrädaren försummat att verkställa arbete, som i nyssnämnda avseende ålegat honom, att fullgöra vad sålunda blivit eftersatt.

I förevarande paragraf har ansvaret för stängselskyldighetens fullgörande bestämts i överensstämmelse med vad nu anförts.

Enligt 15 § i ecklesiastik boställsordning åligger det pastorat att efter synerätts bestämmande uppföra och underhålla erforderligt stängsel kring prästgård, där ej hägnad skall hållas av granne. Ansvarigheten för den stängselskyldighet, som enligt nu gällande bestämmelser åvilar prästgård, åligger sålunda vederbörande pastorat. Då emellertid prästgård ej torde vara att anse såsom jordbruksfastighet och de i förslaget införda bestämmelserna om stängselskyldighet sålunda ej bliva därå tillämpliga, har något

undantag från de i förevarande paragraf upptagna stadgandena beträffande prästgård ej ansetts påkallat.

8 §.

Första stycket i denna paragraf överensstämmer med vad i 11 § andra punkten stängselförordningen är stadgat med avseende å det fall, att hägnadsskyldighet skall utgöras för ägor, som ligga i tegskifte eller samfällighet, i rågång mot andra ägor.

Andra stycket, enligt vilket särskilda delägare i tegskiftad eller samfälld jord under viss förutsättning äga att för sådan jord påyrka hägnad i rågång mot annan jord, oaktat yrkande härom blivit vid i laga ordning verkställd omröstning mellan delägarna avslaget, överensstämmer med § 20 tredje stycket stängselförordningen. Beträffande sättet för verkställande av omröstning, som nu sagts, hänvisas till motiven för 52 §.

9 §.

Förevarande paragraf anger varest stängsel, som fordras enligt den föreslagna lagen, skall sättas.

Beträffande denna fråga hava vissa myndigheter, däribland domänstyrelsen, uttalat, att stängsel jämväl i andra fall än nu enligt § 12 i stängselförordningen vore medgivet borde, när förhållandena därtill gäve anledning, få sättas annorstädes än i ägoskillnaden. Till stöd härför har huvudsakligen anförts, att en dylik ändring av nu gällande bestämmelser i ämnet vore en konsekvens av den av 1914 års riksdag hävdade uppfattning, att stängsel utslutande borde avse beredande av skydd för visst område mot betande kreatur.

Yttranden.

En myndighet har i förevarande avseende anført, att det vid uppsättande av hägnad borde vara medgivet att göra *ringare* avvikelser från ägoskillnaden, därest denna ginge i bäck eller väg eller därest kostnaden för stängslet genom en dylik avvikelse avsevärt minskades eller denna eljest för särskilt ändamål kunde anses lämplig.

I anslutning till den ståndpunkt, som i förslaget hävdats beträffande stängselskyldighetens allmänna förutsättningar, hava de sakkunniga ansett, att nu gällande grundsats, att stängsel skall sättas i ägoskillnaden, bör upptagas i den nya lagstiftningen. De sakkunniga hava funnit bibehållandet av denna grundsats desto mera motiverat, som viktiga praktiska hänsyn tala därför. Det torde nämligen vara tydligt, att, därest ägare av fastighet generellt vore pliktig att uppföra och underhålla hägnad inom området för grannes fastighet, en dylik förpliktelse i många fall skulle medföra svårighet att rättvist fördela hägnadsbördan mellan fastigheterna ävensom att skyldighetens fullgörande lätt skulle föranleda missämja och tvister mellan grannarna. Jämväl med hänsyn till vikten av att köpare av fastighet utan svårighet kan vinna kännedom om fastigheten åvilande stängselskyldighet —

De sakkunniga.

en dylik kännedom kan självfallet lättare förvärfvas, om denna skyldighet principiellt är begränsad till hållande av hägnad i fastighetens gränser än om skyldigheten omfattar även hägnader utom fastighetens område — är bibehållande av ifrågavarande grundsats önskvärt. Det må även erinras, att denna grundsats genomförts i flere främmande länders ägofredslagstiftningar.

Regeln, att stängsel skall sättas i ägoskillnaden, vilken regel upptagits i första stycket av förevarande paragraf, lider dock enligt förslaget, liksom enligt stängselförordningen, av vissa undantag. Beträffande dessa undantag, varom bestämmelser införts i andra och tredje styckena av paragrafen, företer emellertid förslaget vissa mindre skiljaktigheter från stängselförordningen.

Den i andra stycket upptagna undantagsbestämmelsen, som reglerar frågan, var stängsel skall sättas, då ägoskillnad går i vatten eller då de ägor, mellan vilka stängsel skall uppföras, skiljas genom väg, avviker sålunda från motsvarande stadgande i § 12 i stängselförordningen därutinnan, att bestämmelsen i förslaget givits en avfattning, enligt vilken densamma uttryckligen äger tillämpning, förutom i de i § 12 angivna fall, även då ägoskillnad framgår i dike samt då de ägor, mellan vilka stängsel skall upprättas, skiljas genom annan väg än allmän farväg. Den förra jämkningen, som ej torde innebära någon saklig ändring, har föranletts därav, att det är mycket vanligt, att, då mötande ägor utgöras av odlad mark, ägoskillnaden framgår i dike, samt att det därför ansetts lämpligt, att detta fall uttryckligen omnämnas i förevarande paragraf. Den senare jämkningen är en följd av stadgandet i 5 § i förslaget.

Undantagsbestämmelsen i tredje stycket motsvarar den i § 12 sista punkten av stängselförordningen upptagna föreskriften angående stängsels placering i det fall, då ägoskillnaden går över berg eller annorstädes, »där hägnad ej uppföras kan». För att tydligare utmärka innebörden av denna föreskrift hava i förslaget efter det citerade uttrycket tillagts orden »utan synnerlig svårighet eller oskäligen kostnad». Någon saklig ändring i berörda föreskrift torde härigenom näppeligen hava skett.

I fjärde stycket av paragrafen har införts en bestämmelse om skyldighet för hägnadskyldiga att, då hägnad uppföres annorstädes än i ägoskillnad och skada därigenom vållas å den fastighet, varest hägnaden sättes, gälla ersättning för skadan. Denna bestämmelse motsvarar de stadganden om skadeståndsskyldighet, som upptagits i § 12 av stängselförordningen, men skiljer sig från dessa därutinnan, att enligt förslaget berörda ersättnings-skyldighet åligger de hägnadsskyldiga gemensamt, under det enligt förordningen sådan skyldighet åvilar blott den, vars hägnad uppföres inom området för grannens fastighet. Förslagets ståndpunkt i detta avseende har betingats därav, att ersättning, som här avses, i vissa fall bör, åtminstone delvis, tillkomma innehavare av nyttjanderätt till den fastighet, varå stängslet sättes. Utan särskild föreskrift torde vara tydligt, att de hägnadsskyldiga hava att utgöra ifrågavarande ersättning enligt enahanda grund, varefter de skola

taga del i stängselhållet. Då sagda ersättning torde böra bestämmas i penningar att utgå på en gång, har en föreskrift härom införts i andra punkten av detta stycke.

De i förevarande paragraf upptagna bestämmelserna innefatta ej hinder för vederbörande grannar att träffa avtal därom, att stängsel skall jämväl i andra fall än i paragrafen angives sättas annorstädes än i ägoskillnaden. Sådant avtal gäller dock i regel endast mellan dem, som ingått detsamma. Under vissa förutsättningar kan emellertid sådant avtal enligt förslaget erhålla giltighet även mot ny ägare till fastighet, som avtalet angår. Reglerna härom upptagas i 35 §, och skall vid denna paragraf närmare redogörelse lämnas för dessa regler.

10 §.

Beträffande bestämmelserna i första till och med fjärde styckena, vilka bestämmelser reglera frågan om laggillt stängsels beskaffenhet, åberopas den allmänna motiveringen.

I femte stycket har införts en hänvisning till det i 68 § av allmänna väg-lagen upptagna stadgandet om förbud att utan länsstyrelsens tillstånd i närheten av allmän väg använda stängsel, som förorsakar snösamling å vägen. Då detta stadgande innebär en inskränkning i förslagets bestämmelser om laggillt stängsels beskaffenhet, har en erinran därom ansetts böra göras i denna paragraf.

11 §.

Det här upptagna stadgandet om fördelning av hägnad mellan vederbörande fastigheter överensstämmer med vad som nu gäller i detta avseende.

Förslaget upptager ej, lika litet som gällande stängselförordning, några bestämmelser, huru arbetet med uppförande eller underhåll av hägnad, som tilldelas tegskiftad eller samfälld jord, skall av delägarna i sådan jord utföras. Av sakens natur torde följa, att arbetet skall, där ej mellan delägarna annorlunda överenskommes, verkställas för delägarnas gemensamma räkning, därvid varje delägare har att bidra till kostnaden enligt den i 8 § angivna grund. I övrigt ankommer det å delägarna att själva besluta om sättet för arbetets utförande. Beträffande ordningen för utövande av denna beslutanderätt hava delägarna att iakttaga föreskrifterna i gällande byordning eller, om sådan ej finnes, bestämmelserna i lagen den 13 juni 1921 om förvaltning av bysamfälligheter och därmed jämförliga samfällda ägor och rättigheter. Med hänsyn härtill har särskild föreskrift i detta ämne i förevarande lagstiftning ej ansetts påkallad.

12 §.

Stadgandet i förevarande paragraf, som motsvarar § 13 i stängselförordningen, avviker från denna därutinnan, att enligt ordalagen i sistnämnda

paragraf vid fördelning av hägnad hänsyn till markens beskaffenhet i hägnadslinjen skall tagas allenast i den mån denna beskaffenhet medför större svårighet för hägnadens upprättande, under det enligt förslaget vid fördelningen jämväl skall beaktas, huruvida sagda beskaffenhet föranleder ökad kostnad för hägnadens underhåll. Enligt förslaget skall sålunda vid fördelning av hägnad, i den mån markbeskaffenheten därtill giver anledning, för varje sträcka kostnaden för hägnadens uppförande och kostnaden för dess underhåll var för sig uppskattas och summan av dessa kostnader läggas till grund för fördelningen. En dylik regel är tydligen påkallad av det förhållandet, att storleken av underhållskostnad beträffande hägnad i vissa fall är i avsevärd mån beroende på beskaffenheten av den mark, där hägnaden framgår.

13 §.

Första stycket första punkten överensstämmer, bortsett från en redaktionell jämkning, med § 15 första punkten i stängselförordningen. Bestämmelsen i andra punkten av första stycket, som är ny, reglerar det fall, att hägnad, som skall fördelas och vari led eller grind ingår, är av så ringa längd, att vid fördelningen ledet eller grinden finnes skäligen ej kunna åläggas hägnadsskyldig fastighet ensam, och föreskriver med avseende därå, att ledet eller grinden skall hållas av de fastigheter gemensamt, som stängsel-skyldigheten åligger. Det förutsättes härvid, att den övriga hägnaden fördelas mellan de hägnadsskyldiga fastigheterna på vanligt sätt, så att vardera står i ansvar för viss sträckning på marken. Utan särskild föreskrift lär vara tydligt, att de hägnadsskyldiga fastigheterna i här avsett fall skola taga del i kostnaden för hållandet av ledet eller grinden enligt den grund, varefter stängsel-skyldigheten i dess helhet skall mellan dem fördelas.

Stadgandet i andra stycket om skyldighet för fastighet, som äger rätt till enskild väg eller fädrift över annan fastighet, att ensam därför hålla led eller grind överensstämmer med § 15 andra punkten stängselförordningen. Då emellertid enligt 2 § i lagen om servitut hinder ej möter att vid upplåtande av sådan rätt till servitut, som nyss sagts, ägaren av den fastighet, varå servitutet lägges, förbinder sig att hålla led eller grind, som erfordras för rättens begagnande, har i förslaget först berörda skyldighet förklarats gälla allenast så framt ej annorlunda blivit avtalat.

I tredje stycket har införts en erinran om bestämmelsen i 31 § första stycket av lagen om väghållningsbesvärets utgörande på landet, enligt vilken bestämmelse grind å allmän väg i regel ej må uppsättas men att vederbörande länsstyrelse dock äger i undantagsfall, när synnerliga skäl därtill äro, tillåta uppsättande av grind å väg med allenast ringa samfärdsel.

14 §.

Beträffande förevarande paragraf, som innehåller den grundläggande regeln om ordningen för prövning av tvister om stängselskyldighet, hänvisas till den allmänna motiveringen.

15 §.

Föreskrifterna i denna paragraf, som reglera frågan om behörighet att påkalla förrättning för handläggning av tvist om stängselskyldighet samt att därvid föra talan, ansluta sig nära till de i 7 § upptagna bestämmelserna om ansvaret för stängselskyldighetens utgörande.

Såsom förut framhållits, åligger det enligt sistnämnda paragraf principiellt fastighets ägare att svara för denna åvilande stängselskyldighet. På grund härav och då rätten att för fastighet fordra stängsel enligt sakens natur bör vara förbehållen ägaren, har i första stycket av denna paragraf såsom allmän regel föreskrivits, att rätten att påkalla förrättning, som avses i förevarande lag, samt att därvid föra talan tillkommer för fastighet, som saken angår, dess ägare.

Enligt 7 § skall emellertid beträffande fastighet, som tillhör kronan eller allmän inrättning, innehavaren svara för stängselskyldighet, varjämte, där fastighet är upplåten åt landbo eller arrendator, denne är pliktig att underhålla hägnad, som åligger fastigheten. En följd av dessa bestämmelser torde vara, att innehavare av publik fastighet resp. landbo eller arrendator bör äga befogenhet att påkalla förrättning för bestämmande av den underhållsskyldighet, som med avseende å hägnad åvilar den fastighet, vilken av honom innehaves eller brukas, ävensom att vid förrättning, som enligt förevarande lagstiftning hålles för prövning av fråga angående fastigheten åliggande stängselskyldighet, föra talan i den mån honom enligt 7 § åvilande förpliktelse av förrättningen beröres. Däremot torde, såsom redan antytt, berörda bestämmelser ej böra medföra, att innehavare av publik fastighet tillerkännes befogenhet att påkalla förrättning, avseende uppförande av ny stängsel, utan synes denna befogenhet även i fråga om dylik fastighet böra tillkomma allenast ägaren eller den, som i ägarens ställe har att föra talan för fastigheten.

Därest fastighet, som förrättning angår, är upplåten under nyttjanderätt, torde nyttjanderättshavaren, ändå att han ej är pliktig att uppföra eller underhålla fastigheten åliggande hägnad, böra äga befogenhet att vid förrättningen föra talan i den mån denna berör hans rätt. En dylik befogenhet torde vara av betydelse särskilt för innehavare av betesrätt, då förrättning angår fråga om beskaffenheten av hägnad omkring den fastighet, varå betesrätten upplåtits.

16 §.

Beträffande bestämmelserna i första stycket, som reglerar länsstyrelsens befogenhet att förordna förrättningsman, åberopas den allmänna motiveringen.

Andra stycket, som angiver vad ansökan om förordnande av förrättningsman skall innehålla, överensstämmer med 14 § tredje stycket första punkten i lagen om enskilda vägar. I förslaget hava ej upptagits några bestämmelser, motsvarande dem, som införts i andra, tredje och fjärde punkterna av sistnämnda stycke och som avse att åt vederbörande sakägare, där dessa äro ense, trygga ett visst inflytande vid utseende av förrättningsman. Förslagets ståndpunkt härutinnan grundar sig därå, att, då tvist om stängselskyldighet i regel gäller blott två sakägare, vid dylik tvist enighet mellan sakägarna i berörda avseende i allmänhet ej torde kunna vinnas, vadan i förevarande fall en reglering enligt nyss berörda bestämmelser i lagen om enskilda vägar skulle bliva av ringa praktisk betydelse. Det torde för övrigt böra antagas, att länsstyrelse vid val av förrättningsman enligt nu ifrågavarande lagstiftning utan uttrycklig föreskrift kommer att taga vederbörlig hänsyn till de önskemål, som från sakägarnas sida i detta avseende framställas.

I likhet med vad som gäller i fråga om akt rörande förrättning enligt lagen om enskilda vägar torde även akt angående förrättning enligt förevarande lagstiftning böra efter förrättningens avslutande redovisas till lämplig myndighet och hos denna förvaras för att vid behov kunna tjäna till upplysning om vederbörande fastigheters stängselförhållanden. En dylik anordning är vid genomförande av de sakkunnigas förslag särskilt påkallad med hänsyn till det sätt, varpå stängselskyldigheten däri bestämts, i följd varav den, som vill vinna kännedom om viss fastighets stängselskyldighet, i främsta rummet blir hänvisad till vederbörande förrättningsakter rörande fastigheten och angränsande fastigheter eller till de överenskommelser, som härutinnan träffats mellan dessa fastigheters ägare. I jämförelse med nu gällande stängselförordning kommer den föreslagna nya lagen att lämna relativt ringa ledning för kännedomen, huru stängselskyldigheten i det särskilda fallet reglerats. På grund härav och då redovisningen av ifrågavarande akter synes böra ske till enahanda myndigheter, som hava att emottaga akter angående förrättningar enligt enskilda väglagen, samt sagda redovisning jämväl i övrigt torde böra verkställas samt kontroll därå utövas på sätt i nyssnämnda lag angives, hava de sakkunniga i förslaget upptagit föreskrifter i dessa avseenden, överensstämmande med motsvarande bestämmelser i berörda lag. En av dessa föreskrifter, avseende skyldighet för länsstyrelse att, då förrättningsman förordnats, lämna underrättelse härom till länets lantmäterikontor eller, där förrättningsakten skall redovisas till vederbörande byggnadsnämnd, till denna nämnd, har införts i tredje stycket av förevarande paragraf.

17 §.

Denna paragraf, som upptager bestämmelser om medverkan av gode män vid förrättning enligt förevarande lagstiftning, motsvarar 15 § i enskilda väglagen.

18 §.

Förevarande paragraf innehåller stadganden dels om den ersättning, som skall utgå till förrättningsman och gode män för förrättning, varom nu är fråga, dels om skyldighet för sökande till sådan förrättning att erlagga dylik ersättning samt annan kostnad för förrättningen, dels ock om fördelning av sådan ersättning och kostnad mellan dem, som vid förrättningen bindas till stängselskyldighet. Beträffande de i paragrafen upptagna stadgandena om ersättning till förrättningsman hänvisas till den allmänna motiveringen. I övrigt överensstämmer de här föreslagna bestämmelserna i allt väsentligt med föreskrifterna i 16 § i enskilda väglagen.

19 §.

Enligt denna paragraf skall vid här avsedd förrättning, där ej annat för-
anledes av bestämmelserna i 20 §, i tillämpliga delar lända till efterrättelse
vad i gällande lägstiftning om delning av jord på landet är stadgat i vissa
formella hänseenden, såsom om kallelse till samt kungörelse och underrät-
telse om laga skifte m. m. En liknande föreskrift finnes införd i 17 §
första stycket i enskilda väglagen.

20 §.

Denna paragraf, som under vissa förutsättningar medgiver företagande
av förrättning utan hinder därav att kungörelse och kallelse ej verkställts
i den ordning, som i föregående paragraf avses, motsvarar 19 § i enskilda
väglagen.

21 §.

Bestämmelserna i denna paragraf, som angiva, huru protokoll skall föras
vid här avsedd förrättning, hava avfattats i nära anslutning till de i 10
kap. 25 och 66 §§ vattenlagen meddelade föreskrifter om förande av proto-
koll vid syneförrättningar enligt sagda kapitel. Sistnämnda föreskrifter
hava ansetts mera lämpade att vinna tillämpning med avseende å förrätt-
ningar enligt nu ifrågavarande lagstiftning än de i 3 kap. 6 § av 1926 års
jorddelningslag upptagna stadganden om protokoll, vilka stadganden enligt
17 § i lagen om enskilda vägar skola i tillämpliga delar lända till efterrät-
telse i fråga om förrättning enligt sistnämnda lag.

22 §.

Denna paragraf innehåller en uppräknig av de frågor, som skola upp-
tagas och prövas vid förrättning i den mån tvistens beskaffenhet därtill
föranleder. En dylik uppräknig är av betydelse såsom innefattande viss
vägledning för förrättningsmannen och ägnad att medföra större säkerhet
för att den vid förrättningen föreliggande tvistefrågan utredes och prövas i
hela dess vidd. Liknande bestämmelser hava upptagits i 20 § i enskilda
väglagen samt i 10 kap. 17 och 62 §§ i vattenlagen.

23 och 24 §§.

Dessa paragrafer, som upptaga bestämmelser om träffande av förening och meddelande av utlåtande vid förrättning ävensom om förrättnings avslutande, motsvara 21 och 22 §§ i enskilda väglagen. De skiljaktigheter, som föreligga beträffande ifrågavarande paragrafer mellan sagda lag och den föreslagna lagen, äro huvudsakligen betingade av den olika beskaffenheten av de frågor, som enligt dessa lagar skola handläggas vid förrättning.

Förening, som träffas vid förrättning, bör, om densamma skall äga giltighet mot ny ägare, överensstämman med de i förslaget upptagna reglerna om stängselskyldighet. Vilja sakägarna föreningsvis ordna sina stängselförhållanden på annat sätt än i berörda regler avses med giltighet mot ny ägare, äro bestämmelserna i 35 § att tillämpa. Det bör ankomma å förrättningsmannen och närvarande gode män att pröva, huruvida vid förrättning ingången förening överensstämmer med nämnda regler. En föreskrift i nu angivet syfte har upptagits i 23 § första stycket.

25 §.

Enligt 23 § i enskilda väglagen skall avskrift av förrättningsprotokoll samt övriga vid förrättning upprättade handlingar efter förrättnings avslutande överlämnas till någon i orten boende pålitlig person, som av sakägarna eller, om dessa ej äro ense, av förrättningsmannen med gode männen, där han av sådana biträdes, utses att mottaga samma handlingar. Då förrättning enligt den nu föreslagna lagen angår blott två fastigheter samt sakägarna vid förrättningen i regel komma att utgöras av dessas ägare, hava de sakkunniga funnit berörda i väglagen upptagna bestämmelse mindre väl lämpad för här avsedd förrättning utan i stället ansett sig böra föreslå, att avskrift av förrättningshandlingarna skall överlämnas till varje ägare av fastighet, som förrättningen angår, eller, om sådan fastighet äges av flere, till den bland dessa, som av förrättningsmannen utses att emottaga handlingarna. Då dylika handlingar i regel torde bliva av ringa omfattning, läser en dylik bestämmelse ej medföra större tunga för förrättningsmannen. Den tid, varinom berörda avskrifter skola överlämnas till vederbörande, har lämpligen ansetts böra bestämmas till femton dagar efter förrättnings avslutande. Hos dem, till vilka avskrifterna överlämnats, böra dessa, i likhet med vad enligt enskilda väglagen gäller i motsvarande avseende, vara tillgängliga för envar, som åstundar att granska eller avskrika dem.

Föreskrifter i nu angivna avseenden hava upptagits i första stycket av förevarande paragraf.

Andra stycket i paragrafen, enligt vilket förrättningsmannen är pliktig att inom tid, som i första stycket sägs, om dagen för förrättnings avslutande underrätta länets lantmäterikontor resp. vederbörande byggnadsnämnd, motsvarar 23 § andra stycket i enskilda väglagen.

26 §.

Denna paragraf föreskriver, att klander mot förrättning skall anföras vid domstol, samt angiver, inom vilken tid och på vilket sätt sådan klander-talan skall anhängiggöras. Beträffande de skäl, som ligga till grund för bestämmelsen i förstnämnda hänseende, hänvisas till den allmänna motive-ringen. Paragrafen överensstämmer med 24 § första stycket i enskilda väg-lagen.

I förslaget har ej införts någon bestämmelse, motsvarande den i andra stycket av sistnämnda paragraf upptagna föreskriften, att, därest svarandena äro flera än tio, i avseende å stämningens delgivning vad i 11 kap. 12 och 25 §§ rättegångsbalken stadgas om stämning å helt byalag skall äga mot-svarande tillämpning, enär detta ansetts obehövt. Vid förrättning enligt förevarande lagstiftning torde nämligen sakägarnas antal, bortsett från säll-synta undantag, ej komma att överstiga tio i andra fall, än då saken angår tegskiftad eller samfälld jord med ett flertal delägare. Har förrättningen avseende å dylik jord, äga emellertid, där klander mot förrättningen an-föres och delägarna i jorden skola instämmas, bestämmelserna i 11 kap. 12 och 25 §§ rättegångsbalken direkt tillämpning.

27 §.

Denna paragraf angiver, huru utlåtande, som meddelats vid förrättning, ävensom domstols ej laga kraft ägande utslag i mål om skyldighet att upp-föra hägnad må verkställas. Beträffande de skäl, som ligga till grund för förslaget i denna del, hänvisas till den allmänna motiveringen.

28 §.

Förevarande paragraf, som upptager bestämmelser dels om skyldighet för förrättningsman att vid klandrande av förrättning insända förrättnings-handlingarna till vederbörande domstol samt att på kallelse inställa sig vid domstolen för att höras i målet, dels ock om redovisning av förrätt-ningsakt m. m., motsvarar 26 § enskilda väglagen.

29 §.

Uppstår vid förrättning eller i mål om stängselskyldighet tvist om bättre rätt till ersättningsbelopp, som skall gäldas enligt 9 eller 33 §, bör sådan tvist tydligen ej prövas vid förrättningen eller i målet, utan bör densamma hänvisas till särskilt utförande och avgörande. I avbidan härpå torde ersätt-ningsbeloppet böra nedsättas hos vederbörande länsstyrelse och där stå i kvarstad. En bestämmelse i detta syfte, motsvarande 27 § och 28 § första stycket i enskilda väglagen, har införts i förevarande paragraf.

30 §.

Enligt § 10 i stängselförordningen skola vederbörande jordägare, där till följd av begagnat stängselvitsord hägnadsskyldighet blivit av dem efter

viss grund utgjord eller bestämd, för framtiden deltaga i hägnadens underhåll enligt nämnda grund, till dess dem emellan annorlunda överenskommes eller i händelse, med avseende å förändrat bruk av ägora, ändring i hägnadsskyldigheten å ena sidan yrkas, frågan därom blivit avgjord. Denna bestämmelse torde innebära, att, om grannar träffat överenskommelse om uppförande och underhåll av hägnad mellan sina fastigheter i överensstämmelse med stängselförordningens bestämmelser, denna överenskommelse gäller för obegränsad tid, till dess ny överenskommelse i ämnet träffas eller sådana ändrade förhållanden inträda, som i berörda paragraf avses, samt att överenskommelsen jämväl äger giltighet mot nya ägare till ifrågavarande fastigheter. Någon viss form för träffande av dylik överenskommelse har ej stadgats, utan äger denna principiellt samma giltighet, vare sig den är muntlig eller upprättats skriftligen.

Stängselförordningens regler om giltigheten av här avsedda överenskomelser äga tydligen samband med det sätt, varpå stängselskyldigheten i förordningen bestämts. De stadganden, som i detta avseende upptagits i förordningen, hava i allmänhet givits en sådan avfattning, att de ej förutsätta någon diskretionär prövning utan äro avsedda att direkt tillämpas i de fall, då sådan skyldighet enligt förordningen äger rum. Överenskommelse, som här avses, kan därför i regel ej innehålla annat än vad i förordningen stadgas beträffande det fall, varom överenskommelsen träffats, och ny ägare till fastighet, som överenskommelsen angår, kan sålunda ej genom denna i stort sett bliva förpliktad till något, som ej omedelbart framgår av förordningens bestämmelser. Vid sådant förhållande är den omständigheten, att dylik överenskommelse kan ingås formlöst, tydligen ej ägnad att med hänsyn till ny ägares intresse väcka betänklighet.

Frågan om giltighet av överenskommelse angående stängselskyldighet kommer emellertid i ett väsentligen annat läge, om de i förslaget upptagna reglerna angående sådan skyldighet genomföras. Den generella avfattningen av sagda regler åsyftar att åt dessa förläna en diskretionär tillämpning och sålunda möjliggöra, att stängselskyldigheten i högre grad än nu avväges efter de i varje särskilt fall föreliggande förhållandena. Enligt sagda regler kommer skyldigheten alltså att bestämmas väsentligen olika i skilda fall. Härav torde emellertid följa, att, därest grannar överenskomma om hållande av stängsel mellan sina fastigheter i överensstämmelse med dessa regler, dylik överenskommelse ej kan utan vidare bliva gällande mot ny ägare. En förutsättning härför bör tydligen vara, att överenskommelsens innehåll bestämt fixeras samt att garantier skapas för att ny ägare kan vinna säker kännedom därom.

De bestämmelser, som upptagits i förevarande paragraf, avse att tillgodose nyssangivna syfte. Dessa bestämmelser innebära, att förening, som annorledes än vid förrättning träffas om hållande av stängsel enligt de i förslaget stadgade grunder, skall för att vinna giltighet mot ny ägare upprättas skriftligen och styrkas av vittnen samt antecknas i ett offentligt hägnadsregister.

För att ändamålet med en dylik anteckning skall säkrare vinnas stadgas därjämte, att de fastigheter, som föreningen angår, skola i denna tydligt angivas. Sedan anteckning i registret skett, äger enligt förevarande paragraf föreningen giltighet mot framtida ägare eller innehavare av de fastigheter föreningen avser ävensom, där föreningen inkommit till vederbörande registerförare inom en månad efter dess upprättande, mot den, som efter upprättandet men före föreningens antecknande i registret blivit ägare eller innehavare. Förening, som slutits för boställe eller sådan, på viss tid upplåten fastighet, som tillhör kronan eller allmän inrättning, har dock ej verkan mot senare innehavare, med mindre föreningen blivit av vederbörande myndighet godkänd.

Angående förenämnda hägnadsregister upptagas närmare föreskrifter i 40 §. Av dessa framgår, att dylikt register skall föras särskilt för varje domsaga och stad, där rådstuvurätt finnes, samt att registrets förande skall åligga i fråga om domsaga vederbörande domhavande eller viss befattningshavare i domsagan och i fråga om stad, där rådstuvurätt finnes, viss befattningshavare i rätten.

Den föreslagna anordningen, att här avsedd förening skall för vinnande av giltighet mot ny ägare antecknas i ett offentligt register, har ansetts äga företräde framför den procedur, som i liknande syfte stadgas i § 19 i stängselförordningen beträffande där omförmäld förening. Sistnämnda procedur, som avser förenings intagande i vederbörande domstols protokoll, torde nämligen ej vara väl lämpad för förening, varom nu är fråga, av det skäl, att sådan förening oftast torde komma att slutas för obegränsad tid. Ett intagande av dylik förening i ett i kronologisk ordning fört protokoll skulle nödvändiggöra, att förnyad anteckning om föreningen måste med vissa tids mellanrum verkställas, vilken formalitet undvikes, därest föreningen antecknas i ett register.

I syfte att för vederbörande rättsägare i möjligaste mån underlätta bestyret att få här avsedd förening antecknad i hägnadsregistret har i förevarande paragraf stadgats, att föreningen må i huvudskrift ingivas eller med posten insändas till vederbörande registerförare. I anslutning till de i 40 § upptagna reglerna om hägnadsregistrets förande skall enligt förevarande paragraf dylikt ingivande eller insändande ske till registerföraren i den ort, där fastighet, som föreningen angår, är belägen. Ligga de fastigheter, vilkas stängselförhållanden reglerats genom föreningen, inom skilda registerförares verksamhetsområden, måste sålunda föreningen ingivas eller insändas till envar av dem i och för antecknings verkställande beträffande varje fastighet i registret för den ort, där fastigheten är belägen.

Anteckningen i hägnadsregistret bör tydligen vara så fullständig, att den tillgodoser det syfte, som därmed avses. I enlighet härmed skall enligt förevarande paragraf i registret göras anteckning om fastighet, som föreningen angår, tiden, då föreningen upprättats, den stängselskyldighet, som enligt föreningen åligger fastighetens ägare eller innehavare samt dagen

för anteckningens verkställande ävensom, där föreningen slutits för viss tid, denna tid.

För att underlätta identifiering av förening, varom anteckning skett i registret, skall denna enligt förslaget i samband med nämnda anteckning av registerföraren förses med bevis om anteckningen.

Innan förening antecknas i registret, bör registerföraren granska, huruvida föreningen upprättats på sätt förut sagts samt tydligt angiver de fastigheter, varom fråga är, ävensom huruvida föreningens innehåll, såvitt av densamma framgår, överensstämmer med de i lagen upptagna reglerna om stängselskyldighet. Finner registerföraren, att föreningen i dessa avseenden ej uppfyller de i förevarande paragraf stadgade villkor eller att eljest försättningsarna för dess antecknande i registret ej äro för handen, är han enligt förslaget skyldig att med angivande av skälen för sitt beslut vägra anteckning i registret.

Såsom förut framhållits, hava stadgandena i förevarande paragraf avseende allenast å sådan förening, som åsyftar att reglera grannars stängselförhållanden i *överensstämmelse med* förslagets bestämmelser om stängselskyldighet. Hava grannar träffat förening i förevarande avseende, som strider mot nyssangivna bestämmelser, kan denna ej registreras enligt förevarande paragraf. I vissa fall kan dock dylik förening med tillämpning av bestämmelserna i 35 § antecknas i hägnadsregistret och därigenom förlänas giltighet mot ny ägare. Förening, varom anteckning skett enligt sistnämnda paragraf, gäller dock allenast med viss tidsbegränsning, på sätt i nämnda paragraf närmare anges. Vid registrering av nu angivna föreningar är det därför av vikt att noga särskilja sådana, som slutits enligt förevarande paragraf, från dem, som avses i 35 §. Med hänsyn till det olika innehåll föreningarna enligt berörda paragrafer skola äga torde dock ett dylikt särskiljande ej möta större svårighet.

31 §.

Sedan stängselskyldighet blivit enligt förevarande lagstiftning i behörig ordning bestämd, kunna sådana ändrade förhållanden inträda, som lagligen påkalla jämkning i skyldigheten. Ett dylikt förhållande är, att någon av de fastigheter, som skyldigheten åligger, delas eller sammanlægges med annan fastighet.

Sker sådan delning eller sammanläggning, bör principiellt envar, vilkens rätt är därav beroende, äga befogenhet att kräva den jämkning av skyldigheten, som med hänsyn till delningen eller sammanläggningen är enligt förevarande lagstiftning påkallad. En uttrycklig föreskrift i detta avseende torde böra meddelas för det fall, att skyldigheten fastställts genom förrättning eller dom. Har skyldigheten åter bestämts genom förening, följer av allmänna avtalsregler, att en sådan befogenhet, som nyss sagts, äger rum, försåvitt ej annat förbehåll träffats. Med avseende å detta fall torde därför meddelande av särskild bestämmelse i ämnet i allmänhet ej vara erforderligt.

Vad angår sådan förening, som omförmäles i 30 § och som enligt denna paragraf kan erhålla giltighet mot ny ägare, torde emellertid vederbörande rättsägare städse böra äga förenämnda befogenhet, oavsett huruvida annan överenskommelse träffats. Jämväl i fråga om dylik förening torde därför ett uttryckligt stadgande i ämnet böra givas.

Har stängselskyldighet blivit bestämd genom förrättning eller dom eller genom sådan förening, som nyss nämnts, och äger sedermera delning eller sammanläggning rum i fråga om fastighet, som skyldigheten angår, bör, intill dess fråga väckts om härav föranledd jämkning i skyldigheten och sådan fråga avgjorts, den eller de nybildade fastigheterna tydligen svara för den ursprungliga fastighetens stängselskyldighet. Någon särskild föreskrift härom för det fall, att sammanläggning äger rum, synes ej vara erforderlig. Däremot torde, för den händelse delning sker, ett särskilt stadgande böra meddelas, att de genom delningen bildade fastigheternas ägare eller innehavare skola gemensamt svara för den delade fastighetens stängselskyldighet. Såsom grund för sagda skyldighets fördelning mellan förstnämnda fastigheter synas dessas taxeringsvärden lämpligen kunna användas. Det må härvid erinras, att enligt 38 § tredje stycket i enskilda väglagen en liknande grundsats vunnit tillämpning med avseende å fördelning av väghållnings-skyldighet, då fastighet, som bundits till sådan skyldighet, delats.

I överensstämmelse med vad nu anförts hava stadgandena i förevarande paragraf avfattats.

32 §.

Såsom vid 31 § antytts, kunna, sedan stängselskyldighet blivit enligt förevarande lagstiftning i behörig ordning bestämd, även i annat fall än i sagda paragraf avses sådana ändrade förhållanden inträda, som lagligen inverka på skyldigheten. Detta är fallet, om de förutsättningar, som legat till grund för skyldighetens bestämmande, ändras i annat avseende än i sagda paragraf sägs, såsom om ägorna å någon av de fastigheter, vilka skyldigheten åligger, komma under förändrat bruk samt i följd härav frågan om hållande av hägnad mellan dessa fastigheter är att bedöma efter annat stadgande i lagen än förut eller om någondera fastighetens nytta av hägnaden i det i 3 § avsedda fall genom anordnande av särskilda betesmarker eller eljest undergår förändring eller om granne, som fordrat stängsel, sedermera återkallar sitt yrkande härom. Hit torde även böra hänföras det fall, att, sedan stängselskyldighet bestämts att avse hållande av stängsel, fredande blott mot större hemdjur, föreskrift i vederbörlig ordning meddelas, att laggillt stängsel skall å orten freda även mot mindre hemdjur.

Inträda sådana ändrade förhållanden, som nu sagts, bör envar sakägare principiellt äga befogenhet att fordra den jämkning i stängselskyldigheten, som med hänsyn därtill är påkallad. En uttrycklig föreskrift härom bör tydligen meddelas för det fall, att stängselskyldigheten fastställts genom förrättning eller dom. Även för den händelse, att skyldigheten bestämts genom

förening, varom i 30 § förmäles, torde av väsentligen enahanda grunder som anförts vid 31 §, en dylik föreskrift böra givas.

Den rätt att kräva återupptagande av fråga om stängselskyldighet, som sålunda i förevarande fall bör föreskrivas, torde dock ej böra gälla oinskränkt. Praktiska hänsyn göra det tydligen önskvärt, att, sedan dylik fråga avgjorts på sätt ovan sagts, det sålunda träffade avgörandet får äga tillämpning under viss tid oberoende av de ändrade förhållanden, som tilläventyrs därunder inträda. En dylik anordning är desto mera påkallad, som vissa av de i förslaget upptagna förutsättningarna för stängselskyldigheten äro i avsevärd mån variabla. En obegränsad rätt att på grund av inträdda förändringar med avseende å dessa kräva jämkning i fastställd stängselskyldighet skulle därför tydligen i alltför hög grad inbjuda till trakasserier och tvister mellan grannar. På grund härav torde rätten att kräva återupptagande av fråga om stängselskyldighet, vilken avgjorts genom förening, som ovan sagts, eller genom förrättning eller dom, i förevarande fall böra begränsas därhän, att yrkande i detta avseende ej må framställas, förrän tio år förflutit från det föreningen upprättades eller förrättningen blev gällande eller domen vann laga kraft.

Föreskrifter i ovan angivna avseenden hava införts i första stycket av denna paragraf.

Väckes yrkande om återupptagande av fråga om stängselskyldighet i fall, som i nämnda stycke avses, bör tydligen, intill dess sådant yrkande avgjorts, stängselskyldigheten utgöras på sätt därförut blivit i behörig ordning bestämt. Ett stadgande härutinnan har upptagits i andra stycket av paragrafen.

33 §.

Denna paragraf, som upptager vissa bestämmelser med avseende å jämkning i stängselskyldighet enligt 31 eller 32 §, överensstämmer i allt väsentligt med bestämmelsen i § 14 andra punkten i stängselförordningen.

34 §.

I § 17 första stycket i stängselförordningen stadgas, att hägnad, som någon är skyldig att hålla, skall om våren vara i fredgillt stånd den 15 maj, där ej annorlunda för viss ort finnes överenskommet eller stadgat, samt att hägnaden skall underhållas så länge på hösten, som tjäle ej är i marken.

Mot avfattningen av den i berörda stycke upptagna undantagsbestämmelsen kan anmärkas, att den ej angiver, huru sådan överenskommelse eller lokalt stadgande, som däri avses, skall komma till stånd. Denna brist torde vara anledningen till att något dylikt stadgande ej meddelats, och torde densamma även haft till följd, att, såvitt känt är, några sådana överenskommelser, som nyss sagts, ej blivit ingångna.

De sakkunniga, som ej funnit anledning till saklig erinran mot den i

berörda stycke upptagna allmänna regeln angående den tid av året, då hägnad skall hållas i fredgillt skick, hava med vissa formella jämkningar bibehållit denna regel i första stycket av förevarande paragraf.

Vad däremot angår nämnda undantagsbestämmelse hava de sakkunniga av nyss anförd orsak ansett sagda bestämmelse ej böra bibehållas i den nya lagstiftningen. Med hänsyn till de skiljaktigheter, som beträffande olika delar av riket föreligga med avseende å betestidens inträde, hava emellertid de sakkunniga funnit det önskvärt, att möjlighet alltjämt finnes att för särskilda orter fastställa en annan dag än den 15 maj, då hägnad om våren skall vara fredgill. På grund härav och då sådan möjlighet lämpligast syntes böra beredas på det sätt, att Kungl. Maj:t tillerkännes befogenhet att för visst län eller viss del av län efter hörande av vederbörande landsting och hushållningssällskap meddela erforderliga föreskrifter i detta ämne, har i andra stycket av förevarande paragraf införts en föreskrift av detta innehåll.

I tredje stycket har upptagits en erinran om föreskriften i 31 § fjärde stycket allmänna väglagen angående rätt för vederbörande länsstyrelse att genom allmän kungörelse bestämma, vilken tid av året grind över allmän väg skall hållas avlyftad.

35 §.

Denna paragraf, som motsvarar § 19 i stängselförordningen, reglerar det betydelsefulla spörsmålet om rätt för ägare av angränsande fastigheter att föreningsvis ordna vissa stängselfrågor på ett från de allmänna reglerna om stängselskyldighet avvikande sätt med laga verkan mot nya ägare eller innehavare av fastigheterna.

I likhet med vad nu gäller kunna dylika föreningar enligt förslaget träffas ej allenast mellan grannar i egentlig mening utan även mellan ägare av ett flertal sinsemellan angränsande fastigheter. Den inskränkning av stängselskyldigheten, som av de sakkunniga föreslagits, har självfallet haft till följd, att här avsedda föreningar enligt förslaget allenast kunna ingås mellan ägare till jordbruksfastigheter.

Rätten att ingå förening, varom nu är fråga, har i förslaget utsträckt att avse jämväl vissa andra spörsmål än de i § 19 stängselförordningen angivna. I överensstämmelse med stadgandena i denna paragraf kan förening enligt förslaget åsyfta, att stängsel ej skall hållas mellan vederbörande fastigheter eller vissa delar därav, oaktat stängsel lagligen kunnat äskas, ävensom att stängsel skall vara annorledes beskaffat än i fråga om laggillt stängsel är stadgat, men har i förslaget rätten att sluta förening i sistnämnda fråga ej, såsom nu, begränsats att avse, att hägnad ej må fordras så tät, att den fredar mot mindre hemdjur, utan, i anslutning till de i förslaget upptagna nya föreskrifterna om laggillt stängsels beskaffenhet, utsträckt att i allmänhet åsyfta, att hägnad skall äga viss annan fredningsförmåga än den, som enligt de för orten gällande stadganden skall till-

komma laggillt stängsel. Härförutom kan enligt förslaget genom förening bestämmas, att hägnad skall, utan att sådant fall är för handen, som i 9 § andra eller tredje stycket sägs, sättas annorstädes än i ägoskillnad, i vilket fall dock den sträckning, där hägnaden skall framgå, måste i föreningen tydligt angivas. Nu angivna utsträckning av ifrågavarande avtalsrätt har ansetts påkallad med hänsyn till den lättnad ifråga om stängselskyldighetens fullgörande, som därigenom i vissa fall torde kunna vinnas.

Nu gällande bestämmelse, att i förening, som här avses, skola upptagas de villkor med avseende å hemdjurs vård, varom överenskommelse träffats, har i förslaget bibehållits, varjämte däri med hänsyn till hägnadsregistrets förande stadgats, att de fastigheter, som föreningen angår, skola i denna tydligt angivas.

Beträffande den form, vari här avsedd förening skall upprättas, överensstämmer förslaget med stängselförordningen.

I likhet med sagda förordning förutsätter förslaget, att förening, varom nu är fråga, skall hava förlänats viss publicitet för att erhålla verkan mot ny ägare. Beträffande det sätt, varpå detta skall ske, stadgas i förevarande paragraf, i anslutning till bestämmelserna i 30 § av förslaget, att föreningen skall för sådant ändamål antecknas i hägnadsregistret. Denna anordning är uppenbarligen en följd av den ståndpunkt, som de sakkunniga intagit beträffande sättet för beredande av publicitet åt de i 30 § angivna föreningar. I fråga om den ordning, vari anteckning i hägnadsregistret må påkallas, de åligganden, som i ärendet åvila vederbörande registerförare samt verkan av föreningen, sedan anteckning skett, skola enligt förslaget bestämmelserna i 30 § äga motsvarande tillämpning. I förslaget har även innehållet av de anteckningar, som skola göras angående föreningen i registret, närmare angivits.

Enligt stängselförordningen är tiden för giltigheten av här avsedd förening begränsad till tio år från det föreningen intogs i vederbörande domstols protokoll. Ägarna av de fastigheter föreningen angår äro dock oförhindrade att förnya föreningen för högst tio år för varje gång. Förslaget överensstämmer härutinnan med stängselförordningen men upptager därjämte vissa bestämmelser i syfte, att föreningens giltighetstid skall automatiskt förlängas, om ej föreningen i viss ordning uppsäges före utgången av sagda tid. Sådan förlängning, som kan äga rum upprepade gånger, skall varje gång avse lika lång tid som föreningens ursprungliga giltighetstid. Ifrågavarande bestämmelser hava ansetts betingade därav, att det ej sällan torde vara till fördel för vederbörande fastighetsägare, att de förhållanden, som reglerats genom här avsedd förening, äga bestånd under längre tid än tio år samt att det tydligen är önskvärt, att detta syfte kan vinnas på ett enklare sätt än genom slutande av en helt ny förening. En förutsättning för dessa bestämmelser är, att de föreslagna stadgandena angående föreningens antecknande i hägnadsregistret genomföras. Sedan sådan anteckning skett, möter tydligen ej svårig-

het att genom registret vinna kännedom om föreningens innehåll, oavsett huru lång tid som förflutit från det anteckningen verkställdes.

Förenämnda bestämmelser angående här avsedd förening hava införts i första och andra styckena av förevarande paragraf. I tredje stycket av denna har inrymts föreskriften i § 19 stängselförordningen, att ingen av dylik förening skall vara hindrad att inhägnas sina ägor, där han ensam vill hålla stängsel omkring dem.

* 36 §.

Första stycket överensstämmer med § 22 första punkten i stängselförordningen utom därutinnan, att de i nämnda punkt förekommande orden »annan, mot vilkens ägor han pliktig var att hägnaden hålla» av redaktionella skäl i förslaget ersatts med orden »annan sakägare» samt att jämväl i övrigt vissa redaktionella jämkningar i sagda punkt vidtagits.

Andra stycket motsvarar § 22 andra stycket i stängselförordningen. Även sistnämnda stycke har i vissa avseenden jämkats, särskilt med hänsyn därtill, att bestämmelserna om ansvar för försummelse i vård om hemdjur samt om skyldighet att ersätta därigenom vållad skada numera återfinnas i 24 kap. 9 § och 6 kap. strafflagen.

37 §.

Denna paragraf anger, huru rättelse må vinnas, där hägnadsskyldig försummar att å föreskriven tid underhålla sin hägnad i fredgillt skick samt, oaktat skedd tillsägelse, underlåter att utan dröjsmål avhjälpa bristen. De regler, som härutinnan upptagas i förslaget, överensstämmer i allt väsentligt med stadgandena i 39 § i enskilda väglagen rörande de särskilda förfaringsätt, som må anlitas av vägloths-havare, då annan vägloths-havare försummar att den tid mark är bar underhålla sin vägloth i laggillt skick. Nämnda förfaringsätt, varav det ena avser hållande av syn i viss ordning samt rätt att hos den försumlige erhålla utmätning för det belopp, vartill arbetet med bristens botande vid synen uppskattats, ävensom för syne- och besiktning-kostnader, samt det andra åsyftar befogenhet för den, som fordrar rättelse, att själv bota bristen med rätt att av den försumlige njuta betalning för kostnaden, hava ansetts väl lämpade att vinna tillämpning även i förevarande fall. Förstnämnda förfaringsätt ansluter sig i viss mån till det förfarande, som enligt § 22 stängselförordningen nu må användas för ifrågavarande ändamål, men äger företräde framför detta genom större effektivitet och säkerhet.

38 §.

Denna paragraf upptager, med vissa formella jämkningar, bestämmelserna i § 23 i stängselförordningen.

39 §.

Enligt § 35 i stängselförordningen skola alla frågor om hägnadsskyldighet upptagas vid allmän underrätt i orten. Då denna bestämmelse ej tydligt

angiver, vid vilken domstol tvist om sådan skyldighet skall anhängiggöras för det fall, att den fastighet, vars deltagande i stängsel äskas, är belägen inom annan underrätts domvärjo än den, för vilken sådant deltagande fordras, har i första stycket av förevarande paragraf upptagits en mera preciserad bestämmelse om forum för dylika tvister. Enligt denna skall mål om stängselskyldighet i nyssangivna fall instämmas till domstolen i den ort, där fastighet, som skyldigheten angår eller, med andra ord, vilkens deltagande i hägnad fordras, är belägen.*

Enligt andra stycket skall vad i första stycket är stadgat äga motsvarande tillämpning i fråga om länsstyrelsens behörighet att upptaga fråga om förordnande av förrättningsman enligt 16 §.

40 §.

Bestämmelserna i denna paragraf angiva, för vilka områden och av vilka myndigheter hägnadsregister skola föras. Vid avfattandet av dessa bestämmelser, för vilkas huvudsakliga innehåll redogjorts vid 30 §, har den bestämmande synpunkten varit, att förändret av ifrågavarande register torde i väsentlig mån underlättas, om dessa anordnas i nära anslutning till det allmänna fastighetsbokväsendet. Jämväl med hänsyn till beskaffenheten av de ärenden, varom anteckning skall göras i nämnda register, och arten av den prövning, som ankommer å vederbörande registerförare, har det ansetts lämpligt, att registrens förande uppdrages åt samma myndigheter, som handhava fastighetsböckerna.

Vid utformningen av stadgandena i förevarande paragraf hava bestämmelserna i 6 § andra stycket i lagen den 20 juni 1924 (nr 296) om viss panträtt i spannmål fått tjäna till förebild.

41 §.

Det i andra stycket upptagna stadgandet, enligt vilket talan mot registerförarens beslut skall fullföljas i hovrätt, överensstämmer med föreskriften i 20 § i lagen den 20 juni 1924 angående klagan över beslut, som meddelats av registerförare enligt sagda lag.

Det må erinras, att enligt 5 § i lagen den 14 juni 1901 om vad iakttagas skall i avseende å införande av lagen om ändring i vissa delar av rättegångsbalken vad i sistnämnda lag finnes stadgat rörande fullföljd av talan mot allmän underrätts beslut skall äga motsvarande tillämpning i fråga om klagan över annan myndighets beslut i mål, som enligt lag eller särskild författning må i allmän överrätt fullföljas och ej är att till utsökningsmål hänföra. Då detta stadgande bliver tillämpligt jämväl med avseende å fullföljd av talan mot registerförarens beslut enligt den nu föreslagna lagen, har någon bestämmelse om den tid, inom vilken sådan fullföljd skall ske, ej upptagits i förslaget.

3 KAP.

42 §.

1 mom. i förevarande paragraf, vilken reglerar den viktiga frågan om rätt till bete å ohägnad skogs- och utmark, motsvarar 2 mom. i § 5 i stängselförordningen, sådant detta lagrum lyder enligt lagen den 15 juni 1923. Beträffande de skiljaktigheter, som föreligga mellan förslaget och nämnda lagrum, hänvisas till den allmänna motiveringen.

Stadgandena i 2 och 3 mom. av denna paragraf överensstämmer med föreskrifterna i 3 och 4 mom. i § 5 stängselförordningen enligt deras lydelse i sagda lag utom därutinnan, att den rätt till andel i böter, som enligt sistnämnda moment tillkommer allmän åklagare, i förslaget borttagits.

4 KAP.

43 §.

Enligt § 30 i stängselförordningen är ägare av kreatur, som olovligen inkommit å annans ägor och där förorsakat skada, i visst fall ersättningskyldig för skadan, ändå att han ej varit vållande till denna. Sådan ersättningsskyldighet föreligger nämligen, därest markägaren funnit kreaturet å sina ägor och begagnat sig av sin rätt att intaga detsamma. Ersättningsskyldigheten äger dock ej tillämpning, därest markägaren på grund av försummelse att hålla honom åliggande hägnad i fredgillt skick enligt § 22 i förordningen skall själv vidkännas skadan. Ersättning, som djurägaren i detta fall nödgats utgiva, äger han söka åter av den, som vållat skadan.

Huruvida den ersättningsskyldighet, som enligt förstnämnda paragraf åligger ägare av kreatur, analogivis bör anses äga tillämpning jämväl i andra fall än i sagda paragraf avses, synes tveksamt. Tydligt är, att en dylik ersättningsskyldighet är särskilt påkallad vid intagning för att trygga intagarens rätt. Liknande hänsyn föreligga ej i övriga fall.

Enligt de sakkunnigas mening synes emellertid kunna ifrågasättas, huruvida ej omförmälda ersättningsskyldighet bör utsträckas att äga allmän giltighet. Den avsevärt ökade betydelse, som frågan om ägofredens upprätthållande vunnit efter stängselförordningens tillkomst, synes väl motivera en dylik utsträckning. Från principiell synpunkt måste det ock anses oegentligt att i förevarande avseende göra åtskillnad mellan det fall, då markägaren begagnat sig av sin rätt att intaga kreaturet, och då så ej skett. I övriga skandinaviska länder har ägare av kreatur sedan länge varit underkastad generell ersättningsskyldighet för skada, som djuret förorsakar å annans mark, oavsett huruvida vållande till skadan ligger ägaren till last eller ej. Dylik ersättningsskyldighet gäller sålunda i Danmark enligt lagen den 25 maj 1872 om mark- och vägfred och i Norge enligt lagen den 16 maj 1860 om jords fredning.

I anslutning till vad nu anförts hava de sakkunniga ansett sig böra föreslå, att omförmälda i § 30 i stängselförordningen stadgade ersättningsskyldighet för ägare av kreatur, som olovligen inkommit å annans ägor, förlänas giltighet även för det fall, att intagning av djuret ej ägt rum. I överensstämmelse med vad nu gäller bör dock denna ersättningsskyldighet uppenbarligen ej äga tillämpning, då vederbörande markägare på grund av försummelse att fullgöra honom åliggande hägnadsskyldighet enligt 36 § är pliktig att själv vidkännas den skada, som djuret förorsakat å hans ägor. Undantag från skyldigheten bör därjämte gälla även för den händelse, att markägaren på annat sätt än nu sagts själv vållat skadan. Ersättning, som djurägaren på grund av ifrågavarande ersättningsskyldighet nödgats utgiva, bör han, i likhet med vad nu är stadgat, äga utsöka av den, som varit vållande till skadan.

Föreskrifter i förevarande ämne, överensstämmande med vad nu anförts, hava upptagits i denna paragraf.

44 §.

Denna paragraf innehåller med vissa mindre jämkningar bestämmelsen i § 24 i stängselförordningen.

45 §.

Förevarande paragraf anger grunderna för rätten att intaga annans kreatur samt upptager därjämte vissa bestämmelser om intagarens rättigheter och skyldigheter. Paragrafen, som motsvarar § 25 i stängselförordningen, skiljer sig från denna, förutom i redaktionellt hänseende, allenast beträffande sättet för kungörande av intagning.

Enligt stängselförordningen har den, som intagit kreatur, där han ej äger vetskap om kreaturets ägare, att kungöra intagningen dels för sina grannar dels ock, om ej heller dessa hava kännedom om ägaren, för socknemän vid kyrkan å nästa helgdag. Vad förstnämnda skyldighet angår, torde vara tydligt, att intagningens kungörande för grannarna i många fall är för intagaren avsevärt betungande, särskilt med hänsyn därtill att denne för att trygga sin rätt till lösen för det intagna kreaturet måste tillse, att kungörandet sker på ett bevisligt sätt. Om den, å vars mark främmande kreatur olovligen inträngt, är avlägset boende, kan fullgörandet av nämnda skyldighet vara förenat med så mycken omgång och tidspillan, att han hellre avstår från rätten att intaga kreaturet än att underkasta sig detta besvär. Vidare bör uppmärksammas, att nyssnämnda kungörande i regel ej torde vara ägnat att leda till upplysning om intaget kreaturs ägare. Är ägaren ej känd för intagaren, torde i allmänhet ej heller dennes grannar äga sådan kännedom. På grund härav och då vid genomförande av den begränsning i stängselskyldighetens tillämpning, som av de sakkunniga föreslagits, det tydligen är synnerligen viktigt, att intagningsrätten göres fullt effektiv,

hava de sakkunniga i förslaget ej bibehållit nu ifrågavarande skyldighet. Det må härvid erinras, att någon motsvarande förpliktelse ej finnes stadgad, där någon enligt 19 § i lagen om rätt till jakt upptager hund, vilken löper lös i mark. Beträffande härefter skyldigheten att kungöra intagning för socknemän vid kyrkan å nästa helgdag, är enligt de sakkunnigas mening ett dylikt kungörande, särskilt om plikten att kungöra för grannarna upphör, ej numera ensamt tillfyllest för att bringa intagningen till allmän kännedom i orten. De sakkunniga hava därför ansett sig böra föreslå, att den, som intagit annans kreatur, skall vara pliktig att låta kungöra intagningen dels i kyrkan för den församling, där intagningen skett, å nästa helgdag, dels ock så snart ske kan och sist inom fjorton dagar i en å orten spridd tidning.

De i förevarande paragraf upptagna bestämmelserna om kungörande av intagning hava avfattats i överensstämmelse med vad nu anförts.

46 §.

Denna paragraf motsvarar § 26 i stängselförordningen. Sistnämnda paragraf har i förslaget undergått en mindre jämkning, föranledd av det i 45 § stadgade ändrade sättet för kungörande av intagning.

47 §.

I denna paragraf hava bestämmelserna i §§ 27—29 i stängselförordningen sammanförts. Härvid har stadgandet i § 29 om rätt för den, som förmenar sig hava lidit skada av annans kreatur men som ej intagit detsamma, att hos domaren anhängiggöra sitt ersättningsanspråk, uteslutits såsom överflödigt. Härförutom har redaktionen av sagda bestämmelser i vissa hänseenden jämkats.

48 §.

Denna paragraf, som anger, huru ägare till intaget kreatur har att förfara, då den, som intagit kreaturet, i strid med bestämmelserna i 46 och 47 §§ vägrar att utlämna detsamma, motsvarar § 31 i stängselförordningen men skiljer sig från denna i vissa detaljfrågor. Den nedsättning av stadgad lösen eller ställande av pant eller borgen därför, som kreaturets ägare enligt § 31 i stängselförordningen har att vidtaga för kreaturets utfående och som enligt sagda paragraf skall ske hos någon av grannarna till den, som intagit, eller hos kronobetjänt i orten eller någon av nämnden, har sålunda i förslaget bestämts skola äga rum hos någon i orten boende pålitlig person eller hos utmätningssmannen i orten. Därjämte har den skyldighet att lämna handräckning åt kreaturets ägare för dettas utbekommande, som enligt nyssberörda paragraf åligger kronobetjänt, i förslaget överflyttats å utmätningssman. Nu angivna jämkningar hava betingats, bland annat, av under senare tid genomförda ändringar i fögderiförvalt-

ningens organisation. Vidare har — jämte det nu gällande bestämmelse om skyldighet för den, som intagit kreaturet, att gälda all kostnad och skada, som kommit av hans vägran, i något jämkad form bibehållits i förslaget — i detta för vinnande av ökad tydlighet uttryckligen föreskrivits, att sådan handräckning, som nyss sagts, skall ske på den tredskandes bekostnad.

49 och 50 §§.

Dessa paragrafer upptaga med vissa redaktionella jämkningar bestämmelserna i §§ 32 och 33 i stängselförordningen.

51 §.

Första stycket i förevarande paragraf, som motsvarar § 34 första stycket i stängselförordningen, skiljer sig från detta i fråga om den i sistnämnda lagrum medgivna rätten för den, som intagit kreatur, att, där tvist uppkommer, huruvida han funnit detta å sin mark, med ed styrka sin uppgift härom. Berörda rätt har i förslaget bibehållits men närmare bestämts på det sätt, att det ankommer å vederbörande domstol att förelägga sådan edgång, som nyss sagts, samt att dylikt föreläggande må meddelas allenast i det fall, att den, som intagit kreaturet, ej annorledes kan styrka omfördälda uppgift. Härförutom har den i berörda lagrum stadgade skyldigheten för den, som intagit, att, där han brister åt eden, gälda skadestånd till kreaturets ägare i förslaget uttryckligen angivits skola avse skada, som ägaren tillskyndats genom intagningen.

Andra stycket i denna paragraf motsvarar § 34 andra stycket stängselförordningen men avviker från detta därutinnan, att den i sagda lagrum föreskrivna skadeståndsskyldigheten för den, som intagit, dels förtydligats på sätt nyss sagts, dels ock i anslutning till bestämmelserna i 43 § av förslaget förklarats skola äga tillämpning ej blott i nu föreskrivet fall eller där den, som intagit, prövas till följd av försummad hägnadsskyldighet böra själv stå den skada, som kreaturet gjort å hans ägor, utan även där han på grund av annat eget vållande finnes böra vidkännas sagda skada.

5 KAP.

52 §.

Denna paragraf överensstämmer med den i § 11 andra punkten stängselförordningen upptagna regeln att, där hägnad tarvas för gemensamt gagn mellan ägor, som ligga i tegskifte eller samfällighet, alla grannarna i byalaget eller samfälligheten skola taga del i hägnaden enligt den grund, var-efter de hava del i ägorna.

Huruvida hägnad skall för gemensamt gagn hållas mellan ägor, som nyss sagts, ankommer å vederbörande delägare att fritt besluta. Med avseende

å sättet för utövande av denna beslutanderätt stadgas i § 20 i stängselförordningen, att deras mening skall gälla, som äga största lotten i den tegskiftade byn eller samfälligheten, samt att, om de delägare, som i frågan stanna i olika beslut, å ömse sidor äro liklottiga, deras mening skall segra, som anse stängsel ej böra äga rum. Nu angivna omröstningsregler skola enligt vad i berörda paragraf angives äga tillämpning jämväl med avseende å fråga, huruvida stängselvitsord skall begagnas av delägare i tegskiftad eller samfälld jord mot ägare av angränsande jord eller huruvida delägare, som nyss sagts, skola med granne träffa förening enligt § 19 i stängselförordningen. Av motiven till förstnämnda paragraf framgår emellertid, att berörda regler äro avsedda att tillämpas vid avgörandet av *alla* stängselfrågor inom oskiftade byalag eller andra samfälligheter.

Tillämpningen av nämnda omröstningsregler medför tydligen svårigheter i de fall, då den fråga, som skall avgöras, avser något annat spörsmål än huruvida stängsel skall upprättas eller hållas. Om de delägare, som i dessa fall stanna i olika meningar, å ömse sidor äga lika stor lott i samfälligheten, lämna berörda regler ej anvisning om sättet för besluts fattande. Dessa svårigheter föreligga redan enligt stängselförordningen, vars 10 och 19 §§ lämna exempel på sådana spörsmål, som nyss sagts, men skulle bliva ännu större enligt den föreslagna nya lagen, särskilt vid tillämpningen av 32 och 35 §§.

Med hänsyn härtill hava de sakkunniga ansett berörda regler ej böra bibehållas i den nya lagstiftningen. Ej heller eljest torde emellertid vara påkallat att i denna upptaga några bestämmelser om sättet för utövande av den beslutanderätt, som i här avsedda frågor tillkommer delägare i tegskiftad eller samfälld jord. Beträffande formerna för fattande av beslut, som ankomma å delägare i sådan jord, innehåller numera lagen den 13 juni 1921 om förvaltning av bysamfälligheter och därmed jämförliga samfällda ägor och rättigheter ingående och väl avvägda bestämmelser, och bliva dessa, på sätt framgår av 16 § i lagen, automatiskt tillämpliga jämväl med avseende å frågor, som avses i förevarande lagstiftning, där ej i denna några särskilda regler i ämnet upptagas. Vid sådant förhållande och då nyssnämnda bestämmelser måste anses väl lämpade att tillämpas även vid fattande av beslut i spörsmål enligt den föreslagna nya lagen, hava de sakkunniga funnit det obehöfligt att i denna upptaga några särskilda föreskrifter i detta avseende.

53 §.

Gällande stängselförordning är ej underkastad någon inskränkning beträffande sitt giltighetsområde utan äger principiellt tillämpning såväl på landet som i stad och i samhälle, där den för stad gällande ordning för bebyggande skall iakttagas. En begränsning av stängselförordningens tillämplighet inom stads eller samhälles planlagda område betingas emellertid därav, att, såsom förut framhållits, stängselskyldighet ej torde äga rum

mellan angränsande tomter i stad eller samhälle, som här avses. Dylika fastigheter lära nämligen ej kunna anses vara skilda genom »rågång eller genom skifte, som fastställt är eller laga kraft vunnit», vilket enligt § 2 i stängselförordningen utgör förutsättning för sådan skyldighet.

Det torde vara tydligt, att beträffande stads eller därmed likställt samhälles planlagda område något behov att i ägofredens intresse stadga stängselförordning mellan angränsande fastigheter ej föreligger. Det skydd för ägofreden, som inom sådant område må erfordras, lär tillfyllest kunna vinnas genom tillämpning därstädes av reglerna om hemdjursägares vårdnadsplikt och rätten att intaga kreatur, som olovligen inkommit å annans mark. Däremot torde beträffande stads och här avsett samhälles utom stadsplan belägna områden i vissa fall vara av betydelse, att hållande av stängsel mellan angränsande fastigheter kan i ägofredens intresse påfordras.

Med hänsyn till det nu anförda och då det synes önskvärt, att giltighetsområdet för de i förslaget upptagna bestämmelserna om stängselförordning och de därmed i samband stående föreskrifterna om rätt till bete å ohägnad skogs- och utmark begränsas, där detta utan olägenhet kan ske, hava de sakkunniga funnit sig böra föreslå, att beträffande stad eller sådant samhälle på landet, som förut sagts, nyss angivna stadganden ej skola äga tillämpning, såvitt angår stadens eller samhällets till bebyggande planlagda område. I övrigt har någon inskränkning av den nya lagens giltighetsområde ej ansetts vara påkallad.

En föreskrift i ämnet, avfattad i enlighet med vad sålunda anförts, har upptagits i förevarande paragraf.

Övergångsbestämmelser.

För reglering av förhållandet mellan den nya lagen samt äldre lagstiftning i ämnet torde vissa övergångsbestämmelser vara påkallade. I detta avseende må följande anföras.

1) Av allmänna rättsgrundsatser torde följa, att mål, som vid den nya lagens ikraftträdande äro anhängiga vid domstol och som angå ämne, varom föreskrift givits i lagen, böra handläggas och bedömas enligt äldre stadganden. Då emellertid de i den nya lagen upptagna reglerna om stängselförordning i vissa fall torde bliva mera betungande än motsvarande bestämmelser i stängselförordningen, skulle en oinskränkt tillämpning av förstnämnda regel kunna föranleda vederbörande fastighetsägare att i dylika fall före nya lagens ikraftträdande anhängiggöra rättgångar mot sina grannar rörande sådana stängselfrågor, som ej blivit i behörig ordning avgjorda, i syfte att få dessa bedömda efter bestämmelserna i stängselförordningen. Frestelsen att förfara på detta sätt skulle vara särskilt stor, för den händelse stängselförordning enligt gällande stadganden tillkommer blott den ena sidan men enligt nya lagen må göras gällande av båda sidorna. Till förebyggande av

en dylik ej avsedd konsekvens av den nya lagstiftningen torde, i anslutning till den grundsats, som upptagits i 2 § i lagen den 28 juni 1918 om vad iakttagas skall i avseende å införande av vattenlagen, den begränsning i förevarande regel böra stadgas, att, därest mål om stängselskyldighet anhängiggjorts inom ett år före den nya lagens ikraftträdande samt sådant mål, då nya lagen träder i kraft, ännu ej avdömts av underrätten, målet skall bedömas efter sistnämnda lag.

Angår mål om stängselskyldighet, som är anhängigt vid nya lagens ikraftträdande, och som efter vad nu sagts skall handläggas och bedömas enligt äldre stadganden, sådan fråga, varom förmåles i § 17 andra stycket av stängselförordningen, torde vad i nämnda stycke är stadgat böra gälla jämväl efter nämnda tidpunkt. Har part, då tid att stänga är inne, ej hägnat på sätt i berörda lagrum sägs och fullgör han ej skyndsamt vad som efter satts, då han därom tillsäges, torde bestämmelserna i 36 och 37 §§ av nya lagen böra äga motsvarande tillämpning.

2) Därest de i den nya lagen upptagna reglerna om stängselskyldighet skola erhålla den betydelse, som är avsedd, böra de äga tillämpning ej allenast i fråga om stängsel, som fordras efter lagens ikraftträdande, utan jämväl med avseende å hägnader, som uppförts före denna tidpunkt och som med stöd av äldre bestämmelser i ämnet fördelats mellan vederbörande grannar. På sätt framgår av § 3 i stängselförordningen, hava även de i förordningen givna reglerna i förevarande avseende tillerkänts en dylik retroaktiv giltighet. En liknande grundsats torde därför böra stadgas med avseende å den nya lagens införande. I överensstämmelse med vad i nyssnämnda paragraf föreskrives läres emellertid såsom förutsättning för tillämpande av de nya stadgandena om stängselskyldighet å äldre hägnader principiellt böra gälla, att yrkande därom framställes av sakägare.

Väckes sådant yrkande och kan överenskommelse mellan sakägarna ej träffas, bör yrkandet handläggas och prövas i den ordning, som i nya lagen föreskrives. Intill dess yrkandet blivit vare sig genom överenskommelse eller i sådan ordning avgjort, torde hägnadsskyldigheten böra utgöras på sätt enligt äldre stadganden blivit bestämt. Föranleder den nya lagen jämkning i hägnadsskyldigheten, bör självfallet stadgandet i 33 § äga motsvarande tillämpning.

Förenämnda grundsats, att den nya lagens bestämmelser om stängselskyldighet ej böra vinna tillämpning i fråga om hägnadsförhållanden, som reglerats enligt äldre stadganden, med mindre sakägare därom framställer yrkande, torde emellertid ej böra gälla undantagslöst. Vissa av den nya lagens bestämmelser i detta ämne äro av det innehåll, att de lämpligen kunna förlänas omedelbar giltighet beträffande sådana förhållanden. Hit höra bestämmelserna i 34 samt 36—39 §§, vilka i huvudsak överensstämma med motsvarande stadganden i stängselförordningen. Med avseende å tillämpningen av 37 § å äldre hägnadsförhållanden torde emellertid den in-

skränkning böra stadgas, att, därest syn enligt § 22 i förordningen den 21 december 1857 ägt rum före den nya lagens ikraftträdande, vad i förordningen är föreskrivet om rätt att efter sådan syn erhålla utmätning bör lända till efterrättelse även efter sagda tidpunkt.

Den retroaktiva giltighet, som enligt det ovan anförda bör tillkomma de nya reglerna om stängselskyldighet, har tydligen avseende allenast å de fall, då sådan skyldighet blivit bestämd i *överensstämmelse med äldre* i detta ämne gällande bestämmelser. Hava vederbörande grannar före nya lagens ikraftträdande träffat avtal om hållande av stängsel mellan sina fastigheter och däri ordnat stängselhållet på ett mot stadgandena i stängselförordningen stridande sätt, medför ett dylikt avtal, bortsett från det i § 19 i förordningen angivna fall, ej någon stängselskyldighet i egentlig mening utan blott en obligatorisk förpliktelse. Ett dylikt avtal faller sålunda utanför stängselförordningens tillämpningsområde och beröres ej heller av bestämmelserna i den nya lagen. Frågan, huruvida sådant avtal är bindande för kontrahenterna jämväl efter nya lagens ikraftträdande, är sålunda att bedöma efter allmänna avtalsregler. Detta spörsmål får alltså för varje särskilt fall avgöras efter avtalets eget innehåll och förutsättningar. Då det måste antagas, att avtalet i regel slutits utan hänsynstagande till blivande ändringar i gällande stängselagstiftning, lär avtalet följaktligen, där det ej innehåller någon annan bestämmelse, i allmänhet anses gälla även efter genomförandet av ny sådan lagstiftning.

Av det anförda framgår, att, därest ägare till avsöndrad lägenhet i förhållande till stamfastighetens ägare förbundit sig att ensam hålla stängsel mellan lägenhetens och stamhemmanets ägor, en dylik förbindelse principiellt äger giltighet även efter nya lagens ikraftträdande. En förbindelse av nämnda innehåll sträcker sig nämligen utöver den stängselskyldighet, som enligt § 9 i stängselförordningen åligger lägenheten och är därför av blott obligatorisk karaktär. Det må i detta sammanhang framhållas, att åtagande att hålla stängsel, bortsett från det i 2 § i lagen om servitut avsedda fall, ej torde kunna anses såsom utfästelse om servitut.

Vissa av de i ärendet hörda myndigheterna hava hävdat, att de nya reglerna om stängselskyldighet överhuvud ej borde förlänas giltighet i fråga om lägenheter, som avsöndrats före den nya lagens ikraftträdande. Då avsöndrad lägenhet enligt stängselförordningen ej äger stängselvitsord gentemot stamhemmanet, skulle en tillämpning med avseende å berörda äldre lägenheter av de nya reglerna, enligt vilka lägenhet principiellt äger enahanda rätt till vitsord som andra fastigheter, enligt dessa myndigheters mening innebära en rubbning av de förutsättningar, varunder lägenheten upplåtits. De sakkunniga kunna ej biträda denna uppfattning. Tydligt är, att ägare av fastighet, som försäljer visst område av denna, bör taga i beräkning, att den vid tiden för försäljningen gällande stängselagstiftningen kan ändras och att den nya lagstiftningen kan vinna tillämpning även med avseende å den genom försäljningen uppkomna fastigheten. Med en mot-

satt uppfattning skulle den retroaktiva giltighet, som stängselförordningen nu äger och som enligt vad förut anförts, bör tillkomma även den nya lagen, sakna rättsgrund. Därjämte bör uppmärksammas, att de lägenheter, som avsöndrats före nya lagens ikraftträdande, i allmänhet redan i samband med upplåtelsen inhägnats, vadan ett tillämpande av den nya lagen i fråga om dessa i regel ej kan medföra större tunga för stamfastigheternas ägare än förpliktelse att deltaga i underhållet av de omkring lägenheterna uppförda hägnaderna. Med hänsyn härtill och då, såsom förut nämnts, lägenhetens ägare, där han särskilt åtagit sig att ensam svara för hållandet av hägnad omkring lägenheten i regel är bunden av detta åtagande jämväl efter nya lagens ikraftträdande, hava de sakkunniga funnit sig ej böra föreslå något undantag från denna lag beträffande avsöndrade lägenheter, som upplåtits under äganderätt före sagda tidpunkt.

3) Beträffande lägenheter, som enligt före den 1 januari 1908 gällande lagstiftning avsöndrats till besittning på viss tid eller livstid, torde däremot undantag från den nya lagen böra stadgas. Såsom förut framhållits, är dylik lägenhet enligt § 9 i stängselförordningen underkastad viss stängsel-skyldighet i förhållande till stamhemmanets ägare. Då denna skyldighet är att likställa med ett villkor i det avtal, varigenom lägenheten upplåtits, torde den nya lagen ej böra medföra någon rubbning i dess giltighet. Härav lärer följa, att beträffande hållande av stängsel mellan sådan lägenhet och stamfastigheten såväl stängselförordningen som nu gällande bestämmelser angående laggilt stängsels beskaffenhet böra äga tillämpning jämväl efter nya lagens ikraftträdande.

4) Har före nya lagens ikraftträdande förening träffats enligt § 19 i förordningen den 21 december 1857, synes nya lagen ej böra verka rubbning i föreningens giltighet. Härför tala vägande praktiska hänsyn, särskilt i de fall, då föreningen slutits av ett större antal jordägare. Beträffande dylik förening torde därför förordningen den 21 december 1857 böra gälla jämväl efter det nya lagen trätt i kraft. Vilja emellertid vederbörande jordägare efter sagda tidpunkt förnya föreningen, böra därvid bestämmelserna i den nya lagen tillämpas.

5) Enligt övergångsbestämmelserna till lagen den 15 juni 1923 om ändrad lydelse av § 5 i stängselförordningen skola de betesförbud, som meddelats genom kungörelsen den 28 januari 1876 angående inskränkning i betesrätt å ohägnad mark och därtill sig anslutande kungörelser, gälla som om de utfärdats enligt § 5 3 mom. i sagda lag. I övrigt hava sagda kungörelser upphört att gälla med nämnda lags ikraftträdande. På sätt förut framhållits, böra såväl nämnda förbud som de betesförbud, vilka efter sagda tidpunkt meddelats med stöd av nyssangivna lagrum, äga tillämpning jämväl

efter det den nya lagen trätt i kraft, och torde de därvid böra gälla som om de utfärdats enligt 42 § 2 mom. i lagen. En uttrycklig föreskrift härom synes böra upptagas bland lagens övergångsbestämmelser.

I överensstämmelse med vad sålunda anförts hava de i förslaget under 1)—5) upptagna övergångsbestämmelserna avfattats.

Särskilt yttrande av Gustaf Andersson och L. Tjällgren.

Vi anse, att laggillt stängsel i regel bör vara så beskaffat, att det fredar mot hästar, nötkreatur, får och getter. Därest emellertid beträffande visst län eller viss del av län ej finnes erforderligt, att stängsel fredar mot får eller getter, synes Kungl. Maj:t böra äga befogenhet att efter hörande av vederbörande landsting och hushållningssällskap därom meddela föreskrift. Sådan föreskrift bör dock ej äga tillämpning i fråga om stängsel, som enligt den föreslagna lagen skall hållas i gränsen mellan det område föreskriften avser och invidliggande mark.

Därest bestämmelser om laggillt stängsels beskaffenhet meddelas i enlighet med det nu anförda, bör tydligen rätten till gemensamt mulbete å ohägnad skogs- och utmark i regel, i likhet med vad nu är stadgat, vara medgiven för hemdjur i allmänhet. Har emellertid Kungl. Maj:t enligt de ifrågasatta bestämmelserna beträffande visst län eller viss del av län meddelat föreskrift, att laggillt stängsel därstädes ej skall freda mot får eller getter, bör inom sådant län eller länsdel ohägnad skogs- och utmark, där ej annorlunda avtalats, anses upplåten till gemensamt mulbete allenast för sådana hemdjur, mot vilka laggillt stängsel där skall göra fred.

I anslutning till vad sålunda anförts hava vi ej kunnat biträda de sakkunnigas förslag, så vitt angår bestämmelserna i 10 § första och andra styckena samt 42 § 1 mom. första och andra styckena, utan funnit oss böra föreslå, att dessa bestämmelser måtte erhålla följande avfattning:

10 §.

Stängsel, som i denna lag avses, skall vara så beskaffat, att det fredar mot hästar, nötkreatur, får och getter.

Finnes beträffande visst län eller viss del av län ej vara erforderligt, att stängsel är av den beskaffenhet, att det fredar mot får eller getter, äger Konungen efter hörande av vederbörande landsting och hushållningssällskap därom meddela föreskrift. Sådan föreskrift äge ej tillämpning i fråga om stängsel, som enligt denna lag skall hållas i gränsen mellan det område föreskriften avser och invidliggande mark.

Lika — — — särskilt stadgat.

1 mom. Gränsa jordbruksfastigheter intill varandra och utgöras ägora å ömse sidor av skogs- eller utmark samt finnes mellan dem ej stängsel, då skall, så länge detta förhållande fortfar, den ohägnade marken anses upplåten till gemensamt mulbete, där ej annorlunda blivit avtalat. Lag samma vare, där till olika jordbruksfastigheter hörande ägor av angivet slag äro skilda genom väg samt stängsel mellan ägora ej finnes.

Är beträffande visst län eller viss del av län gällande av Konungen enligt denna lag meddelad föreskrift, att laggillt stängsel ej skall därstädes freda mot får eller getter, skall inom sådant län eller länsdel ohägnad mark, som i första stycket sägs, där ej annorlunda avtalats, anses upplåten till gemensamt mulbete allenast för sådana hemdjur, mot vilka laggillt stängsel där skall göra fred.

Å ohägnad mark — — — å fastigheten.

Jän eller viss del av län ej finnes erforderligt att stängsel förordnas eller ketter, svares Konung. Maj: enligt de liresattas vederbörande landsting och hushållningssällskap äro meddelat föreskrift. Sådant föreskrift bör dock ej vara tillämpning i fråga om stängsel, som enligt den föreskriften jäven skall hållas i gränsen mellan det område föreskriften avser och invånande mark. Därest bestämmelser om laggillt stängsel beskallat meddelas i enlighet med det nu anförda, bör tydligen rätten till gemensamt mulbete å ohägnad skogs- och utmark i regel i likhet med vad nu är stadgat vara medgiven för hemdjur i allmänhet. Här emellertid Konung. Maj: enligt de liresattas bestämmelserna beträffande visst län eller viss del av län meddelat föreskrift, att laggillt stängsel därstädes ej skall freda mot får eller ketter, bör inom sådant län eller länsdel ohägnad skogs- och utmark, där ej annorlunda avtalats, anses upplåten till gemensamt mulbete allenast för sådana hemdjur, mot vilka laggillt stängsel där skall göra fred.

I anseend af till vad sålunda anförts hava vi ej kunnat biträda de skänkias förslag, så vitt några bestämmelserna i 10 § första och andra styckena samt 42 § 1 mom. första och andra styckena, utan funnit oss böra föreslå, att dessa bestämmelser måtte erhålla följande avtattning:

10 §.

Stängsel, som i denna lag avses, skall vara så beskallat, att det fredar mot hästar, nötkreatur, får och ketter.

Förnes beträffande visst län eller viss del av län ej vara erforderligt, att stängsel är av den beskallighet, att det fredar mot får eller ketter, ägor Konungen eller hörande av vederbörande landsting och hushållningssällskap äro meddelat föreskrift. Sådant föreskrift äro ej tillämpning i fråga om stängsel, som enligt denna lag skall hållas i gränsen mellan det område föreskriften avser och invånande mark.

Lika — — — särskilt stadgat.

*Bilaga.***Översikt av gällande lagstiftning om ägofred och stängsel-skyldighet i Danmark, Finland och Norge.****Danmark.**

Den danska lagstiftningen om ägofred och stängselskyldighet inrymmes huvudsakligen i lagarna om mark- och vägfred den 25 mars 1872 och om hägnad den 6 mars 1869. För staden Köpenhamn gäller en särskild lag om »Hegn, Hegnsynsmænd og Oversynskommissioner» den 27 januari 1871, vilken lag i vissa delar kan utsträckas att gälla även för andra städer och vissa landskommuner.

I lagen den 25 mars 1872 har vårdnadsplikten för ägare av husdjur strängt genomförts. Lagen föreskriver sålunda, att envar är pliktig att under alla årstider hålla sina husdjur på sitt eget område samt att, därest djuren komma in på annans grund, ägaren skall ersätta den skada, som de därvid förorsaka vare sig på växande gröda, äng, gräsväxt, hed, skog m. m. eller på torvmossar, hägnad, planteringar, gravar, vägar, broar och dylikt eller på andra husdjur. Det åligger emellertid den, som vill yrka ersättning för skadan, att inom 3 dagar efter det han fått kännedom om denna låta värdera skadan och likaledes inom 3 dagar efter värderingen hos djurägaren kräva ersättning därför — förutsatt att han vet, vem djurägaren är och varest denne bor — ävensom, ifall djurägaren vägrar att betala, inom 3 dagar därefter vidtaga nödiga åtgärder för att få honom därtill förpliktad genom dom samt fullfölja saken så skyndsamt som sig göra låter. Därest dessa tidsfrister försittas eller saken ej behörigen fullföljes, förloras rätten till ersättning utom i det fall, att kreatur, som förorsakat skadan, intagits av den skadelidande samt sedermera i laga ordning försäljes på auktion för betäckande av hans ersättningsfordran.

I anslutning till den vårdnadsplikt för ägare av husdjur, som lagen sålunda föreskriver, stadgas i denna, att varje jordbrukare är berättigad att själv eller genom sitt folk eller den, som han eljest bemyndigar därtill, intaga annans husdjur på sin mark, när de olovligen dit inkommit. Detta stadgande äger tillämpning jämväl i det fall, att husdjur olovligen inkommit å enskild väg, och tillkommer intagningsrätten i detta fall envar, som är skyldig deltaga i vägens underhåll. Den, som intagit annans husdjur, är ej skyldig utlämna djuret till ägaren med mindre denne utgiver ersättning för djurets vård och underhåll ävensom en särskild gottgörelse, »optagelsepenge», vilken utgår med olika belopp för olika slag av husdjur. Intagaren är skyldig att inom viss tid efter intagningen underrätta djurägaren om denna eller, om ägaren är okänd, göra anmälan därom till vederbörande polismyndighet, som föranstaltar om intagningens kungörande i viss ordning. Underlåter

djurägaren att inom angiven tid efter erhållen underrättelse om intagningen eller efter det kungörelse därom i behörig ordning skett utlösa djuret, skall detta säljas å offentlig auktion, och äger intagaren att av köpeskillingen utfå honom tillkommande ersättningsbelopp.

Särskilda bestämmelser äro meddelade för det fall, att jordbrukare för-gäves sökt intaga husdjur, som olovligen inkommit å hans mark. Jordbrukaren är i dylikt fall berättigad fordra, att djurets ägare dömes att böta för ofred lika stort belopp, som han skulle fått erlægga i »Optagelsepenge», därest djuret blivit intaget. Vad särskilt angår svin, får, lamm, kringstrykande hundar och fjäderfä tillerkännes jordbrukaren därjämte rätt — då han förgäves sökt intaga dylikt djur — att på det sätt han finner lämpligt driva bort djuret från sin mark. Om djuret därvid skadas eller dödas, är djurägaren ej berättigad till någon ersättning.

Om husdjur olovligen inkommit å annans mark, är djurägaren enligt ifrågavarande lag i allmänhet ej underkastad särskild ansvarspåföljd. Dylik påföljd inträder allenast i vissa fall. Ett dylikt fall, avseende att husdjur olovligen inkommit å annans ägor och denne förgäves sökt intaga djuret, har angivits i det föregående. Andra fall, då ansvar enligt lagen inträder, avse, att någon tjuddrar eller driver husdjur in på annans mark eller skaffar dem tillträde dit genom att öppna led eller nedbryta hägnad eller att någon tjuddrar husdjur så nära grannens mark, att de kunna komma in på denna. Gärningsmannen straffas i dessa fall med böter eller fängelse. Enahanda straff drabbar den, som driver annans husdjur in på sin mark, ävensom den, som uppsåtligen löser annans tjuddrade husdjur eller för dem öppnar hägnad mark. I sistnämnda fall är den brottslige även pliktig ersätta den skada, som genom brottet tillskyndats ägaren till de lössläppta djuren.

Lagen upptager även vissa bestämmelser om befogenhet för offentlig myndighet att i särskilda fall intaga husdjur, som anträffas å allmänna vägar. En dylik befogenhet förefinnes, när djuren anträffas på själva vägen utan att föras bundna eller under bevakning, när de onödigtvis framföras utanför själva vägen på dess dosseringar eller i dess diken, när de finnas tjuddrade eller betande på det till vägen hörande området samt när de finnas tjuddrade så nära vägen, att de kunna nå in på denna. I fråga om s. k. bivägar kunna dock vissa inskränkningar stadgas med avseende å förevarande intagningsrätt. Beträffande denna gälla i övrigt väsentligen enahanda bestämmelser som i fråga om den rätt till intagning, vilken enligt vad förut sagts jämlikt lagen tillkommer enskild jordbrukare. I samband med nu ifrågavarande föreskrifter upptagas även vissa stadganden om ansvar för ägare av husdjur i särskilda fall, då ofred å allmän väg förorsakas av dylika djur.

Vid sidan av förenämnda vårdnadsplikt för husdjursägare har emellertid till skydd för ägofreden jämväl stadgats en omfattande stängselskyldighet mellan grannar. Bestämmelserna härom inrymmas i förenämnda lag om hägnad den 6 mars 1869.

Enligt denna lag är i regel varje jordbrukare pliktig att, då hans granne så fordrar, i gränsen mot denne uppsätta och vidmakthålla halvt lagligt stängsel. Från denna regel stadgas dock visst undantag för det fall, att den ägolott, mot vars innehavare stängselvitsord göres gällande, har så ofördelaktig form, att, om lotten skulle helt inhägnas, mera än $\frac{1}{10}$ av hela dess areal skulle tagas i anspråk för hägnaden och därtill hörande grav. I detta fall är emellertid ägolottens innehavare pliktig att utan stängsel hålla erforderlig vård om sina kreatur.

Rätten till stängselvitsord kan göras gällande jämväl emot den, som brukar annans jord, dock att, därest fråga är om arrende på kortare tid än 50 år och arrendatorn ålagts uppföra ny hägnad, arrendatorn är berättigad fordra, att jordägaren skall vidkännas en del av kostnaderna för hägnadens uppförande.

Beträffande hägnadsskyldighetens fördelning mellan vederbörande grannar innehåller lagen utom ovan angivna bestämmelse om hälftindelning ett flertal speciella föreskrifter. Enligt dessa skall hägnadslinjen med hänsyn till hägnads uppförande delas mellan de angränsande egendomarna på det sätt, att envar av dessa så vitt möjligt får sitt hägnadsstycke i en samlad sträckning, varjämte ingen må tilldelas hägnad mot annans trädgård eller gårds- eller hustomt, med mindre tvenne trädgårdar eller gårds- eller hustomter stöta samman eller en lika delning av hägnadslinjen ej på annat sätt kan komma till stånd. Kan ej frivillig överenskommelse om delningen träffas, avgöres frågan vid laga syn. Synemännen skola därvid även bestämma, inom vilken tid hägnaden skall vara färdig. Till ledning för syne- männens avgörande i sistberörda avseende stadgas att, då ny hägnad fordras, denna bör om möjligt vara uppförd inom ett års förlopp, dock att uppskov kan av synemännen beviljas under viss tid, när skäl därtill äro. — Vad sålunda stadgats om fördelning av arbetet med hägnads uppförande gäller i tillämpliga delar även om fördelning av arbetet med hägnads underhåll. Då ny hägnad uppföres eller då äldre hägnad är uppförd på det sätt, att ägoskillnaden går mitt i hägnaden, samt hägnaden utgöres av stengärdesgård, jordvall eller liknande anordning, kunna parterna dock överenskomma, att underhållet av hägnaden skall delas så, att vardera parten får sin sida av hägnaden att underhålla.

Med avseende å frågan, var hägnad skall uppföras, stadgas, att ägoskillnaden alltid skall falla mitt i hägnaden, så att vardera sidan till denna avlämnar lika areal mark, och föreskrives i samband härmed, att ingen mot sin grannes bestridande är berättigad att uppföra ny hägnad, som är förenad med onödigt markförlust för grannen.

Till förekommande av tvister mellan grannar i fråga om hägnads underhåll hava vissa bestämmelser meddelats. Enligt dessa är den, som har att svara för dylikt underhåll, berättigad att, där sådant är av nöden för underhållets fullgörande, färdas längs hägnaden på grannens grund. Detta får dock ej ske med användande av häst eller vagn samt under tiden 15 maj—15 september ej utan grannens samtycke. Är hägnaden helt eller delvis jordvall, är den underhållspliktige berättigad att taga den jord, som är nödig för underhållet av hägnadens mot grannen vettande sida längs hägnadens fot på grannens mark. Om hägnaden utgöres av grav eller vattendrag, är vederbörande berättigad att upplägga hälften av det, som vid underhållet uppreisats ur graven eller vattendraget, på grannens mark.

Den, som är underhållspliktig beträffande hägnad, är i regel berättigad att utbyta hägnaden mot annan laglig hägnad, dock att brukare ej kan företaga dylikt utbyte utan ägarens samtycke.

Lagen upptager även vissa bestämmelser om vilka hägnader skola anses laggilla. Såsom dylika angivas sju särskilda typer, nämligen stengårdar, jordvallar, gärdesgårdar, ris- och tånggårdar, gravar och stänger, och lämnas noggranna föreskrifter om dessa hägnaders höjd och bredd m. m. Förutom berörda sju typer skola emellertid alla hägnader, som äro tillräckliga för att freda mot lösgående kreatur, vilka ej äro okynnes, (hägnader av järn, ståltråd, hagtorn o. d.) anses såsom lagliga. Därjämte må vid laga syn hägnad, tillhörande någon av förenämnda sju typer, förklaras för laggill,

ändå att den ej fullt uppfyller de i lagen angivna fordringarna å sådan hägnads höjd och bredd.

Twister angående hägnads tillstånd eller beskaffenhet, frågor om uppförande av nya hägnader eller utbyte av äldre hägnad mot annat slags hägnad ävensom spörsmål om hägnads fördelning eller huruvida granne fullgjort honom enligt förening eller särskilt beslut åliggande hägnadsarbete, skola enligt lagen handläggas av särskilda hägnadssynemän. Dessa utses till ett antal av tre för varje kommun, i stad av »Byraadet» och i annan kommun av sockenrådet. En av synemännen utses till ordförande. Ärende anhängiggöres hos synemännen genom skriftlig framställning från vederbörande part, och äga synemännen i allmänhet meddela beslut i till dem hänskjutna frågor. Över synemännens beslut kan klagan i regel föras i två instanser, benämnda »Landvæsenskommissioner» och »Overlandvæsenskommissioner.»

Finland.

Beträffande ägofred och stängselskyldighet gäller i Finland lagen den 18 februari 1921 angående ägors fredande mot skada av husdjur, vilken lag undergått vissa ändringar genom lagen den 20 april 1927.

I likhet med den svenska stängselförordningen uppställer den finska lagen i ämnet såsom grundläggande princip för ägofredens skyddande skyldighet för den, som håller husdjur, att taga sådan vård om dessa, att de ej inkomma på annans ägor. Har sådan skyldighet försummats och husdjur till följd härav olovligen inkommit å bete på annans ägor, är den försumlige förfallen till ansvar samt pliktig ersätta av djuret förorsakad skada. Ägare av husdjur är även pliktig ersätta skada, som vållas genom olovlig betning av djuret, där denna kan tillräknas vallhjon eller annan, vilken vård om djuret ålegat. Med ägare av husdjur är i förevarande avseende den likställd, åt vilken djuret överlämnats att födas eller annorledes till nyttjande.

Har husdjur olovligen inkommit å annans ägor, är denne berättigad att intaga och behålla djuret, till dess djurägaren ersätter dels den skada, som av djuret förorsakats, dels ock kostnaden för skadans mätande samt djurets vård och underhåll ävensom för intagningens kungörande. Jämväl i övrigt äro de i lagen upptagna bestämmelserna om intagning i huvudsak överensstämmande med de i Sverige gällande.

Såsom medel att trygga ägofreden stadgar lagen även stängselskyldighet i viss utsträckning. Sådan skyldighet äger dock enligt lagen rum i väsentligt mera begränsad omfattning än enligt 1857 års stängselförordning. Stängselskyldighet föreligger sålunda huvudsakligen allenast i det fall, att någondera ägaren eller innehavaren av till varandra gränsande marker eller någondera innehavaren av betesrätt ej kan utan större kostnad eller svårighet avhålla sina husdjur från den andres ägor annorlunda än genom uppförande av stängsel i ägoskillnaden samt grannen kan av dylikt stängsel hava nytta. Stängselskyldigheten är i detta fall ömsesidig och skall fördelas mellan grannarna efter den nytta envar av dem kan anses hava av stängslet. Förutom i nu angivet fall kan stängsel äskas för inhägnande av gemensam boskapsväg. Rätt att fordra stängsel i sistnämnda fall tillkommer den, över vars mark vägen framgår eller vars mark gränsar till vägen, ävensom viss majoritet av dem, som nyttja vägen. Fordras stängsel efter ty nu sagts, skall envar, som begagnar vägen, taga del i stängselskyldigheten efter den nytta han har av vägen.

I fråga om stängsels beskaffenhet stadgas allenast, att stängsel skall vara sådant, att det motsvarar sitt ändamål, samt att, om ej avtal härutinnan träffats, med avseende å hägnads beskaffenhet skall iakttagas vad å varje ort är brukligt.

Beträffande sättet för hägnadsskyldighets bestämmande föreskriver lagen ett enkelt förfarande. Sådant bestämmande skall, om någondera grannen det yrkar, ske vid skifte på platsen, vilket grannarna själva äga förrätta. Kunnna grannarna ej sämjas om hägnadsskifte eller uppstår mellan dem tvist om dem grund, enligt vilken stängselskyldigheten skall mellan dem fördelas, skall ärendet i regel avgöras av en skiftesnämnd, bestående av tre personer, därav vardera parten väljer en samt de av parterna utsedda ledamöterna den tredje. Om parterna därom förena sig, kan dock skiftesnämndens åligganden uppdragas åt en enda person. — I skiftesnämndens beslut må ändring sökas genom stämning till vederbörande häradsrätt. — Hägnadsskifte gäller för en tid av tio år. Efter denna tid kan envar hägnadsskyldig fordra nytt skifte.

I syfte att förebygga tvister mellan grannar om hållande av hägnad upptager lagen vissa bestämmelser angående den tid, inom vilken stängsel bör fordras samt, där yrkande härom framställts, grannen bör hava fullgjort sin hägnadsskyldighet. I detta avseende stadgas, att, där någon vill åvälva granne sådan stängselskyldighet, som i lagen avses, han därom skall göra anmälan hos grannen före oktober månads utgång samt att grannen efter dylik anmälan skall fullgöra sin stängselskyldighet senast inom juni månad påföljande år. Vidare stadgas i enahanda syfte, att, om hägnadsskyldig icke mera har behov av hägnaden, anmälan skall av honom göras till övriga delägare i denna likaledes före oktober månads utgång samt att han därefter skall vara fri från sin hägnadsskyldighet med ingången av påföljande juni månad. Godkännes ej uppsägningen, avgöres saken av skiftesnämnden. Uppsägning, som nu sagts, må ej äga rum, innan fem år förflutit från hägnadsskiftet.

Någon bestämmelse, motsvarande stadgandet i § 5 2 mom. i den svenska stängselförordningen, att ohägnad skog, utmark och beteshage skall anses vara upplåten till gemensamt mulbete, återfinnes ej i den finska lagen.

En naturlig konsekvens av den vidsträckta vårdnadsskyldighet, som enligt sistnämnda lag åvilar vederbörande djurägare, är, att lagen söker främja anordnandet av gemensamma betesmarker samt träffande av andra anstalter, som äro ägnade att underlätta husdjurens vård eller minskande av hägnadsbehovet. I detta syfte har i lagen upptagits ett flertal bestämmelser om bildande av s. k. ägofredsföreningar mellan ägare eller innehavare av mark eller innehavare av betesrätt. Enligt dessa bestämmelser hava ägare eller innehavare, som nu sagts, där dessa önska få ägofredsförening bildad, att till vederbörande kommunala myndighet i den kommun, där föreningens verksamhet är avsedd att utövas, ingiva kallelse till konstituerande stämma å alla de personer, som föreslås att inträda såsom medlemmar i föreningen, samt vid kallelsen foga förslag till ägofredsavtal. Är verksamheten avsedd att utövas inom flera kommuner, skall kallelsen och förslaget ingivas till vederbörande myndighet i den kommun, där de flesta initiativtagarna äro bosatta.

Vid den konstituerande stämma, som i anledning av sådan kallelse skall i viss ordning hållas, kan beslut fattas om bildande av ägofredsförening, så vitt tre fjärdedelar av vid stämman tillstädeskomna ägare och inne-

havare av mark eller innehavare av betesrätt sådant påyrka. Fattas dylikt beslut, skall senare i viss ordning ny stämma hållas för behandling av frågan om ägofredsavtalet. Detta skall upptaga bestämmelser om ordnandet av föreningens verksamhet och i sådant avseende, bland annat, angiva, vilka lägenheter eller övriga bestämda områden som höra till ägofredsföreningens distrikt, vilka husdjur avtalet åsyftar, på vad sätt föreningens gemensamma betesmark skall skyddas och vårdas, den grund, enligt vilken varje medlems rätt att för sina djur använda den gemensamma betesmarken skall bestämmas, enligt vilken grund röstning å stämma skall ske, på vad sätt och för hur lång tid föreningens styrelse skall vara ordnad m. m. Ägofredsavtal skall ingås för minst tio år samt fastställas av vederbörande häradsrätt. Avtalet gäller sedermera även mot nya ägare till de områden som omfattas av avtalet. Ägofredsförening är berättigad att utvidga sitt område genom upptagande av nya medlemmar samt äger fritt besluta därom, huru stängselskyldigheten inom föreningens betesområde skall ordnas. Ingen kan mot sin vilja förpliktas tillhöra ägofredsförening, om han ej har någon nytta av denna, och ej heller åläggas att ingå i föreningen med större del av sin mark än vad för föreningens verksamhet är oundgängligen nödvändigt. Undantag från denna regel äger dock rum för det fall, att det till följd av oskäligt höga inhägnadskostnader är oundgängligt, att i ägofredsförenings område intages jordområde, vars ägare eller innehavare ej kan förpliktas tillhöra föreningen, varvid den senare emellertid är berättigad till ersättning för därigenom tillskyndad skada. Tvister i förevarande avseende prövas av domstol. Ägofredsföreningens angelägenheter handhas av en av föreningen vald ombudsman eller av en särskild, av föreningen utsedd direktion.

Norge.

De i Norge gällande lagbestämmelserna i förevarande avseende upptagas i lagen den 16 maj 1860 om jords fredning.

I motsats mot 1857 års svenska stängselförordning innehåller nämnda lag ej någon allmän regel om skyldighet för ägare av hemdjur att taga sådan vård om dessa, att djuren ej inkomma å annans mark. I lagen hava emellertid inrymts ett flertal bestämmelser, enligt vilka ägare av dylikt djur är underkastad ansvar och ersättningsskyldighet, om djuret inkommer å främmande egendom, och vilka bestämmelser alltså förutsätta en dylik vårdnadsplikt.

Berörda ansvars- och ersättningsskyldighet har i lagen bestämts olika för skilda slag av hemdjur. Beträffande getter och svin är skyldigheten sålunda strängare än ifråga om hästar och nötkreatur. Denna åtskillnad äger samband därmed, att enligt de i lagen upptagna bestämmelserna om laggillt stängsels beskaffenhet sådant stängsel i allmänhet skall freda blott mot sistnämnda två djurslag samt mot får. Beträffande särskilda områden äger Konungen emellertid förordna, att laggillt stängsel skall freda blott mot hästar och nötkreatur.

I anslutning till dessa bestämmelser stadgas, att, därest get eller svin inkommit å annans mark, djurets ägare är ovillkorligen skyldig ersätta av detta förorsakad skada samt tillika — ifråga om get alltid och beträffande svin i vissa fall — förfallen till bötesansvar. Om åter häst eller nötkreatur inkommit å annans mark gälla olika regler om djurägarens ansvars- och

ersättningsskyldighet allt efter som djuret inkommit å sträcka, varest stängselskyldighet äger rum, och å tid, då sådan skyldighet är aktuell, eller om förhållandet i något av dessa avseenden är motsatt. I det senare fallet har djurägaren allenast att ersätta den skada, som djuret förorsakat. I det förra fallet är djurägaren jämväl i regel allenast ersättningsskyldig för av djuret förorsakad skada men kan under vissa förutsättningar även drabbas av bötesansvar. Dylikt ansvar inträder, om djuret är okynnes eller om djurägaren försummat sin stängselskyldighet å vederbörande sträcka, under det markägaren fullgjort sin. Har åter djurägaren fullgjort men markägaren försummat honom åliggande stängselskyldighet å den sträcka, varom fråga är, är djurägaren fri från såväl ansvars- som ersättningsskyldighet. Nu angivna regler i fråga om hästar och nötkreatur äga tillämpning jämväl beträffande får å de orter, där laggilt stängsel skall freda mot dessa djur. Å andra orter gälla i fråga om får enahanda bestämmelser i förevarande avseende som beträffande svin. Den, som har annans husdjur i sin besittning, är med hänsyn till plikten att vårda djuret likställd med ägaren.

I alla fall, då jordägare enligt lagen är berättigad till ersättning för skada, som förorsakats av annans hemdjur, äger han intaga djuret. Undantag härifrån äger rum allenast i visst fall beträffande häst, som i fjäll- eller sätermark och under sedvanlig sätertid kommer in å annans ägor. Beträffande intagarens och djurägarens inbördes förhållande innehåller lagen ett flertal bestämmelser, som i stort sett överensstämmer med de i 1857 års svenska stängselförordning upptagna föreskrifterna i detta ämne. Intagaren äger dock ej i något fall bruka det intagna djuret samt är ej berättigad att, sedan han utlämnat kreaturet mot föreskriven lösen, kräva ytterligare ersättning av djurägaren. Intaget kreatur må, om dess ägare ej är känd, av intagaren överlämnas till vederbörande polismyndighet, som har att taga hand därom samt förfara, på sätt är stadgat om intagare.

Såsom av det anförda framgår, har i lagen jämväl stängselskyldighet i viss utsträckning stadgats till skydd för ägofreden. I likhet med de härtinnan gällande svenska bestämmelserna har nämnda skyldighet grundats å grannes rätt till stängselvitsord.

Enligt lagen äger granne i regel kräva stängsel av granne såväl i inägor som mellan inägor och utägor. I vissa undantagsfall finnes dock ej rätt till stängselvitsord mellan dylika ägor, nämligen därest naturförhållandena göra det särskilt vanskligt att uppföra eller underhålla stängsel eller kostnaden därför ej skulle motsvara nyttan av stängslet eller om stängslet skulle vara till väsentligt hinder för utövande av »Herlighed, saasom Laxefiskeri». Stängselvitsord saknas därjämte i »Teigebytte, naar samme ikke er udskiftet saa fuldstændigt, som Udskiftningsloven giver Adgang til at kræve» även som för allmännings vidkommande. I nu angivna fall, dock med undantag av det sistnämnda, skall med hänsyn till ansvar för hemdjur så anses, som om lagligt stängsel finnes mellan vederbörande ägor.

Vad sålunda gäller om hållande av stängsel mellan inägor samt mellan inägor och utägor äger i huvudsak tillämpning även i fråga om underhållande av stängsel i utägor, där sådant förut funnits. Däremot kan uppförande av nytt stängsel mellan utägor ej fordras liksom ej heller sådan förändring av förutvarande stängsel mellan dylika ägor, att det fredar mot andra slags husdjur än förut, med mindre den, som gör gällande anspråk i denna riktning, kan ådagalägga, att den äskade åtgärden för båda egenomarna är till övervägande nytta i förhållande till kostnaden.

Särskilda bestämmelser om stängselskyldighet äro meddelade för det fall, att fastigheter äro skilda genom väg. Enligt lagen skola dylika fastigheter med hänsyn till ömsesidig stängselskyldighet betraktas såsom sammanstötande, försåvitt någon av fastigheternas ägare har laglig rätt att uppföra grind (led) över vägen, dock att den, som i dylikt fall hellre vill stänga för sin egendom längs vägen, icke är pliktig att deltaga med grannen i gemensamt hållande av stängsel eller grind. Har däremot ingen av ägarna sådan rätt, som nyss sagts, hava fastigheterna ingen ömsesidig stängselskyldighet och betraktas dessa, därest vägen går genom inägor å ömse sidor, med hänsyn till ömsesidigt ansvar för hemdjur, som om dem emellan funnes lagligt stängsel.

Då rätt till stängselvitsord enligt lagen äger rum, tillkommer denna vederbörande fastighets ägare. I lagen föreskrives uttryckligen, att den, som brukar annans fasta egendom, ej har någon självständig rätt att kräva stängsel av granne och ej heller någon självständig förpliktelse att uppföra eller underhålla stängsel mot granne, dock att vad sålunda stadgats ej gäller brukare, som är »särskilt skyldsät». — Utan hinder av vad sålunda föreskrivits är emellertid ägare av fastighet berättigad att, därest ägare och brukare av grannfastighet äro skilda personer, att hålla sig, i fråga om uppförande av stängsel, till ägaren och, beträffande underhåll därav, till brukaren eller ägaren eller bådadera. — Landbo eller annan brukare av jord, privat eller publik, är emellertid pliktig att ersätta utlägg för laggillt stängsels uppförande med en fyrtiondedel årligen i fyrtio år jämte lagliga räntor. Detsamma gäller, när äldre stängsel enligt lagen skall göras fullständigare. — Ägare av skogsmark, vara betesrätt upplåtits, äger, när stängsel kan antagas uteslutande eller huvudsakligen vara till nytta för innehavaren av betesrätten, fordra, att denne helt eller delvis bestrider kostnaderna för stängslets uppförande och underhåll, med mindre en motsatt förutsättning kan antagas ligga till grund för rättsförhållandet.

Då stängsel kan fordras, skola grannarna taga del i stängslet till hälften vardera. Dock skall ägare av utmark njuta skäligen minskning i sin stängselskyldighet — förutsatt att han ej själv fordrar stängsel eller förändring av befintligt stängsel — om han visar, att hälftindelning av stängslet skulle för honom bliva oskäligt betungande. Dylik jämkning kan ske, oavsett om grannens mötande mark utgöres av inägor eller utägor. Jämknings, som nu sagts, kan krävas blott vid laga syn.

Vid delning av hägnad bör enligt lagen envar såvitt möjligt erhålla sin del i ett sammanhängande stycke. Den större hägnadsbörda, som kan förledas av beskaffenheten av viss sträcka, skall utjämnas genom motsvarande avkortning i längd. Om de hägnadspliktiga ej bliva överens om delningen, avgöres denna vid laga syn. När delningen har skett, bestämmes det — om så är nödigt genom lottdragning — vilken eller vilka hägnadssträckor envar skall övertaga. Ingår i hägnaden grind, som är gemensam för grannarna, skall den om möjligt inbegripas i delningen, och skall därvid hänsyn tagas till den större kostnaden för grindens uppförande och underhåll. Finnes grind icke kunna ingå i fördelningen, skall den hållas gemensamt. Komma de hägnadspliktiga ej överens om tiden, då stängsel skall vara uppfört, bestämmes denna tid vid syn, som förut sagts.

Stängsel — vartill även räknas levande häck — är lagligt, när det är 1.1 meter högt samt så starkt och tätt, att det fredar mot hästar, nötkreatur och får. Grav anses såsom laglig hägnad, när den är 0.95 meter djup, 1.60 meter bred och på ena sidan försedd med jordvall eller annan hägnad av

0.95 meters höjd över kanten samt av sådan beskaffenhet i övrigt, som förut sagts. Efter framställning från vederbörande »Formænd og Repræsentanter» äger Konungen för »Formandskabsdistrict eller Sogn» bestämma, dels att stängsels höjd skall vara intill 1.25 meter dels ock att stängsel skall anses lagligt, när det blott är så tätt och starkt, att det fredar mot hästar och nötkreatur.

Stängsel skall enligt lagen i regel sättas i ägoskillnaden. Intet stängsel må sättas längre in på grannens än på egen grund och ej över 0.47 meter. Granne äger dock ej motsätta sig, att hela stängslet eller delar därav sättas på hans grund, när detta är oundgängligen nödvändigt, dock mot ersättning. Grav skall anbringas på den hägnadsskyldiges egen grund, jordvall i ägoskillnaden. Älv, fjäll eller annat, som fredar mot samma slags hemdjur, varemot stängsel enligt lagen skall göra fred, anses såsom laggill hägnad.

Stängsel skall hållas i laggillt stånd under den tid, då tjäle ej finnes i jorden eller denna är lämpad för betning; dock är ingen skyldig att hålla stängsel mellan utägor i laggillt stånd före den 30 april eller efter den 14 oktober.

Utan hinder av förenämnda bestämmelser äga grannar, liksom enligt 1857 års svenska stängselförordning, träffa överenskommelse, att stängsel ej skall uppföras eller hållas mellan deras fastigheter eller vissa delar därav eller att det icke skall vara så högt, tätt eller starkt, som i lagen är bestämt, eller att tiden för stängsels hållande i laggillt stånd skall inskränkas. Dylik överenskommelse gäller dock ej över tio år men kan efter denna tid förnyas för enahanda tidrymd. Under det dylik överenskommelse gäller, åtnjuta grannar samma skydd, som om lagligt stängsel finnes mellan deras fastigheter. — Enligt lagen må grannar även träffa överenskommelse därom, att stängsel skall vara högre, starkare eller tätare än i lagen stadgas, eller att tiden för stängsels hållande i laggillt stånd skall utsträckas utöver vad i lagen är föreskrivet. Ej heller dylik överenskommelse gäller emellertid för längre tid än 10 år.

I likhet med 1857 års förordning upptager den norska lagen vissa stadganden, som åsyfta att för vederbörande fastighetsägare underlätta framtvingandet av grannes skyldighet att hålla stängsel i laggillt stånd. Det föreskrives sålunda, att, därest stängsel är i bristfälligt skick och den hägnadsskyldige ej inom ett dygn, efter det han bevisligen därom tillsagts av granne, som utsättes för skada, påbörjar att iståndsätta stängslet och fortsätter därmed utan avbrott, grannen är berättigad att efter syn låta avhjälpa bristen på den försumliges bekostnad. Vid synen hava vederbörande synemän att uppskatta och bestämma kostnaden för bristens avhjälpan. När grannen utfört förbättringsarbetet och framlägger skriftligt intyg därom från synemännen, äger han hos den försumlige få utmätning för den vid synen fastställda kostnaden för arbetet ävensom för synekostnaden. Den senare äger dock rätt att vid domstol klandra synen och utmätningen inom viss tid.

Innehållsförteckning.

	Sid.
Skrivelse till statsrådet och chefen för justitiedepartementet	3
Förslag till lag om ägofred	5
Motiv:	
<i>Inledning</i>	23
Översikt av ägofredslagstiftningens utveckling sid. 23. Huvudinnehållet av 1857 års stängselförordning sid. 28. Ändringar i 1857 års stängselförordning sid. 30. Framställningar om revision av gällande stängselförordning och därmed i samband stående bestämmelser sid. 31.	
<i>Allmän motivering</i>	33
Behovet av revision av gällande stängselförordning	
1914 års riksdags skrivelse nr 190 sid. 33. Yttranden över denna skrivelse sid. 34.	
1925 års riksdags skrivelse nr 78 sid. 35. Yttranden över denna skrivelse sid. 35. <i>De sakkunniga</i> sid. 36.	
Hemdjursägares vårdnadsplikt samt grunderna för stängselskyldighet	40
Ändringsförslag före år 1914 sid. 40. 1914 års riksdag sid. 42. Yttranden över 1914 års riksdags skrivelse nr 190 sid. 45. 1925 års riksdag sid. 47. Yttranden över 1925 års riksdags skrivelse nr 78: a) Vård av hemdjur sid. 48. b) Principiella förutsättningar för rätten till stängselvitsord sid. 48. c) Speciella förutsättningar för rätten till stängselvitsord sid. 51. d) Frågan om upphävande av §§ 4 och 7—9 i stängselförordningen sid. 53. e) Stängselskyldighets fördelning sid. 56. <i>De sakkunniga:</i> a) Hemdjursägares vårdnadsplikt sid. 58. b) Förutsättningar för stängselskyldighet sid. 59. c) Stängselskyldighetens omfattning sid. 66. d) Fördelning av stängselskyldighet sid. 67. e) Hållande av stängsel mellan andra fastigheter än jordbruksfastigheter sid. 68.	
Rätt till bete å ohägnad skogs- och utmark	69
§ 5 mom. 2 stängselförordningen sid. 69. Ändringsförslag före 1899 sid. 69. 1896—1899 års skogskommitté sid. 72. 1903 års riksdag sid. 73. 1911 års skogslagstiftningskommitté sid. 74. 1923 års riksdag sid. 79. Yttranden över 1914 års riksdags skrivelse nr 190 sid. 81. Yttranden över 1925 års riksdags skrivelse nr 78: a) Principiella ståndpunkter sid. 81. b) Förslag om meddelande av utsträckt betesförbud beträffande ohägnad skogs- och utmark sid. 81. c) Förslag om tillämpning av hemdjursägares vårdnadsplikt beträffande ifrågavarande mark sid. 83. d) Förslag om införande av skyldighet för delägare i här avsedd mark att freda kulturfält m. fl. områden sid. 83. <i>De sakkunniga:</i> a) Fråga om meddelande av utsträckt betesförbud beträffande här avsedd mark sid. 85. b) Tillämpning av hemdjursägares vårdnadsplikt beträffande ifrågavarande mark? sid. 86. c) Vilka hemdjur bör ifrågavarande betesrätt avse? sid. 88. d) Å vilken mark bör betesrätten äga tillämpning? sid. 88. e) I vilken omfattning bör delägare äga nyttja här avsedd mark till bete? sid. 89. f) Fråga om skyldighet för delägare i här avsedd mark att freda skogsåterväxten därå m. m. sid. 91.	
Laggillt stängsels beskaffenhet	92
Hushållningssällskapens ombuds skrivelse d. 12/11 1913 sid. 92. 1914 års riksdags skrivelse nr 190 sid. 93. Yttranden över denna skrivelse sid. 93. Yttranden	

Över 1925 års riksdags skrivelse nr 78: a) Principiella ståndpunkter sid. 94. b) Behov av lagbestämmelser i ämnet? sid. 94. c) Laggillt stängsels fredningsförmåga med avseende å olika slag av hemdjur sid. 94. d) Laggillt stängsels beskaffenhet i övrigt sid. 95. e) Frågor om lämpligheten av särskilda stängseltyper sid. 97. *De sakkunniga*: a) Laggillt stängsels fredningsförmåga med avseende å olika slag av hemdjur sid. 98. b) Laggillt stängsels beskaffenhet i övrigt sid. 101. c) Levande häckar och vattengravar sid. 102.

Ordningen för prövning av frågor om stängselskyldighet 102

Gällande bestämmelser sid. 102. Yttranden över 1914 års riksdags skrivelse nr 190 sid. 103. Yttranden över 1925 års riksdags skrivelse nr 78 sid. 103. *De sakkunniga*: a) Förfarandet i allmänhet sid. 105. b) Vilka frågor böra handläggas vid förrättning? sid. 106. c) Förrättningsmannens kompetens sid. 107. d) Efter vilka grunder bör ersättning utgå till förrättningsman? sid. 108. e) Verkställighet av vid förrättning meddelat utlåtande m. m. sid. 109.

Speciell motivering..... 111

1 kap. 111

1 § 111

2 § 112

2 kap. 112

3 och 4 §§ 112

5 § 113

6 § 113

7 § 113

8 § 115

9 § 115

Yttranden sid. 115. *De sakkunniga* sid. 115.

10 § 117

11 § 117

12 § 117

13 § 118

14 § 119

15 § 119

16 § 119

17 § 120

18 § 121

19 § 121

20 § 121

21 § 121

22 § 121

23 och 24 §§ 122

25 § 122

26 § 123

27 § 123

28 § 123

29 § 123

30 § 123

31 § 126

32 § 127

33 § 128

34 § 128

35 § 129

36 § 131

37 § 131

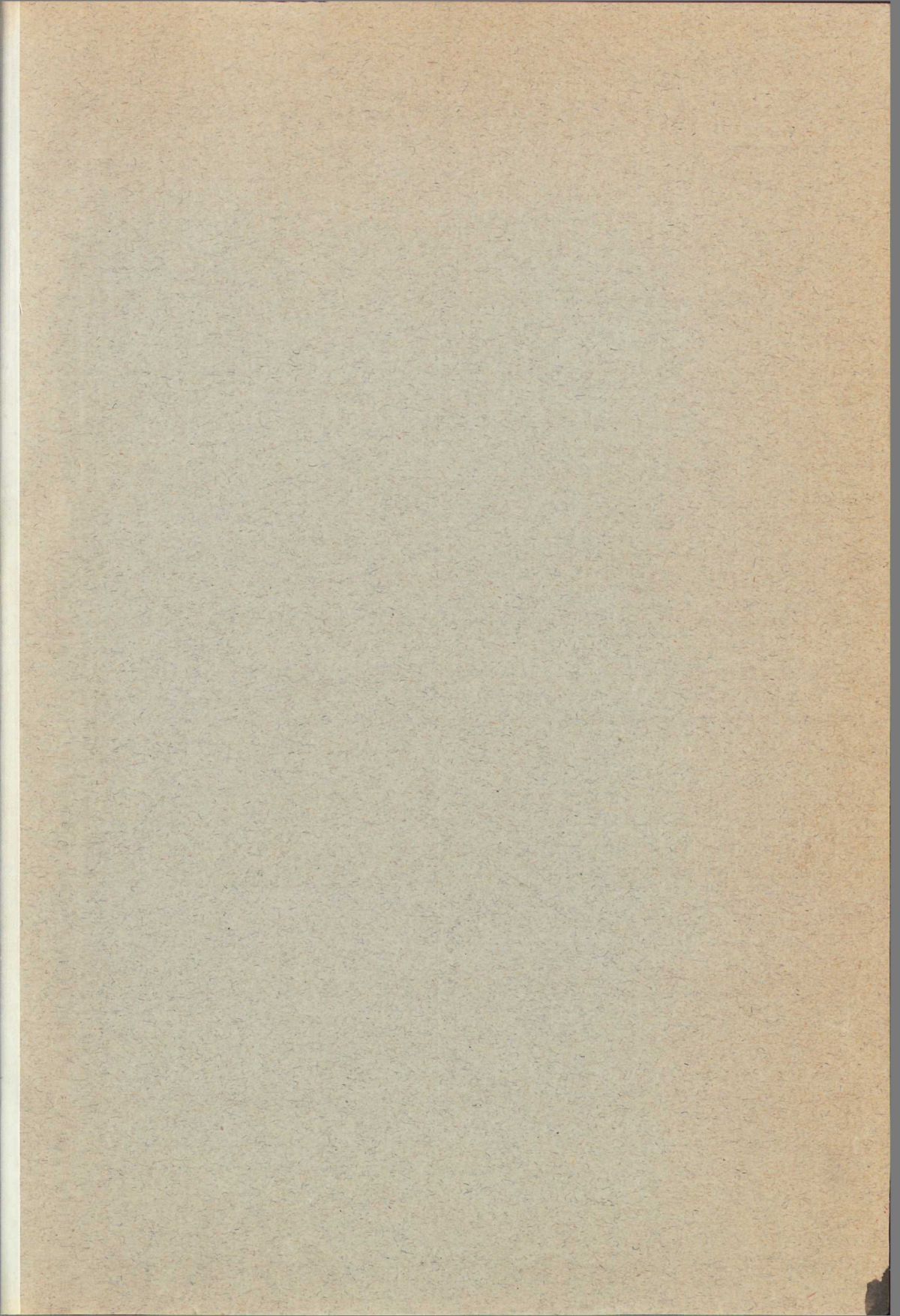
38 § 131

39 § 131

40 § 132

41 § 132

	Sid.
3 kap.	133
42 §	133
4 kap.	133
43 §	133
44 §	134
45 §	134
46 §	135
47 §	135
48 §	135
49 och 50 §§	136
51 §	136
5 kap.	136
52 §	136
53 §	137
Övergångsbestämmelser	138
Övergångsbestämmelsen under 1)	138
» » 2)	139
» » 3)	141
» » 4)	141
» » 5)	141
Särskilt yttrande av Gustaf Andersson och L. Tjällgren	143
Bilaga. Översikt av gällande lagstiftning om ägofred och stängselskyldighet i Danmark, Finland och Norge	145

Statens offentliga utredningar 1928

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättskipning. Fångvård.

Betänkande med förslag till stadsbyggnadslag. [5]
Förberedande utkast till strafflag. Ämbetsbrotten. [7]
Utlåtande jämte utkast till lag med särskilda bestämmelser om vissa bostadsföreningar. [16]
Lagrådets utlåtande över processkommissionens betänkande ang. rättegångsväsendets ombildning. [19]
Betänkande ang. ordnande av vissa ekonomiska och organisatoriska förhållanden vid genomförande av den ifrågasatta rättegångsreformen. [20]
Städerna och rättegångsreformen. Särtryck ur 1928:20. [21]
Betänkande med förslag till lag om ägofred. [24]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

1926 års pensionsutredning. Betänkande ang. familjepensionering för viss icke-ordinarie personal i statens tjänst. [3]
Betänkande med utredning och förslag ang. statstjänstemännens bisysslor. [14]

Kommunalförvaltning.

Yttrande och förslag ang. revision av gällande förordningar om kommunalstyrelse på landet och i stad m. m. [2]

Statens och kommunernas finansväsen.

Betänkande med förslag till ändrade bestämmelser rörande tullrestitution. [15]

Politi.

Monopolkontrollutredningens betänkande ang. anordnandet av den statliga kontrollen av Aktiebolaget Vin- & Spritcentralens verksamhet. [4]
Betänkande med förslag ang. omorganisation av överståthållarämbetet samt ändrad fördelning mellan staten och Stockholms stad av kostnaderna för dess verksamhet. [12]

Socialpolitik.

Betänkande med förslag till vissa åtgärder beträffande emigrationen. [8]
1926 års arbetslöshetssakkunnigas betänkande och förslag ang. arbetslöshetsförsäkring, arbetsförmedling och reservarbeten. [9]

Hälso- och sjukvård.

Betänkande ang. ordnande av folktandvård (allmänlig tandvård). [17]
Betänkande med förslag till stadga ang. sinnessjukvården i riket m. m. [18]

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Betänkande med förslag ang. åtgärder till handelsjärnhanteringens stödjande. [6]

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Betänkande med förslag till vissa ändringar i bestämmelserna rörande automobilbesiktningsväsendet m. m. [11]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Betänkande ang. ordnandet av viss bostadskredit. [10]

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Utredning och förslag ang. en utvidgad folkhögskol-utbildning. [13]

Försvarsväsen.

Betänkande med förslag avgivet av kommittén rörande vissa trygghetsåtgärder för värnpliktiga. [22]
Betänkande och förslag rörande försvarets centrala ledning och förvaltning. [23]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.

Utrikesdepartementets organisation. [1]

100
13 - 29